

POLITECHNIKA WROCŁAWSKA
WYDZIAŁ INFORMATYKI I ZARZĄDZANIA

KIERUNEK: Informatyka

SPECJALNOŚĆ: Inteligentne Systemy Informatyczne

PRACA DYPLOMOWA
MAGISTERSKA

Automatyczne wydobywanie i klasyfikowanie
kolokacji z korpusów języka polskiego.

Automatic Extraction and Classification of
Collocations from Polish Corpora.

AUTOR:

Michał Jan Wendelberger

PROMOTOR:

dr inż. Maciej Piasecki, K-2

OCENA PRACY:

WROCŁAW 2017

SPIS TREŚCI

1. Wstęp	1
1.1. Cel pracy	1
1.2. Struktura pracy	1
1.3. Wyjaśnienie ważniejszych terminów	1
2. Definicja <i>kolokacji</i>	3
2.1. Próby definicji terminu <i>kolokacji</i> w literaturze	3
2.2. Przykładowe definicje jednostki wielowyrazowej stosowane w literaturze	3
2.3. Cechy wyrażen wielowyrazowych	4
2.3.1. Częściowa lub całkowita niekompozycyjność	4
2.3.2. Niezmiennność szyku	5
2.3.3. Nieciągłość	5
2.3.4. Niezastępowalność składniowa	5
2.3.5. Niemodyfikowalność	6
2.3.6. Przynależność domenowa	6
2.4. Przyjęta definicja kolokacji	6
3. Istniejące sposoby wydobywania kolokacji opisane w literaturze	7
3.1. Metoda zliczania	7
3.1.1. Opis metody	7
3.1.2. Wyniki metody	8
3.1.3. Rozszerzenie algorytmu o filtr części mowy	8
3.1.4. Wyniki po zastosowaniu filtra	8
3.1.5. Wnioski	9
3.2. Wariancja i odległość słów	9
3.2.1. Opis metody	9
3.2.2. Wyniki działania algorytmu	11
3.2.3. Rozszerzenie metody o filtr pików	14
3.2.4. Wyniki dla algorytmu po zastosowaniu filtra	14
3.2.5. Wnioski	14
3.3. Funkcje asocjacyjne	14
3.3.1. Współwystąpienia i prawdopodobieństwo warunkowe	16
3.3.2. Miary informacji	16
3.3.3. Testy statystyczne niezależności	16
3.3.4. Funkcje z rodziny <i>likelihood</i>	17
3.3.5. Miary kontekstowe	17
3.3.6. Miary mieszane	18
3.3.7. Uczenie maszynowe	18
3.4. Ekstrakcja kolokacji tri-gramowych i dłuższych	19
3.4.1. Rozszerzenie miary <i>Mutual Information</i>	19
3.4.2. Wyniki dla miar <i>Interaction Information</i> oraz <i>Total Correlation</i>	20
3.4.3. Heurystyki generalizujące miary dwuelementowe	20
3.4.4. Podsumowanie	22
4. Narzędzie i oprogramowanie wykorzystane na potrzeby realizacji tematu	23

4.1.	Biblioteka <i>Corpus2</i>	23
4.2.	Tagery <i>WCRFT</i> i <i>WCRFT2</i>	23
4.3.	Formalizm <i>WCCL</i>	24
4.3.1.	Wyjaśnienie terminu	24
4.3.2.	Przykładowe wyrażenie	24
4.4.	Słownosieć	25
4.5.	SuperMatrix	26
4.6.	<i>MWeXtractor</i>	26
4.6.1.	Przykładowe schematy użytkowania narzędzia	27
4.6.2.	Schemat procesu badania metod ekstrakcji kolokacji	27
4.6.3.	Schemat procesu ekstrakcji wyrażen wielowyrzowych	30
4.6.4.	Funkcjonalności dodatkowe	32
4.6.5.	Format składowania krotek zebranych z korpusów	34
4.6.6.	Przedstawienie sposobu wydobywania i przechowywania informacji statystycznych wykorzystywanych w obliczeniach	37
4.6.7.	Mechanizm filtrów i zaimplementowane metody filtracji	39
4.6.8.	Dostępne funkcje dyspersji	41
4.6.9.	Zaimplementowane miary asocjacji	43
4.6.10.	Inne metody ekstrakcji	51
4.6.11.	Miary punktujące rankingi i normalizatory cech	54
4.6.12.	Dostępne agregatory rankingów	55
4.6.13.	Zaimplementowane miary oceny wyników	55
4.6.14.	Average Precision – precyzja uśredniona	56
5.	Badania	57
5.1.	Opis wykorzystanych zbiorów danych	57
5.1.1.	Korpus KIPI	57
5.1.2.	Korpus KGR7	57
5.1.3.	Słownosieć i praca lingwistów	57
5.2.	Przygotowanie danych	58
5.2.1.	Tagowanie	58
5.2.2.	Ekstrakcja kandydatów na kolokacje	59
5.3.	Opis planowanego przebiegu badań	59
5.4.	Miary dwuelementowe, korpus KIPI	59
5.4.1.	Przygotowanie i zbadanie podkorpusów KIPI	59
5.4.2.	Zbiór testowy	66
5.4.3.	Szczegółowy opis przebiegu tej części badań	66
5.4.4.	Wyniki	67
5.5.	Miary wieloelementowe, korpus KIPI	104
5.5.1.	Przygotowanie i zbadanie podkorpusów KIPI	104
5.5.2.	Zbiór testowy	105
5.5.3.	Szczegółowy opis przebiegu tej części badań	107
5.5.4.	Wyniki	107
5.6.	Podejście miar mieszanych	110
5.6.1.	Optymalizacja wag dla rankingów w modelu kombinacji liniowej	110
5.6.2.	Wyniki i obserwacje po zastosowaniu optymalizacji	113
6.	Podsumowanie i wnioski	114
6.1.	Wkład własny autora	114
6.1.1.	Miary asocjacyjne	114
6.1.2.	Narzędzie <i>MWeXtractor</i>	115
6.1.3.	Zakres badań	115

6.2. Wnioski i obserwacje	115
6.3. Perspektywy rozwoju prac i badań	118
Spis rysunków	119
Spis tabel	120
Bibliografia	122

Streszczenie

Niniejsza praca prezentuje wyniki badań metod wydobywania wyrażen wielowyrazowych z tekstów języka polskiego. Zbadane zostały zarówno funkcje asocjacyjne, perceptron wielowarstwowy czy kombinacja liniowa z optymalizacją parametrów za pomocą algorytmu ewolucyjnego. Metody pochodzące z literatury, jak i kilka funkcji asocjacyjnych zaproponowanych przez autora pracy. Poruszona została także problematyka ekstrakcji wyrażen dwu- oraz trójelementowych, a zestaw tekstów, na którym badania były prowadzone zawiera teksty składające się z ponad 250 milionów słów. Dodatkowo dane z korpusu zostały pozyskane na dziesiątki sposobów, a każdy z nich został zbadany osobno z wykorzystaniem ponad dwudziestu funkcji, w tym dwóch parametrycznych. Dla ostatnich sprawdzone zostały wyniki osiągane dla różnej wartości ich parametru. Zbadano także jakość rozwiązań z wykorzystaniem perceptronu wielowarstwowego z 48 różnymi zestawami parametrów. Sprawdzone także wpływ funkcji dyspersji i różnych metod filtracji na jakość generowanych rozwiązań.

Abstract

This paper presents the results of research on methods of multi-word entities extraction from Polish language corpora. Association functions, multilayer perceptron and linear combination of measures with evolutionary algorithm parameters optimization have been examined. Methods from literature, as well as some associations functions proposed by the author of this paper. The case of two- and three-element length collocation extraction was examined and the corpora used to conduct the research contained more than 250 million words. Moreover, the data from corpora was extracted in dozens of ways and every one was examined separately with use of more than twenty association functions including two parametric methods. The results generated by the last two functions for different parameters' values were examined. Multilayer perceptron results for 48 network variants were also included. The influence of the dispersion function and filters on results was also discussed.

1. WSTĘP

1.1. CEL PRACY

Celem niniejszej pracy jest przeprowadzenie badań metod stosowanych do wydobywania wyrażeń wielowyrazowych i wyznaczenie metody lub zestawu metod, które osiągają najlepsze wyniki w procesie wydobywania kolokacji. Informacje o metodach mają być pozyskane głównie z literatury. Celem pracy ma być także zaproponowanie przez autora nowego rozwiązania oraz sprawdzenie wyników przez nie generowanych. Ważnym aspektem zadania jest przeprowadzenie badań na dużych zbiorach tekstowych w języku polskim.

1.2. STRUKTURA PRACY

Praca składa się z sześciu rozdziałów.

Pierwszy rozdział jest wprowadzeniem do niniejszej pracy – wstępem.

Drugi porusza problematykę związaną z definicją kolokacji, przedstawione zostały ich cechy oraz przykładowe definicje kolokacji odnalezione w literaturze. Na końcu rozdziału podana została definicja wyrażenia wielowyrazowego stosowana na potrzeby pozyskania zbioru testowego wykorzystywanego w badaniach opisanych w pracy.

Trzeci rozdział zawiera opisy metod ekstrakcji wyrażeń wielowyrazowych pozyskane z literatury. Opisany tutaj został także problem wydobywania kolokacji dłuższych niż dwuelementowe, poruszany w literaturze.

Rozdział czwarty powstał z zamiarem opisanie wykorzystywanych na potrzeby realizacji badań narzędzi i bibliotek programistycznych. Opisane tutaj narzędzia i zasoby są w większości wykorzystywane pośrednio lub bezpośrednio do współpracy (poza narzędziem *SuperMatrix*) z pakietem *MWeXtractor*. Znaczna część tego fragmentu pracy jest opisem wspomnianego pakietu programistycznego i narzędzi stworzonych przez autora pracy w celu ekstrakcji wyrażeń wielowyrazowych z dużych korpusów tekstowych.

Piąty rozdział to prezentacja wykorzystanych zbiorów danych, ich statystyk, rezultatów ich weryfikacji, badań. Zawarte i omówione tutaj są także sposoby badania metod ekstrakcji wyrażeń wielowyrazowych i wyniki osiągnięte przez te metody.

Ostatnio z rozdziałów – szósty – to podsumowanie pracy, zsumowany opis wkładu własnego autora pracy, a także wnioski wyciągnięte na podstawie przeprowadzonych badań i zdobytej dzięki zajmowaniu się tematyką związaną z poruszonym tutaj problemem wiedzy.

1.3. WYJAŚNIENIE WAŻNIEJSZYCH TERMINÓW

Zamieszczona poniżej lista przedstawia wykaz ważniejszych terminów wraz z ich definicjami ustalonymi na potrzeby niniejszej pracy:

- **wyraz** - na potrzeby niniejszej pracy termin ten określa dowolne słowo występujące w języku; w szczególności za wyraz uznawany będzie także pojedynczy znak; nie może on jednak zawierać żadnych znaków białych; termin ten jest stosowany zamiennie z określeniem *słowo*;

- **zdanie** - sekwencja wyrazów w określonej kolejności, zakończona kropką;
- **segment** - część tekstu ciągłego z zachowaniem kolejności jego składowych (przykładowo: zdanie, zbiór zdań lub paragraf);
- **token** - pojedyncze wystąpienie jakiegoś bytu [16, str. 22]; jednostka będąca obiektem rozważań lingwistycznych; element składowy danych tekstowych wykorzystywany w ich przetwarzaniu; często pojedynczy wyraz lub zdanie, rzadziej całe segmenty; token zawierać może też znaki specjalne, które nie wchodzą w skład wyrazów;
- **częstość** - liczba, która określa ile razy w rozważanych danych tekstowych wystąpił dany byt, najczęściej słowo lub konkretny zbiór wyrazów;
- **tagset** - zestaw metadanych wykorzystywany do opisu składowych tekstów języka;
- **tager** - narzędzie wykonujące znakowanie morfosyntaktyczne elementów tekstu z wykorzystaniem określonego tagsetu; ewentualnie spełniać może także funkcję ujednoznaczniania znaczenia słów w przypadku ich polisemiczności;
- **korpus** - zebrany na potrzeby analiz lingwistycznych zbiór tekstów; dane zawarte w korpusie mogą zawierać różne metadane opisujące zebrane w nim informacje; przykładem popularnych metadanych jest oznakowanie morfosyntaktyczne słów zawartych w tym zbiorze; pożądaną cechą korpusu jest zrównoważenie polegające na zapewnieniu w nim odpowiednich stosunków ilości danych ze wszystkich rejestrów stylistycznych języka¹, co ma zapewnić jego dużą reprezentatywność; część korpusów jest także określona mianem równoległych, co oznacza, że każdemu tekstowi zawartemu w korpusie przyporządkowany jest tekst z co najmniej jednego innego języka, a zestawione mogą być na różnym poziomie - zdania czy akapitu;
- **słowo przetwarzane** - termin wprowadzony na potrzeby niniejszej pracy przez jej autora; określenie wyrazu, który podczas przeglądania korpusu jest aktualnie czytany;

¹ Styl języka rozumiany jako jeden z obszarów jego użycia, na przykład mowa potoczna, słownictwo naukowe, teksty pseudonaukowe, wiadomości, terminologia związana ze sztuką czy innymi dziedzinami wiedzy lub działalności ludzkiej itp.

2. DEFINICJA KOLOKACJI

2.1. PRÓBY DEFINICJI TERMINU KOLOKACJI W LITERATURZE

Termin *kolokacja* został pierwszy raz użyty w 1930 roku przez jego autora, angielskiego lingwistę Johna Ruperta Firtha. Początkowo zwrot ten miał opisywać charakterystyczne i typowe dla języka kombinacje słów, które łączą się ze sobą w konkretny sposób, dostarczając dzięki temu cenną wiedzę i informacje o tym języku [8, str. 15]. Firth sformułował zwrot *You shall know a word by company it keeps!* [9], którym zwrócił uwagę ludzi zajmujących się lingwistyką na fakt, że teksty nie są tylko zbitką losowo występujących słów ograniczonych jedynie przez zasady składniowe języka [8, str. 15]. Zwrot ten w wolnym tłumaczeniu oznacza, że powinniśmy znać słowo na podstawie innych wyrazów w jego otoczeniu.

Trudność jednoznacznego i ścisłego zdefiniowania kolokacji została opisana w obrazowy sposób przez Choueka i przytoczona przez Stefana Everta – *Even though any two lexicographers would agree that 'once upon a time', 'hit the road' and similar idioms are collocations, they would most certainly disagree on almost anything else.* [8, str. 15]. Cytat ten jest metaforą obrazującą bardzo niską korelację oceny wyrażen wielowyrazowych jako kolokacji, nawet pomiędzy lingwistami.

Na przestrzeni ponad osiemdziesięciu ostatnich lat definicja terminu *kolokacja* była wielokrotnie modyfikowana, dostosowywana i poddawana uszczegółowieniu co sprawiło, że pojawiło się wiele jej wersji. Powstałe definicje można jednak w większości przyporządkować do jednej z dwóch grup reprezentujących różne podejścia do zagadnień kolokacji: *distributional* oraz *intensional* [8, str. 15]. Pierwsza z tych grup, zwana także *szkołą Neo-Firthańską* opiera się głównie na wykorzystaniu informacji pozyskanych w sposób empiryczny z przebadanych zbiorów danych [8, str. 15]. Druga grupa to natomiast koncept bardziej teoretyczny, skupia się na tym, że kolokacje są bytami umiejscowionymi pomiędzy wolną kombinacją słów a idiomami, parami składającymi się z jednego słowa wolnego, zwanego bazą i drugiego zdeterminowanego leksykalnie - podejście teoretyczne do tematu wyrażen wielowyrazowych [8, str. 16]. W dalszej części tej pracy na potrzeby realizacji tematu będę starał się określić definicję bliższą pierwszej z tych dwóch grup.

Liczbę wielu różnych definicji jednostki wielowyrazowej odzwierciedla także liczba zwrotów o praktycznie tym samym znaczeniu, które są używane zamiennie jako terminy określające kolokację, przykładowo: *jednostka wielowyrazowa* (ang. *MWU*), *wyrażenie wielowyrazowe* (*MWE*), *n-gramy* dla wieloelementowych kolokacji czy wręcz po prostu *idiomy* [8, str. 16].

2.2. PRZYKŁADOWE DEFINICJE JEDNOSTKI WIELOWYRAZOWEJ STOSOWANE W LITERATURZE

Przykładowe definicje kolokacji z różnych źródeł wraz z krótkim komentarzem do nich zostały zamieszczone na poniższej liście:

1. Manning i Schütze – *collocations correspond to some conventional way of saying things* [16, str. 151];

”kolokacje to sposób w jaki przyjęło się mówić pewne rzeczy.”

2. Manning i Schütze – *A collocation is any turn of phrase or accepted usage where somehow the whole is perceived to have an existence beyond the sum of the parts* [16, str. 29];
”kolokacja to wyrażenie, którego znaczenie wykracza poza sumę znaczeń jej elementów składowych - ma pewną wartość dodaną do znaczenia lub ulega ono zmianie.”
3. Choueka – *a syntactic and semantic unit whose exact and unambiguous meaning or connotation cannot be derived directly from the meaning or connotation of its components* [22, str. 1];
”wyrażenie wielowyrazowe to jednostka syntaktyczna i semantyczna, której dokładne znaczenie nie może być określone bezpośrednio na podstawie znaczeń jego składowych” – definicja analogiczna w swym sensie do zamieszczonej przez Manninga i Schütze.
4. Stefan Evert – *A collocation is a word combination whose semantic and/or syntactic properties cannot be fully predicted from those of its components, and which therefore has to be listed in a lexicon* [8, str. 17];
podobna definicja jak u poprzedników, jednak z dodaniem części mówiącej o tym, że kolokacja to związek, który powinien zostać zamieszczony w słowniku. Rozszerzenie tej definicji było inspirowane pracami Choueka, który opracował sugestywną instrukcję do oceny czy dane wyrażenie jest kolokacją, a której esencja wyciągnięta przez Stefana Everta została sprowadzona do postaci pytania: *Does it deserve a special entry in a dictionary or lexical database of the language?* - czy wyrażenie zasługuje na wpis w leksykonie? [8, str. 17].
Takie podsumowanie wydaje się być pewnym uproszczeniem.

Mimo ogromnej liczby definicji terminu *kolokacja*, większość jest zgodna co do trzech cech, które wyrażenie powinno spełniać, aby zostać uznanym za wyrażenie wielowyrazowe, a są to: semantyczna niekompozycyjność, niezmienność syntaktyczna oraz niemożliwość podmiany słów składowych nawet na ich synonimy [8, str. 16]. Wyjaśnienie tych oraz innych cech jednostek wielowyrazowych zostało zamieszczone w dalszej części pracy.

2.3. CECHY WYRAŻEŃ WIELOWYRAZOWYCH

2.3.1. Częściowa lub całkowita niekompozycyjność

Specjalną cechą kolokacji jest ich ograniczona kompozycyjność lub całkowity jej brak. Cecha ta jest uwzględniona w większości definicji kolokacji w literaturze. Wyrażenie językowe w pełni kompozycyjne to takie, którego znaczenie może być przewidziane jedynie na podstawie sumy znaczeń jego elementów składowych [16, str. 151, 184].

Jednostki wielowyrazowe mogą być częściowo lub całkowicie niekompozycyjne co oznacza, że ich znaczenie ulega pewnej zmianie, ma pewną wartość dodaną do niego w stosunku do sumy znaczeń składowych. Zmiana ta może być niewielką modyfikacją sensu wyrażenia lub całkowicie zmieniać przekaz kolokacji. Warto wspomnieć, że większość anglojęzycznych kolokacji jest częściowo kompozycyjna [16, str. 151].

Przykład niewielkiej zmiany sensu wyrażenia zobrazować można na podstawie dwóch wyrażień: *białe włosy* i *białe wino*. Obie frazy zawierają w sobie słowo *białe* określający kolor pewnego obiektu - rzeczownika. Przymiotnik określa pewien odcień bieli, ale jednak nieco inny dla każdego z wyrażień. W przypadku białych włosów kolor powinien być lekko szarawy, srebrzysty, a w przypadku wina: przezroczysty, o lekkim, żółtym zabarwieniu.

Dodatkowo za przykład niewielkiej wartości dodanej do znaczenia kolokacji można podać wyrażenie *czerwona kartka*. Faktycznie obiekt ten jest czerwonym kartonikiem, ale symbolizuje on coś jeszcze - wielokrotne lub poważne przewinienie zawodnika piłki nożnej podczas meczu.

Przykładem całkowitego oderwania znaczenia wyrażenia od sumy znaczeń jego składowych są idiomy takie jak na przykład *nawarzyć piwa* czy *wyjść jak Zabłocki na mydle*. Pierwsze z nich mówi o zaistnieniu pewnej sytuacji z powodu czynów danej osoby, której jednocześnie ta zazwyczaj nieprzyjemna sytuacja dotyczy. Znaczenie tego zwrotu w zasadzie nie ma nic wspólnego z sumą znaczeń jego elementów składowych, zwłaszcza że wspomniany trunek jest zdecydowanie przez wiele osób ceniony i chętnie spożywany.

Idiomy jasno obrazują, że są kolokacje, których znaczenie nie może być nawet przybliżone na podstawie sumy znaczeń składowych tego wyrażenia, ponieważ są one zupełnie inne, niż znaczenie tego zwrotu rozpatrywanego jako całość. W związku z powyższym w celu poprawnego określenia znaczenia jednostek wielowyrazowych należy rozpatrywać je jako całość, a nie skupiać się jedynie na każdej z ich składowych oddzielnie.

2.3.2. Niezmiennność szyku

Szyk elementów składowych wyrażenia wielowyrazowego może być zmienny. Tego typu kolokacje są trudniejsze do wykrycia niż te o stałym szyku, co wymaga innego podejścia przy ich wyszukiwaniu.

Jeśli rozważymy pojęcia *Unia Europejska* czy *ptasie mleczko* to zmiana szyku poprzez zamianę miejscami składowych kolokacji w obrębie tych wyrażeń wielowyrazowych na odpowiednio *Europejska Unia* oraz *mleczko ptasie* sprawi, że ich znaczenie ulegnie zmianie. Jeśli przyjęta definicja kolokacji uwzględnia tę cechę, wtedy według niej dwa powyższe zwroty powinny zostać uznane za kolokację.

2.3.3. Nieciągłość

Kolejną cechą niektórych jednostek wielowyrazowych jest ich nieciągłość wyrazowa. Wyrażenie nieciągle składa się z określonych elementów tworzących kolokację, ale jednocześnie pomiędzy nimi znajdują się wyrazy, które do niej nie należą.

Przykładem wyrażenia nieciągłego może być *druga, straszna wojna światowa*. Kolokacją jest tutaj termin *druga wojna światowa*, a przymiotnik *straszna*, mimo że znajduje się pomiędzy jej elementami, nie powinien być uznany za składową tego wyrażenia wielowyrazowego.

Trudniejszy można podać w analogii do problemu poruszonego w artykule [4, str. 1], przykład dotyczący byłej premier Wielkiej Brytanii – *Margaret Thatcher*. Załóżmy, że rozważamy kolokację *Karol Wojtyła* w tekście o byłym papieżu. Istnieje duże prawdopodobieństwo, że słowo *Wojtyła* wystąpi zaraz po wyrazie *Karol* lub odwrotnie. Można sobie jednak wyobrazić sytuację, w której pierwszy człon tej jednostki wielowyrazowej wystąpi w jednym zdaniu, a drugi w innej jego części lub nawet dopiero w zdaniu kolejnym. Oba słowa tej kolokacji zachowują się wtedy niczym synonimy określające tę samą osobę, ale nie występują w swoim bezpośrednim otoczeniu.

Powyższe przykłady obrazują, że elementy składowe kolokacji nie muszą występować bezpośrednio po sobie, aby rozważany zwrot można było uznać za jednostkę wielowyrazową.

2.3.4. Niezastępowalność składniowa

Istotną cechą kolokacji jest niezastępowalność jej elementów składowych synonimami wyrazów, które ją stanowią, z zachowaniem znaczenia pierwotnego wyrażenia wielowyrazowego [16, str. 184]. Dla przykładu nie można zamienić zwrotu *białe wino* na *żółte wino*, mimo że dru-

gie wyrażenie opisuje obiekt rodzaj trunku równie dobrze co pierwsze, a może i nawet trafniej. Jednak drugi z tych zwrotów nie powinien zostać uznany za kolokację [16, str. 184]. Podobnie ma się przykład z kolokacją *mocna herbata* - zamiana przymiotnika *mocna* na *potężna* lub nawet na *silna* zmieni znaczenie tego wyrażenia lub nawet je całkowicie zdeformuje. Tym samym fraza ta może zostać uznana za wyrażenie wielowyrazowe w kontekście tej cechy.

2.3.5. Niemodyfikowalność

Kolokacja posiadająca tę cechę nie może być dowolnie rozszerzana lub modyfikowana poprzez zmianę szyku albo adaptację dodatkowych słów. Ważne dla zachowania sensu wyrażenia wielowyrazowego jest także pozostawienie liczby, w której odmieniony jest rzeczownik [16, str. 184]. Innymi słowy wyrażenia wielowyrazowe posiadające tę cechę muszą pozostać w jednej, określonej formie.

Przykładowo idiom *kopnąć w kalendarz* jest kolokacją, ale jego rozszerzenie do postaci *kopnąć butem w kalendarz*, *kopnąć mocno w kalendarz* lub *kopnąć w wielki kalendarz* sprawi, że przekaz jaki niesie ze sobą to wyrażenie mocno się zmieni.

2.3.6. Przynależność domenowa

Wiele kolokacji jest mocno związanych z wiedzą i tematyką dziedzinową. Żargon pewnej grupy osób, np. inżynierów jest często dla nich hermetyczny i zawiera wiele technicznych pojęć, przez co bywa niezrozumiały dla laików w danej dziedzinie wiedzy. Ponadto słowa znane osobom niewtajemniczonym bywają używane w inny sposób, do określenia odmiennych obiektów czy zjawisk wewnątrz określonej grupy [30, str. 4].

Przykładem zwrotu związanego z informatyczną wiedzą dziedzinową może być określenie *twardy reset* (reset polegający na odłączeniu zasilania komputera w sposób mechaniczny) lub inne wyrażenie, które stało się już dość powszechne i przeniknęło do języka codziennego – *program się powiesił* (czyli przestał odpowiadać na akcje użytkownika lub obliczenia wykonywane przez program utknęły w martwym punkcie).

2.4. PRZYJĘTA DEFINICJA KOLOKACJI

Na potrzeby niniejszej pracy przyjęto następującą definicję kolokacji zamieszczoną poniżej:

Za wyrażenie wielowyrazowe uznawane są wieloelementowe terminy specjalistyczne oraz niekompozycyjne terminy ogólne. Mogą być one zarówno ciągłe, w szyku przemiennym, jak i ustalonym.

Motywacją do jej wyboru jest fakt, że definicja ta jest zbliżona do zestawu wytycznych stosowanych przez lingwistów pracujących w projekcie budowy słownika wyrażzeń wielowyrazowych, z którego pozyskany został zbiór testowy poprawnych kolokacji, użyty przez autora niniejszej pracy.

3. ISTNIEJĄCE SPOSOBY WYDOBYWANIA KOLOKACJI OPISANE W LITERATURZE

Znaczna część dotychczasowych prac nad wydobywaniem kolokacji ogranicza się w dużym stopniu tylko do badania wyrażen dwuelementowych. Jeśli natomiast badane są kolokacje o większej liczbie elementów, często stosuje się podejścia wykorzystujące uproszczone modele statystyczne. Dodatkowo sposoby wyszukiwania jednostek wielowyrazowych w tekstach języka polskiego nie były do tej pory często badane, zwłaszcza w kontekście wyrażen o długości większej niż dwa.

Przykładem pracy która dotyczy innego zagadnienia niż kolokacje, ale traktującej także o ekstrakcji wyrażen dwuelementowych z tekstów języka polskiego, jest praca magisterska Aleksandra Buczyńskiego [2].

W tej części niniejszej pracy, na podstawie literatury skupimy się na opisie metod wydobywania wyrażen dwuelementowych z niepolskojęzycznych tekstów, (głównie anglojęzycznych). Zaznaczyć należy jednak, że omówione tutaj metody mogą być także stosowane dla języka polskiego i innych języków słowiańskich i o bogatej fleksji. Ponadto dla lepszego zrozumienia przedstawianych metod podawane będą przykłady ich zastosowania przy zadaniu ekstrakcji bi-gramów, a w dalszej części tego rozdziału zamieszczone zostanie także wprowadzenie do miar mogących posłużyć do wydobywania kolokacji wieloelementowych - dłuższych niż dwie składowe.

3.1. METODA ZLICZANIA

3.1.1. Opis metody

Pierwsza z przytoczonych w tym rozdziale metod ekstrakcji kolokacji jest jednym z najprostszych i dość naiwnych sposobów polegającym na wykorzystaniu podstawowej cechy opisującej słowa w korpusie - ich częstości. Cecha ta określa ile razy w rozważanych danych tekstowych wystąpił konkretny token, gdzie ten może być rozumiany jako pojedyncze słowo, cały n-gram lub inne zestawienie określonej liczby wyrazów.

Technika zliczania korzysta z założenia mówiącego o tym, że jeśli dany zestaw wyrazów występuje w tekście w określonej kolejności bardzo często, częściej niż inne tego typu zbiory słów, to jest to znak, że rozważane zestawienie ma pewne specjalne znaczenie, może nieść ze sobą interesujące informacje i należy zwrócić na nie uwagę [16, str. 153].

Niestety w tym podejściu pojawia się problemem związany z częstościami słów. Przy zliczaniu liczby wystąpień danych wyrazów lub ich zbiorów w konkretnym zestawie tekstów, będących podzbiorem wszystkich tekstów języka, dokonuje się na nim pewnej generalizacji. Polega ona na tym, że jeśli w rozważanym tekście dany zbiór wyrazów został uznany za jednostkę wielowyrazową, to z punktu widzenia całego języka także będzie uważany za kolokację. Pamiętać trzeba, że generalizacja jest jedynie przybliżeniem rzeczywistości, ponieważ powstała zaledwie na podstawie pewnej próbki losowej tekstów tego języka. Może ona być pożądana, o ile jest poprawna – reprezentacyjna dla całego języka, jednak bardzo trudnym zadaniem jest jej utworzenie na podstawie tylko części tekstów rozważanego języka [8, str. 20].

Mimo problemu związanego z niepewnością generalizacji warto przedstawić tę metodę i osiągnięte przez badaczy wyniki przy jej wykorzystaniu, ponieważ może być to dobry punkt odniesienia do rozważań nad innymi sposobami wydobywania kolokacji. Dzięki przybliżeniu tej metody pozyskać można podstawową wiedzę na temat ekstrakcji kolokacji, a ponadto obserwacje badaczy mogą dostarczyć wielu cennych informacji.

Metoda częstości polega na zliczeniu wszystkich wystąpień każdego z tokenów i wykorzystaniu poniższego założenia, wspomnianego wcześniej:

Jeśli dane słowa występują w tekście razem bardzo często to znaczy, że dany zestaw wyrazów spełnia jakąś ważną funkcję, której nie można w prosty sposób wyjaśnić jako funkcji będącej jedynie wynikiem kombinacji tych wyrazów [16, str. 153].

Jeśli to założenie jest spełnione, dane współwystępowanie wyrazów powinno zostać uznane za kolokację lub przynajmniej za ciekawego kandydata na takie zaklasyfikowanie.

3.1.2. Wyniki metody

Wyniki badań przeprowadzonych przez Manninga i Schütze [16, str. 154] obrazują bardzo złe wyniki metody i wskazują słaby jej punkt. Powodem niezadowolających wyników jest przewaga częstości występowania słów funkcyjnych języka oraz bi-gramów z nich złożonych, głównie anglojęzycznych zwrotów *of the* oraz kilku innych współwystąpień z wyrazem *the*. Spośród dwudziestu najczęściej występujących dwuelementowych zwrotów, aż dziewiętnaście to właśnie wyrażenia funkcyjne języka angielskiego, które nie są kolokacjami. Tylko jedna pozycja z listy może zostać uznana za wyrażenie wielowyrazowe i jest to nazwa miasta - *New York* [16, 154]. Jednak jakość wyników tej metody okazała się zgodna z przewidywaniami autorów [16] - zwykle wybieranie najczęściej współwystępujących wyrazów nie prowadzi do interesujących wyników w dziedzinie badania sposobów wydobywania kolokacji [16, str. 153].

3.1.3. Rozszerzenie algorytmu o filtr części mowy

Manning i Schütze w swojej pracy przedstawili sposób na znaczną poprawę jakości wyników poprzez zastosowanie prostej heurystyki w postaci kilku filtrów opartych o części mowy. Pomysł na taką technikę poprawy wyników został zaczerpnięty z pracy Justesona i Katza wspomnianej w literaturze [16, str. 154]. Kandydaci na wyrażenia wielowyrazowe, którzy nie spełniali określonych wzorców składniowych części mowy, a konkretnie postaci przymiotnik-rzeczownik lub rzeczownik-rzeczownik [16, str. 155] byli wykluczani z listy potencjalnych kolokacji.

3.1.4. Wyniki po zastosowaniu filtra

Wyniki po filtrowaniu okazały się znacznie lepsze od tych, jakie uzyskano metodą bez filtrowania, ponieważ tym razem z dwudziestu par wyrazów, które wystąpiły najczęściej w badanych tekstach autorzy nie zakwalifikowaliby jedynie trzech bi-gramów jako niekompozycyjnych [16, str. 155].

Dużą zaletą tej heurystyki jest fakt, że można ją zastosować także w połączeniu z innymi metodami wydobywania kolokacji, także z tymi, które zostaną przez autora niniejszej pracy przytoczone w dalszej części rozdziału.

Zastosowanie takiego filtrowania wymaga jednak dziedzinowej wiedzy lingwistycznej lub badań w celu oceny, które połączenia części mowy mogą ewentualnie tworzyć ciekawych kandydatów na wyrażenia wielowyrazowe, a które raczej nie mają ku temu tendencji. Jako przykład badań mogących pomóc w doborze filtrów dla języka czeskiego będącego bardziej skomplikowanym w analizie niż język angielski, można podać artykuł autorstwa Pavla Peciny *Reference*

Data for Czech Collocation Extraction, prezentujący częstość występowania par słów wraz z ich częściami mowy w zbadanych przez niego zestawach danych [21].

Trudnym zadaniem może być też wyznaczenie filtrów i podjęcie decyzji, których należy użyć w procesie wydobywania kolokacji, a których stosować nie warto. Zwiększanie liczby filtrów może zaowocować wzrostem kompletności, ale spadkiem precyzji, zwłaszcza kiedy dane zestawienia części mowy w konkretnym filtrze będą rzadko tworzyć kolokacje w stosunku do liczby wszystkich wyrażen przez nie generowanych.

3.1.5. Wnioski

Manning i Schütze zwracają uwagę na istotny wniosek płynący z badań nad tą prostą metodą wydobywania kolokacji. Zauważają, że nawet użycie nieskomplikowanych technik ilościowych wspieranych przez niewielką wiedzę lingwistyczną może dać wręcz niespodziewanie dobre wyniki w zadaniu automatycznej ekstrakcji wyrażen wielowyrazowych [16, str. 155, 157].

3.2. WARIANCJA I ODLEGŁOŚĆ SŁÓW

Metoda zliczania wzbogacona o filtrowanie oparte o części mowy słów sprawdza się nad wyraz dobrze dla języka angielskiego przy wydobywaniu kolokacji ciągłych, ale niestety ta technika nie sprawdzi się tak dobrze przy ekstrakcji jednostek wielowyrazowych o zmiennym szyku lub z przerwami pomiędzy składowymi kolokacji – wyrażeniami nieciągłymi [16, str. 157]. Sposobem, który stanowi pomoc w radzeniu sobie z tym problemem jest metoda oparta o średnią odległość słów oraz wariancję i odchylenie standardowe odległości.

3.2.1. Opis metody

Technika wykorzystuje okno przesuwne o określonej długości oznaczającej rozmiar otoczenia aktualnie rozpatrywanego słowa w korpusie. Mówiąc inaczej okno przesuwne zawiera w sobie *słowo przetwarzane* i jego kontekst. Długość okna jest liczbą całkowitą określającą liczbę wyrazów po każdej ze stron słowa przetwarzanego, które w danym momencie będzie rozważane [16, str. 158]. Dla przykładu, zastosowanie okna o długości dwóch wyrazów, przesuwanego za każdym razem o jedno słowo w przykładowym zdaniu *Niestety trzeba przyznać, że pogoda dzisiaj nam nie dopisała* oraz przy pominięciu znaków interpunkcyjnych spowoduje rozpatrzenie kolejno takich n-gramów jak *Niestety trzeba przyznać*, *Niestety **trzeba** przyznać że*, *Niestety trzeba **przyznać** że pogoda*, *trzeba przyznać **że** pogoda dzisiaj* i tak dalej, aż okno zostanie przesunięte do końca aktualnie rozważanego zdania. Słowa wytłuszczone to te, na które ustawione było okno przesuwne w danej iteracji – słowo przetwarzane, aktualnie rozważane w korpusie [16, str. 158]. Przypadek braku wystarczającej liczby słów w oknie może być rozpatrzony dwojako – można wtedy wziąć pod uwagę mniejszą liczbę wyrazów do rozważań lub ominąć ten fragment tekstu i przesunąć okno dalej.

Dla każdego przyłożenia okna tworzeni są kandydaci na kolokacje o konkretnej długości wyrażonej w liczbie słów. Dla uproszczenia ograniczmy rozważania do wyrażen dwuelementowych. Kandydaci tworzeni są w taki sposób, że kreowane i zapamiętywane są wszystkie możliwe kombinacje o długości dwóch słów spośród znajdujących się aktualnie w granicach okna. Istotne jest, aby ustalić czy po dodaniu kandydatów z jednego przyłożenia okna powielać ich po przesunięciu tego okna, czy jedynie dodać pary powstałe dzięki nowemu słowu w oknie, co wydaje się bardziej rozsądnym posunięciem.

Przykład tworzenia kandydatów na kolokacje w obrębie jednego przyłożenia okna został opisany poniżej. Rozważmy podane zdanie z wykorzystaniem okna o długości dwóch wyrazów,

gdzie tekstem pogrubionym zostało oznaczone słowo przetwarzane – to, do którego w danym momencie zostało przyłożone okno przesuwne. Przyjmijmy też przeskok okna równy jednemu wyrazowi – okno przesuwane jest o jeden wyraz dalej w stosunku do poprzedniej pozycji z każdym nowym przyłożeniem.

*Zdenerwowało mnie **Twoje** wczorajsze zachowanie.*

Na podstawie przytoczonego zdania można utworzyć dwadzieścia różnych kombinacji dwuelementowych, a pięć z nich zostało zamieszczonych w poniższej tabeli 3.1.

Tabela 3.1. Wyrażenia dwuelementowe utworzone z przykładowego zdania za pomocą przykładowego okna przesuwne.

Nr.	wyrażenie	słowa zdania
1.	Zdenerwowało mnie	pierwsze, drugie
2.	Zdenerwowało Twoje	pierwsze, trzecie
3.	Zdenerwowało wczorajsze	pierwsze, czwarte
4.	Zdenerwowało zachowanie	pierwsze, piąte
5.	mnie Twoje	drugie, trzecie
6.

Dla każdej kombinacji słów utworzonej we wszystkich przyłożeniach okna przesuwne na przestrzeni całego korpusu zapamiętywane są odległości pomiędzy wyrazami. W ten sposób bada się w jakich odległościach od danego słowa występują inne konkretne wyrazy. Przykładem niech będą trzy wyrażenia: pierwsze *duże czerwone buty*, drugie *buty koloru czerwonego* oraz trzecie *moje ulubione buty czerwone*. W pierwszym zwrocie odległość słowa *buty* od wyrazu *czerwone* jest równa jeden, ponieważ słowo *buty* wystąpiło zaraz po słowie *czerwone*, natomiast w drugim odległość wyniosła minus dwa słowa, gdyż wyraz *buty* wystąpił przed przymiotnikiem *czerwonego* dodatkowo z jednym wyrazem pomiędzy nimi. Trzeci termin jest przykładem analogicznym do poprzedniego, odległość słowa *buty* od wyrazu *czerwony* także jest ujemna, ale tym razem równa minus jeden – w tym przypadku rzeczownik także wystąpił przed przymiotnikiem, jednak bezpośrednio przed nim. Średnia odległość słowa *buty* od wyrazu *czerwone* będzie zatem równa:

$$\bar{d} = \frac{1}{3}(1 + (-2) + (-1)) = -\frac{2}{3}$$

Natomiast wariancja na podstawie [16, str. 159] wyniesie:

$$s^2 = \frac{\sum_{i=1}^n (d_i - \bar{d})^2}{n-1} = \frac{(1 - (-\frac{2}{3}))^2 + (-2 - (-\frac{2}{3}))^2 + (-1 - (-\frac{2}{3}))^2}{3-1} \approx \frac{2.78 + 7.11 + 0.11}{2} = 5$$

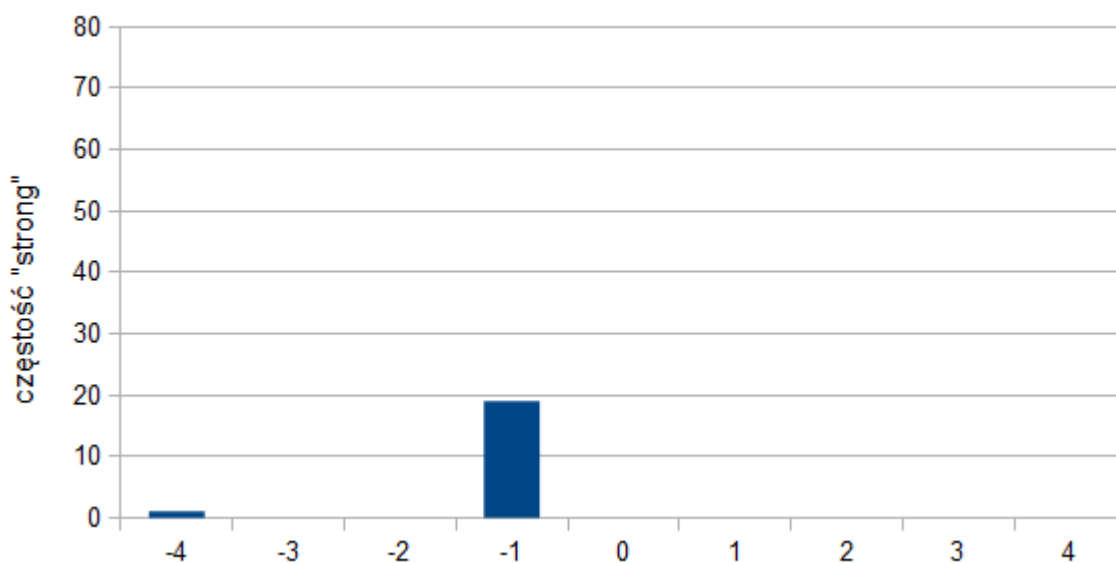
W oparciu o zebrane z korpusu informacje o odległościach słów w obrębie każdego przyłożenia okna przesuwne należy obliczyć średnią odległość występowania wszystkich kombinacji słów, będących kandydatami na kolokacje. Dodatkowo wymagane jest obliczenie wartości wariancji i odchylenia standardowego ($s = \sqrt{s^2}$) odległości słów dla każdego z tych kandydatów, a otrzymane w ten sposób wartości posłużą do oceny kandydujących wyrażen wieloelementowych. Niska wartość odchylenia standardowego oznacza, że słowa składowe wyrażenia zazwyczaj występują względem siebie w podobnej odległości. Odchylenie standardowe równe zero należy interpretować jako sytuację, gdy wszystkie wyrazy występują zawsze w tej samej odległości oraz kolejności. [16, str. 158, 159]

Średnia odległość słów względem siebie nie niesie informacji pozwalających ocenić, czy rozpatrywany kandydat na wyrażenie wielowyrazowe jest interesujący czy nie jest to prostu

wiedza w jakiej średniej odległości dane wyrazy występują względem siebie oraz w jakiej kolejności, chyba że użyta definicja kolokacji nie pozwala na występowanie wyrazów nieciągłych – w takiej sytuacji wartość ta może okazać się interesującym dyskryminatorem. Ze względu na zastosowanie średniej arytmetycznej należy mieć na uwadze długość użytego okna, ponieważ przy niewielkich częstościach nawet pojedyncze wystąpienia obserwacji mocno odstających mogą znacząco zmodyfikować wartości średniej – miara ta jest na nie wrażliwa. Dlatego z tego powodu podczas oceny wartości średniej odległości międzywyrazowej ważne jest, aby brać pod uwagę także wariancję lub odchylenie standardowe.

3.2.2. Wyniki działania algorytmu

Wyniki otrzymane omawianą metodą mogą być łatwiejsze do oceny w przypadku ich wizualizacji za pomocą prostych wykresów. Manning i Schütze w swojej pracy zamieścili trzy wykresy odnoszące się do trzech różnych anglojęzycznych wyrazów: *strong opposition*, *strong support* oraz *strong for*. Warto wspomnieć, że badania wykonane były z oknem przesuwным o rozmiarze czterech słów. Wykresy 3.1, 3.2 oraz 3.3 zostały wykonane na podstawie danych z wykresów zamieszczonych w pracy wymienionych autorów i są odpowiednikami ich wykresów [16, str. 160].

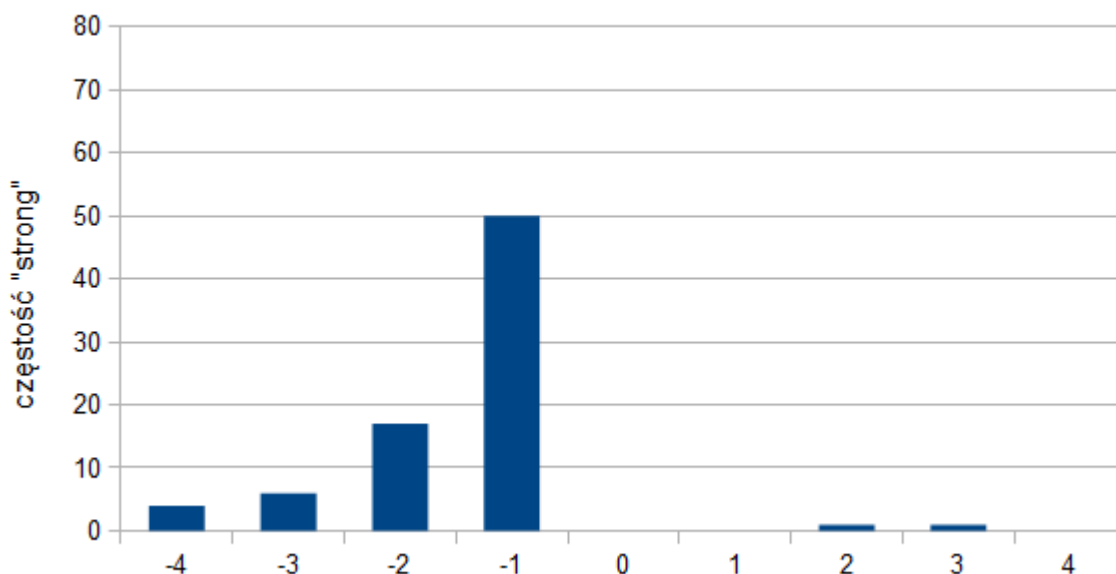
Rys. 3.1. Słowo *strong* w odniesieniu do słowa *opposition*

$$(\bar{d} = -1.15, s = 0.67)$$

na podstawie wykresów z [16, str. 160]

Pierwszy z wykresów (3.1) składa się w zasadzie z pojedynczego, wysokiego piku, obrazującego, że większość wszystkich wystąpień słowa *strong* razem z *opposition* miało miejsce w odległości minus jeden, czyli słowa te występowały prawie zawsze po sobie w ustalonej kolejności, tworząc zwrot *strong opposition*. Dodatkowo według Manninga i Schütze wartość odchylenia standardowego jest niska i równa 0.67, a średnia odległość to -1.15 słowa. Taki wynik, mimo dużego skupienia w okolicy argumentu minus jeden, został spowodowany szumem w danych

– pojedynczym wystąpieniem tej pary słów w odległości równej minus cztery wyrazy [16, str. 159].

Rys. 3.2. Słowo *strong* w odniesieniu do słowa *support*

$$(\bar{d} = -1.45, s = 1.07)$$

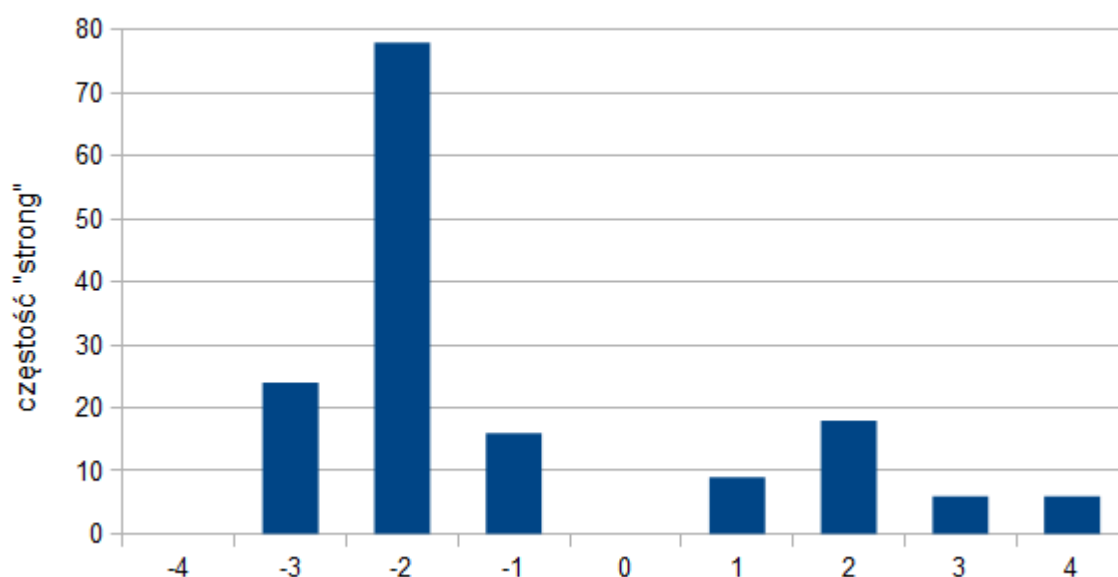
na podstawie wykresów z [16, str. 160]

Na drugim z wykresów (3.2) zamieszczone zostały wyniki, z których wywnioskować można, że słowa *strong* i *support* występowały zazwyczaj w odległości minus jeden od siebie, ale wystąpiło także stosunkowo dużo sytuacji, w których ta odległość była większa, jednak prawie zawsze ujemna. Zaobserwować można także niemal monotoniczny przebieg wykresu, przy pominięciu mało znaczących, pojedynczych wystąpień w odległościach dwa i trzy. Zwiększenie zakresu argumentów, dla których występują znaczące wartości określające liczbę wystąpień miało wpływ na wzrost wartości wariancji do poziomu 1.07 [16, str. 161].

Trzeci wykres (3.3) obrazuje wyniki dla zwrotu niebędącego kolokacją, składającego się z pary wyrazów *strong* oraz *for*. Wartości na osi rzędnych dla różnych argumentów – wartości odległości, osiągają znaczące poziomy, nie wykazując żadnej monotoniczności czy skoncentrowania w okolicy jednej z wartości odległości, jak to miało miejsce w przypadku dwóch poprzednich wykresów. Mimo wysokiej wartości częstości wystąpień dla odległości równej minus dwa (duży pik), taki rozkład wyników spowodował znaczny wzrost wariancji w stosunku do rezultatów poprzednich badań – odpowiednio ponad trzy- i dwukrotny. Wysoka wartość wariancji i ocena rozkładu odległości rozpatrywanych wyrazów od siebie spowodowała odrzucenie kandydata *strong for* jako interesującego w kontekście wyrażen wielowyrazowych [16, str. 161].

Interesującym zestawieniem wyników może być tabela 3.2, utworzona na podstawie danych z tabeli numer 5.5 w pracy [16, str. 161].

Cztery pierwsze pozycje tabeli obrazują dobrych kandydatów na kolokacje, których cechuje niska wartość odchylenia standardowego. Cztery ostatnie wiersze to nieinteresujące w kontekście jednostek wielowyrazowych wyrażenia – ich odchylenie standardowe jest za wysokie, a dodatkowo średnia odległość wyrazów składowych od siebie jest bliska zeru. Świadczy to o

Rys. 3.3. Słowo *strong* w odniesieniu do słowa *for*

$$(\bar{d} = -1.12, s = 2.15)$$

na podstawie wykresów z [16, str. 160]

Tabela 3.2. Wyniki ekstrakcji kolokacji z zastosowaniem metody opartej o wariancję i odległość słów [16, str. 161].

s	odległość	częstość	słowo A	słowo B
0.43	0.97	11657	New	York
0.48	1.83	24	previous	games
0.15	2.98	46	minus	points
0.49	3.87	131	hundreds	dollars
1.07	1.45	80	strong	support
1.13	2.57	7	powerful	organizations
1.01	2.00	112	Richard	Nixon
1.05	0.00	10	Garrison	said
4.03	0.44	36	editorial	Atlanta
4.03	0.00	78	ring	New
3.96	0.19	119	point	hundredth
3.96	0.29	106	subscribers	by

tym, że owe dwa słowa mogą występować w zasadzie w dowolnej kolejności lub szyku. Natomiast cztery środkowe pozycje to wyrażenia, których wyrazy występowały w kilku różnych odległościach znaczącą liczbę razy [16, str. 162] i są trudniejsze do jednoznacznej oceny niż poprzednie przypadki.

3.2.3. Rozszerzenie metody o filtr pików

Przedstawiona tutaj metoda średniej arytmetycznej i wariancji jest uproszczoną wersją techniki stosowanej przez Smajdę, który opisał ją w 1993 roku [30]. Wspomniany badacz używał dodatkowo filtru, który odrzucał kandydatów, dla których na wykresie pojawiał się tak zwany płaski pik. Termin ten określa sytuację, gdy istnieje pewna wysoka wartość dla któregoś z argumentów, ale jednocześnie wartości dla argumentów z jego otoczenia także są znaczącymi liczbami. Manning i Schütze jako przykład płaskiego piku podali trzeci z poprzednio omawianych wykresów (3.3), dotyczący pary słów *strong for*.

3.2.4. Wyniki dla algorytmu po zastosowaniu filtru

Przy zastosowaniu tego sposobu wydobywania kolokacji i omówionego filtrowania płaskich pików, Smajda osiągnął dokładność na poziomie osiemdziesięciu procent [16, str. 162].

3.2.5. Wnioski

Wizualizacja danych, tak jak wspomniano wcześniej, może być dodatkowym, pomocnym narzędziem przy ocenie kandydata na kolokację lub próbie wyznaczenia progu wartości wariancji, który będzie używany do odrzucania wyrażeń potencjalnie niebędących jednostkami wielowyrazowymi. Mimo niewielkiego skomplikowania modelu statystycznego i prostoty filtru Smajda [30] [16, str. 162] pokazał, że metoda ta może być skuteczna, a dodatkowo pozwala na ekstrakcję kolokacji nieciągłych co nie było możliwe z wykorzystaniem przedstawionej we wcześniejszej części pracy metody zliczania.

3.3. FUNKCJE ASOCJACYJNE

Pierwsze dwie omówione metody wykorzystywały częstości słów i konkretnych zestawów wyrazów do oceny wyrażeń w kontekście kandydatury na kolokacje. Niestety występują trzy problemy związane z uwzględnianiem tylko surowej częstości tokenów w korpusie – dwa zostały przytoczone przez Everta [8, str. 20], a trzeci przez Manninga i Schütze [16, str. 162].

Pierwszy problem polega na tym, że częste współwystępowanie słów może być czystym przypadkiem, zwłaszcza jeśli częstość tych wyrazów w tekście jest wysoka. Fakt ten wpływa negatywnie na jakość oceny kandydatów na jednostki wielowyrazowe z wykorzystaniem metod opartych o zliczanie, więc istotne jest wprowadzanie interpretacji statystycznej częstości [8, str. 20].

Drugi problem to wspomniana już wcześniej generalizacja dla całego języka na podstawie tylko danych wydobytych z pewnego korpusu. Informacje wyekstrahowane z podzbioru tekstów danego języka, przykładowo tylko z pojedynczego korpusu, mogą okazać się niezrównoważone, niepełne, być jedynie zbliżonymi do tych, które są prawdziwe dla tego języka w ogólności. Problem ten to ewentualna mała reprezentatywność wykorzystanych danych.

Manning i Schütze zwrócili uwagę na trzeci problem związany z metodą zliczania opartą o odległość i wariancję. Zauważyli, że wysoka częstość i niska wariancja współwystępowania słów mogą być przypadkowe w sytuacji, kiedy składowe wyrażenia występują często - wtedy oczekiwać można dużej liczby ich współwystąpień tylko ze względu na szansę na takie zdarzenie, a nie na poziom istotności tego wyrażenia w kontekście wydobywania kolokacji [16, str. 162]. Problem polega na tym, że oczekiwanym wynikiem jest informacja nie o tym, czy dany zestaw słów współwystępuje często, tylko czy współwystępuje częściej, niż wynika to jedynie z szansy na takie zdarzenie [16, 162].

Próba rozwiązania wyszczególnionych problemów są różne modele statystyczne. Mają one udzielać informacji, czy określone obserwacje współwystępowania bytów są czysto przypadkowe, wynikające po prostu z prawdopodobieństwa ich wystąpienia, czy faktycznie istnieją wystarczająco mocne przesłanki statystyczne do tego, aby stwierdzić, że powiązanie pomiędzy nimi faktycznie istnieje i jest istotne. Takimi szeroko stosowanymi metodami statystycznymi są *funkcje asocjacyjne* zwane także *miarami asocjacji*, za pomocą których można obliczyć *miarę powiązania* pomiędzy argumentami zadanymi dla funkcji. Dla przykładu w przypadku bi-gramów argumentami dla tych metod będą pary wyrazów rozważanego kandydata na wyrażenie wielowyrazowe. Otrzymane za pomocą funkcji asocjacji wyniki, będące liczbami rzeczywistymi, określają stopień powiązania elementów – to, jak nieprzypadkowe jest ich współwystąpienie. Dodatkowo wyniki te mogą posłużyć do utworzenia rankingu i dokonania selekcji kandydatów na kolokacje.

Sytuacja, w której elementy współwystępują częściej niż gdyby były od siebie niezależne, określana jest mianem *asocjacji pozytywnej*, a w przypadku przeciwnym, kiedy występują rzadziej, mianem *asocjacji negatywnej*. Z powyższym wiąże się ważna cecha funkcji asocjacyjnych w kontekście dostarczanych przez nie wyników – przynależność do jednej z dwóch następujących grup: *miar jednostronnych* albo *miar dwustronnych*. Pierwsza z grup zawiera te miary asocjacji, w przypadku których wysoki wynik oznacza silne powiązanie pozytywne, zaś niski – brak wystarczającego dowodu na powiązanie pozytywne pomiędzy badanymi elementami. Może występować powiązanie negatywne lub brak powiązania, ale nie da się tego określić na podstawie wyniku działania tej funkcji. Druga z grup natomiast zawiera miary, których wysoka wartość oznacza silne powiązanie, ale nie daje informacji o tym, jakiego jest ono rodzaju – pozytywne czy negatywne, a wynik o niskiej wartości to według tej funkcji słabe powiązanie pomiędzy elementami lub jego brak [8, str. 20, 21, 75, 76].

Większość metod statystycznych omawianych w tej części pracy korzysta z uproszczenia, polegającego na założeniu, że tekst to jedynie zbitka losowo występujących wyrazów ograniczonych przez zasady syntaktyczne języka [20, str. 6]. Tym samym szansa na wystąpienia danego słowa po dowolnym wyrazie poprzedzającym, nawet takim samym, jest zawsze identyczna na przestrzeni całego tekstu, jednak może być różna dla każdego ze słów. Chociaż już w 1957 roku Firth zwrócił uwagę osób zajmujących się lingwistyką, że stwierdzenie to jest nieprawdziwe [8, str. 15], i tak jest ono wykorzystywane, niejednokrotnie z powodzeniem, w znacznej części niekontekstowych metod statystycznych, jakimi są miary asocjacyjne.

Funkcje asocjacyjne stosowane są od przynajmniej pół wieku. Już w roku 1965 dostępnych była pewna liczba funkcji asocjacyjnych, a przez kolejne prawie pięćdziesiąt lat powstało i zostało zbadanych wiele kolejnych. Jednak mimo dużej liczby tych miar niewiele z nich zyskało dużą popularność. Do najbardziej znanych należą *MI (Mutual Information)*, *T-score*, *Log-likelihood* oraz *Chi²* [8, str. 21].

Pavel Pecina w swoich pracach przedstawił dziesiątki miar asocjacyjnych [22, str. 3][20, str. 18]. Wszystkie zostały podzielone na sześć grup [22, str. 2] – stanowią one sześć pierwszych pozycji na poniższej liście. Dodatkowo wyróżnić można kolejne dwie grupy metod ekstrakcji kolokacji – dwie ostatnie pozycje na liście.

1. estymacje współwystąpienia i prawdopodobieństwa warunkowego;
2. *Mutal Information* i jej pochodne;
3. testy statystyczne niezależności;
4. miary z rodziny *likelihood*;
5. zestaw heurystycznych miar asocjacyjnych oraz współczynników zależności;
6. miary kontekstowe;
7. *miary mieszane*;

8. uczenie maszynowe;

Grupy te wraz z przykładami zostały omówione w kolejnych częściach tej sekcji. Przed ich prezentacją należy jednak zdefiniować oznaczenia używane we wzorach opisujących te miary:

- x - element x ;
- \bar{x} - element inny niż x ;
- (x, y, \dots) - zbiór elementów x, y, \dots ;
- $p(x)$ - prawdopodobieństwo wystąpienia elementu x ;
- $f(x)$ - częstość elementu x , zaobserwowana w zbiorze danych;
- $\hat{f}(x)$ - wartość oczekiwana elementu x .

3.3.1. Współwystąpienia i prawdopodobieństwo warunkowe

Pierwsza z grup zawiera w sobie trzy podstawowe miary: prawdopodobieństwo współwystąpienia $p(x, y)$, prawdopodobieństwo warunkowe $p(x|y)$ oraz odwrócone prawdopodobieństwo warunkowe $p(y|x)$. Przytoczone miary to podstawa wykorzystywana w kolejnych rodzinach miar asocjacji.

3.3.2. Miary informacji

Jedną z najpopularniejszych funkcji asocjacyjnych, będących miarą informacji, jest *Mutual Information* wyrażona wzorem [32, str. 2]:

$$I(X; Y) = \sum_{x \in X} \sum_{y \in Y} p(x, y) \log_2 \frac{p(x, y)}{p(x) * p(y)}$$

Miara ta oblicza ile informacji w jednej zmiennej losowej X jest jednocześnie zawarte w drugiej zmiennej losowej Y [32, str. 2]. Natomiast miara *Pointwise Mutual Information* jest wykorzystana do obliczenia poziomu asocjacji dwóch konkretnych wartości zmiennych losowych X i Y . Funkcja *PMI* [32, str. 2], szeroko wykorzystywana w badaniach nad wydobywaniem kolo-kacji, wyrażona jest wzorem:

$$pmi(x, y) = \log_2 \frac{p(x, y)}{p(x) * p(y)}$$

Obie z przytoczonych funkcji zostały wykorzystane do budowy innych miar informacji wykorzystywanych w wydobywaniu jednostek wielowyrazowych.

3.3.3. Testy statystyczne niezależności

Jako przykłady miar należących do tej grupy autor niniejszej pracy wybrał trzy: *T-score*, *Z-score* oraz *Pearson's X^2* .

Pierwsza z nich jest częścią *T-testu* [16, str. 166], który składa się trzech głównych kroków: obliczenia wartości dla testu, ustalenia progu wiarygodności i wykonania testu. *T-score* natomiast składa się z jednego punktu i jest wykorzystana do tworzenia rankingu, wyliczania wartości zamiast klasyfikacji obserwacji. Miara *T-score* jest nazywana w literaturze mianem *T-testu* [22, str. 3][20, str. 18], jednak ze względu na to, że jest jedynie jego częścią polegającą na wyliczeniu wartości, którą można wykorzystać w *T-teście*, w niniejszej pracy będzie nazywana *T-score*. Wartość tej miary obliczyć można wykorzystując następujący wzór [20, str. 18]:

$$\frac{f(x, y) - \hat{f}(x, y)}{\sqrt{f(x, y) * (1 - (f(x, y)/N))}}$$

Druga z miar to *Z-score*, która także służy do wyliczenia wartości rankingowej obserwacji, a nie klasyfikacji. Miara ta w dwóch wcześniej wspomnianych pracach [22, str. 3][20, str.

18] nazywana została już *score*, a nie *test*, jak w przypadku *T-Score*. Opisana jest za pomocą poniższego wzoru [20, str. 18]:

$$\frac{f(x, y) - \hat{f}(x, y)}{\sqrt{\hat{f}(x, y) * (1 - (\hat{f}(x, y)/N))}}$$

Różnica pomiędzy miarami *T-score* a *Z-score* to wykorzystanie wartości oczekiwanej zamiast zaobserwowanej w mianowniku wzoru. Obie te funkcje jednak mają ważną cechę wspólną – zakładają, że rozkład prawdopodobieństwa w zbiorze danych jest rozkładem normalnym, co w znacznej części przypadków praktycznych nie jest prawdziwe [16, str. 169].

Trzecia z miar to *Pearson's X²*. Jej zaletą w stosunku do dwóch poprzednich jest brak założenia co do rozkładu normalnego prawdopodobieństwa w zbiorze danych. Zamiast tego test zakłada rozkład *X² (Chi²)*, który powinien być bardziej odpowiedni do realizacji zadania ekstrakcji kolokacji. Miara korzysta z tablicy wielodziennej (ang. contingency table) [16, str. 169] w celu porównania wartości obserwowanych z oczekiwanymi i na tej podstawie oceny, czy hipoteza zerowa może zostać odrzucona, a niezerowa przyjęta za prawdziwą. *Pearson's X²* w niniejszej pracy oraz w pracach Pavla Peciny została wykorzystana jako funkcja rankingowa. Dokonano tego analogicznie jak w przypadku *T-testu*, wyliczono jedynie wartość dla testu, ale on sam nie został wykonany, a uzyskana wartość służy jako wyznacznik pozycji w rankingu. Wzór funkcji jest następujący [20, str. 18]:

$$\sum_{i,j} \frac{(f_{i,j} - \hat{f}_{i,j})^2}{\hat{f}_{i,j}}$$

3.3.4. Funkcje z rodziny *likelihood*

Dwie funkcje z rodziny *likelihood* zostały zaprezentowanych i zbadane w pracach Pavla Peciny [22, str. 3]. Pierwsza z nich została nazwana *Log likelihood ratio* i została zapisana w formie wzoru:

$$-2 \sum_{i,j} f_{i,j} \log \frac{f_{i,j}}{\hat{f}_{i,j}}$$

Druga funkcja jest modyfikacją pierwszej, jest pozbawiona jednego członu i wyrażona wzorem:

$$-2 \sum_{i,j} \frac{f_{i,j}^2}{\hat{f}_{i,j}}$$

Według Manninga i Schütze [16, str. 172] miary z rodziny *likelihood* są lepsze od testów *Chi²* dla danych rzadkich, jakimi są kolokacje w dużych zbiorach tekstowych. Dodatkowo wyniki są bardziej interpretowalne, ponieważ wskazują czy jedna z hipotez jest bardziej prawdopodobna od drugiej.

3.3.5. Miary kontekstowe

Pavel Pecina w swoich pracach [20, str. 18][22, str. 3] prezentuje 24 miary kontekstowe, których jakość także bada. Miary kontekstowe bazują na kontekstach (otoczeniu) słów i kandydatów na kolokacje. Wykorzystywane w przedstawionych przez Pavla Pecine miarach są konteksty dwu- oraz jednostronne i na ich podstawie oraz z wykorzystaniem danych o częstościach

obliczane są wartości rankingowe. Miary kontekstowe wykorzystują także informacje pochodzące z otoczenia kandydatów na wyrażenia wielowyrazowe, a nie tylko dane dotyczące ich bezpośrednio (ich częstości).

Praca Peciny i Schlesingera [22, str. 4] wskazuje na to, że miara kontekstowa o nazwie *Cosine context similarity in boolean vector space* osiągnęła jeden z dwóch najlepszych wyników spośród wszystkich osiemdziesięciu dwóch sprawdzonych przez Pecinę i Schlesingera funkcji [22, str. 4]. Obrazuje to, że kontekst może być bardzo pomocny przy ocenie kandydatów na kolokacje.

3.3.6. Miary mieszane

Podejście miar mieszanych zostało zaczerpnięte z prac Peciny i Schlesingera [22] oraz Anca Dinu, Liviu P. Dinu, Ionut T. Sorodoc [7]. Pomysł przedstawiony w drugiej z prac polega na wygenerowaniu zestawu rankingów dla różnych miar asocjacyjnych, a następnie opcjonalnym wykonaniu ich przepunktowania, polegającego na zachowaniu kolejności w rankingach, ale zmianie wartości dla każdej z pozycji. Przykładowymi miarami przepunktowania rankingów są *Rank distance* i *Borda score* [7, str. 2]. Kiedy rankingi są gotowe należy poddać je agregacji w celu wygenerowania pojedynczego, finalnego rankingów, który jest także wynikiem algorytmu.

Pavel Pecina wykorzystuje natomiast miary mieszane w innym celu – opisanym w podrozdziale 3.3.8.

3.3.7. Uczenie maszynowe

Praca Peciny i Schlesingera [22] pokazuje sposób na wykorzystanie miar asocjacyjnych w celu wygenerowania cech dla algorytmów maszynowego uczenia i regresji liniowej.

Proces generowania cech ma trzy kroki. Pierwszy z nich to dobór miar asocjacyjnych, które zostaną wykorzystane jako składowe generatora cech do wykorzystania w procesie maszynowego uczenia. Pavel Pecina wskazuje [22], że jest to krok istotny, ze względu na to, iż wiele miar dzieli ze sobą w części te same informacje, a tym samym wykorzystanie niektórych z nich nie powoduje uzyskania dużo lepszych wyników. Badacz pokazał, że można osiągnąć podobne jakościowo wyniki redukując liczbę dobranych miar asocjacyjnych z 82 do 17 przy zachowaniu około 95% ich całkowitej wariancji. Z kolei jedynie 42 miar powoduje utrzymanie poziomu w okolicy 99.9% [22, str. 7]. Dodatkowo Mariusz Paradowski w swojej pracy [19] zbadał część funkcji asocjacyjnych i wykazał, które z nich są ze sobą skorelowane i w efekcie generują równoważne rankingi. Polega to na zachowaniu takiej samej kolejności pozycji w różnych rankingach, ale przy ewentualnej różnicy oceny danych bytów na poszczególnych pozycjach. Informacje te mogą posłużyć do lepszego doboru miar w procesie tworzenia cech dla algorytmów maszynowego uczenia.

Drugi krok generacji cech polega na wykorzystaniu miar asocjacyjnych dla każdego badanego kandydata na kolokację. Efektem tego działania jest jeden wektor dla każdej krotki, a każda pozycja tego wektora przechowuje wynik jednej z funkcji asocjacyjnych. Dodatkowo jeden z jego elementów przechowuje informację, o tym czy kandydat jest kolokacją czy nie – informacja ta jest wykorzystywana w procesie uczenia nadzorowanego. W pracy Peciny i Schlesingera klasa jest dwuwartościowa, ale wydaje się, że nic nie stoi na przeszkodzie, aby przypisać jej więcej możliwych wartości. Przykład wektora został zamieszczony poniżej:

$$\text{wektor_cech} = [x_1, x_2, \dots, x_n, \text{klasa}], \text{gdzie :}$$

1. x_i - wynik dla miary i ;
2. klasa - klasa kandydata na wyrażenie wielowyrazowe

Trzeci krok jest opcjonalny i polega na przetworzeniu otrzymanych cech. Przykładowym algorytmem wykorzystanym w tym celu może być zwykła *normalizacja* lub jak w pracy [22, str. 6] - *standaryzacja*.

Po wykonaniu dwóch pierwszych i ewentualnie trzeciego kroku cechy są gotowe do wykorzystania ich w procesie uczenia maszynowego i klasyfikacji. Pavel Pecina użył tak wygenerowanych cech do uczenia klasyfikatorów, takich jak jednowarstwowa sztuczna sieć neuronowa czy *Support Vector Machine*. Wyniki przedstawione w jego pracy [22, str. 7] są obiecujące i wskazują, że metody maszynowego uczenia mogą okazać się znacząco lepsze od samych funkcji asocjacyjnych.

3.4. EKSTRAKCJA KOŁOKACJI TRI-GRAMOWYCH I DŁUŻSZYCH

Ekstrakcja wyrażeń wieloelementowych składających się z trzech lub więcej wyrazów jest procesem bardziej złożonym obliczeniowo i trudniejszym koncepcyjnie niż wyszukiwanie kołokacji dwuelementowych. Wiele podejść do wydobywania wyrażeń trzy- oraz więcej elementowych opierało się na dokonaniu generalizacji metod wykorzystywanych do ekstrakcji par słów lub wykorzystaniu specjalnie do tego przygotowanych miar heurystycznych.

3.4.1. Rozszerzenie miary *Mutual Information*

Praca Tima Van de Cruys [32] jest poświęcona rozważaniom nad dwoma alternatywnymi wersjami generalizacji funkcji *Mutual Information*. Pierwsza z nich bazuje na mierze *Interaction Information* wyrażanej wzorem [32, str. 2]:

$$I(X; Y|Z) = \sum_{x \in X} \sum_{y \in Y} \sum_{z \in Z} p(x, y, z) \log \frac{p(x, y|z)}{p(x|z)p(y|z)}$$

Na podstawie tej miary Tim Van de Cruys zaproponował rozszerzenie funkcji *Mutual Information* do postaci uwzględniającej trzy zmienne losowe zamiast dwóch [32, str. 2]:

$$I(X; Y; Z) = I(X; Y|Z) - I(X; Y) = I(X; Z|Y) - I(X; Z) = I(Y; Z|X) - I(Y; Z)$$

Rozszerzona wersja pierwszego z powyższych przypadków ma zatem postać [32, str. 2]:

$$I(X; Y; Z) = \sum_{x \in X} \sum_{y \in Y} \sum_{z \in Z} p(x, y, z) \log \frac{p(x, y, z)p(z)}{p(x, z)p(y, z)} - \sum_{x \in X} \sum_{y \in Y} p(x, y) \log \frac{p(x, y)}{p(x)p(y)}$$

Odpowiednikiem miary *Pointwise Mutual Information* dla *Interaction Information* jest funkcja *Specific Interaction Information* [32, str. 2], a jej wzór jest następujący [32, str. 3]:

$$SI(x, y, z) = \log \frac{p(x, y)}{p(x)p(y)} - \log \frac{p(x, y, z)p(z)}{p(x, z)p(y, z)} = \log \frac{p(x, y)p(y, z)p(x, z)}{p(x)p(y)p(z)p(x, y, z)}$$

Tim Van de Cruys w swoim artykule przedstawił także jeszcze jedną wersję generalizacji *Mutual Information* [32]. Miara zwana *Total Correlation* lub *Multi-Information* bada ilość informacji współdzielonych pomiędzy zmiennymi losowymi z pewnego ich zbioru [32, str. 3]. Jej zaletą jest prosta generalizacja do dowolnej liczby zmiennych losowych, stosunkowo niska złożoność wzoru w porównaniu z poprzednią propozycją, a dodatkowo miara ta była używana w zadaniach przetwarzania języka naturalnego przy ekstrakcji kołokacji [32, str. 3]. Funkcja

została przedstawiona w pracy Watanabe w roku 1960 i opisana za pomocą poniższego wzoru [32, str. 3]:

$$I(X_1, X_2, \dots, X_n) = \sum_{x_1 \in X_1, x_2 \in X_2, \dots, x_n \in X_n} p(x_1, x_2, \dots, x_n) \log \frac{p(x_1, x_2, \dots, x_n)}{\prod_{i=1}^n p(x_i)}$$

Wersja miary *Total Correlation* analogiczna do dwuargumentowego *Pointwise Mutual Information* nazwana *Specific Correlation* wyraża się następującym wzorem [32, str. 3]:

$$SI(x_1, x_2, \dots, x_n) = \log \frac{p(x_1, x_2, \dots, x_n)}{\prod_{i=1}^n p(x_i)}$$

Dwie przedstawione miary, będące rozszerzeniem *Mutual Information* są przykładami podejścia wykorzystującego generalizację miar działających na parach argumentów w celu wykorzystania ich do obliczeń na większej liczbie parametrów.

3.4.2. Wyniki dla miar *Interaction Information* oraz *Total Correlation*

Tim Van de Cruys w artykule [32] badał wydobywanie jednostek trójelementowych postaci *subject, verb, object* z wykorzystaniem obu przedstawionych tutaj generalizacji *Mutual Information* oraz za pomocą zwykłego rankingu częstości wystąpień [32, str. 4]. Według jego wyników zamieszczonych dla zadanych zbiorów danych lepsza okazała się prostsza wersja generalizacji miary *Mutual Information* – *Specific Correlation*. Wyniki przytoczone z tej pracy zostały zamieszczone w poniższej tabeli 3.3²:

Tabela 3.3. Wyniki badań dwóch generalizacji funkcji *Mutual Information* zaczerpnięte z [32, str. 4].

miara	precyzja
częstości	0.00
<i>Specific Interaction Information</i>	0.24
<i>Specific Correlation</i>	0.31

Różnica w dokładności wyników pomiędzy dwoma przedstawionymi funkcjami jest według Tima Van de Cruysa wartością znaczącą [32, str. 5]. Ponadto, obie z tych miar spisały się nieporównywalnie lepiej niż zwykłe wybieranie wyrażen o najwyższej częstości [32, str. 5], co może świadczyć o zasadności użycia opisanych funkcji i ich przydatności. Zamieszczone wyniki zdają się być dobrymi przesłankami do wykorzystania opisanych miar asocjacyjnych w badaniach.

3.4.3. Heurystyki generalizujące miary dwuelementowe

Sasa Petrovic, Jan Snajder, Bojana Dalbelo Basic w swoim artykule [23] zebrali istniejące, a także zaproponowali nowe wzorce budowy funkcji heurystycznych do wydobywania kolokacji dłuższych niż dwuelementowe. Opisanie przez nich wzorce podchodzą do problemu w podobny sposób – rozbijają kolokacje N-elementowe na zestaw kolokacji 2-elementowych, ale robią to inną metodą; wyjątkiem jest pierwsza z miar oznaczona G_0 . Każda z sześciu kolejnych metod po podzieleniu N-elementowej krotki ocenia wszystkie powstałe bi-gramy, wykorzystując do tego dwuelementową funkcję asocjacyjną (przykładowo jedną z zaprezentowanych wcześniej – *Pointwise Mutual Information*). Następnie, na podstawie zestawu wyników, dokonuje ich

² Dane na podstawie wyników pracy zamieszczonych w [32, str. 4].

przetworzenia w pojedynczą wartość. Praca zawiera opis siedmiu wzorców generalizacji miar dwuelementowych.

Pierwszym przykładem jest wzorec G_0 , który wyróżnia się podejściem na tle pozostałych metod. Zakłada on intuicyjną generalizację już istniejących metod. Autorzy pracy podali dwa przykłady dla funkcji *Pointwise Mutual Information* i *Dice* [23, str. 4]. Wzory zostały zamieszczone poniżej:

$$G_0(PMI, x_1...x_n) = \log_2 \frac{P(x_1...x_n)}{\prod_{i=1}^n P(x_i)}$$

$$G_0(Dice, x_1...x_n) = \frac{nf(x_1...x_n)}{\sum_{i=1}^n f(x_i)}, \text{ gdzie :}$$

1. x_i - i-ta składowa N-elementowej krotki;
2. $x_1...x_n$ - krotka N-elementowa;
3. n - liczba elementów krotki.

Drugim przykładem miary dokonującej podziału jest *Average Bi-gram*, oznaczona jako G_3 [23, str. 5] i opisana wzorem:

$$G_3(x_1...x_n) = \frac{1}{n-1} \sum_{i=1}^{n-1} FA(x_i, x_{i+1}), \text{ gdzie :}$$

1. $FA(x_i, x_{i+1})$ - wynik funkcji asocjacyjnej dla elementów x_i oraz x_{i+1} .

Trzeci przykład jest bardziej skomplikowany i został oznaczony jako G_6 [23, str. 5], a przez autora niniejszej pracy nazwany *Smoothed Bi-gram*. Wzorec dzieli N-elementową krotkę na zestaw N-1 dwuelementowych krotek taki, że:

$$krotka(x_1, x_2, \dots, x_n) \rightarrow \{krotka(x_1, x_2), krotka(x_2, x_3), \dots, krotka(x_{n-1}, x_n)\}$$

Po takim podziale wykorzystuje się inny wzorec generalizacji, gdzie argumentami są wszystkie krotki powstałe poprzez podział opisany w poprzednim kroku, a ich częstości są równe liczbie wystąpień tych właśnie krotek 2-elementowych w zbiorze danych. Dodatkowo, według autorów, wewnętrzną funkcją asocjacyjną dla wzorca wewnętrznego G_0 jest miara wykorzystana we wzorcu zewnętrznym G_6 [23, str. 5]. Wydaje się jednak, że nic nie stoi na przeszkodzie, aby wykorzystać inny wzorec wewnętrzny niż G_0 oraz różne miary asocjacji w obu wzorcach - wewnętrznym i zewnętrznym. Formalnie wzór dla tego wzorca przyjmuje następującą postać:

$$G_6(AF, x_1...x_n) = G_0(FA, (x_1x_2, x_2x_3, \dots, x_{n-1}x_n))$$

Dodatkowo Mariusz Paradowski opracował miarę *Minimalnego Bi-gramu*, która także roz-bija kolokacje na zestaw krotek 2-elementowych. Ocena kolokacji jest równa minimum z ocen wszystkich kolejnych, ciągłych i zachodzących na siebie bi-gramów. Wzór miary prezentuje się następująco:

$$ocena = \min(s \forall s \in S : S = FA(b) \forall b \in t), \text{ gdzie :}$$

1. t - krotka N-elementowa;
2. b - bi-gram utworzony z fragmentu N-elementowej krotki;
3. $FA(b)$ - wynik funkcji asocjacyjnej dla bi-gramu.

3.4.4. Podsumowanie

Literatura okazuje się być bogata w opisy, prezentacje, badania i porównania wielu różnych funkcji asocjacyjnych oraz innych sposobów wydobywania kolokacji dwuelementowych z tekstów. Znaleźć można też różne sposoby i podejścia do zagadnienia ekstrakcji kolokacji dłuższych niż dwuelementowe. Skrupulatny i szeroki przegląd literatury może być dobrą bazą do wykonywania kolejnych badań i testów metod ekstrakcji wyrażen wieloelementowych z korpusów tekstowych.

4. NARZĘDZIE I OPROGRAMOWANIE WYKORZYSTANE NA POTRZEBY REALIZACJI TEMATU

4.1. BIBLIOTEKA *CORPUS2*

Biblioteka *Corpus2* [24] to zestaw struktur danych i funkcji do przetwarzania korpusów oznaczonych morfosyntaktycznie, z tagsetem pozycyjnym. Umożliwia ona wczytywanie i zapisywanie danych do różnych formatów danych takich jak *XCES*, jego rozszerzeniem *CCL* [3] czy formatów tekstowo-tabelarycznych, takich jak *IOB-Chan* [10]. Opcjonalnie biblioteka wspiera także pracę, wczytywanie danych, z binarnym i zindekсовanym formatem *Poliqarp* [29] autorstwa pracowników Instytutu Podstaw Informatyki Polskiej Akademii Nauk, a opracowanym w celu przechowywania korpusów tekstowych. Warto nadmienić, że biblioteka *Corpus2* wspiera także wiele innych formatów plików.

Biblioteka została zaimplementowana w Instytucie Informatyki Politechniki Wrocławskiej w języku C++, ale powstały także skrypty w języku Python, opakowania, umożliwiające pracę z tą biblioteką z wykorzystaniem tego właśnie języka skryptowego. Dodatkowo narzędzie jest dostępne nieodpłatnie na licencji *GNU LGPL 3.0* lub w przypadku wykorzystania formatu *Poliqarp* na licencji *GNU GPL 3.0* [24].

Corpus2 został wykorzystany w badaniach na potrzeby niniejszej pracy do wczytywania oznaczonych korpusów tekstowych z formatów *IOB-Chan*, *CCL*, a także *Poliqarp*, a także do konwersji pomiędzy nimi. Ponadto inne narzędzia wykorzystane w tej pracy także wykorzystują funkcjonalność tej biblioteki.

4.2. TAGERY *WCRFT* I *WCRFT2*

Nazwa *WCRFT* [34] jest akronimem powstałym od słów *Wrocław Conditional Random Fields Tagger* - wrocławskie narzędzie tagujące oparte o model matematyczny *Conditional Random Field*. *WCRFT* został zaimplementowany z myślą o oznaczaniu tekstów języków fleksyjnych, zwłaszcza słowiańskich, a szczególnie języka polskiego.

Tager napisano w języku Python, z wykorzystaniem gotowej implementacji *CRF* o nazwie *CRF++*, która to napisana została w języku C++ [26]. Narzędzie *WCRFT* było implementowane głównie przez Adama Radziszewskiego.

WCRFT2 natomiast jest następcą tagera *WCRFT*. Został on napisany całkowicie w języku C++ – zostało dokonane portowanie kodu z języka Python do języka C++. Taki zabieg pozwolił na usunięcie zależności związanych z językiem skryptowym, znaczne przyspieszenie tagera (trzykrotne), a także usprawnił i ułatwił proces budowy narzędzia. Zaznaczyć trzeba, że po wykonaniu konwersji pomiędzy językami zachowano kompatybilność modeli z poprzednią wersją tagera, a wyniki dla obu wersji są takie same. Ta wersja jest teraz zalecaną do użycia, a poprzednia nie jest już wspierana.

Narzędzie to, w celach badawczych wyszczególnionych w tej pracy, zostało wykorzystane do oznaczenia morfosyntaktycznego słów z zebranych tekstów języka polskiego, które następnie zostały wykorzystane w procesie badania sposobów ekstrakcji kolokacji. Do wykonania prac wykorzystany został nowy, gotowy model dla tagera udostępniony przez grupę G4.19.

4.3. FORMALIZM WCCL

4.3.1. Wyjaśnienie terminu

WCCL (*Wrocław Corpus Constraint Language*) [33] jest formalizmem, językiem ograniczeń i narzędziem pozwalającym tworzyć wyrażenia funkcyjne, które można wykorzystać jako cechy (kluczowe informacje), dla wielu algorytmów przetwarzania języka naturalnego i maszynowego uczenia [27]. Wyrażenia *WCCL* działają na tekście uprzednio oznakowanym morfosyntaktycznie, na przykład za pomocą narzędzia wspomnianego we wcześniejszej części tej pracy – tagera *WCRFT2*. Chociaż formalizm ten był konstruowany z myślą o pracy z językiem polskim, według autorów powinien on także móc być użyty do pracy z innymi językami fleksyjnymi. Ograniczeniami mogą być jednak przyjęta tekstowa reprezentacja tagów oraz formaty oznakowanych korpusów, na których miałyby pracować wyrażenia *WCCL* [27, str. 1].

Omawiany język ograniczeń został zaimplementowany w języku C++ w postaci bibliotek wykorzystujących *Corpus2* oraz system *MACA* (*Morphological Analysis Converter and Aggregator*). Dodatkowo napisane zostały także skrypty w języku Python opakowujące funkcjonalność *WCCL* i umożliwiające prace z poziomu języka skryptowego, bez konieczności zaznajomienia się z językiem natywnym, w jakim formalizm ten został zaimplementowany. Dzięki temu tworzenie narzędzi i praca z *WCCL* może być szybsza i prostsza [27, str. 3].

Formalizm *WCCL* został wykorzystany w badaniach z poziomu języka C++, bez użycia opakowań, i posłuży głównie do filtrowania kandydatów na jednostki wielowyrazowe na podstawie weryfikacji, jakimi częściami mowy są składowe wyrażenia wielowyrazowego oraz w oparciu o inne cechy, takie jak przykładowo uzgodnienie rzeczownika z przymiotnikiem. Autor niniejszej pracy zajął się badaniami nad kolokacjami w języku polskim, co rozwiązało ewentualne problemy mogące się pojawić przy pracy z innymi językami fleksyjnymi.

4.3.2. Przykładowe wyrażenie

Przykładowy, prosty operator *WCCL* zbliżony swoją składnią do jednego z operatorów stosowanych w badaniach przeprowadzonych przez autora tej pracy zamieszczono poniżej.

```
@b: "SubstAdjOrSubstSubst"
(
  or
  (
    and
    (
      inter(class[0], {subst}),
      inter(class[1], {adj, subst}),

      setvar($Case, 0)
    ),
    and
    (
      inter(class[1], {subst}),
      inter(class[0], {adj, subst}),

      setvar($Case, 1)
    )
  )
)
```

Listing 4.1. Przykładowe wyrażenie w języku *WCCL*

Powyższy listing prezentuje kod wyrażenia w języku *WCCL*. Składa się on z dwóch części - nagłówka i ciała. Istotną informacją jest fakt, że operator *WCCL* jest kontekstowy, wywołany jest dla konkretnego miejsca w korpusie, jakiegoś wyrazu w nim zawartego. Wyraz ten nazwijmy *początkiem kontekstu operatora*.

Nagłówek zawiera dwie informacje o wyrażeniu. Pierwsza z nich, *@b*, to typ zwracany przez ten operator na podstawie wykonania instrukcji zawartych w jego ciele. Druga informacja to nazwa wyrażenia znajdująca się po dwukropku, tutaj będzie to *SubstAdjOrSubstSubst*. Powyższy kod zwróci jedną z dwóch wartości logicznych - *True* lub *False*. Inne typy, które mogą zwracać operatory *WCCL* to *Position*, *Set of strings* oraz *Tagset symbol set*. Pierwszy z nich to wartość całkowita - odpowiednik typu *int* w języku *C++*, drugi typ jest rozumiany jako zbiór ciągów znaków tekstowych, a trzeci to zestaw symboli używanego tagsetu.

Przed opisem ciała powyższego przykładowego operatora należy wyjaśnić funkcje w nim użyte. Pierwsze dwie z nich są intuicyjne - funkcja *or* i *and*. Obie z nich zachowują się jak funkcje logiczne o tych samych nazwach anglojęzycznych, a argumenty dla nich są oddzielone przecinkiem tak samo jak w każdej funkcji języka *WCCL*. Funkcja *setvar* ustawia wartość zmiennej o nazwie podanej w pierwszym argumentcie na wartość zadaną parametrem drugim. Natomiast funkcja *inter* sprawdza przecięcie zbiorów zadanych jej argumentami i zwraca *True* jeśli moc przecięcia jest niezerowa. Kluczowa w tym wyrażeniu jest także funkcja *class* przyjmująca tylko jeden argument typu całkowitego. Funkcja ta zwróci klasę gramatyczną słowa oddalonego o zadaną argumentem liczbę wyrazów od *początku kontekstu* tego wyrażenia. Przykładowo przyjmijmy, że jakiś operator wywołuje kolejno funkcje *class[-1]*, *class[0]* i *class[1]* na poniższym zdaniu, gdzie słowo będące *początkiem kontekstu operatora* zostało oznaczone pogrubioną czcionką:

Długie, ciężkie **spodnie** jeszcze się suszą.

Pierwsza funkcja z argumentem równym minus jeden zwróci klasę gramatyczną słowa *ciężkie* czyli przymiotnik, druga klasę wyrazu będącego początkiem kontekstu operatora - *spodnie*, czyli rzeczownik, natomiast wynikiem działania trzeciej dla wyrazu *jeszcze* będzie partykuła.

Ciało powyższego wyrażenia *WCCL* składa się z pojedynczego bloku - funkcji *or*, sprawdzającej czy którykolwiek z dwóch bloków wewnętrznych *and* zwróci wartość *True* i jeśli tak to *or* także zwróci *True* jako wartość testu wykonanego przez ten operator. Oba wewnętrzne bloki *and* wykonują podobny test na dwóch kolejnych wyrazach z korpusu poczynając od *początku kontekstu* wywołania wyrażenia. Pierwszy blok *and* sprawdza, czy klasa gramatyczna słowa, dla którego operator został wywołany, jest rzeczownikiem (*subst*), a wyraz kolejny odpowiednio przymiotnikiem (*adj*) lub też rzeczownikiem. Jeśli obie funkcje *inter* zwrócą *True* to ustawiana jest zmienna, która następnie może zostać odczytana w kodzie programu, który ten operator wywołał. W przypadku omawianego operatora zmienna *Case* będzie równa zero lub jeden w zależności od tego, która z funkcji *and* zwróci wartość *prawda*. Może też być niezdefiniowana jeśli obie funkcje *and* zwrócą wartość *fałsz*. Zabieg taki pozwalać może przykładowo na określenie kolejności wyrazów, w jakiej wystąpiły w korpusie w celu odczytania tej informacji w programie. Drugi blok *and* zachowuje się analogicznie do pierwszego - sprawdza ten sam warunek, ale dla wyrazów ułożonych w odwrotnej kolejności.

Więcej informacji o wyrażeniach języka *WCCL* można pozyskać zapoznając się z pracą Adama Radziszewskiego, Adama Wardyńskiego i Tomasza Śniatowskiego [27].

4.4. SŁOWOSIEĆ

Słowosieć [28] jest polskim, pierwszym co wielkości na świecie *Wordnetem*, utworzonym i nieustannie rozwijanym przez Grupę Technologii Językowych Politechniki Wrocławskiej G4.19 w ramach projektów *Clarin*, *Synat* oraz *Nekst* przy wsparciu uczelni oraz Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego.

Aktualna wersja *Słownosieci* jest dostępna na darmowej licencji i zawiera 155 tysięcy słów, 227 tysięcy znaczeń oraz pół miliona relacji, jednak jest także szybko rozwijana przez zespół pracowników, zatem powyższe wartości mogą ulec znacznej zmianie w najbliższym wydaniu nowej wersji tego polskiego *Wordnetu*. Zawiera ona także 123 tysięcy haseł polsko-angielskich, pozyskanych z *Princeton Wordnet 3.1* ³. Dokładniejsze statystyki i więcej informacji znaleźć można na stronie internetowej projektu [28].

Baza danych polskiego *Wordnetu* wykorzystywana była w celu pozyskania wzorcowych wyrażień wielowyrazowych.

4.5. SUPERMATRIX

SuperMatrix [1] to system do budowy modeli z zakresu semantyki dystrybucyjnej ⁴. Pakiet wielu narzędzi zaimplementowanych w języku C++, z założenia przystosowany do wykonywania różnych operacji na dwuelementowych obiektach, takich jak przykładowo bi-gramy. Narzędzie to oferuje szereg funkcji, programów i gotowych algorytmów, takich jak obliczanie wartości asocjacji z wykorzystaniem wielu miar (ponad osiemdziesięciu), wyliczanie wartości funkcji podobieństwa wierszy względem siebie, filtrowanie danych, transformacje, dzielenie macierzy, ich łącznie i inne. Zawiera programy oraz skrypty umożliwiające budowanie krotek dwuelementowych i macierzy na kilka sposobów, na podstawie danych z korpusów tekstowych oznaczonych morfosyntaktycznie. Dla wygody i przyspieszenia pracy napisane zostały także opakowania w języku *Python*, umożliwiające używanie bibliotek i narzędzi z pakietu *SuperMatrix* z poziomu tego języka skryptowego.

Dużą zaletą omawianego narzędzia jest fakt, że było ono z powodzeniem wielokrotnie wykorzystywane, oraz że mimo dużej funkcjonalności jest ono dostępne na darmowej licencji i można je nieodpłatnie pobrać z sieci Internet.

Istotne jest, że dane składowane są w postaci macierzy dwuwymiarowej (podstawowego formatu danych dla narzędzi w tym pakiecie), co jest ograniczeniem i problemem w przypadku zamiaru pracy z kolokacjami dłuższymi niż dwuelementowe. Jednak zarówno to ograniczenie jak i fakt, że *SuperMatrix* nie był projektowany do pracy z kolokacjami, nie jest problemem dla prowadzenia badań nad wyrażeniami dwuelementowymi. Wystarczy jedynie przygotować dane w odpowiedni sposób i wedle potrzeby, a następnie wykorzystać możliwości zawarte w pakiecie narzędzi.

Pierwsze badania na potrzeby tej pracy wykonywane były z wykorzystaniem właśnie tego pakietu narzędzi ze względu na licznosc zaimplementowanych miar asocjacji, które można było zbadać bez konieczności przystosowywania narzędzia, implementacji nowych modułów pakietu, kolejnych programów czy całej aplikacji specjalnie do tego celu. Badania te pozwoliły przetestować dziesiątki miar i ocenić, którymi z nich warto zająć się przy dalszej pracy z jednostkami wielowyrazowymi dłuższymi niż dwuelementowe. Pierwsze wyniki nadały pewien kierunek dla prowadzenia dalszych prac w temacie wyrażenia wielowyrazowych.

4.6. MWEXTRACTOR

Pakiet narzędzi *SuperMatrix* z założenia miał być wykorzystywany do pracy z parami elementów, z których jeden jest reprezentowany danymi zawartymi w wierszu, a drugi w kolumnie macierzy. Cecha ta jest swoistego rodzaju ograniczeniem i problemem być może uniemożliwiającym, a na pewno bardzo utrudniającym prowadzenie badań obiektów, składających się z

³ Informacje ustne od Dr Macieja Piaseckiego – koordynatora projektu.

⁴ Informacje ustne od Dr Macieja Piaseckiego.

trzech lub większej liczby elementów. Sposób przechowywania danych i ich wykorzystania musiałby zostać przygotowany do składowania w formacie pakietu *SuperMatrix*, czyli dwuwymiarowej macierzy, co znacząco utrudniałoby wykonanie zadania. Dodatkowo zabieg ten wydaje się niewłaściwy koncepcyjnie. To format danych powinien być dopasowany do składowania określonych danych, a nie dane upakowane na siłę w taki sposób, aby zmieściły się w narzuconym formacie, nieprzygotowanym do przechowywania informacji tego rodzaju. Sam sposób przechowywania danych był jednak tylko jednym z problemów. Praktycznie wszystkie narzędzia pakietu *SuperMatrix* zostały przygotowane do pracy z obiektami dwuelementowymi. Fakt ten oznacza, że wykorzystanie omawianego narzędzia byłoby niewielką wartością dodaną w prowadzeniu badań, ponieważ dużą część funkcjonalności trzeba byłoby zaimplementować od nowa, mając na uwadze ograniczenia i koncepcje wprowadzone na potrzeby realizacji projektu *SuperMatrix*. Reimplementacja metod wymagana byłaby także ze względu na wspomnianą wcześniej konieczność upakowania danych N-elementowych do postaci dwuelementowej. Mogłoby to doprowadzić do poświęcenia dużej ilości czasu i uwagi na zaplanowanie, dostosowanie, implementację i integrację nowych fragmentów oprogramowania *SuperMatrix* zamiast wykorzystania tych zasobów do realizacji faktycznego zadania, będącego celem niniejszej pracy.

Omówione problemy były jednymi z głównych przyczyn opracowania nowego narzędzia, niezależnego od pakietu *SuperMatrix*, specjalizowanego pod kątem prowadzenia badań dotyczących wyrażeń wielowyrazowych. Narzędzie *MWeXtractor* utworzone przez autora tej pracy jest biblioteką programistyczną oraz pakietem struktur danych, programów, skryptów i niewielkiej ilości danych. Posłużyło ono do prowadzenia badań nad kolokacjami, których wyniki zostały zamieszczone w dalszej części niniejszej pracy.

Większość oprogramowania, a w szczególności jego główne funkcjonalności zostały zaimplementowane w języku C++ w celu osiągnięcia jak największej wydajności pamięciowej odnośnie składowania danych oraz obliczeniowej narzędzi i algorytmów. Wykorzystany standard tego języka to C++11. Język skryptowy *Python* został wykorzystany do utworzenia części oprogramowania pomocniczego - skryptów. Oprogramowanie związane z algorytmem genetycznym pochodzi z kodów zaimplementowanych przez Łukasza Kłyka [13], a zostało dostosowane przez autora niniejszej pracy do współpracy z omawianym pakietem narzędzi *MWeXtractor*.

4.6.1. Przykładowe schematy użytkowania narzędzia

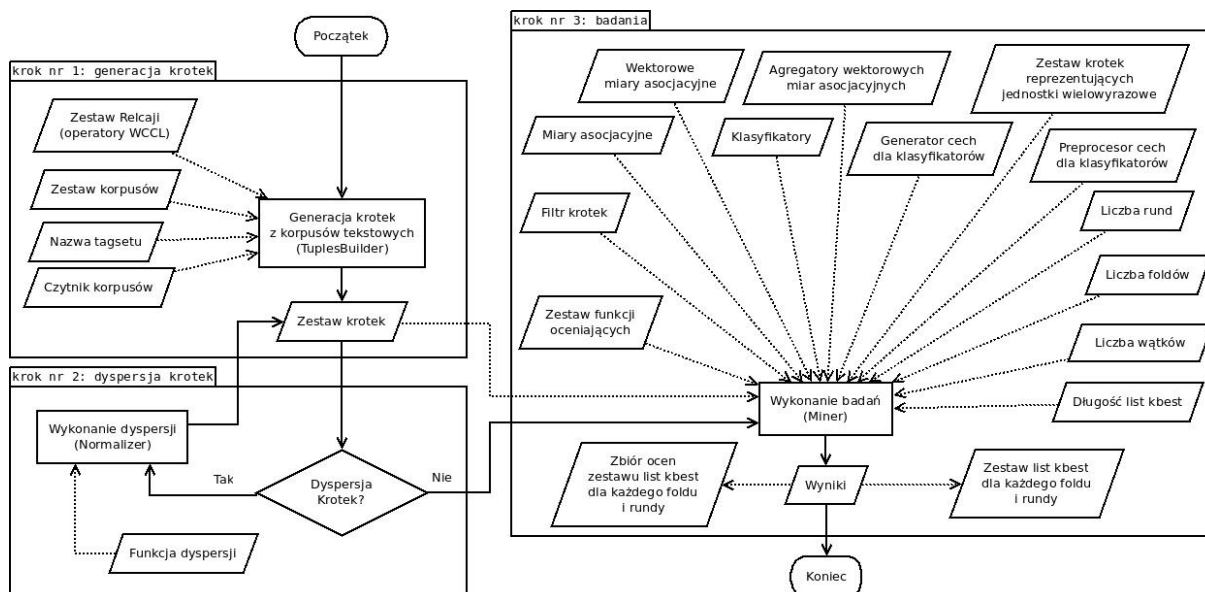
Dwie typowe ścieżki przetwarzania umożliwiające przez oprogramowanie *MWeXtractor* zostały opisane w dalszej części pracy. Pierwsza z nich jest związana z badaniem jakości funkcji asocjacyjnych i klasyfikatorów, a druga służy do ekstrakcji kolokacji z korpusów tekstowych.

4.6.2. Schemat procesu badania metod ekstrakcji kolokacji

Schemat 4.1 prezentuje pierwszą z dwóch typowych ścieżek przetwarzania, odpowiedzialną za badanie metod ekstrakcji wyrażeń wielowyrazowych.

Krok numer 1: generacja krotek

Najpierw należy przygotować listę korpusów, z których mają zostać wydobyte dane do przeprowadzenia badań nad metodami ekstrakcji wyrażeń wielowyrazowych. Należy podać typ czytelnika korpusów oraz tagset jakim dane tekstowe zostały opisane. Następnie zdefiniować zestaw relacji – operatorów zapisanych w języku *WCCL*, które specyfikują jakich kandydatów na wyrażenia wielowyrazowe należy wyszukiwać w badanych korpusach tekstowych. Dzięki nim można ograniczyć zestaw kandydatów, nad którymi chce się prowadzić badania. Jeśli użytkownik jest zainteresowany wszystkimi możliwymi do utworzenia n-gramami może przykładowo wykorzystać do tego celu operator *WCCL* generujący wszystkie możliwe kombinacje n-elementowe. Zaznaczyć trzeba, że wydobywani kandydaci na kolokacje nie muszą posiadać cechy ciągłości,

Rys. 4.1. Schemat jednego z typowych procesów użytkowania oprogramowania *MWeXtractor* – badania jakości generowanych przez rankery kolokacji.

ich szyk może być zmienny, a wszystko zależy od tego jak zostaną przygotowane relacje. Tak przygotowany zestaw danych i parametrów należy następnie podać jako argumenty dla programu *TuplesBuilder*, który na ich podstawie przygotowuje skład krotek – podstawową strukturę danych dla oprogramowania *MWeXtractor* składającą krotki.

Krok numer 2: dyspersja krotek

Drugi krok tego schematu przetwarzania jest opcjonalny i dotyczy modyfikacji informacji o zebranych krotkach – ich częstości będących kluczowym elementem związanym z późniejszą oceną kandydatów na kolokacje. Do tego celu wykorzystana może zostać jedna z funkcji dyspersji zaimplementowana w tym celu. Funkcje te zostaną opisane w dalszej części pracy. Zależnie od wybranej metody dyspersji pod uwagę brane są różne statystyki związane z krotkami, przykładowo będą to częstości danych krotek, liczba krotek w danym korpusie czy informacja o tym, w ilu korpusach dana krotka została odnaleziona. Mówiąc inaczej, miara dyspersji ma za zadanie zmienić rozkład częstości krotek w składzie⁵ promując instancje ciekawe – mniej typowe.

Jedna z zaimplementowanych funkcji dyspersji⁶ – *Lynes D3* [11], bazuje na mierze Chi^2 , a tym samym potrzebne są jej pewne dane statystyczne. Jeśli ta miara ma zostać wykorzystana do dyspersji krotek, to trzeba jej owe dane statystyczne przygotować. Sposób generacji tych informacji został opisany w trzecim kroku kolejnego z przykładowych schematów przetwarzania. Zaznaczyć jednak trzeba, że miara *Lynes D3* to wyjątek.

Krok numer 3: badania

Niniejszy krok jest krokiem finalnym ścieżki przetwarzania. Polega on na wykonaniu r-rundowej, f-foldowej walidacji krzyżowej dla danego zbioru danych, z wykorzystaniem określonych miar asocjacyjnych i klasyfikatorów. Oprogramowanie przeznaczone do tego celu zostało nazwane *Miner*. Wyniki wygenerowane przez ten program zostają poddane ocenie przez użytkownika

⁵ Skład krotek to podstawowa struktura do przechowywania danych statystycznych wydobytych z korpusów tekstowych, przechowuje między innymi rodzaje i częstości kandydatów na kolokacje. Jej dokładniejszy opis został zamieszczony w dalszej części niniejszego rozdziału, aby nie wprowadzać szczegółów mogących utrudnić zrozumienie ogólnej koncepcji działania systemu.

⁶ Funkcje dyspersji zostaną opisane w dalszej części niniejszego rozdziału.

narzędzi *MWeXtractor*. Do łączenia dużych zestawów wyników przygotowany został skrypt w języku *Python* uśredniający wyniki dla wszystkich foldów z każdej z rund, dla poszczególnych funkcji rankingowych z osobna. Pozwala to na szybkie wygenerowanie zbiorczych wyników i na utworzenie wykresów prezentujących jakości rezultatów zastosowanych metod wydobycia według określonych miar.

Parametry programu *Miner* zostały wymienione i opisane w tabeli 4.1.

Tabela 4.1. Tabela zawiera nazwy, typy oraz opisy parametrów wykorzystywanych przez program *Miner*

Nazwa	Typ	Opis
Skład krotek	nazwa folderu	ścieżka do folderu ze składem krotek
Wyjście programu	nazwa folderu	ścieżka do folderu, w którym zostaną zamieszczone wyniki
Miary asocjacji	ciągi tekstowe	parametr wielokrotny, tekst reprezentujący funkcje asocjacyjną, którą program ma wykorzystać
Miary wektorowe	ciągi tekstowe	parametr wielokrotny, tekst reprezentujący wektorową miarę asocjacyjną, którą program ma wykorzystać
Agregatory	ciągi tekstowe	parametr wielokrotny, tekst reprezentujący funkcję agregującą wyniki miar wektorowych, po jednej funkcji dla każdej z nich
Klasyfikatory	ciągi tekstowe	parametr wielokrotny, tekst reprezentujący klasyfikator, który program ma wykorzystać
Generator cech	ciąg tekstowy	wektorowa miara asocjacyjna, która zostanie wykorzystana jako generator cech dla klasyfikatorów
Preprocesor cech	ciąg tekstowy	parametr opcjonalny, tekst reprezentujący funkcję, która ma zostać wykorzystana do normalizacji cech
Zestaw JW	nazwa pliku	plik zawierający w każdej linii ciąg wyrazów oddzielonych spacjami, reprezentujący wyrażenie wielowyrazowe
Funkcje oceny	ciągi tekstowe	parametr wielokrotny, tekst reprezentujący funkcję oceny, którą program ma wykorzystać
Filtr krotek	ciąg tekstowy	tekst reprezentujący filtr, który program ma wykorzystać do wyznaczenia zestawu krotek, z których ma korzystać i, dla których wygenerować dane
Liczba wątków	liczba całkowita	maksymalna liczba wątków do wykorzystania przez program
Liczba rund	liczba całkowita	liczba rund walidacji krzyżowej
Liczba foldów	liczba całkowita	liczba foldów dla każdej walidacji krzyżowej

Wspomniany zbiór wyników jest obszerny, podzielony na pliki, których są dwa rodzaje – pliki z listami k-najlepszych kandydatów na wyrażenia wielowyrazowe, oraz pliki z ocenami tych list. Liczba wygenerowanych plików rankingowych jest równa $((A + V + C) * R * F)$, gdzie A , V oraz C oznaczają kolejno liczbę wykorzystanych funkcji asocjacyjnych, wektorowych miar asocjacyjnych oraz klasyfikatorów, natomiast R i F to kolejno liczba rund i foldów walidacji krzyżowej. Dodatkowo dla każdego pliku z rankingiem wygenerowanych zostaje Q plików oceny tego rankingu, gdzie Q jest liczbą wykorzystanych funkcji oceny list k-najlepszych. Wzorec nazwy pliku z rankingiem jest generowany w sposób następujący: *kbest.nr_rankera.nr_rundy.nr_foldu.csv*, natomiast wzorec dla plików z wynikami funkcji oceny list k-najlepszych to: *kbest.nr_rankera.nr_rundy.nr_foldu.nr_rankera*⁷ jest z przedziału:

⁷ Ranker to pojęcie wprowadzone przez autora pracy na ogólne określenie metod i algorytmów generujących rankingi pewnych bytów. W przypadku niniejszej pracy i tematyki tutaj poruszanej rankerami są funkcje asocjacyjne, wektorowe miary asocjacyjne oraz klasyfikatory, a zadaniem każdego z nich jest wygenerowanie rankingu kandydatów na kolokacje.

1. $[0 : A - 1]$ – dla funkcji asocjacyjnych;
2. $[A : A + V - 1]$ – dla wektorowych miar asocjacyjnych;
3. $[A + V : A + V + C - 1]$ – dla klasyfikatorów.

Ze względu na dużą liczbę plików wynikowych zaimplementowany został skrypt wspomniany wcześniej, łączący wyniki poprzez uśrednienie wyników dla każdego foldu z każdej rundy dla poszczególnych funkcji rankingujących z osobna. Skrypt ten generuje pojedynczy plik z jedną kolumną dla każdego rankera. Skrypt nazwany został *cv_quality_merger.py*, został napisany w języku *Python* i jest częścią pakietu *MWeXtractor*.

4.6.3. Schemat procesu ekstrakcji wyrażeń wielowyrazowych

Schemat 4.2 prezentuje drugą z dwóch typowych ścieżek przetwarzania, odpowiedzialną za ekstrakcję wyrażeń wielowyrazowych bez wykonywania badań.

Kroki numer 1 i 2

Oba kroki są takie same jak w przypadku poprzedniego przykładowego schematu przetwarzania – badania miar asocjacyjnych i klasyfikatorów ⁸.

Krok numer 3: budowa źródła tablic wielodzielných

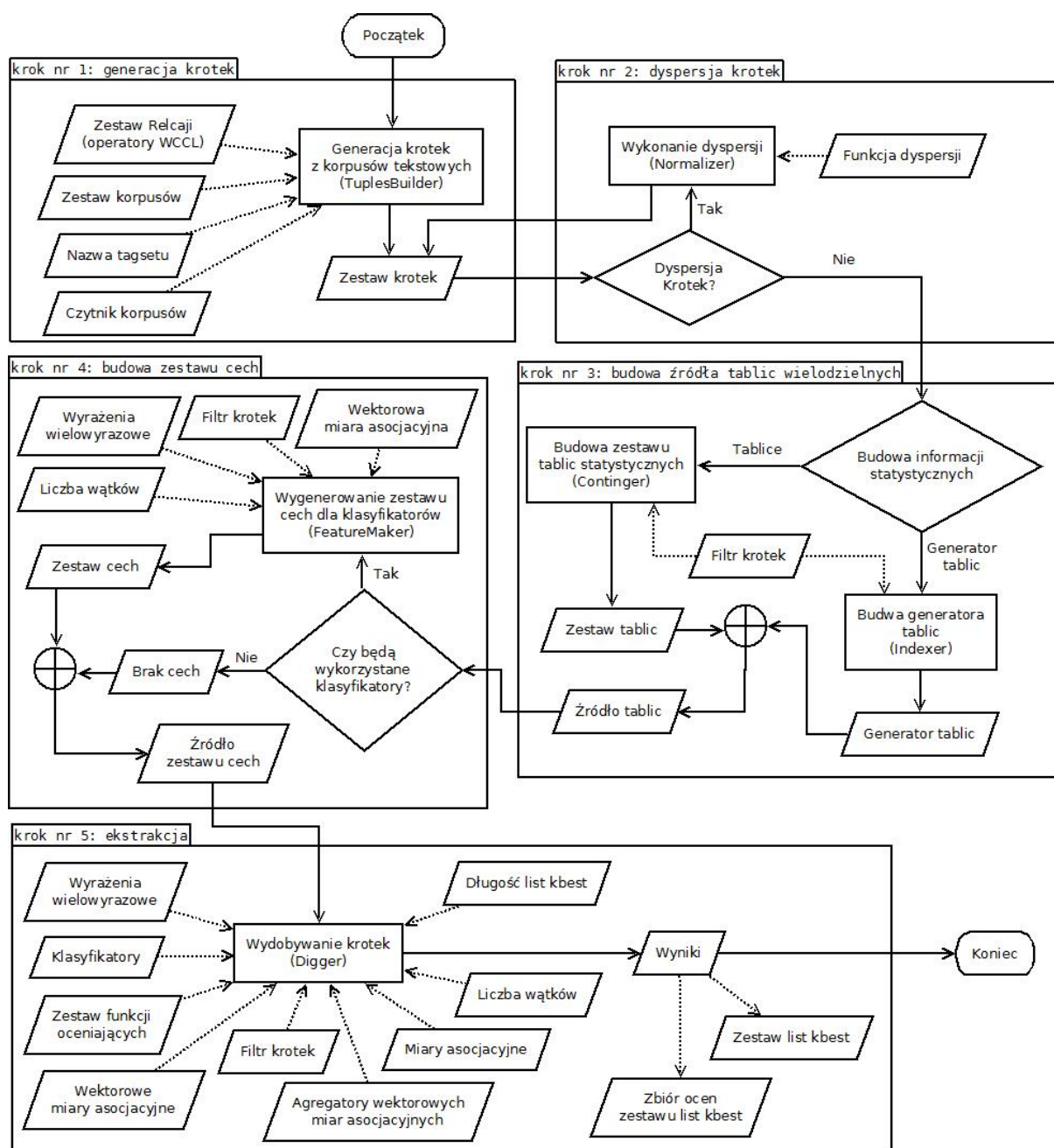
Wszystkie zaimplementowane miary i klasyfikatory korzystają z informacji zawartych w tablicach wielodzielných dla krotek. Miary korzystają z tych informacji bezpośrednio do obliczania wartości dla kolokacji, a w przypadku klasyfikatorów miary te wykorzystywane są do generowania cech instancji. Wyjątkiem są miary oparte na szyku, ponieważ nie korzystają z takich informacji. Krok trzeci polega na utworzeniu jednego z dwóch dostępnych źródeł tablic – ich generatora lub składu. Programy przygotowane do wykonania tego zadania to odpowiednio *Indexer* oraz *Continger*. Zazwyczaj generator tablic zajmuje znacznie mniej pamięci operacyjnej – kilkakrotnie mniej niż tablice wielodzielne, ale odwołanie się do tablic jest znacznie wolniejsze niż w przypadku składu tablic, ponieważ generator tworzy je na bieżąco, a skład przechowuje już gotowe tablice. Zestaw krotek, na podstawie których źródło tablic ma zostać wygenerowane można ograniczyć za pomocą filtrów. Zabieg taki pozwala na używanie określonego składu krotek do różnych celów, bez konieczności wydobywania kandydatów z korpusów wielokrotnie. Dodatkowo umożliwia to zbudowanie informacji statystycznych na podstawie innego zestawu krotek niż ten, z którego wyrażenia wielowyrazowe mają być wydobywane. Jako praktyczny przykład takiego zadania można podać ten, w którym informacja statystyczna budowana jest na podstawie krotek zebranych za pomocą relacji okna, a wydobywanie wyrażeń wielowyrazowych jedynie na podstawie innych relacji, przykładowo o określonych wzorcach strukturalnych.

Krok numer 4: budowanie zestawu cech

Niniejszy krok jest opcjonalny i może zostać pominięty, jeśli użytkownik nie ma zamiaru korzystać z klasyfikatorów. Jeżeli jednak użytkownik będzie chciał skorzystać z klasyfikatorów lub wygenerować zestaw cech, z których będzie można korzystać w oprogramowaniu *WEKA*, może do tego celu użyć programu o nazwie *FeatureMaker*. Zadaniem tego modułu jest wygenerowanie cech dla kandydatów na kolokacje, spośród których mają być w przyszłości wydobyte wyrażenia wielowyrazowe. Do wykonania tego zadania generator cech wykorzystuje miary asocjacyjne, których wyniki traktowane są jako cechy. Dopuszczalne jest także wykorzystanie uprzednio wyuczonych klasyfikatorów, przykładowo sieci neuronowych, do generowania cech opisujących kandydatów. Zestaw kandydatów można ograniczyć za pomocą filtra jeśli nie ma potrzeby wyznaczenia cech dla wszystkich krotek.

Aktualnie jedynym wspieranym formatem pliku wykorzystywanym do zapisu zestawu cech w pamięci nieulotnej, jest *ARFF*.

⁸ por. rozdz. 4.6.2.

Rys. 4.2. Schemat prezentujący jeden z typowych procesów wydobywania wyrażeń wielowyrzowych za pomocą oprogramowania *MWeXtractor*

Tabela 4.2 zawiera opisy parametrów programu *FeatureMaker*.

Krok numer 5: ekstrakcja

Ostatnim krokiem tej ścieżki przetwarzania jest wykorzystanie wcześniej utworzonych danych do ekstrakcji wyrażeń wielowyrzowych z korpusów tekstowych. Zadanie to może zostać wykonane za pomocą programu *Digger*. Zestaw parametrów programu jest zbliżony do tych dla narzędzia *Miner*. W tabeli 4.3 opisane zostały argumenty dla oprogramowania *Digger*.

Zestaw generowanych wyników jest podobny do tego, który generuje narzędzie *Miner*, ale jest mniejszy, ponieważ nie ma podziału na rundy i foldy ze względu na brak walidacji krzyżowej. Wzorce nazw dla plików k-najlepszych krotek i plików z ocenami prezentują się teraz

Tabela 4.2. Tabela zawierająca nazwy, typy oraz opisy parametrów wykorzystywanych przez program *FeatureMaker*

Nazwa	Typ	Opis
Skład krotek	nazwa folderu	ścieżka do folderu ze składem krotek
Wyjście programu	nazwa pliku	ścieżka do pliku, w którym zostaną zapisane wyniki
Zestaw JW	nazwa pliku	plik zawierający w każdej linii ciąg wyrazów oddzielonych spacjami, reprezentujący wyrażenie wielowyrazowe, wykorzystany w przypisywaniu klas krotkom
Generator cech	ciągi tekstowe	tekst reprezentujący wektorową miarę asocjacyjną, którą program ma wykorzystać do generowania cech dla krotek
Filtr krotek	ciąg tekstowy	tekst reprezentujący filtr, który program ma wykorzystać do wyznaczenia zestawu krotek, dla których wygenerować cechy
Liczba wątków	liczba całkowita	maksymalna liczba wątków do wykorzystania przez program

Tabela 4.3. Tabela zawierająca nazwy, typy oraz opisy parametrów wykorzystywanych przez program *Digger*

Nazwa	Typ	Opis
Skład krotek	nazwa folderu	ścieżka do folderu ze składem krotek
Źródło tablic	nazwa pliku	ścieżka do pliku ze składem lub generatorem krotek
Wyjście programu	nazwa folderu	ścieżka do folderu, w którym zostaną zamieszczone wyniki
Miary asocjacji	ciągi tekstowe	parametr wielokrotny, tekst reprezentujący funkcję asocjacyjną, którą program ma wykorzystać
Miary wektorowe	ciągi tekstowe	parametr wielokrotny, tekst reprezentujący wektorową miarę asocjacyjną, którą program ma wykorzystać
Agregatory	ciągi tekstowe	parametr wielokrotny, tekst reprezentujący funkcję agregującą wyniki miar wektorowych, po jednej funkcji dla każdej z nich
Klasyfikatory	ciągi tekstowe	parametr wielokrotny, tekst reprezentujący klasyfikator, który program ma wykorzystać
Źródło cech	nazwa pliku	Źródło zestawu cech dla krotek
Zestaw JW	nazwa pliku	plik zawierający w każdej linii ciąg wyrazów oddzielonych spacjami, reprezentujący wyrażenie wielowyrazowe
Funkcje oceny	ciągi tekstowe	parametr wielokrotny, tekst reprezentujący funkcję oceny, którą program ma wykorzystać
Filtr krotek	ciąg tekstowy	tekst reprezentujący filtr, który program ma wykorzystać do wyznaczenia zestawu krotek, z których ma korzystać i, dla których wygenerować dane
Liczba wątków	liczba całkowita	maksymalna liczba wątków do wykorzystania przez program

następująco: *kbest.nr_rankera.csv* oraz *quality.nr_rankera.nr_funkcji_oceny.csv*. Zasada generowania numeru rankera jest taka sama jak w przypadku programu *Miner*.

4.6.4. Funkcjonalności dodatkowe

Pakiet narzędzi *MWeXtractor* posiada też dodatkowe funkcjonalności, z których część została opisana w tym rozdziale.

Program *Cover*

Program nazwany *Cover* służy do weryfikacji relacji oraz badania przecięcia zbioru wydobytych krotek pomiędzy relacjami – sprawdzenia, jak wiele z nich zostało przyporządkowanych

do więcej niż jednej relacji. Praktyczne wykorzystanie tego oprogramowania to sprawdzenie pokrycia wzajemnego operatorów *WCCL* zastosowanych do wydobywania krotek z tekstów. Wynikiem jego działania jest macierz kwadratowa o wymiarze równym liczbie relacji wykorzystanych w procesie tworzenia *składu krotek*, gdzie każdy z wierszy i każda z kolumn mają przypisaną do siebie określoną nazwę operatora *WCCL*. Liczby całkowite zapisane na przecięciu wierszy z kolumnami informują, ile różnych krotek zostało przypisanych zarówno do relacji będącej etykietą wiersza, jak i kolumny. Interpretacją liczby na przecięciu wiersza i kolumny – diagonalu, odpowiadającym tej samej relacji jest informacja o tym, ile krotek zostało zakwalifikowanych do tej relacji. Jeśli w danym wierszu lub kolumnie, poza polem na diagonalu macierzy, wystąpi więcej niż jedna wartość większa od zera oznacza to, że relacje są nierozłączne – część krotek przyporządkowano do więcej niż jednej relacji. Należy jednak pamiętać, że narzędzie to nie jest wyrocznią, ponieważ jeśli dla danego zbioru danych okaże się, że relacje są rozłączne, nie oznacza to, że dla innego zbioru, większego czy lepiej oddającego rzeczywistość, sytuacja się powtórzy. Zbudowana w ten sposób macierz jest symetryczna.

Opisywany tutaj program *Cover* ma także drugie zastosowanie wspomniane we wcześniejszej części tego fragmentu pracy – badanie przecięcia zbioru krotek ze składem i zestawu zadanego parametrem programu. Na podstawieadanego pliku z ciągami wyrazów program bada ile z nich, oraz które konkretnie ciągi zostały odnalezione w *składzie krotek*. Funkcjonalność ta może posłużyć przykładowo do wyznaczania zbioru krotek pozytywnych, czyli wyrażeń wielowrazowych, które zostały w tym tekście odnalezione podczas wydobywania kandydatów na kolokacje. Dodatkowo zakres poszukiwań wśród krotek w składzie można zawęzić za pomocą filtru. Zabieg taki pozwala na lepsze poznanie zbioru danych.

Wydobywanie form napotkanych

Program *Digger* umożliwia dodatkowo wydobycie form napotkanych dla krotek z wygenerowanych list k-najlepszych kandydatów na kolokacje. Jeśli użytkownik jest zainteresowany ekstrakcją form napotkanych to powinien podać cztery dodatkowe parametry dla tego programu, które zostały opisane w tabeli 4.4.

Tabela 4.4. Tabela zawierająca nazwy, typy oraz opisy parametrów dodatkowych wykorzystywanych przez program *Digger*.

Nazwa	Typ	Opis
Zestaw korpusów	nazwa pliku	ścieżka do pliku zawierającego listę ścieżek do korpusów, po jednej ścieżce w każdej linii pliku
Operatory WCCL	nazwa pliku	ścieżka do pliku z operatorami języka <i>WCCL</i> , które były użyte przy wydobywaniu kandydatów na kolokacje w kroku numer jeden
Tagset	ciąg znaków	nazwa wykorzystanego tagsetu w korpusach
Czytnik	ciąg znaków	nazwa czytnika korpusów

Wyekstrahowany zestaw form napotkanych dla krotek zostanie zapisany w pojedynczym pliku w formacie *CSV*. Format pliku jest następujący: najpierw zapisana zostaje reprezentacja krotki z jednej z list k-najlepszych, a część kolejnych linii rozpoczyna się tabulacją i zawiera ciąg wyrazów napotkanych dla tej krotki wraz z jego częstością. Następnie zapis taki powtarza się dla wszystkich wydobytych krotek, jeśli jest ich więcej, ale bez powtórzeń, jeśli krotki wystąpiły na różnych listach k-najlepszych. Dodatkowo napisany został skrypt łączący listy k-najlepszych z zestawem wydobytych dla nich form napotkanych i tworzący nowe listy k-najlepszych z zachowaniem przy tym kolejności rankingu. Skrypt przypisuje również do każdej pozycji zestaw form napotkanych tej krotki wraz z ich częstościami. Kolejność form napotkanych połączeniu

będzie posortowana malejąco według ich częstości. Skrypt ten, napisany w języku *Python*, został nazwany *kbest_orth_merger.py* i jest częścią pakietu *MWeXtractor*.

4.6.5. Format składowania krotek zebranych z korpusów

Jako format przechowywania danych wykorzystano krotki o różnych długościach⁹ co umożliwia składowanie informacji o wyrażeniach wielowyrazowych dowolnej długości w intuicyjny sposób. Krotki są dość powszechnym, elastycznym i prostym formatem stosowanym do przechowywania danych, a dodatkowo zapisywane są w postaci tekstu czytelnego dla człowieka, co czyni format przejrzystym, łatwym do ewentualnej edycji i ułatwia analizę zapisanych informacji.

Krotka reprezentująca wyrażenie wielowyrazowe zawiera w sobie słowa w ustalonej kolejności wraz z ich częściami mowy, które wchodzi w skład tego wyrażenia. Każda z krotek zawiera także informację, w jakiej relacji wystąpiły zawarte w tej krotce wyrazy. Relacja jest jednym z operatorów *WCCL* wykorzystanym w procesie tworzenia krotek na podstawie korpusów — proces ten został opisany w dalszej części tej sekcji. Jeśli dane zestawienie wyrazów w tekście spełnia wymagania dla kilku różnych wyrazów języka ograniczeń *WCCL*, to dla każdego z nich powstanie osobna krotka zawierająca te same elementy, ale różniącą się relacją. Dodatkowo w krotce zawarte są metadane o niej, takie jak jej częstość¹⁰ w przetworzonych korpusach danych. Relacja nie jest uwzględniana w rozmiarze krotki. Format składowania krotek w pliku tekstowym wraz z przykładem został zamieszczony w tabeli 4.5.

Tabela 4.5. Format składowania krotek w pliku tekstowym wraz z przykładem. Elementy (ciągi znakowe) składowane w pliku tekstowym oddzielone są od siebie tabulatorami. Arność relacji jest tożsama z rozmiarem krotki. Skrótowiec *cz.m.:sN* pochodzi od: część mowy, dwukropek, *N*-te słowo krotki.

nazwa relacji	arność relacji	częstość krotki	cz.m.:s1	cz.m.:s2	...
AdjSubst	2	17	adj:nowy	subst:but	

Istotnym elementem przetwarzania tak dużych zbiorów danych jest wydajny sposób składowania ich w pamięci operacyjnej maszyny przetwarzającej. Do tego celu opracowana, zaimplementowana i wykorzystana została struktura, starająca się minimalizować zużycie pamięci przy zachowaniu szybkiego dostępu do danych poprzez wykorzystanie implementacji zbiorów opartych o drzewa czerwono-czarne i funkcje skrótu¹¹. Struktura składa się z pięciu modułów odpowiedzialnych za przechowywanie innych informacji.

Moduł numer jeden zawiera w sobie informacje o wykorzystanych korpusach. Zapisana jest nazwa korpusu, ścieżka do pliku z tym korpusem, a także częstości słów w każdym z korpusów z osobna oraz suma wystąpień tych wyrazów.

Drugi z modułów zawiera w sobie podzbiór części mowy występujących w tagsecie wykorzystanym do opisu morfosyntaktycznego korpusów danych użytych do ekstrakcji kandydatów na wyrażenia wielowyrazowe. Podzbiór ten zawiera tylko te części mowy, które wystąpiły przynajmniej raz w przetwarzanych tekstach, ale nic nie stoi na przeszkodzie, by dodać także części mowy niewchodzące w skład wykorzystanego tagsetu.

Trzeci moduł wykorzystuje informacje z modułu związanego z częściami mowy wyrazów. Jego zadaniem jest składowanie wszystkich słów wraz z przyporządkowanymi im częściami mowy oraz częstością tych właśnie wyrazów wygenerowaną na podstawie korpusów tekstowych.

⁹ Długość krotki rozumiana jest jako liczba jej elementów składowych, przykładowo wyrazów.

¹⁰ Częstość krotki określa liczbę wystąpień konkretnego zestawienia słów w danej relacji.

¹¹ Popularna nazwa anglojęzyczna to *hash function* - funkcja haszująca.

Moduł musi przechowywać wszystkie słowa, które będą składowymi krotek, ale może przechowywać także wyrazy nadmiarowe.

Moduł numer cztery składa się z danych o relacjach, jakie zostały użyte do tworzenia krotek na podstawie korpusów tekstowych. Przechowywane są w nim informacje takie jak nazwy relacji, arności określające długość generowanych krotek oraz liczba krotek, które zostały utworzone z wykorzystaniem tej właśnie relacji. Relacje, które nie wykreowały żadnego kandydata na kolokacje, także są w tym składzie uwzględnione wraz z informacjami o nich. Ważną informacją jest także fakt, że w tej strukturze nie są przechowywane ciała wyrażań *WCCL* definiujących daną relację.

Piąty z modułów jest odpowiedzialny za składowanie krotek oraz metadanych je opisujących. Struktura składowania tych danych może być postrzegana jako *N-hipermacierz* [15, rozdział 15], której liczba wymiarów N jest równa długości najdłuższej z krotek, powiększonej o jeden, formalnie:

$$N = 1 + \max(\text{rozmiar}(k) \mid k \in K : K = \{\text{zestaw wszystkich krotek}\})$$

Każdy wymiar odpowiada jednemu ze słów krotki lub jej relacji. Pierwsze K wymiarów odpowiada kolejno wyrazom kolokacji wraz z ich częściami mowy, a wymiar $K + 1$ jest interpretowany jako opisujący relację tej krotki. Prostymi wnioskami są $(K + 1) \leq N$ oraz to, że nie wszystkie wymiary w macierzy dla danej krotki są zawsze wykorzystane. Przykładowo rozważmy skład zawierający w sobie tylko dwie poniższe krotki:

relacja	arność	cz.m:s1	cz.m:s2	cz.m:s3	częstości...
AdjSubstAdj	3	adj:czerwony	subst:samochód	adj:sportowy	...
AdjSubst	2	adj:czerwony	subst:kartka	[brak]	...

Dla podanego zestawu krotek wymiar hipermacierzy będzie równy cztery - trzy wyrazy najdłuższej z krotek plus jeden. Pierwszy wymiar tej hipermacierzy dla obu krotek opisuje pierwszą składową krotki - dla obu z nich będzie to *adj:czerwony*. Drugi wymiar zawiera informacje o drugiej składowej kandydatów na kolokacje i są to odpowiednio słowa *subst:samochód* oraz *subst:kartka*. Trzeci wymiar w przypadku pierwszej krotki odpowiada jej trzeciej składowej, a w przypadku krotki numer dwa - jej relacji. Ostatni z wymiarów, czwarty, jest zdefiniowany tylko dla dłuższej z obu krotek i odnosi się do jej relacji. *Hipermacierz* krotek jest indeksowana słowami wraz z ich częściami mowy i opcjonalnie za pomocą relacji. Podczas odnoszenia się do tej macierzy nie jest wymagane podanie wszystkich składowych indeksu¹² - wszystkich słów i relacji, ale wymagane jest określanie wartości po kolei - nie mogą powstać dziury pomiędzy zdefiniowanymi wartościami dla wymiarów, zachowana musi zostać ciągłość w procesie tworzenia indeksu. Zapis formalny ciągłości indeksu:

$$\forall D_i : D_i \in D = \{\text{wymiarzy hipermacierzy}\}, i \geq 1 \exists D_{i-1} : \text{wartosc}(D_{i-1}) \neq \text{niezdefiniowany}$$

Tabela 4.6 ilustruje przytoczony wcześniej przykład i zawiera instancje poprawnych oraz błędnych (nieciągłych) indeksów dla *4-hipermacierzy* krotek.

Niech pojęcie *I-indeks* odnosi się do indeksu *I*-elementowego, czyli struktury ze zdefiniowanymi *I* elementami odpowiedzialnymi za indeksowanie danych w *hipermacierzy* krotek. Efektem wykorzystania *I-indeksu* do odwołania się do danych w *N-hipermacierzy* krotek jest *K-hipermacierz*

¹² Pojęcie indeksu odnosi się do struktury wykorzystywanej do odwoływania się do danych w *hipermacierzy* krotek.

Tabela 4.6. Przykładowe indeksy dla 4-hipermacierzy krotek. Wszystkie przykłady niepoprawnych indeksów złamały tę samą zasadę dotyczącą ciągłości indeksu - nie można definiować wartości dla wymiaru D jeśli nie została ona zdefiniowana dla $D - 1$ ($D = 0$ jest wyjątkiem).

cz.m:s1	cz.m:s2	cz.m:s3	relacja	poprawny
adj:ładny,	subst:samochód,	adj:sportowy	AdjSubstAdj	tak
adj:ładny,	subst:samochód,	- ,	-	tak
adj:ładny,	- ,	- ,	-	tak
- ,	subst:samochód,	adj:sportowy	-	nie
- ,	adj:ładny,	subst:samochód	AdjSubstAdj	nie
adj:ładny,	adj:ładny,	- ,	AdjSubstAdj	nie

danych¹³, gdzie spełniona jest nierówność $K \leq N$, a liczba wymiarów K jest zależna od N oraz I i równa:

$$K = N - I$$

Wartość $K = 0$ jest całkowicie poprawna i oznacza skalar, konkretną krotekę, $K = 1$ oznacza wektor, dla $K = 2$ jest macierzą dwuwymiarową, $K = 3$ to 3-hipermacierz i tak dalej. Dla wyjaśnienia i lepszego zrozumienia indeksowania rozważmy poniższą hipermacierz z przyporządkowaniem wierszom, kolumnom itd. liczb zamiast słów i relacji.

$$M = \left[\begin{array}{ccc|ccc} 1 & 2 & 3 & 4 & 5 & 6 \\ 11 & 12 & 13 & 14 & 15 & 16 \\ 21 & 22 & 23 & 24 & 25 & 26 \\ 31 & 32 & 33 & 34 & 35 & 36 \end{array} \right]$$

Powyższy zapis symbolizuje 3-hipermacierz liczb naturalnych o wymiarach $4 \times 3 \times 2$ - cztery wiersze, trzy kolumny oraz dwie warstwy, indeksowane od zera. Liczby 1, 11, 21, 31 oraz 4, 14, 24, 34 są etykietami wierszy, 1, 2, 3 oraz 4, 5, 6 etykietami kolumn, a liczby 1 oraz 4 są także etykietami warstw tej macierzy. Część po lewej stronie pionowej linii odzwierciedla pierwszą warstwę hipermacierzy, a po prawej drugą. Utworzenie i wykorzystanie 1-indeksu postaci $[4, -, -]$ zwróci zredukowaną do dwóch wymiarów macierz będącą po prostu drugą warstwą 3-hipermacierzy wyjściowej, postaci:

$$M[4] = \left[\begin{array}{ccc} 4 & 5 & 6 \\ 14 & 15 & 16 \\ 24 & 25 & 26 \\ 34 & 35 & 36 \end{array} \right]$$

Dodanie wartości 5 do 1-indeksu spowoduje tym razem utworzenie 2-indeksu postaci $[4, 5, -]$, którego wykorzystanie zaowocuje odwołaniem się do konkretnego wektora - kolumny, zawierającego się w macierzy i równego:

$$M[4, 5] = \left[\begin{array}{c} 5 \\ 15 \\ 25 \\ 35 \end{array} \right]$$

¹³ W przypadku indeksu o rozmiarze zero tej samej hipermacierzy.

Ostatecznie rozwinięcie 2-indeksu o jeszcze jedną wartość, przykładowo 25, i utworzenie 3-indeksu [4, 5, 25], a następnie odwołanie się za jego pomocą do rozważanej 3-hipermacierzy liczb spowoduje zwrócenie konkretnej krotki zawierającej kolejne słowa oznaczone numerami 4 i 5 i przyporządkowanej do relacji oznaczonej liczbą 25. Dodać należy, że kolejność interpretacji wymiarów jest jednak dowolna i nie musi przebiegać w tej kolejności.

Wykorzystanie indeksów dłuższych niż N dla N -hipermacierzy nie jest też błędem, ale spowoduje niezwrócenie żadnej wartości. Podanie indeksu niepełnego, tak jak było napisane we wcześniejszej części tego fragmentu pracy, zwróci w ogólności pewną *hipermacierz*, a tym samym zestaw krotek. Innymi słowy można się odwoływać do konkretnego zestawu krotek spośród całego ich zbioru. Każda z krotek zwróconych poprzez wykorzystanie I -indeksu będzie miała I pierwszych elementów takich jak w indeksie, a reszta będzie dowolnymi elementami. Także relacja może być konkretna jeśli zostanie podana jako składowa indeksu. Możliwe jest utworzenie indeksu nie posiadającego zdefiniowanego żadnego z elementów, a jego wykorzystanie zaowocuje zwróceniem pełnej hipermacierzy.

4.6.6. Przedstawienie sposobu wydobywania i przechowywania informacji statystycznych wykorzystywanych w obliczeniach

Przed omówieniem szczegółów dotyczących składowania i pozyskiwania danych wprowadzone zostaną następujące oznaczenia, które będą także wykorzystywane w dalszej części tej pracy. Oznaczenia zostały zamieszczone na poniższym spisie:

1. \bar{x} - element inny niż x ;
2. n - długość krotki;
3. N - liczba wszystkich krotek w zbiorze danych;
4. $f(x)$ - częstość x , wartość zaobserwowana, liczba wystąpień;
5. $p(x)$ - prawdopodobieństwo x ;
6. $\hat{f}(x)$ - wartość oczekiwana x ;
7. $FA(x, y)$ - wartość funkcji asocjacyjnej dla elementów x oraz y .

Podstawowymi danymi, stosowanymi w procesie wydobywania wyrażeń wielowyrazowych z grona kandydatów, są tablice wielodzielne dla krotek, skonstruowane przy wykorzystaniu częstości kolokacji zebranych z korpusów tekstowych. Tablica wielodzielna jest terminem stosowanym w niniejszej pracy, rozumianym jako n -wymiarowa tablica, której rozmiar każdego z wymiarów jest równy dwa. Liczba wymiarów tej tablicy jest równa 2^n , a każde jej pole jest numerowane w implementacji od 0 do $n - 1$. W dalszych częściach pracy dla uproszczenia przyjęta zostanie numeracja od 1 do n . Omówiony tutaj zostanie sposób generowania tablicy dla wartości zaobserwowanych z danych, natomiast metoda dla drugiej z tablic zostanie opisana w dalszej części tego rozdziału. Pierwszy indeks tablicy zawiera informacje o częstości konkretnej krotki, gdzie każdy z elementów jest znany, a kolejne pola tej *hiperkości* zawierają informacje o liczbie wystąpień innych krotek, które mają tylko część składowych takich samych, czyli wyrazy i relację. Ostatnie pole w tej tablicy informuje o tym, ile jest krotek takich, że wszystkie ich elementy składowe są inne niż te, dla których tablica została utworzona. Kolejne pola tablicy zawierają informacje o częstościach kolejnych krotek: $x_1, x_2, x_3, \dots, x_n, x_1, \bar{x}_2, x_3, \dots, x_n, \bar{x}_1, x_2, x_3, \dots, x_n, \bar{x}_1, \bar{x}_2, x_3, \dots, x_n$, a pełna tablica zawiera informacje o częstościach dla wszystkich możliwych kombinacji. Przykładowa tablica dla trójelementowej krotki została zaprezentowana w tabeli 4.7.

Indeksowanie tablicy dla innej liczby argumentów przebiega analogicznie. Wzory zamieszczone w dalszej części tego rozdziału mogą wykorzystywać informacje z takiej tablicy poprzez zapis $t(i)$, co oznacza odwołanie do i -tego elementu tablicy utworzonej dla konkretnego kandydata na kolokację.

Tabela 4.7. Przykładowa tablica wielodzielna, obrazująca informacje o częstościach w niej składowanych.

Indeks.	częstość krotki zawierającej elementy
1.	x_1, x_2, x_3
2.	x_1, \bar{x}_2, x_3
3.	\bar{x}_1, x_2, x_3
4.	$\bar{x}_1, \bar{x}_2, x_3$
5.	x_1, x_2, \bar{x}_3
6.	$x_1, \bar{x}_2, \bar{x}_3$
7.	$\bar{x}_1, x_2, \bar{x}_3$
8.	$\bar{x}_1, \bar{x}_2, \bar{x}_3$

Oprogramowanie *MWeXtractor* umożliwia tworzenie omówionych tablic wielodzielnych na dwa sposoby, tak jak wspomniano wcześniej przy okazji opisu schematu przetwarzania. Jedną z nich to utworzenie gotowego składu tablic wielodzielnych dla każdego kandydata na wyrażenie wielowyrazowe, zaś drugi to przygotowanie generatora, który tworząc odpowiedni indeks będzie w stanie generować tablice wielodzielne dla kolokacji w trakcie działania programu. Obie przedstawione metody w efekcie generują takie same, tego samego typu wyniki – tablice wielodzielne. Bez względu na wykorzystaną metodę tworzenia takich tablic, ich efektem będzie struktura nazywana *Źródłem tablic wielodzielnych*. Proces tworzenia tablic z wartościami zaobserwowanymi składa się z kilku kroków. Pierwszym z nich jest wyselekcjonowanie zestawu krotek, które mają zostać wykorzystane do budowy tablic wielodzielnych, za pomocą zaimplementowanego mechanizmu filtrów. Kolejnym zadaniem jest już właściwy proces budowania tablic. Polega on na utworzeniu generatora poprzez zbudowanie indeksu, zawierającego informacje o częstościach danych krotek, a także sumy częstości krotek utworzonych poprzez kombinacje elementów składowych tych kolokacji. Kombinacje te są rozumiane analogicznie jak te, które były przedstawione w opisie tablic wielodzielnych z tym, że zamiast *elementu innego niż* (\bar{x}) stosowany jest zapis mówiący o tym, że element jest dowolny. Następnie gotowy generator może być już wykorzystany do tworzenia tablic wielodzielnych lub można na jego podstawie wygenerować pełny skład tablic dla konkretnych krotek.

Generowanie tablic z wartościami oczekiwanymi z próby jest procesem szybszym od zbierania danych o wartościach zaobserwowanych, polegającym na obliczeniu iloczynu prawdopodobieństw odpowiadających konkretnym elementom krotki. Wynik ten jest przemnożony przez liczbę wszystkich krotek o zadanej długości, przykładowo dwuelementowych. Dane do tych obliczeń pozyskiwane są z tablicy wielodzielnej wartości zaobserwowanych. Jeśli element krotki jest określony i konkretny, jego oszacowanie prawdopodobieństwa jest równe $\frac{f(element)}{E}$, gdzie E jest sumą częstości wszystkich krotek dwuelementowych w generatorze (uwzględnionych w obliczeniach po zastosowaniu filtru). Natomiast jeśli element krotki jest zanegowany, czyli *inny niż*, to jego prawdopodobieństwo wykorzystane we wzorze jest równe $1 - p(element)$. Dla lepszego zrozumienia tego zagadnienia rozważmy przykład obliczenia wartości oczekiwanej dla krotki 3-elementowej ($A\bar{B}C$), gdzie $E = 10$, $A = 1$, $B = 3$ i $C = 2$:

$$\bar{f}((A\bar{B}C)) = \frac{A}{E} * (1 - \frac{B}{E}) * \frac{C}{E} * E = \frac{1}{10} * (1 - \frac{3}{10}) * \frac{2}{10} * 10 = 0,14$$

Otrzymany w ten sposób wynik jest wartością oczekiwaną częstości krotki ($A\bar{B}C$).

Obie omówione metody generowania tablic mają wady i zalety, porównanie efektów działania obu metod zostało zamieszczone w tabeli 4.8.

Tabela 4.8. Przykładowa tablica wielodzielna obrazująca informacje o częstościach w niej składowanych.

Cecha	porównanie
Zajętość pamięciowa	generator zajmuje kilkakrotnie mniej pamięci operacyjnej niż skład;
Szybkość generacji źródła	stworzenie generatora jest szybsze od utworzenia składu;
Szybkość generacji tablic	skład działa znacznie szybciej od generator, ponieważ musi jedynie znaleźć gotową tablicę, a generator musi ją konstruować na bieżąco za każdym razem;
Generalizacja	skład nie posiada żadnych możliwości generalizacji, ponieważ każda z tablic jest utworzona dla konkretnej krotki, generator natomiast na podstawie zebranych danych jest w stanie utworzyć tablicę, dla krotki, z którą wcześniej nie miał styczności.

Odwoływanie się do *źródła tablic wielodzielnych* jest możliwe poprzez podanie poprawnego identyfikatora krotki w składzie krotek lub podanie konkretnej krotki, dla której tablica ma zostać utworzona. Jeśli odwołanie następuje przez krotkę, a nie identyfikator, to musi ona istnieć w składzie krotek. Tylko w przypadku korzystania z generatora nie istnieje to ograniczenie.

Autor pracy opracował mechanizm generowania tablic wielodzielnych dla dwóch elementów posiłkując się artykułami autorstwa Pavla Peciny [22][20], a następnie dokonał generalizacji na podstawie własnych wniosków i literatury [17][6].

4.6.7. Mechanizm filtrów i zaimplementowane metody filtracji

Mechanizm filtrów w oprogramowaniu *MWeXtractor* został zaimplementowany jako ciągi funkcji filtrujących, wspierane przez logikę dwuwartościową. Dodatkowo napisana została funkcjonalność tworzenia złożonych filtrów z ciągów tekstowych, co pozwala na ich łatwą reprezentację, składowanie na dysku twardym w czytelnej formie i proste, intuicyjne modyfikacje. Ze względu na zastosowane poziomy abstrakcji możliwe jest tworzenie nowych filtrów i łączenie ich z już istniejącymi. Przykładowy filtr w reprezentacji tekstowej został zamieszczony poniżej:

$$or(relation(\wedge, file = relacje.csv, SubstAdj), and(frequency(>, 5), corpora_frequency(<, 17))), \\ not(tuple(\wedge, file = zestaw_krotek.csv)))$$

Wykorzystanie powyższego ciągu tekstowego spowoduje utworzenie filtru, który zwróci identyfikatory wszystkich krotek znajdujących się w zadanym składzie krotek, dla których spełniony zostanie przynajmniej jeden z następujących warunków:

1. $relation(\wedge, file = relacje.csv, SubstAdj)$ - tworzony jest zbiór składający się z nazw relacji wczytanych z pliku i podanych argumentami filtru; relacja krotki musi być zawarta w tak utworzonym zbiorze, aby filtr zwrócił wartość *prawda*;
2. $and(frequency(>, 5), corpora_frequency(<, 17))$ - globalna częstość krotki¹⁴ musi być większa od 5, ale jednocześnie jej suma częstości w korpusach musi być mniejsza niż 17;
3. $not(tuple(\wedge, file = zestaw_krotek.csv))$ - wyrazy krotki nie tworzą żadnego z ciągów słów zdefiniowanych w pliku *zestaw_krotek*.

¹⁴ Częstość globalna krotki to początkowo suma jej częstości w każdym z korpusów. Może jednak ona ulec zmianie, przykładowo poprzez wykorzystanie funkcji dyspersji opisanych w dalszej części rozdziału. Funkcja dyspersji nie zmienia jednak częstości danej krotki w poszczególnych korpusach, a co za tym idzie suma częstości pozostaje niezmienna.

Filtry dzielą się na dwa typy: filtry logiczne (łańcuchowe) i filtry cech. Zadaniem filtrów logicznych jest budowanie ciągów złożonych filtrów. Nie wykonują one same w sobie żadnych konkretnych operacji filtrujących, a jedynie łączą działania innych filtrów, w tym filtrów cech. Argumentami dla tego typu filtru mogą być inne filtry logiczne lub filtry cech. Wspierane przez oprogramowanie są następujące operatory logiczne, które można w sobie zagnieżdżać i budować ciągi filtrów:

1. *or* - n-elementowa suma logiczna;
2. *and* - iloczyn logiczny n-elementów;
3. *xor* - n-elementowa suma wykluczająca;
4. *not* - negacja tylko pojedynczego argumentu.

Postać ogólna funkcji logicznej wykorzystywanej w filtracji jest następująca:

$$\textit{nazwa_funkcji_logicznej}([, arg1][, arg2]...[, argN])$$

Opisane dalej filtry są tak zwanymi *filtrami cech*, z których każdy wspierać może wszystkie lub tylko część z wybranych operatorów filtrujących przedstawionych poniżej:

1. $=$ – jest równy;
2. $>$ – jest większy równy;
3. $<$ – jest mniejszy równy;
4. \wedge – elementy krotki zawarte są w zbiorze zadany argumentami filtru;

Filtry cech są filtrami końcowymi, co oznacza, że w ogólności nie można w nich zagnieżdżać kolejnych metod filtrujących, chyba że określona funkcja filtrująca zostanie w odpowiedni sposób zaimplementowana. Postać ogólna filtru cech jest następująca:

$$\textit{nazwa_filtru}(\textit{typ_operatora}[, \textit{file} = \textit{sciezka_do_pliku.ext}][, arg1][, arg2]...[, argN])$$

W dalszej części tego rozdziału zamieszczono opisy filtrów cech aktualnie zaimplementowanych w oprogramowaniu *MWeXtractor*.

Częstość kolokacji

Zaimplementowane operatory tego filtru to: $=$, $>$, $<$. Filtr sprawdzający czy częstość globalna danej krotki spełnia odpowiedni warunek. Argumentem dla filtru jest pojedyncza wartość, będąca drugim argumentem dla operatora. Podanie większej liczby argumentów spowoduje zignorowanie parametrów nadmiarowych. Parametr *file* jest dla tego filtru ignorowany. Przykładowy filtr częstości:

$$\textit{frequency}(>, 1337)$$

Częstość kolokacji w korpusach

Różnica pomiędzy tym filtrem a poprzednim jest taka, że ten bierze pod uwagę sumę częstości krotki z korpusów tekstowych, a nie jej globalną częstość. Praktyczna różnica pomiędzy nimi zachodzi tylko w sytuacji, kiedy skład krotek poddano dyspersji kolokacji – jeśli tego nie zrobiono, wynik będzie taki sam dla obu filtrów. Nie ma przeszkód, aby wykorzystywać oba filtry naraz, jeśli pracuje się ze składem poddanym uprzednio dyspersji krotek. Przykład omawianego filtru zamieszczono poniżej:

$$\textit{corpora_frequency}(>, 1337)$$

Zawieranie się krotki w podzbiorze ciągów słów

Zaimplementowane operatory tego filtru to: \wedge . Filtr zwróci wartość *prawda* tylko w sytuacji, gdy ciąg utworzony z wyrazów w krotce, bez relacji, zostanie odnaleziony w zadanym zbiorze. Jedynymi argumentami dla tego filtru są: wartość parametru *file*, będąca ścieżką do pliku z ciągami słów oraz informacja o tym, czy ciągi słów powinny być rozważane jako posiadające szyk wolny czy ustalony – parametr *fixed* o wartości 0 albo 1. Przykład filtru:

$$tuple(\wedge, file = ciagi_wyrazow.csv, fixed = 1)$$

Zawartość słów w zadanym podzbiorze

Zaimplementowane operatory tego filtru to: \wedge . Zadaniem omawianego filtru cech jest sprawdzenie, czy wszystkie słowa zawarte w krotce z pominięciem ich części mowy zawierają się w zbiorze słów. Filtr przyjmuje na wejście dowolną liczbę parametrów będących słowami oraz parametr *file* – ścieżkę do pliku z zestawem wyrazów. Kolejność podawania argumentów nie ma znaczenia. Końcowy zbiór słów jest połączeniem wyrazów wczytanych z pliku z tymi zadanymi argumentami. Przykład filtru:

$$every_word(\wedge, wyraz2, file = wyrazy.csv, slowo1, magister)$$

Relacja kolokacji należąca do zbioru

Zaimplementowane operatory tego filtru to: \wedge . Celem filtru jest odnalezienie wszystkich krotek, których nazwa relacji znajduje się w zadanym zbiorze. Można o nim myśleć jak o uproszczonym filtrze badającym zawartość słów w krotce i biorącym pod uwagę relacje, a nie wyrazy. Kolejność definiowania argumentów dla tego filtru nie ma znaczenia, a sposób budowania zbioru i parametry są takie same, jak w filtrze badającym zawartość słów w określonym zbiorze. Jedyna różnica jest taka, że argumenty to nazwy relacji. Przykład filtru:

$$relation(\wedge, file = relacje.csv, relacja1, relacja2)$$

4.6.8. Dostępne funkcje dyspersji

Zadaniem zaimplementowanych funkcji dyspersji jest zmiana częstości krotek na podstawie danych zawartych w krotkach i informacji o zbiorach danych – korpusach. Zmiana ta ma za zadanie wyróżnić z zestawu krotek te, które wydają się być bardziej nietypowe ze względu na swoją częstość i swój rozkład w dokumentach, przykładowo rozumiany jako liczba dokumentów, w których krotka wystąpiła. Im dana kolokacja jest częstsza w obrębie jak najmniejszej liczby dokumentów, tym pewniej funkcja powinna ją wyróżnić, aby funkcje asocjacji przywiązywały do niej większą wagę podczas oceny. Natomiast jeśli krotka jest pospolita (w rozumieniu jej występowania w prawie każdym korpusie), to funkcja prawdopodobnie zmniejszy jej wagę dla funkcji asocjacyjnych. Zależy to także od częstości samej krotki, ponieważ krotka pospolita, ale o dużej częstości także może być interesująca z punktu widzenia tej funkcji dyspersji, a w efekcie także dla miary asocjacji.

Na potrzeby wzorów opisujących tę funkcję wprowadzono następujące oznaczenia:

1. c - korpus c ;
2. C - liczba korpusów;
3. t - krotka t ;
4. $f(t_c)$ - częstość krotki t w korpusie c .
5. $S(t)$ - zbiór wszystkich krotek opisujących tego samego kandydata t , ale w różnych szykach;
6. $S(t)_i$ - kandydat t w i -tym szyku;

Dalsza część tego fragmentu pracy opisuje funkcje dyspersji zaimplementowane w oprogramowaniu *MWeXtractor*:

Distributional consistency – spójność dystrybucyjna

$$dc = \frac{\sum_{c=1}^C \sqrt{f(t_c)}}{C}$$

Źródło: [11, str. 7]

Odchylenie standardowe

$$\sigma = \sqrt{\frac{\sum_{c=1}^C (f(t_c) - \frac{\sum_{c=1}^C f(t_c)}{C})^2}{C}}$$

Źródło: [11, str. 6]

Variation coefficient – współczynnik wariancji

$$vc = \frac{\sigma C}{\sum_{c=1}^C f(t_c)}$$

Źródło: [11, str. 6]

Julliard

$$jd = 1 - \frac{vc}{\sqrt{C - 1}}$$

Źródło: [11, str. 6]

Lynes D3

$$ld3 = \frac{1 - X^2}{0.25 * \sum_{c=1}^C f(t_c)}$$

Źródło: [11, str. 7]

Term frequency - Inverse document frequency

Opisywana tutaj funkcja dyspersji jest połączeniem dwóch elementów, jednego badającego unikalność na przestrzeni dokumentów – *IDF*, oraz drugiego, mówiącego o tym jak bardzo dany obiekt (tutaj krotka) jest częsty w badanych danych. Definicje dla *Term frequency* oraz *Inverse document frequency* mogą przybierać różne formy i badać inne cechy. *TFIDF* służy do zbadania jak bardzo określona krotka jest unikalna dla zadanego dokumentu, a wzór tej funkcji jest następujący:

$$tfidf_{t,c} = tf_{t,c} * idf_c$$

Składowa *Term frequency* badająca częstość terminu¹⁵, zaimplementowana w niniejszym oprogramowaniu ma prostą postać i jest równa częstości krotki w zbadanym dokumencie:

¹⁵ Term jest rozumiany jako pewien element, obiekt, przykładowo krotka w przypadku tej pracy.

$$tf_{t,c} = f(t_c)$$

Składowa *Inverse document frequency* określa, jak bardzo unikalna jest badana krotka na przestrzeni danego zestawu korpusów. Wzór *IDF* przyjęty w implementacji jest popularny i opisany następująco z wykorzystującym indykatorem:

$$idf_t = \log_{10} \frac{C}{\sum_{c=1}^C (f(t_c) > 0 ? 1 : 0)}$$

Ze względu na fakt, że *TFIDF* sprawdza jak bardzo krotka jest interesująca w danym korpusie, a nie całym zestawie korpusów, należało dokonać połączenia wyników tej miary dla każdego z korpusów z osobna w jedną wartość. Zadanie to zostało wykonane z wykorzystaniem następującego wzoru:

$$TFIDF_t = \sum_{c=1}^C tfidf_{t,c}$$

4.6.9. Zaimplementowane miary asocjacji

Zestaw zaimplementowanych w oprogramowaniu *MWeXtractor* miar asocjacyjnych został opisany w tym rozdziale. Autor niniejszej pracy podczas wysuwania propozycji generalizacji posiłkował się mocno literaturą autorstwa Petrović, Šnajdera i Bašić [23] oraz publikacją Vana de Cruysa [32].

Największa częstość

$$y = f(x, y)$$

Jedna z pierwszych i najprostszych funkcji wykorzystanych do wydobywania kolokacji. Zaproponowana przez autora niniejszej pracy generalizacja tej funkcja jest trywialna, jej wzór zamieszczono poniżej:

$$y = f(x_1, x_2, \dots, x_n)$$

Oszacowanie wartości oczekiwanej

$$y = \hat{f}(x, y)$$

Pomysł na funkcję wprowadzony przez autora niniejszej pracy. Generalizacja wzoru jest analogiczna do *Największej częstości*. Ze względu na prostotę tej funkcji autor nie zastrzega, że jest jej jedynym pomysłodawcą.

Odwrotne oszacowanie wartości oczekiwana

$$y = \frac{1}{\hat{f}(x, y)}$$

Pomysł na funkcję wprowadzony przez autora niniejszej pracy. Generalizacja wzoru jest analogiczna do *Największej częstości*. Ze względu na prostotę tej funkcji autor nie zastrzega, że jest jej jedynym pomysłodawcą.

Jaccard

$$y = \frac{f(x, y)}{f(x, y) + f(x, \hat{y}) + f(\hat{x}, y)}$$

Źródło podstawowe: [20, str. 18]

Źródło generalizacji: [23]

Zaproponowana generalizacja funkcji opisana jest poniższym wzorem:

$$y = \frac{f(x_1, x_2, \dots, x_n)}{N - f(\hat{x}_1, \hat{x}_2, \dots, \hat{x}_n)}$$

Dice

$$y = \frac{2f(x, y)}{f(x) + f(y)}$$

Źródło podstawowe: [20, str. 18]

Źródło generalizacji: [23]

Generalizacja funkcji została zaczerpnięta z pracy Petrović, Šnajdera oraz Bašić [23, str. 2] i reprezentowana jest wzorem:

$$y = \frac{nf(x_1, x_2, \dots, x_n)}{\sum_{i=1}^n f(x_i)}$$

Sorgenfrei

$$y = \frac{f(x, y)^2}{(f(x, y) + f(x, \hat{y}))(f(x, y) + f(\hat{x}, y))}$$

Źródło podstawowe: [19, str. 4]

Źródło generalizacji: [23]

Zaproponowana generalizacja:

$$y = \frac{f(x_1, x_2, \dots, x_n)^n}{\prod_{i=2}^{n-1} (f(x_1, x_2, \dots, x_n) + table(i))}$$

Odds ratio

$$y = \frac{f(x, y)f(\hat{x}, \hat{y})}{f(x, \hat{y})f(\hat{x}, y)}$$

Źródło podstawowe: [20, str. 18]

Źródło generalizacji: [23]

Zaproponowana generalizacja została zapisana w postaci poniższego wzoru, zmiana dotyczy także sposobu obliczania mianownika – dodawana jest jedynka ze względu na problem częstości zerowych:

$$y = \frac{f(x_1, x_2, \dots, x_n)f(\hat{x}_1, \hat{x}_2, \dots, \hat{x}_n)}{\prod_{i=2}^{n-1} (t(i) + 1)}$$

Unigram subtuples

$$y = \log\left(\frac{f(x, y)f(\hat{x}, \hat{y})}{f(x, \hat{y})f(\hat{x}, y)}\right) - 3.29\sqrt{\frac{1}{f(x, y)} + \frac{1}{f(x, \hat{y})} + \frac{1}{f(\hat{x}, y)} + \frac{1}{f(\hat{x}, \hat{y})}}$$

Źródła podstawowe: [22, str. 3], [20, str. 19]

Źródło generalizacji: [23]

Jest to miara, która w badaniach Pavla Peciny [22, str. 5] okazała się jedną z dwóch najlepszych spośród zestawu 82 funkcji. Zaproponowana generalizacja i implementacja miary *Unigram subtuples* została dodatkowo zmodyfikowana przez jedną z metod wygładzenia części wartości – dodanie wartości jeden do częstości wystąpień wszystkich obserwacji w celu rozwiązania problemu częstości zerowych. Zaznaczyć trzeba, że nie jest to jedyny i zdecydowanie słuszny sposób wygładzania. Wzór po generalizacji i modyfikacji został zapisany poniżej:

$$y = \log(OddsRatio) - 3.29\sqrt{\sum_{i=1}^n \frac{1}{t(i) + 1}}$$

Consonni T1

$$y = \frac{\log(1 + f(x, y) + f(\hat{x}, \hat{y}))}{\log(1 + N)}$$

Źródło podstawowe: [19, str. 4]

Źródło generalizacji: [23]

Zaproponowana generalizacja tej funkcji opisana została wzorem zamieszczonym poniżej:

$$y = \frac{\log(1 + f(x_1, x_2, \dots, x_n) + f(\hat{x}_1, \hat{x}_2, \dots, \hat{x}_n))}{\log(1 + N)}$$

Consonni T2

$$y = \frac{\log(1 + N) - \log(1 + f(x, \hat{y}) + f(\hat{x}, y))}{\log(1 + N)}$$

Źródło podstawowe: [19, str. 4]

Źródło generalizacji: [23]

Zaproponowana generalizacja zapisana została za pomocą wzoru:

$$y = \frac{\log(1 + N) - \log(1 + \sum_{i=2}^{n-1} t(i))}{\log(1 + N)}$$

Mutual Expectation

$$y = p(x, y) \frac{2f(x, y)}{f(x) + f(y)}$$

Źródła podstawowe: [20, str. 18], [5]

Źródło generalizacji: [23]

Zaproponowana generalizacja miary *Mutual Expectation* zapisana za pomocą wzoru:

$$y = p(x_1, x_2, \dots, x_n) \frac{nf(x_1, x_2, \dots, x_n)}{\sum_{i=1}^n f(x_i)}$$

Pointwise Mutual Information

$$y = \log_2 \frac{p(x, y)}{p(x)p(y)}$$

Źródła podstawowe: [20, str. 18], [32, str. 2]

Źródło generalizacji: [23]

Tim Van de Cruys w swoim artykule [32] prezentuje dwie generalizacje miary *MI* oraz wprowadza z nich dwie generalizacje funkcji *PMI*. Nazwy generalizacji *Mutual Information* to *Total Correlation* i *Interaction Information*, a *Pointwise Mutual Information* to odpowiednio *Specific Correlation* oraz *Specific Information*. Wzory i opis obu miar zostały zamieszczone we wcześniejszej części tej pracy. Przedstawiono również generalizację dowolnego poziomu dla miary *Specific Correlation* oraz generalizację dla rozmiaru trzy dla miary *Specific Information* z komentarzem, że można ją analogicznie rozwinąć dla obserwacji z większą liczbą elementów [32, str. 3].

Funkcja *Pointwise Mutual Information* w opisywanym tutaj programie została zastąpiona dwoma generalizacjami opisanymi we wspomnianym artykule [32], które noszą takie same nazwy jak w artykule – *Specific Correlation* oraz *Specific Information*.

W Specific Correlation

$$y = p(x, y) \log_2 \frac{p(x, y)}{p(x)p(y)}$$

Źródła podstawowe: [12], autor niniejszej pracy

Źródła generalizacji: [23], [32, str. 2]

Autor niniejszej pracy przy tworzeniu tej miary opierał się mocno na funkcji *Specific Correlation* omówionej we wcześniejszej części pracy. Pomysł i motywacja na utworzenie funkcji wzięła się z faktu, że w literaturze miara *PMI* będąca specjalnym przypadkiem miary *MI* jest zawsze pozbawiana pierwszego członu wzoru funkcji *MI*. Ze względu na to autor wpadł na pomysł dodania tej części wzoru do popularnej miary *PMI* i sprawdzenia jej działania. Zaznaczyć jednak trzeba, że miara została opisana w literaturze [12], a autor niniejszej pracy dowiedział się o tym dopiero po zaproponowaniu tej funkcji. Zaproponowana generalizacja omawianej miary opisana została poniższym wzorem:

$$y = p(x_1, x_2, \dots, x_n) \log_2 \frac{p(x_1, x_2, \dots, x_n)}{\prod_{i=1}^n p(x_i)}$$

Mutual Dependency

$$y = \log_2 \frac{p(x, y)^2}{p(x)p(y)}$$

Źródło podstawowe: [31, str. 2]

Źródła generalizacji: [23], [32, str. 2]

Miara jest rozwinięciem funkcji *PMI* i według Aristomenis Thanopoulos, Nikos Fakotakis i George Kokkinakis [31] sprawdza się lepiej niż pierwowzór. Zaproponowana generalizacja tej miary opisana została wzorem:

$$y = \log_2 \frac{p(x_1, x_2, \dots, x_n)^2}{\prod_{i=1}^n p(x_i)}$$

Funkcja w programie *MWeXtractor* nosi nazwę *Specific Mutual Dependency*, ponieważ jest zaimplementowana w wersji uogólnionej, a sam pomysł na jej generalizację autor niniejszej pracy zaczerpnął z artykułu Tima Van de Cruysa [32].

Frequency biased Mutual Dependency

$$y = \log_2 \frac{p(x, y)^3}{p(x)p(y)}$$

Źródła podstawowe: [31, str. 2]

Źródła generalizacji: [23], [32, str. 2]

Omawiana miara także jest rozwinięciem funkcji *PMI* lub *MD* i według Aristomenis Thanopoulos, Nikos Fakotakis i George Kokkinakis [31] sprawdza się lepiej niż one dwie. Zaproponowana generalizacja tej miary została opisana za pomocą poniższego wzoru:

$$y = \log_2 \frac{p(x_1, x_2, \dots, x_n)^3}{\prod_{i=1}^n p(x_i)}$$

Funkcja w omawianym programie nosi nazwę *Specific Frequency biased Mutual Dependency*, ponieważ jest zaimplementowana w wersji uogólnionej, a sam pomysł na jej generalizację autor niniejszej pracy zaczerpnął z pracy Tima Van de Cruysa [32].

Specific Exponential Correlation

$$y = \log_2 \frac{p(x, y)^e}{p(x)p(y)}$$

Źródła podstawowe: autor niniejszej pracy, Aleksander Buczyński [2]

Źródła generalizacji: [23], [32, str. 2]

Pomysł na funkcję wziął się z obserwacji trzech uprzednio opisanych funkcji: *PMI*, *MD* oraz *FbMD* i jest ich parametryczną generalizacją, gdzie parametrem jest wykładnik e . Funkcja jest swoim wzorem zbliżona do metody opisanej przez Aleksandra Buczyńskiego [2], o której autor niniejszej pracy dowiedział się po jej zaproponowaniu. Aleksander Buczyński zastosował miarę opisaną poniższym wzorem:

$$y = \log_2 \frac{p(x, y)^{2+alpha}}{p(x)p(y)}$$

Widać, że różnica polega tylko na postaci wykładnika, dodaniu do niego stałej o wartości dwa. Zaproponowana generalizacja tej miary jest analogiczna do generalizacji *Frequency biased Mutual Dependency* i opisana wzorem:

$$y = \log_2 \frac{p(x_1, x_2, \dots, x_n)^e}{\prod_{i=1}^n p(x_i)}$$

W Specific Exponential Correlation

$$y = p(x, y) \log_2 \frac{p(x, y)^e}{p(x)p(y)}$$

Źródło podstawowe: autor niniejszej pracy

Źródła generalizacji: [23], [32, str. 2]

Pomysł na funkcję wziął się z obserwacji kilku poprzednich i jest ich połączeniem. Autor pracy nie wyklucza jej istnienia w literaturze, ale zaznacza, że nie udało mu się jej odnaleźć w

zbadanych źródłach. Zaproponowana generalizacja jest zbliżona do poprzednich generalizacji miar podobnych do tej funkcji i zapisana wzorem:

$$y = p(x_1, x_2, \dots, x_n) \log_2 \frac{p(x_1, x_2, \dots, x_n)^e}{\prod_{i=1}^n p(x_i)}$$

T-score

$$y = \frac{f(x, y) - \hat{f}(x, y)}{\sqrt{f(x, y)(1 - \frac{f(x, y)}{N})}}$$

Źródło podstawowe: [20, str. 18]

Źródła generalizacji: autor niniejszej pracy, [23]

Miara opiera się o test statystyczny hipotez o nazwie *T-test*, zakładający rozkład normalny prawdopodobieństwa w zbiorze danych (za co też jest krytykowany, ponieważ ten rozkład w praktyce często nie opisuje rzeczywistych danych) [16, str. 169]. Z uwagi na omówiony w poprzedniej części pracy fakt, że miara ta jest jedynie częścią *T-testu*, została ona nazwana *T-score*, a nie tak jak w źródle *T-test* [20, str. 18]. Miara została opisana także we wcześniejszej części tej pracy¹⁶. Zaproponowana generalizacja jest podobna do wersji dwuelementowej i opisana poniższym wzorem:

$$y = \frac{f(x_1, x_2, \dots, x_n) - \hat{f}(x_1, x_2, \dots, x_n)}{\sqrt{f(x_1, x_2, \dots, x_n)(1 - \frac{f(x_1, x_2, \dots, x_n)}{N})}}$$

Z-score

$$y = \frac{f(x, y) - \hat{f}(x, y)}{\sqrt{\hat{f}(x, y)(1 - \frac{\hat{f}(x, y)}{N})}}$$

Źródło podstawowe: [20, str. 18]

Źródła generalizacji: autor niniejszej pracy, [23]

Miara jest podobna do *T-score* i podobnie jak ona, została opisana we wcześniejszej części tej pracy¹⁷. Zaproponowana generalizacja *Z-score* zapisana została za pomocą poniższego wzoru:

$$y = \frac{f(x, y) - \hat{f}(x_1, x_2, \dots, x_n)}{\sqrt{\hat{f}(x_1, x_2, \dots, x_n)(1 - \frac{\hat{f}(x_1, x_2, \dots, x_n)}{N})}}$$

Pearson's χ^2

$$X^2 = \sum_i \frac{(f_i - \hat{f}_i)^2}{\hat{f}_i}$$

Źródło podstawowe: [20, str. 18]

Ta miara będąca częścią testu statystycznego jak dwie poprzednie, także została omówiona we wcześniejszym rozdziale pracy¹⁸. Jej przewagą w stosunku do *Z-score* i *T-score* ma być brak założenia o rozkładzie normalnym prawdopodobieństwa. Funkcja nie wymaga generalizacji.

¹⁶ por. rozdz. 3.3.3.

¹⁷ por. rozdz. 3.3.3.

¹⁸ por. rozdz. 3.3.3.

W Pearson's χ^2

$$WX^2 = \sum_i \begin{cases} \frac{(f_i - \hat{f}_i)^2}{\hat{f}_i} & : f_i \geq \hat{f}_i \\ -\frac{(f_i - \hat{f}_i)^2}{\hat{f}_i} & : f_i < \hat{f}_i \end{cases}$$

Źródło: autor niniejszej pracy

Motywacją do zaimplementowania tej funkcji były wnioski wysunięte przez autora niniejszej pracy dotyczące cechy rozkładu χ^2 – dwustronności. Jednak testy funkcji wykazały najprawdopodobniej błąd w toku myślowym autora – analizie rozkładu χ^2 zamiast analizie rozkładu testu *Pearson's χ^2* . Wyniki nie różnią się w zasadzie od wyników funkcji *Pearson's χ^2* . Funkcja nie wymaga generalizacji.

Loglikelihood

$$G^2 = -2 \sum_i f_i \log \frac{f_i}{\hat{f}_i}$$

Źródło podstawowe: [20, str. 18]

Funkcja nie wymaga generalizacji.

Fair dispersion point normalization

$$y = \frac{1}{n-1} \sum_{i=1}^{n-1} AF(w_1 \dots w_i, w_{i+1} \dots w_n)$$

Źródła podstawowe: [4], [23, str. 5]

Funkcja nie wymaga generalizacji, ponieważ została zaprojektowana jako wieloelementowa. Wykorzystuje wewnętrznie jedną z miar dwuelementowych do obliczania poziomów asocjacji bi-gramów, z których każdy został utworzony poprzez podział n-gramu w jednym z punktów dyspersji - miejscu między wyrazami. Przykładowo 4-elementowa krotka $x_1 x_2 x_3 x_4$ posiada trzy punkty dyspersji: pomiędzy x_1 i x_2 , x_2 i x_3 oraz x_3 i x_4 . Funkcja oblicza średni poziom asocjacji każdego z trzech utworzonych bi-gramów, gdzie każdy z nich składa się z pewnej liczby elementów, a jego częstość to liczba wystąpień danego zestawu słów w zbiorze danych. Dla przykładowej krotki utworzone zostać mogą następujące bi-gramy: $(x_1, x_2 x_3 x_4)$, $(x_1 x_2, x_3 x_4)$ i $(x_1 x_2, x_3 x_4)$. Znacznie szerszy opis metody został zaprezentowany w artykule źródłowym [4].

Average bigram – średni bigram

$$y = \frac{1}{n-1} \sum_{i=1}^{n-1} FA(w_i, w_{i+1})$$

Źródło podstawowe: [23, str. 5]

Podobnie jak metoda poprzednia, ta także jest uogólniona do obliczeń wieloelementowych. Funkcja została opisana we wcześniejszej części tej pracy¹⁹ i zakłada podział n-elementowej krotki na $n - 1$ kolejnych, ciągłych i zachodzących na siebie bi-gramów. Następnie obliczenie wartości asocjacji za pomocą jednej z dwuelementowych funkcji asocjacji i uśrednienie wyniku, który zostanie zwrócony jako rezultat obliczeń tej funkcji.

¹⁹ por. rozdz. 3.4.3.

Smoothed bigram – wygładzony bigram

$$y = FA(x_1x_2, x_2x_3, \dots, x_{n-1}x_n)$$

Źródło podstawowe: [23, str. 5]

Miara dzieli n -elementową krotkę na bi-gramy tak jak *Average bigram*, a następnie traktuje każdy z nich jako pojedynczą składową krotki o liczbie elementów $n - 1$, gdzie częstość tego elementu to liczba wystąpień danego bi-gramu w zbiorze danych. Natomiast częstość krotki pozostaje taka sama. Następnie poziom asocjacji tak zmodyfikowanej krotki $n - 1$ -elementowej jest obliczany za pomocą jednej z wieloelementowych funkcji asocjacyjnych.

Minimal bigram – minimalny bigram

$$y = \min_{i=1}^{n-1} FA(w_i, w_{i+1})$$

Źródło podstawowe: informacja od Dr Mariusza Paradowskiego

Funkcja działa analogicznie do *Average bigram*, ale zamiast obliczać średnią zwraca najmniejszą z wartości.

W order

$$y = \frac{1}{\prod_{i=1}^n (1 + \frac{f(S(t_i))}{maks(f(S(t)))+1})}$$

Źródło: autor niniejszej pracy

Motywacją do utworzenia tej funkcji jest założenie, że im kandydat na kolokacje częściej występuje w mniejszej liczbie różnych szyków, tym jest on ciekawszy, pewniejszy. Iloczyn został wybrany jako składowa tej miary ze względu, że jego wartość przy zachowaniu tej samej sumy składowych jest największa, gdy te składowe są sobie równe, a najmniejsza, gdy jedna z nich jest równa tej sumie lub wystąpią zera. Jest to cecha, która idealnie wypełnia założone zapotrzebowanie pod warunkiem, że odwróci się wynik takiego iloczynu. Funkcja abstrahuje od interpretacji kolejności szyku, badając jedynie liczbę szyków i rozkład częstości w nich. Miara nie korzysta też bezpośrednio nie korzysta z częstości krotek dla danego kandydata, a jedynie bada ich stosunek – normalizacja w obrębie krotek dla pojedynczego kandydata. Dodanie jedynki do każdej częstości ma za zadanie spełniać kilka funkcji. Pierwsza z nich to rozwiązanie problemu częstości zerowych, dodanie jedynki umożliwia otrzymywanie wartości innych niż nieskończoność w przypadku wystąpienia nawet pojedynczego zera w którejkolwiek krotce dla danego kandydata. Drugi cel dodania jedynki jest związany z pierwszym i umożliwia utworzenie rankingu, w którym krotki kandydata w danym szyku mają częstość równą zero. Konkretnie umożliwia przypisanie większej punktacji kandydatowi, którego większa liczba krotek w danych szykach ma zerową częstość. Trzecią funkcją dodania jedynki jest sprawienie, że miara zacznie brać pod uwagę ilość informacji statystycznych o danym kandydacie, ponieważ jeśli iloczyn częstości krotek w obrębie pojedynczego kandydata dla różnych jego wersji (przykładowo szyków) będzie taki sam, wtedy promowany będzie ten, o którym udało się zdobyć więcej informacji statystycznych – wystąpił więcej razy i przez to jest częstszy. Dodatkowo jedynka zmienia zakres możliwych do osiągnięcia wartości, eliminując możliwość wystąpienia nieskończoności. Ponadto funkcja nie wymaga generalizacji.

W term frequency order

$$y = f(t)WOrder(t)$$

Źródło: autor niniejszej pracy

Motywacją tej funkcji był fakt, że wiele różnych miar asocjacyjnych ocenianych jako generujące dobre wyniki korzysta bezpośrednio z częstości kandydata. Funkcja nie wymaga generalizacji.

4.6.10. Inne metody ekstrakcji

Oprócz miar asocjacyjnych w oprogramowaniu zaimplementowane zostały także inne metody ekstrakcji jednostek wielowyrazowych.

Kombinacja liniowa

Metoda opiera się o wykorzystanie zestawu funkcji asocjacyjnych, z których każda generuje osobny ranking kolokacji. Następnie opcjonalnie każdy z tych rankingów jest normalizowany w określony sposób, dokonywane jest jego przepunktowanie za pomocą odpowiedniej funkcji. Każdemu z rankingów przypisywana jest waga, która określa, jak bardzo dany ranking jest istotny w stosunku do pozostałych. Kolejnym krokiem jest agregacja rankingów, ich kombinacja liniowa, za pomocą pewnej funkcji agregującej. Zadaniem takiej funkcji jest wykonanie agregacji zbioru ocen dla każdej krotki z osobna, gdzie ocenami są wartości asocjacji wygenerowane przez miary asocjacji dla tej kolokacji. Przykładem takiej funkcji agregującej może być suma, a wzór na tę funkcję agregacyjną został zamieszczony poniżej:

$$ocena(t) = \sum_{i=1}^m w * r_i(t)$$

1. t - kolokacja;
2. m - liczba miar asocjacji, rankingów;
3. $r_i(t)$ - ocena krotki t w rankingu i .

Po wykonaniu agregacji posortowanie otrzymanych wartości spowoduje utworzenie nowego, pojedynczego rankingu, będącego wynikiem kombinacji liniowej.

Wagi rankingów to parametry algorytmu kombinacji, które powinny zostać wyznaczone eksperymentalnie, na przykład poprzez ich optymalizację. Prezentowane oprogramowanie umożliwia wykorzystanie do tego celu pięciu różnych algorytmów heurystycznych i metaheurystycznych implementacji Łukasza Kłyka [13]. Utworzony przez niego *Optimizer* został przystosowany przez autora niniejszej pracy do działania z opisywanym *MWeXtractorem*. Łukasz Kłyk zaimplementował następujące algorytmy w swoim oprogramowaniu:

1. Algorytm ewolucyjny;
2. Hill climbing;
3. Random Search;
4. Tabu Search;
5. Symulowane wyżarzanie.

Nazwy wspomnianych algorytmów heurystycznych i metaheurystycznych dokładnie określają, jakie są to algorytmy, jednak poza dwoma wyjątkami – symulowanym wyżarzaniem i algorytmem ewolucyjnym. Pierwszy z nich nie precyzuje schematu chłodzenia, ale domyślnie w oprogramowaniu zaimplementowanym przez Łukasza Kłyka stosowana jest funkcja $T(k) = 0.3^k$ [13, str. 36]. Przypadek algorytmu ewolucyjnego wymaga dłuższego opisu, ponieważ pojęcie to jest znacznie szersze od nazw pozostałych metod.

Opisanie wykorzystanego algorytmu ewolucyjnego wymaga wyjaśnienia schematu przetwarzania w algorytmie, operatora selekcji, mutacji oraz krzyżowania, a także sposobu kodowania danych w genotypie osobników.

Zaimplementowany algorytm ewolucyjny jest algorytmem genetycznym o standardowym schemacie przetwarzania. Pierwszy krok to inicjalizacja populacji początkowej i ocena jej osobników. Po tym kroku następuje rozpoczęcie algorytmu, którego kolejne etapy przetwarzania to selekcja osobników, krzyżowanie wybranych przedstawicieli populacji oraz mutacja ich informacji genetycznych zapisanych w genotypie. Po tych krokach ustalona zostaje nowa populacja, która także podlega ocenie, a następnie algorytm wykonuje kolejną iterację zaczynając od operatora selekcji. Cykl jest powtarzany przez określoną liczbę iteracji lub do przerwania obliczeń.

Funkcja przystosowania osobników F' to przeskalowana funkcja liniowa oceny F , wyrażona za pomocą wzoru [13, str. 28]:

$$F' = aF + b$$

Natomiast współczynniki a i b to odpowiednio: $a = -\frac{F_{av}}{F_w - F_{av}}$, $b = \frac{F_{av}F_w}{F_w - F_{av}}$, gdzie:

1. F - funkcja oceny;
2. F_{av} - średnia wartość przystosowania osobników w populacji;
3. F_w - wartość przystosowania najgorszego z osobników populacji.

Algorytm dopuszcza kodowanie trzech typów wartości: liczb całkowitych, zmiennoprzecinkowych oraz logicznych. Implementacja genotypu dopuszcza możliwość mieszania typów genów, mogą także występować zależności pomiędzy kodowanymi wartościami. Genotyp każdego osobnika składa się z pojedynczego chromosomu zawierającego zestaw genów, z których każdy przechowuje pojedynczą wartość jednego z optymalizowanych parametrów [13, str. 30].

Operator selekcji to połączenie metody turniejowej z ruletkową. Pierwszym krokiem jest obliczenie przystosowania osobników w populacji. Następnie metodą ruletki losowanych jest k osobników do turnieju, gdzie k jest rozmiarem turnieju. Metoda ruletki polega na zwiększaniu szans na wylosowanie osobników lepiej przystosowanych, zwiększaniu prawdopodobieństwa na wybranie ich do drugiego etapu selekcji - turnieju. Drugi krok selekcji to wspomniany wcześniej turniej, który rozgrywany jest pomiędzy k wylosowanymi osobnikami z populacji. Turniej wyłania jednego zwycięzcę, który trafi do populacji w kolejnej iteracji, a gdy wyłoniona zostanie odpowiednia liczba zwycięzców ze wszystkich turniejów, następuje krzyżowanie ich genotypów i wymiana informacji [13, str. 29].

Autor pracy [13] opisał dwa operatory krzyżowania osobników – jednopunktowy i równomierny. Pierwszy polega na wybraniu punktu podziału genotypu rodziców i utworzeniu nowego na podstawie ich dwóch ciągłych fragmentów genotypów - lewego i prawego, po jednym od każdego rodzica. Przykładowo dla dwóch rodziców i ich genotypów: $[x_1, x_2, x_3, x_4]$ i $[y_1, y_2, y_3, y_4]$, oraz punktu podziału pomiędzy genem pierwszym i drugim, utworzone mogą zostać dwa genotypy: $[y_1, x_2, x_3, x_4]$ oraz $[x_1, y_2, y_3, y_4]$. Drugi typ krzyżowania, równomierny, polega na utworzeniu maski krzyżowania, mówiącej o tym, który gen pochodzi od którego rodzica. Sposób ten jest bardziej elastyczny, ponieważ kolejność genów w genotypie nie ma znaczenia, co było ograniczeniem pierwszego typu krzyżowania. Wynik zastosowania operatora równomiernego dla dwóch powyższych genotypów rodziców i przykładowej maski 0101 byłby dwuwartościowy i następujący: $[x_1, y_2, x_3, y_4]$ oraz $[y_1, x_2, y_3, x_4]$ [13, str. 32].

Operator mutacji składa się z dwóch różnych funkcji ze względu na zastosowanie różnych typów wartości kodowanych w genach osobnika. Pierwszy z nich dotyczy wartości logicznych i polega na zmianie wartości na przeciwną - wartość *prawda* na *falsz* lub odwrotnie. Drugi z nich dotyczy wartości całkowitych oraz rzeczywistych i polega na losowym odjęciu lub dodaniu pewnej wartości do tej składowanej w danym genie. Minimalna i maksymalna wartość muto-

wanego genu jest ograniczona za pomocą parametrów. Proces mutacji polega na wylosowaniu prawdopodobieństwa i sprawdzeniu czy jest ono mniejsze od szansy na mutację – jeśli tak, to wykonywana jest mutacja osobnika. Sama mutacja polega na obliczeniu prawdopodobieństwa mutacji poszczególnych genów i, w zależności od wyniku, na wykonaniu samej modyfikacji wartości w odpowiednim genie [13, str. 31].

Perceptron wielowarstwowy

Motywacją do zaimplementowania i zbadania perceptronu wielowarstwowego były dobre wyniki sztucznej sieci neuronowej z jedną warstwą ukrytą w pracy Pavla Peciny [22]. Według rezultatów przedstawionych w jego pracy okazały się one lepsze nawet od *Support Vector Machine*, który uważany jest za bardzo dobry klasyfikator dwuklasowy, chociaż relatywnie trudny do nauczenia ze względu na wrażliwość na część parametrów. Zaznaczyć trzeba także, że autorzy tej pracy skorzystali z jądra liniowego.

Zaimplementowany perceptron jest wielowarstwowy, umożliwia zdefiniowanie dowolnej liczby warstw poczynając od trzech, a każda z dwóch sąsiednich warstw jest ze sobą w pełni połączona. Do każdej z tych warstw dodany został neuron typu *bias*. Zaimplementowano także *momentum*, którego wartość można ustalić argumentem klasyfikatora, tak samo jak wartość parametru określającego szybkość uczenia sieci.

Umożliwiony został także zapis struktury perceptronu wielowarstwowego w celu umożliwienia przechowywania go w pamięci nieulotnej i jego późniejszego odtworzenia. Zapisywane są zarówno parametry klasyfikujące – wagi oraz struktura, jak i dane związane z uczeniem, co pozwala na kontynuację uczenia sieci lub jej naukę z przerwami.

Funkcja klasyfikująca została pominięta, przez co wartość zwracana przez ten klasyfikator jest liczbą rzeczywistą, co z kolei umożliwia wykorzystanie jej jako mechanizmu generującego wartości rankingowe dla kolokacji, a nie jako klasyfikatora. Pomysł na funkcję aktywacji ϕ został zaczerpnięty z pracy Pavla Peciny [22], a wzór tej funkcji został zapisany w następujący sposób:

$$\phi(z) = \frac{\exp(z)}{1 + \exp(z)}$$

Jednak ze względu na pewne problemy związane z liczebnością danych i wartościami cech, ta funkcja aktywacji była problematyczna, ponieważ zdarzało się, że zwracała wartość określaną *nie*liczbę. Autor pracy postanowił zmienić wzór funkcji na równoważny, ale z wyłączeniem dzielenia przez siebie wyników funkcji \exp , co eliminuje potencjalny problem dzielenia przez siebie nieskończoności. Dodatkowo funkcja została przeskalowana w taki sposób, żeby zwracała wartości z przedziału od -1 do 1, a jej nowa forma to:

$$\phi(z) = \frac{2}{1 + \exp(-z)} - 1$$

Natomiast wzór zastosowanej pochodnej d funkcji ϕ został zapisany poniżej:

$$d(z) = \frac{2\exp(z)}{(1 + \exp(z))^2}$$

Alternatywny wzór pochodnej pozwalający pozbyć się problemu związanego z dzieleniem przez siebie nieskończoności to:

$$d(z) = \frac{2}{(1 + \exp(z))} - \frac{2}{(1 + \exp(z))^2}$$

Zastosowane zostało dodatkowo ograniczenie na wielkość argumentu funkcji aktywacji i jej pochodnej. Jeśli argument na wejściu funkcji aktywacji jest większy lub równy 40, funkcja arbitralnie zwraca 1, a jeśli mniejszy od 40, zwracany zostaje wynik -1. Wartość argumentu została ustalona na 40, ponieważ funkcja aktywacji dla takiego argumentu zwraca liczbę bliską jedynki,

gdzie 17 cyfr po przecinku to dziewiątki Dokładność jest zatem większa o jedną cyfrę po przecinku niż w przypadku zmiennej rzeczywistej podwójnej precyzji według standardu IEEE 754 – tym samym błąd zaokrąglenia jest w zasadzie żaden. Maksymalna liczba cyfr, dokładność, w danym systemie liczbowym, która może zostać zapisana w liczbie zmiennoprzecinkowej może zostać obliczona za pomocą wzoru $\log_{\text{podstawa_systemu}}(2^{\text{liczba_bitow_mantysy}})$, a tym samym dla systemu dziesiętnego oraz liczby zmiennoprzecinkowej podwójnej precyzji według standardu IEEE 754 będzie to $\log_{10}(2^{53})$, czyli 15,95 cyfr po przecinku. Analogicznie ma się sytuacja z pochodną funkcji aktywacji, ale w tym przypadku dla argumentu równego 40 funkcja osiąga wartość bliską zera – 17 cyfr zera po przecinku. Taki manewr powoduje zabezpieczenie przed ewentualnymi problemami z nieskończonościami i w przypadku dużej liczby ich wystąpień może przyspieszyć obliczanie wartości funkcji.

Motywacją do przeskalowania funkcji aktywacji były też słabe wyniki w przypadku zastosowania pierwotnej funkcji zwracającej wyniki z przedziału od 0 do 1.

Parametry optymalizowalne sieci to liczba neuronów w warstwie ukrytej [22], a także liczba warstw ukrytych, *momentum* oraz wartość określająca szybkość uczenia sieci.

4.6.11. Miary punktujące rankingi i normalizatory cech

Funkcje te początkowo zostały zaimplementowane w celu wykonywania przepunktowywania rankingów będących wynikami miar asocjacyjnych. Dodana została jednak możliwość wykorzystania ich do wykonania modyfikacji i przygotowania cech dla klasyfikatorów.

Normalizacja

Klasyczna normalizacja zakresu wartości. Każda z wartości z danej serii liczb, przykładowo wartości konkretnej cechy, zostaje obliczona z wykorzystaniem poniższego zbioru:

$$\text{nowa_wartosc} = \frac{\text{poprzednia_wartosc} - \min(S)}{\max(S) - \min(S)}$$

Borda score – punktacja Bordy

Zestaw wartości zostaje posortowany malejąco, a następnie każda z wartości, poczynając od największej, zostaje zastąpiona liczbą całkowitą równą mocy tego zbioru wartości powiększonej o jeden i zmniejszonej o odległość tej wartości od największej z liczb, gdzie odległość jest rozumiana jako liczba liczb. Przykładowo poniższy zestaw wartości:

90, 17, 7

zostanie zamieniony na:

3, 2, 1,

Punktacja Bordy w oparciu o prawo Zipfa

Niniejsza funkcja jest rozszerzeniem metody *Borda score*, modyfikacja polega na przemnożeniu każdej z nowych wartości przez odwrotność odległości tej liczby od liczby maksymalnej, gdzie odległość jest rozumiana tak samo jak w *Borda score* – liczba liczb od największej liczby ze zbioru. Przykładowo poniższy zestaw wartości:

90, 17, 7, 3, 2, 1

zostanie zamieniony na:

$$\frac{6}{1}, \frac{5}{2}, \frac{4}{3}, \frac{3}{4}, \frac{2}{5}, \frac{1}{6}$$

Centering

Centering polega na wyzerowaniu średniej rozkładu danego zestawu wartości. Metoda polega na odjęciu od każdej liczby ze zbioru średniej wartości tego zbioru liczb:

$$\text{nowa_wartosc} = \text{poprzednia_wartosc} - \text{avg}(S)$$

Standaryzacja

Standaryzacja jest rozszerzeniem metody centrowania. Modyfikacja polega na dodatkowym podzieleniu każdej liczby przez odchylenie standardowe dla tego zbioru wartości:

$$\text{nowa_wartosc} = \frac{\text{poprzednia_wartosc} - \text{avg}(S)}{\text{sd}(S)}$$

4.6.12. Dostępne agregatory rankingów

Przedstawione tutaj funkcje są wykorzystywane do łączenia kilku zestawów wyników w jeden ranking k-najlepszych pozycji. We wzorach wykorzystane zostały następujące oznaczenia:

1. $s(t)$ - ocena krotki;
2. $s_i(t)$ - ocena krotki t w rankingu i ;
3. w_i - waga dla rankingu i ;
4. R - liczba rankingów;

Maksymalna suma

Miara obliczająca średnią ważoną dla ocen konkretnej krotki ze wszystkich rankingów:

$$s(t) = \sum_{i=1}^R s_i(t) * w_i$$

Kandydat z większą oceną po wykonaniu sumy jest uznawany za lepszego.

Maksymalny iloczyn

Funkcja jest analogiczna do maksymalnej sumy, ale zamiast sumy obliczany jest iloczyn. Należy jednak zauważyć, że wagi dla rankingów nie mają w tym wypadku znaczenia. Dodatkowo miara ta jest bardzo wrażliwa na wartości ujemne, a konkretnie ich liczbę. Powyższe powody sprawiły, że funkcja ta nie została wykorzystana przy dostrajaniu wag algorytmem genetycznym.

$$s(t) = \prod_{i=1}^R s_i(t) * w_i$$

4.6.13. Zaimplementowane miary oceny wyników

Każda miara oceny została zaimplementowana w taki sposób, że generuje pewną liczbę wartości dla każdej długości rankingu zaczynając od pozycji numer jeden do ostatniej pozycji ranking lub do pozycji zdefiniowanej argumentem danej funkcji jakości. Generowanie wyników dla każdej pozycji ranking jest istotne przykładowo w przypadku chęci utworzenia wykresu obrazującego przebieg poziomu danej wartości oceny wraz ze wzrostem długości ranking.

Precision – dokładność

Jedną z podstawowych miar oceny jakości rozwiązania. Każda z wartości określa, ile elementów w wyznaczonym zbiorze zostało poprawnie przyporządkowanych do danej klasy. W przypadku zadania polegającego na utworzeniu rankingu precyzja jest wartością określającą stosunek liczby elementów interesujących – wyrażen wielowyrazowych, do określonej długości rankingu.

Recall – kompletność

Kompletność jest drugą z podstawowych miar oceny jakości rozwiązań. Jej wartość określa, jak dużo elementów interesujących zostało wykrytych spośród wszystkich elementów interesujących znajdujących się w zbiorze. W przypadku kompletności ranking jest po prostu pewnym zbiorem.

Para dokładność i kompletność

Miara oblicza zarówno dokładność jak i kompletność, czyli generuje parę liczb dla każdej pozycji rankingu.

4.6.14. Average Precision – precyzja uśredniona

Miara oblicza wartości dokładności dla każdej pozycji rankingu – rozumiana jako dokładność rankingu od jednej jego pozycji do drugiej. Następnie na podstawie tych danych obliczana jest średnia dokładność dla zadanego zakresu rankingu, przykładowo od pozycji pierwszej do setnej.

Średnia precyzja przy trafieniu

Miara oblicza średnią dokładność analogicznie do *Precyzji uśrednionej*, ale z jednym wyjątkiem. Brane pod uwagę są jedynie te wartości dokładności, dla których na danej pozycji rankingu znalazło się poprawne wyrażenie wielowyrazowe.

F-measure – Miara F

Popularna miara stosowana w literaturze, opisana następującym wzorem:

$$F_{\beta} = (1 + \beta^2) \frac{\text{precyzja} * \text{kompletnosc}}{\beta^2 * \text{precyzja} + \text{kompletnosc}}$$

5. BADANIA

Badania na potrzeby niniejszej pracy obejmują sprawdzenie jakości miar asocjacyjnych w procesie wydobywania wyrażen wielowyrazowych z dużych korpusów języka polskiego. Do badanych miar zaliczają się prawie wszystkie funkcje asocjacyjne zaimplementowane w oprogramowaniu *MWeXtractor*, kombinacja liniowa rankingów wygenerowanych za pomocą tych funkcji, a także klasyfikator będący perceptronem wielowarstwowym. Metodologia, proces badań, wyniki, ich omówienie oraz wnioski zostały zawarte w dalszej części tego rozdziału.

5.1. OPIS WYKORZYSTANYCH ZBIORÓW DANYCH

Podczas badań wykorzystane w różnych celach zostały dwa zbiory danych, które zostały dokładniej omówione w dalszej części tego rozdziału. Pozyskanie wszystkich korpusów tekstowych przebiegło bardzo szybko ze względu na współpracę z Grupą Naukową G4.19, która udostępniła je na potrzeby badań prowadzonych przez autora niniejszej pracy.

5.1.1. Korpus KIPI

Właściwa nazwa korpusu to *Korpus IPI PAN*[25], a został on stworzony przez Zespół Inżynierii Lingwistycznej w Instytucie Podstaw Informatyki Polskiej Akademii Nauk. Według autorów korpus posiada 250 milionów segmentów anotowanych morfosyntaktycznie. Korpus jest dostępny publicznie i składowany w formacie *Poliqarp*. Te i więcej informacji można pozyskać także ze strony internetowej autorów korpusu [29].

5.1.2. Korpus KGR7

Korpus utworzony przez Grupę Naukową G4.19 składowany także w plikach o formacie *Poliqarp*, otagowany tagsetem *KIPI*. Jedną z jego części jest korpus *KIPI*. Korpus *KGR7* jest około siedmiokrotnie większy niż wspomniany wcześniej *Korpus IPI PAN* i został oparty w dużej mierze na tekstach pobranych z Internetu²⁰. Dodatkowo zawiera on także korpus Polskiej Wikipedii oraz Korpus Rzeczpospolitej²¹ [14].

Tabela 5.1 zawiera statystyki podkorpusów składowych korpusu *KGR7*.

Ze względu na ograniczony czas, autorowi pracy nie udało się jednak wykorzystać niniejszego zbioru danych – jednak dał on pewne pojęcia o mniejszych badaniach prowadzonych na inne potrzeby niż niniejsza praca oraz w trakcie tworzenia oprogramowania *MWeXtractor*.

5.1.3. Słowność i praca lingwistów

Wspomniany wcześniej *polski Wordnet – Słowność*, został w procesie badań wykorzystany jako baza wiedzy, z której pozyskano wyrażenia wielowyrazowe uznane za poprawne. Dodatkowo w trakcie prac opisanych w niniejszym dokumencie grupa lingwistów na bieżąco oceniała kolejne zestawy kandydatów na jednostki wielowyrazowe. Oba zbiory kolokacji zostały ze sobą

²⁰ Informacja od Dr Macieja Piaseckiego.

²¹ Informacja od Dr Macieja Piaseckiego.

Tabela 5.1. Podkorporusy i statystyki dotyczące korpusu *KGR7*

nazwa korpusu	liczba tokenów
1002	19 512 317
1003	10 006 539
blogi	9 613 618
interia	611 402
kipi	255 516 328
knigi_joined	1 010 676 150
naukawe	2 594 225
ornitologia	544 937
plwiki20120428	275 578 635
pogoda	593 538
poig_biznes_data_sub_0	35 439 099
poig_biznes_data_sub_1	30 676 362
polityka	82 480 654
prace	12 665 419
pryzmat	2 183 403
rzepa	116 317 357
sjp	2 177 299
wordpress	439 304
zwiazki	820 991
suma	1 868 447 577

połączone w jeden, który następnie wykorzystywany był jako dane niezbędne do oceny wyników generowanych przez rankery, a także do generacji cech dla sprawdzonych klasyfikatorów.

5.2. PRZYGOTOWANIE DANYCH

Tak jak wspomniano wcześniej, wszystkie dane zostały udostępnione przez Grupę Naukową G4.19. Otrzymane korpusy były składowane w formacie *Poliqarp* i opisane za pomocą tagsetu *KIPI*. Korpusy *KGR7* oraz *KIPI* zostały przygotowane do badań w taki sam sposób, jak opisany w dalszej części tej sekcji. Dodać jednak trzeba, że z korpusu *KGR7* wyłączony został podkorpus *sjp*. Motywacją do tego były problemy związane z błędami w pliku z danymi oraz tym, że jest to zestaw definicji słownikowych, a nie spójny tekst traktujący na konkretne tematy.

5.2.1. Tagowanie

Autor niniejszej pracy postanowił dokonać rozłożenia danych otagowanych do nieotagowanego tekstu ciągłego, a następnie ponownego otagowania tych danych. Do wykonania tego zadania użyte zostało narzędzie, tager *WCRFT2*²². Tekst został otagowany tagsetem *NKJP*, a tekst już przetworzony jest składowany w formacie *IOB-chan*. Motywacje do tego działa były dwie. Pierwsza to chęć otagowania danych za pomocą znanego tagera i modelu wyuczonego przez grupę G4.19, a nie korzystanie z już gotowych danych otagowanych. Drugą motywacją były pewne problemy związane z czytaniem korpusów w formacie *Poliqarp*. Jako format zapisu na nowo otagowanego tekstu wybrano wspomniany *IOB-chan* ze względu na małą objętość pamięciową i szybkość jego wczytywania, a także ze względu na jego przejrzystość.

²² Omówione w rozdziale 4.2.

5.2.2. Ekstrakcja kandydatów na kolokacje

Gotowe, otagowane korpusy należało wczytywać i wydobyć z nich potrzebne informacje o kandydatach na kolokacje, takie jak składowe krotek i ich częstości czy licznosc konkretnych słów. Częstości kandydatów na kolokacje składowane są z podziałem na konkretne podkorpusy, co umożliwia zastosowanie funkcji dyspersji w przypadku korpusów składających się z podkorpusów. Wszystkie zebrane informacje zapisane są w omówionym uprzednio *składzie krotek*. Do wydobywania kandydatów na kolokacje użyto omawianego wcześniej języka ograniczeń *WCCL*. Skorzystano z 80 relacji w celu ekstrakcji 2-elementowych kandydatów na kolokacje oraz 12 w przypadku ekstrakcji relacji 3-elementowych. Większość wykorzystanych operatorów sprawdzała części mowy wyrazów składowych kandydata na kolokacje, ale część także pewne ich cechy i powiązania, takie jak na przykład uzgodnienie rzeczownika z przymiotnikiem. Część użytych wyrażeń *WCCL* miała na celu zebranie wszystkich kandydatów na kolokacje, których można było utworzyć w oknie o danej długości. Przy opisach konkretnych badań zostały zamieszczone spisy użytych relacji.

5.3. OPIS PLANOWANEGO PRZEBIEGU BADAŃ

Zaplanowany proces badania metod ekstrakcji został podzielony na kilka kroków. Wszystkie zostały opisane w dalszej części tego rozdziału, a wykonane zostały z wykorzystaniem narzędzi z pakietu *MWeXtractor*. Skrótowy opis przebiegu badania został zawarty w tabeli 5.2.

5.4. MIARY DWUELEMENTOWE, KORPUS KIPI

Celem tego badania było zdobycie informacji o jakości miar dwuelementowych wykorzystanych do ekstrakcji kolokacji z korpusu *KIPI*. Na podstawie wyników ocenić można było, które funkcje dwuelementowe generują najlepsze wyniki, co jest jednocześnie wstępem do dalszych badań opisanych w tym rozdziale – informacja ta jest pomocna w doborze miary dla specjalnych funkcji N-elementowych, bazujących na rozbijaniu krotek N-elementowych na 2-elementowe. Dodatkowo wiedza ta posłuży do doboru miar będących generatorami cech dla badanych klasyfikatorów – sieci neuronowych.

5.4.1. Przygotowanie i zbadanie podkorpusów KIPI

Pierwszym etapem tego badania było sprawdzenie podzbiorów danych korpusu *KIPI*, czyli zebranie i zestawienie statystyk o nich w celu ich lepszego poznania oraz oceny zastosowanych relacji. Dane zostały pozyskane na sześć różnych sposobów – sposoby różniły się zestawem wykorzystanych operatorów *WCCL*. Możliwym było wydobyć ich tylko w jeden sposób ze względu na możliwość wykorzystania funkcjonalności pakietu *MWeXtractor*, takich jak między innymi filtrowanie. Jednak podejście z wieloma osobnymi zbiorami danych może przyspieszyć kolejne etapy badań ze względu na szybkość wczytywania plików, a także zmniejszyć ilość pamięci RAM potrzebnej do obliczeń. Wydobyte informacje zostały zapisane w strukturach współpracujących ze wspomnianym oprogramowaniem – składach krotek. Gotowe składy krotek poddano analizie z wykorzystaniem programu *Cover*, który generuje dwa zestawy informacji opisane we wcześniejszej części tej pracy²³. Dla przypomnienia, pierwsza z nich to macierz liczb z etykietami na wierszach i kolumnach zawierająca dane o tym, w jakim stopniu relacje zachodzą na siebie – ile krotek zostało przyporządkowanych do konkretnych relacji. Drugi wynik to liczba wyrażeń wielowyrazowych odnalezionych w każdej z relacji z osobna. Dane te posłużyły

²³ Opisany w rozdziale 4.6.4.

Tabela 5.2. Planowany przebieg badań

nr.	zadanie	cel i motywacje
1	zbadanie dwuelementowych miar asocjacyjnych na korpusie <i>KIPI</i>	zdobycie informacji pozwalających na ocenę jakości miar w zadaniu ekstrakcji kolokacji dwuelementowych; zdobycie wiedzy pozwalającej na ocenę, które funkcje asocjacyjne powinny zostać wybrane jako składowe generatora cech dla klasyfikatorów; punkt wyjścia do dalszych badań
2	zbadanie dwuelementowych miar asocjacyjnych na korpusie <i>KIPI</i> poddanym dyspersji za pomocą miary TF-IDF	sprawdzenie wpływu zastosowania miary dyspersji na zmianę jakości wyników
3	zbadanie dwuelementowych miar asocjacyjnych na korpusie <i>KIPI</i> po wykonaniu podpróbkowania klasy negatywnej	korpus zawiera w znacznej przewadze krotki niebędące kolokacjami; stężenie wyrażeń wielowyrazowych wśród kandydatów na kolokacje jest mniejszy niż pół procenta – dokładne statystyki zostały zawarte w dalszej części tej pracy; ze względu na to autor pracy postanowił sprawdzić jakość miar po wykonaniu podpróbkowania klasy negatywnej; zostało ono wykonane dla miar, aby umożliwić ewentualne porównanie rezultatów z wynikami w artykule Pavla Peciny [22]
4	zbadanie wariantów perceptronu wielowarstwowego dla kolokacji dwuelementowych	sprawdzenie jakości rozwiązań generowanych przez klasyfikatory; przetestowanie wpływu liczby neuronów i warstw ukrytych na jakość rozwiązań dostarczanych przez ten klasyfikator
5	zbadanie wariantów perceptronu wielowarstwowego dla kolokacji dwuelementowych po wykonaniu podpróbkowania klasy negatywnej	sprawdzenie jakości sieci neuronowej po zrównoważeniu liczby instancji z obu klas
6	zbadanie wariantów perceptronu wielowarstwowego dla kolokacji dwuelementowych po wykonaniu podpróbkowania klasy negatywnej i zmianie zestawu cech	sprawdzenie jakości sieci neuronowej po zrównoważeniu liczby instancji z obu klas oraz po dodaniu jednej cechy – częstości – do zestawu cech stosowanego w poprzednich badaniach perceptronu wielowarstwowego; motywacją do tego było osiąganie przez tę funkcję dobrych wyników w niektórych przypadkach, ale jednocześnie jej pominięcie w poprzednim zestawie cech
7	zbadanie miar trójelementowych	sprawdzenie jakości generalizacji miar zaproponowanych w literaturze oraz przez autora niniejszej pracy;
8	zbadanie sieci neuronowej dla kolokacji trójelementowych	sprawdzenie jakości rozwiązań generowanych przez sieci neuronowe w zadaniu ekstrakcji wyrażeń trójelementowych;

do oceny wykorzystanych operatorów i wyboru wzorców *częstych*, czyli takich wyrażeń *WCCL*, które miałyby odnajdować w tekście zbiory kandydatów, wśród których byłoby stosunkowo dużo poprawnych wyrażeń wielowyrazowych. Do oceny wyrażeń pod kątem tego, czy są *częste*, wykorzystano informacje o liczbie jednostek wielowyrazowych należących do danego wzorca, jak i o stosunku tej liczby do liczby wszystkich krotek należących do rozpatrywanej relacji. Wzorzec

został uznany za *częsty* jeśli stosunek liczby jednostek wielowyrazowych w nim zawartych do wszystkich krotek należących do tego wzorca był większy od jednego procenta. W dalszej części tej pracy podane zostaną szczegóły dotyczące przygotowanych i sprawdzonych zbiorów danych.

Podzbiór 2W

Statystyki dotyczące podzbioru 2W zostały zamieszczone w tabeli 5.3.

Tabela 5.3. Statystyki dotyczące podzbioru danych 2W pozyskanego z korpusu *KIPI*.

relacje	liczba krotek	liczba JW	procent JW	częsta?
Window2P0	19752289	41221	0,20869	nie
Window2P1	19752289	25560	0,12940	nie
Suma:	39504578	66781	0,16904	

Ważną obserwacją jest udział procentowy jednostek wielowyrazowych wśród wszystkich kandydatów na kolokacje – tylko niecałe 0,17%²⁴. Tak niska ich zawartość może obrazować poziom trudności zadania ekstrakcji kolokacji z korpusów tekstowych.

Podzbiór 2R

Statystyki dotyczące podzbioru 2R zostały zamieszczone w tabeli 5.4.

Autor pracy postanowił wykluczyć relacje *AllSubstSubstP0* i *AllSubstSubstP1* z grona *częstych* ze względu na niski procent jednostek wielowyrazowych w gronie kandydatów przez nie wybranych. Wprawdzie relacje odnalazły w sumie 4577 poprawnych wyrażen wielowyrazowych, co stanowi znaczącą liczbę (niemal 10% wszystkich poprawnych kolokacji), ale zauważyć trzeba, że relacje te, będąc dwiema z 38, wysunęły prawie 62% wszystkich kandydatów na kolokacje. Podsumowując, dwa wspomniane operatory wygenerowały znaczącą liczbę jednostek wielowyrazowych, ale jednocześnie także nieporównywalnie większą ilość szumu w postaci błędnych kandydatów. Możliwe jest, że metodom wydobywającym udało się odnaleźć część z poprawnych wyrażen wielowyrazowych należących do omawianych relacji, ale jednak procent jednostek wielowyrazowych w niej wydaje się na tyle mały, że ich wydobywanie mogłoby znacząco pogorszyć ogólny wynik pod kątem precyzji.

Wśród wszystkich krotek pozyskanych za pomocą przedstawionych w 2R operatorów *WCCL* znajduje się około 68,8% wszystkich jednostek wielowyrazowych wykrytych w tekście za pomocą operatora okna. Wynik ten otrzymano przy zmniejszeniu grona kandydatów na kolokacje do 33,9%. Natomiast procent wyrażający stosunek jednostek wielowyrazowych do wszystkich kandydatów wzrósł z niecałych 0,17% do ponad 0,34%. Ponadto w przypadku wzięcia pod uwagę tylko relacji *częstych*, wartości te będą wynosić odpowiednio ponad 58,8%, prawie 6,1% oraz niecałe 1,64.

Podsumowując powyższe obserwacje zauważyć można, że poprzez zastosowanie filtrów opartych o części mowy dla korpusu *KIPI* i zestawu jednostek wielowyrazowych pozyskanych ze Słowsieci, da się zachować około 58,8% jednostek wielowyrazowych przy zmniejszeniu liczby kandydatów do jedynie niecałych 6,1%. Skutkuje to także około dziesięciokrotnym zwiększeniem procentu jednostek wielowyrazowych wśród kandydatów – efektem tego może być znaczny wzrost dokładności systemu wykrywającego kolokacje.

Zauważyć można także kilkukrotne różnice w procencie jednostek wielowyrazowych w całym zestawie kandydatów z danej relacji w zależności od wybranego szyku; przykładowo w

²⁴ Zaznaczyć trzeba jednak, że zbiór wzorcowy był bardzo niepełny.

Tabela 5.4. Statystyki dotyczące podzbioru danych 2R pozyskanego z korpusu *KIPI*.

relacje	liczba krotek	liczba JW	procent JW	częsta?
AdjGenCosP0	128	0	0,00000	nie
AdjGenCosP1	840	0	0,00000	nie
AgrAdjSubstP0	1336463	1230	0,09203	nie
AgrAdjSubstP1	706331	645	0,09132	nie
AgrSubstAdjP0	706331	18162	2,57132	<i>TAK</i>
AgrSubstAdjP1	1336463	11774	0,88098	<i>TAK</i>
AllAdvPartP0	122560	6	0,00490	nie
AllAdvPartP1	74187	1	0,00135	nie
AllBurkSubstP0	2544	30	1,17925	<i>TAK</i>
AllBurkSubstP1	7126	2	0,02807	nie
AllGerQubP0	11518	2012	17,46831	<i>TAK</i>
AllGerQubP1	20772	1016	4,89120	<i>TAK</i>
AllNumSubstP0	69889	8	0,01145	nie
AllNumSubstP1	50929	4	0,00785	nie
AllPartAdvP0	74187	1171	1,57844	<i>TAK</i>
AllPartAdvP1	122560	1064	0,86815	<i>TAK</i>
AllQubGerP0	20772	1	0,00481	nie
AllQubGerP1	11518	1	0,00868	nie
AllSiebieSubstP0	8149	0	0,00000	nie
AllSiebieSubstP1	2017	0	0,00000	nie
AllSubstBurkP0	7126	9	0,12630	nie
AllSubstBurkP1	2544	0	0,00000	nie
AllSubstNumP0	50929	3	0,00589	nie
AllSubstNumP1	69889	1	0,00143	nie
AllSubstSiebieP0	2017	12	0,59494	nie
AllSubstSiebieP1	8149	3	0,03681	nie
AllSubstSubstP0	4124657	3847	0,09327	nie
AllSubstSubstP1	4124657	730	0,01770	nie
CosAdjGenP0	840	47	5,59524	<i>TAK</i>
CosAdjGenP1	128	5	3,90625	<i>TAK</i>
GndAdjSubstP0	42964	67	0,15594	nie
GndAdjSubstP1	82688	63	0,07619	nie
GndSubstAdjP0	82676	3234	3,91166	<i>TAK</i>
GndSubstAdjP1	42920	779	1,81500	<i>TAK</i>
Ppron3GenSubstP0	18323	6	0,03275	nie
Ppron3GenSubstP1	10350	5	0,04831	nie
SubstPpron3GenP0	10350	5	0,04831	nie
SubstPpron3GenP1	18323	10	0,05458	nie
Suma	13384814	45953	0,34332	
Suma częstych	2400939	39294	1,63661	

przypadku relacji *AllSubstSubstP0* i *AllSubstSubstP1* różnica ta jest około czterokrotna, a w przypadku *CosAdjGenP0* i *CosAdjGenP1* ponad dziewięciokrotna.

Podzbiór 2RW

Omawiany tutaj zbiór powstał poprzez połączenie dwóch zestawów relacji, jednego wykorzystanego do utworzenia podzbioru 2W oraz drugiego przygotowanego na potrzeby generacji podzbioru 2R. Statystyki niniejszego podkorpusu są takie same jak korpusów 2R i 2W. Zmianie uległa jedynie statystyka dotycząca sumy.

Podzbiór 2W1H

Zbiór został rozszerzony o operatory akceptujące wszystkie pary wyrazów oddzielone dowolnym słowem znajdującym się pomiędzy nimi. Operatory te generują wszystkie możliwe do utworzenia pary wyrazów, tworząc zestaw kandydatów na kolokacje nieciągłe. Nazwy nowych operatorów zostały zmodyfikowane poprzez dodanie do ich nazw fragmentu *HI* reprezentującego nieciągłość wielkości pojedynczego wyrazu. Tabela 5.6 prezentuje statystyki wygenerowane przy wykorzystaniu operatorów oknowych – zarówno ciągłych jak i nieciągłych.

Tabela 5.5. Statystyki dotyczące podzbioru danych 2W1H, pozyskanego z korpusu *KIPI*.

relacje	liczba krotek	liczba JW	procent JW	częsta?
Window2P0	19752289	41221	0,20869	nie
Window2P1	19752289	25560	0,12940	nie
Window2H1P0	29740688	20176	0,06784	nie
Window2H1P1	29740688	24998	0,08405	nie
Suma nieciągłych	59481376	45174	0,0759465	
Suma wszystkich	98985954	111955	0,11310	

Zastanawiające wydaje się to, że kolokacji nieciągłych jest więcej niż ciągłych, mimo że dla zdania N -elementowego zawsze można wygenerować $N - 1$ bi-gramów oraz $N - 2$ tri-gramów. Zadać sobie można pytanie dlaczego zatem tri-gramów jest więcej? Odpowiedź jest następująca: jest ich w rzeczywistości mniej. Statystyki pokazują, ile różnych kandydatów udało się utworzyć za pomocą danych relacji, ale trzeba pamiętać, że każdy z kandydatów mógł wystąpić wielokrotnie. Omawiany tutaj zbiór zawiera w sumie 98985954 różnych krotek, których suma częstości jest równa 942472698, gdzie tylko 457972144 par zostało wygenerowanych przez relacje wyszukujące kolokacje nieciągłe, a tym samym 484500554 przez relacje wyszukujące kandydatów ciągłych. Kandydaci wyszukiwani przez relacje ciągłe byli mniej zróżnicowani, ale było ich więcej niż w zestawie kandydatów pozyskanych dzięki operatorom ciągłym. Sytuacja może pojawiać się także przy innych relacjach niż oknowe, ale powód takiego stanu rzeczy może być analogiczny, a dodatkowo pojawia się także inne wyjaśnienie – po prostu wyrazy tak się ułożyły, że konkretne pary częściej występowały oddzielone jakimś słowem niż bezpośrednio obok siebie.

Wyniki z tabeli 5.6 obrazują duży potencjał operatorów nieciągłych w zwiększeniu liczby możliwych do wykrycia wyrażeń wielowyrazowych, a ponadto wpływają na dane statystyczne wykorzystywane przez miary powiązania i klasyfikatory podczas ich pracy.

Podzbiór 2R1H

Niniejszy podzbiór jest nadzbiorem *2R*. Zawarte w nim są te same relacje co w zbiorze *2R*, ale rozszerzone o akceptowanie także nieciągłych kandydatów na kolokacje, w których odległość pomiędzy wyrazami składowymi krotki była równa dwa (jeden dowolny wyraz pomiędzy składowymi). Liczba relacji zwiększyła się dwukrotnie (do 76), a dodatkowo, dzięki zastosowaniu omawianego mechanizmu, informacja statystyczna uległa zmianie. Szczegółowe informacje na temat tego podzbioru zawarte zostały w tabeli 5.6. Zauważyć jednak należy, że podano w niej tylko informacje, które pozyskano poprzez zastosowanie nowych relacji – nieciągłych, ponieważ dane wydobyte za pomocą relacji ciągłych są takie same jak w przypadku podzbioru *2R*.

Ciekawą obserwacją jest, że relacje *AgrAdjSubstHIPO* i *AgrAdjSubstHIP1* generują prawie 48,7% wszystkich nieciągłych wyrażeń wielowyrazowych na podstawie badanego tekstu, spośród wszystkich przedstawionych relacji. Warto dodać, że zbiór relacji oznaczonych jako częste

Tabela 5.6. Statystyki dotyczące podzbioru danych 2R1H, pozyskanego z korpusu *KIPI*.

relacje	liczba krotek	liczba JW	procent JW	częsta?
AdjGenCosH1P0	405	0	0	nie
AdjGenCosH1P1	564	0	0	nie
AgrAdjSubstH1P0	441381	470	0,1064839674	nie
AgrAdjSubstH1P1	435442	410	0,0941572012	nie
AgrSubstAdjH1P0	435442	5097	1,170534767	<i>TAK</i>
AgrSubstAdjH1P1	441381	6691	1,5159238844	<i>TAK</i>
AllAdvPartH1P0	92077	3	0,0032581426	nie
AllAdvPartH1P1	70914	3	0,0042304764	nie
AllBurkSubstH1P0	7411	6	0,080960734	nie
AllBurkSubstH1P1	8195	6	0,0732153752	nie
AllGerQubH1P0	14164	614	4,3349336346	<i>TAK</i>
AllGerQubH1P1	30860	1491	4,8314970836	<i>TAK</i>
AllNumSubstH1P0	79359	6	0,0075605791	nie
AllNumSubstH1P1	105045	5	0,0047598648	nie
AllPartAdvH1P0	70914	604	0,8517359055	<i>TAK</i>
AllPartAdvH1P1	92077	1555	1,6888039358	<i>TAK</i>
AllQubGerH1P0	30860	1	0,0032404407	nie
AllQubGerH1P1	14164	1	0,0070601525	nie
AllSiebieSubstH1P0	10628	0	0	nie
AllSiebieSubstH1P1	7743	0	0	nie
AllSubstBurkH1P0	8195	2	0,0244051251	nie
AllSubstBurkH1P1	7411	2	0,0269869113	nie
AllSubstNumH1P0	105045	2	0,0019039459	nie
AllSubstNumH1P1	79359	3	0,0037802896	nie
AllSubstSiebieH1P0	7743	6	0,0774893452	nie
AllSubstSiebieH1P1	10628	7	0,0658637561	nie
AllSubstSubstH1P0	7888228	1790	0,0226920419	nie
AllSubstSubstH1P1	7888228	1415	0,0179381225	nie
CosAdjGenH1P0	564	46	8,1560283688	<i>TAK</i>
CosAdjGenH1P1	405	25	6,1728395062	<i>TAK</i>
GndAdjSubstH1P0	149805	95	0,0634157738	nie
GndAdjSubstH1P1	156749	99	0,0631582977	nie
GndSubstAdjH1P0	156749	1780	1,1355734327	<i>TAK</i>
GndSubstAdjH1P1	149805	1931	1,2890090451	<i>TAK</i>
Ppron3GenSubstH1P0	17518	9	0,0513757278	nie
Ppron3GenSubstH1P1	19023	6	0,0315407664	nie
SubstPpron3GenH1P0	19023	4	0,0210271776	nie
SubstPpron3GenH1P1	17518	12	0,0685009704	nie
Suma ciągłych	13384814	45953	0,34332	
Suma nieciągłych	19071022	24197	0,1268783603	
Suma wszystkich	32455836	70150	0,2161398646	
Suma ciągłych częstych	2400939	39294	1,63661	
Suma nieciągłych częstych	1392361	19834	1,4244868967	
Suma wszystkich częstych	3793300	59128	1,5587483194	

prawie nie uległ zmianie, z wyjątkiem *AllBurkSubstP0*. Nie uległ zmianie w takim rozumieniu, że jeśli relacje ciągłe A i B weszły w skład relacji częstych, to ich wersje wykrywające relacje nieciągłe (z dodatkiem *H1* w nazwie) także znalazły się w tym zbiorze.

Przedstawione statystyki obrazują, że ogólna jakość rozwiązań na podstawie tak zebranych danych teoretycznie powinna spaść w przypadku zastosowania wyboru wyrażań wielowyrazowych w procesie losowania Wniosek taki wysunąć można na podstawie kolumny *procent JW* tabeli 5.6, która obrazuje spadek udziału procentowego jednostek wielowyrazowych w stosunku

do podzbioru *2R*. Zaznaczyć jednak trzeba, że także tutaj usunięcie relacji *AllSubstSubstH1P0* i *AllSubstSubstH1P1* powinno zaowocować znaczną poprawą wyniku, ponieważ według obliczeń zaledwie niespełna 0,041% jednostek w niej zawartych stanowią jednostki wielowyrazowe, a do tych relacji należy ponad 82,7% wszystkich kandydatów na kolokacje. Nie poprawia to jednak jakości rozwiązań losowych generowanych na podstawie danych zebranych przez inne relacje w swoim obrębie. Trzeba jednak mieć na uwadze to o czym autor niniejszej pracy napisał przy okazji omawiania zbioru *2WIH* – zebranie informacji statystycznych w ten sposób może zmienić w znacznym stopniu wyniki generowane przez funkcje asocjacyjne i klasyfikatory dzięki pozyskaniu nowych danych statystycznych z korpusu tekstowego. Wyniki mogą zostać poprawione dlatego, że sieci neuronowe i miary powiązania są bardziej skomplikowane niż wybór losowy jednostek wielowyrazowych z grona kandydatów.

Statystyki z tabeli pozwalają na wywnioskowanie, że zastosowanie filtrów opartych o dane lingwistyczne – części mowy i inne, może jeszcze bardziej zmniejszyć grono kandydatów na wyrażenia wielowyrazowe w przypadku wyszukiwania zarówno kandydatów ciągłych jak i nieciągłych. W przypadku wszystkich relacji zbiór kandydatów na kolokacje został zmniejszony do niecałych 32,8%, a maksymalna możliwa do osiągnięcia kompletność to niecałe 62,7%. Jeśli natomiast rozważymy tylko relacje uznane za częste, zbiór kandydatów zostanie zmniejszony do zaledwie nieco ponad 3,83%, a maksymalna kompletność wyniesie ponad 52,8%. Tak duże ograniczenie kandydatów na kolokacje skutkować może także kilkudziesięciokrotnym przyspieszeniem wydobywania wyrażen wielowyrazowych.

Tak duże zmiany w tych wartościach mogą być godne uwagi i dowodzą, że filtry części mowy są w stanie znacznie zmniejszyć grono kandydatów na kolokacje, a w konsekwencji tego zmienić wyniki pracy metod wykrywających wyrażenia wielowyrazowe poprzez zwiększenie ich szans na osiągnięcie większych poziomów precyzji. Trzeba pamiętać jednak, że nie jest to idealne rozwiązanie, ponieważ kosztem jego zastosowania może być spadek kompletności wyniku końcowego.

Podzbiór *2RWIH*

Omawiany tutaj zbiór powstał w sposób analogiczny do *2W* i *2R*, ale poprzez połączenie dwóch innych zestawów relacji: jednego wykorzystanego do utworzenia podzbioru *2WIH* oraz drugiego przygotowanego na potrzeby generacji podzbioru *2RIH*. Statystyki niniejszego podkorpusu są takie same jak korpusów *2RIH* i *2WIH*. Zmianie uległy jedynie statystyki dotyczące sum.

Wersje podkorpusów poddane dyspersji

Oprócz sześciu opisanych w poprzedniej części tej sekcji podkorpusów korpusu *KIPI*, utworzone zostały też ich odpowiedniki powstałe po podzieleniu korpusu na pewną liczbę mniej więcej równych części. Sposób podziału korpusu *KIPI* polegał na rozbiciu go na 10 ciągłych i podobnych rozmiarem części. Rozmiar był determinowany przez liczbę tokenów, a sam korpus był dzielony z dokładnością do zdania, żeby uniknąć cięcia w jego środku.

Po wykonaniu podziału zostały przygotowane odpowiedniki podkorpusów *2R*, *2W*, *2RW*, *2RIH*, *2WIH*, *2RWIH* poprzez wykorzystanie tych samych relacji, których użyto podczas przygotowywania zbioru *KIPI* niepoddanego dyspersji. Z racji, że żaden token czy zdanie nie zostało pominięte, a cięcia następowały z dokładnością do zdania, statystyki podkorpusów nie uległy zmianie.

Przygotowane podkorpusy następnie poddano dyspersji z wykorzystaniem miary TF-IDF, ponieważ w literaturze uchodzi ona za dobrą miarę w zadaniach ekstrakcji informacji. Specyfiką tej miary dyspersji jest to, że części kandydatów przyporządkowuje ona częstość równą zero –

tym krotkom, które wystąpiły we wszystkich podkorpusach. Kandydaci, których częstość po wykonaniu dyspersji była równa zero, zostali usunięci z grona kandydatów.

Wersje poddane podpróbkowaniu klasy negatywnej

Ze względu na fakt, że klasa pozytywna reprezentująca wyrażenia wielowyrazowe jest słabo reprezentowana (poniżej 0,5% wszystkich kandydatów) autor niniejszej pracy dokonał podpróbkowania klasy negatywnej w celu utworzenia zbioru zawierającego znacznie bardziej reprezentatywną liczbę instancji klasy pozytywnej²⁵.

Podpróbkowanie polegało na wybraniu z zestawu kandydatów wszystkich wyrażen wielowyrazowych, a następnie, z wykorzystaniem rozkładu jednorodnego, usuwaniu kolokacji z klasy negatywnej aż do momentu uzyskania zadanego udziału procentowego jednostek wielowyrazowych. Pożądany stosunek jednostek pozytywnych do negatywnych został ustalony na poziomie przynajmniej 20%. Motywacją do wyboru takiego progu był artykuł Pavla Peciny i Pavla Schlesingera [22], gdzie badano zbiór kolokacji, w którym liczba instancji pozytywnych została ustalona na poziomie prawie 21%²⁶.

5.4.2. Zbiór testowy

Wykorzystany w tych badaniach zbiór testowy został pozyskany głównie ze *Słowsieci*, która jest obecnie na bieżąco rozwijana i rozszerzana przez lingwistów. Pozyskany zbiór testowy zawiera także jednostki oznaczone jako pozytywne przez lingwistów i zamieszczone w zewnętrznym źródle w stosunku do *Słowsieci*²⁷. Wykorzystany zbiór jednostek pochodzi 20.10.2014 roku.

Wykorzystana miara oceny to uśredniona średnia precyzja, a jej sposób obliczania został opisany w sekcji zawierającej wyniki.

Sposób porównywania kandydatów z zbiorem testowym polegał na sprawdzeniu, czy formy słownikowe wyrazów składowych kandydata są takie same, jak wyrazy składowe którejś z krotek ze zbioru testowego. Nie są sprawdzane części mowy wyrazów, jedynie same słowa.

5.4.3. Szczegółowy opis przebiegu tej części badań

Tabela 5.7 przedstawia zestaw 30 różnych wariantów badań przeprowadzonych dla funkcji dwuelementowych na korpusie *KIPI*. Filtr nazwany *morfeusz* jest związany z analizatorem morfologicznym *Morfeusz SGJP* [18] i polega na sprawdzeniu czy każde ze słów kandydata na kolokacje jest zawarte w słowniku tego narzędzia (Morfeusza).

Tabela 5.8 przedstawia zestaw zbadanych funkcji na korpusie *KIPI*.

Tabela 5.9 przedstawia zestaw zbadanych klasyfikatorów etykietujących krotki 3-elementowe na korpusie *KIPI*. Wykorzystany zestaw cech został ustalony na podstawie wyników zamieszczonych w dalszych częściach pracy oraz wiedzy pozyskanej z artykułu autorstwa Mariusza Paradowskiego [19]; przyjęto 12 następujących cech:

— W Specific Correlation;

²⁵ Podpróbkowanie klasy negatywnej w przypadku miar asocjacyjnych może wydawać się złym pomysłem, ponieważ nie zachodzi tutaj proces uczenia. Autor pracy postanowił jednak zbadać także jakość funkcji po wykonaniu tego zabiegu, ponieważ umożliwia to ewentualne odniesienie się i porównanie osiągniętych wyników z rezultatami prac Pavla Peciny i Pavla Schlesingera [22].

²⁶ Zaznaczyć także warto, że zbiór testowy we wspomnianej pracy został przygotowany przez grupę lingwistów oraz był zbiorem pełnym. Każdy kandydat został sklasyfikowany jako wyrażenie wielowyrazowe lub niebędący wyrażeniem wielowyrazowym. Nie występował zatem problem związany z kandydatami, którym nie została przypisana żadna z etykiet, tak jak miało to miejsce podczas prowadzenia badań opisanych w niniejszej pracy.

²⁷ Plik ten został już zintegrowany ze *Słowsiecią*, jednak w chwili tworzenia zbioru testowego był jeszcze źródłem zewnętrznym.

Tabela 5.7. Zestaw przeprowadzonych badań dla funkcji dwuelementowych na korpusie *KIPI*.

nr	źródło danych statystycznych	źródło kandydatów	filtry
1	okno ciągłe	okno ciągłe	
2	okno ciągłe	okno ciągłe	morfeusz
3	okno ciągłe	okno ciągłe	morfeusz, częstość > 5
4	okna ciągłe i nieciągłe	okno ciągłe i nieciągłe	
5	okna ciągłe i nieciągłe	okno ciągłe i nieciągłe	morfeusz
6	okna ciągłe i nieciągłe	okno ciągłe i nieciągłe	morfeusz, częstość > 5
7	relacje ciągłe	relacje ciągłe	
8	relacje ciągłe	relacje ciągłe	morfeusz
9	relacje ciągłe	relacje ciągłe	morfeusz, częstość > 5
10	relacje ciągłe	częste relacje ciągłe	
11	relacje ciągłe	częste relacje ciągłe	morfeusz
12	relacje ciągłe	częste relacje ciągłe	morfeusz, częstość > 5
13	relacje i okno, ciągłe	relacje ciągłe	
14	relacje i okno, ciągłe	relacje ciągłe	morfeusz
15	relacje i okno, ciągłe	relacje ciągłe	morfeusz, częstość > 5
16	relacje i okno, ciągłe	częste relacje ciągłe	
17	relacje i okno, ciągłe	częste relacje ciągłe	morfeusz
18	relacje i okno, ciągłe	częste relacje ciągłe	morfeusz, częstość > 5
19	relacje ciągłe i nieciągłe	relacje ciągłe i nieciągłe	
20	relacje ciągłe i nieciągłe	relacje ciągłe i nieciągłe	morfeusz
21	relacje ciągłe i nieciągłe	relacje ciągłe i nieciągłe	morfeusz, częstość > 5
22	relacje ciągłe i nieciągłe	częste relacje ciągłe i nieciągłe	
23	relacje ciągłe i nieciągłe	częste relacje ciągłe i nieciągłe	morfeusz
24	relacje ciągłe i nieciągłe	częste relacje ciągłe i nieciągłe	morfeusz, częstość > 5
25	relacje i okno, ciągłe i nieciągłe	relacje ciągłe i nieciągłe	
26	relacje i okno, ciągłe i nieciągłe	relacje ciągłe i nieciągłe	morfeusz
27	relacje i okno, ciągłe i nieciągłe	relacje ciągłe i nieciągłe	morfeusz, częstość > 5
28	relacje i okno, ciągłe i nieciągłe	częste relacje ciągłe i nieciągłe	
29	relacje i okno, ciągłe i nieciągłe	częste relacje ciągłe i nieciągłe	morfeusz
30	relacje i okno, ciągłe i nieciągłe	częste relacje ciągłe i nieciągłe	morfeusz, częstość > 5

- Mutual Expectation;
- Specific Frequency Biased Mutual Dependency;
- Tscore;
- Loglikelihood;
- Jaccard;
- Sorgenfrei;
- Unigram Subtuples;
- Specific Exponential Correlation z parametrem o wartości 3,8;
- W Specific Exponential Correlation z parametrem o wartości 1,15;
- W Order;
- W Term Frequency Order.

Dla każdej sieci momentum było stałe i na poziomie 0.5. Skrótowiec *LNWU* oznacza liczbę neuronów w każdej z warstw ukrytych sieci, a *WU* to współczynnik uczenia perceptronu wielowarstwowego.

5.4.4. Wyniki

Podczas przedstawiania jakości osiąganych przez miary dwuelementowe dla korpusu *KIPI* wyników, w celu identyfikacji rodzaju badania używane będą odpowiednie numery badań za-

Tabela 5.8. Zestaw zbadanych funkcji dwuelementowych na korpusie *KIPI*.

nr	nazwa	nr	nazwa
1	Frequency()	37	Specific Exponential Correlation(e=4.7)
2	Expected Frequency()	38	Specific Exponential Correlation(e=4.8)
3	Inversed Expected Frequency()	39	Specific Exponential Correlation(e=4.9)
4	Jaccard()	40	Specific Exponential Correlation(e=5)
5	Dice()	41	Specific Exponential Correlation(e=5.1)
6	Sorgenfrei()	42	Specific Exponential Correlation(e=5.2)
7	Odds Ratio()	43	Specific Exponential Correlation(e=5.3)
8	Unigram Subtuples()	44	Specific Exponential Correlation(e=5.4)
9	Consonni T1()	45	Specific Exponential Correlation(e=5.5)
10	Consonni T2()	46	Specific Exponential Correlation(e=5.6)
11	Mutual Expectation()	47	Specific Exponential Correlation(e=5.7)
12	Specific Correlation()	48	Specific Exponential Correlation(e=5.8)
13	W Specific Correlation()	49	Specific Exponential Correlation(e=5.9)
14	Specific Mutual Dependency()	50	Specific Exponential Correlation(e=6)
15	Specific Frequency Biased Mutual Dependency()	51	W Specific Exponential Correlation(e=1.05)
16	Tscore()	52	W Specific Exponential Correlation(e=1.1)
17	Zscore()	53	W Specific Exponential Correlation(e=1.15)
18	Pearsons Chi Square()	54	W Specific Exponential Correlation(e=1.2)
19	W Chi Square()	55	W Specific Exponential Correlation(e=1.25)
20	Loglikelihood()	56	W Specific Exponential Correlation(e=1.3)
21	Specific Exponential Correlation(e=3.1)	57	W Specific Exponential Correlation(e=1.35)
22	Specific Exponential Correlation(e=3.2)	58	W Specific Exponential Correlation(e=1.4)
23	Specific Exponential Correlation(e=3.3)	59	W Specific Exponential Correlation(e=1.45)
24	Specific Exponential Correlation(e=3.4)	60	W Specific Exponential Correlation(e=1.5)
25	Specific Exponential Correlation(e=3.5)	61	W Specific Exponential Correlation(e=1.55)
26	Specific Exponential Correlation(e=3.6)	62	W Specific Exponential Correlation(e=1.6)
27	Specific Exponential Correlation(e=3.7)	63	W Specific Exponential Correlation(e=1.65)
28	Specific Exponential Correlation(e=3.8)	64	W Specific Exponential Correlation(e=1.7)
29	Specific Exponential Correlation(e=3.9)	65	W Specific Exponential Correlation(e=1.75)
30	Specific Exponential Correlation(e=4)	66	W Specific Exponential Correlation(e=1.8)
31	Specific Exponential Correlation(e=4.1)	67	W Specific Exponential Correlation(e=1.85)
32	Specific Exponential Correlation(e=4.2)	68	W Specific Exponential Correlation(e=1.9)
33	Specific Exponential Correlation(e=4.3)	69	W Specific Exponential Correlation(e=1.95)
34	Specific Exponential Correlation(e=4.4)	70	W Specific Exponential Correlation(e=2)
35	Specific Exponential Correlation(e=4.5)	71	W Order()
36	Specific Exponential Correlation(e=4.6)	72	W Term Frequency Order()

miast ich pełnych nazw. Analogicznie stosowane będą identyfikatory miar zamiast ich pełnych nazw. Cały zestaw funkcji został zbadany dla każdego z wariantów badań w przypadku korpusu *KIPI*.

Wyniki badań zostały w dużym stopniu skompresowane do tabel zawierających wartości średniej uśrednionej precyzji ze względu na ilość otrzymanych wyników. Średnia uśredniona precyzja jest rozumiana jako średnia z wyników miary *Average Precision*. Miara *średniej precyzji* została opisana we wcześniejszej części tej pracy²⁸. Przebieg procesu polegał na ocenie pewnego zakresu²⁹ rankingu wygenerowanego przez miarę, dla każdego foldu z osobna. Efektem takiego działania był zestaw wartości (dokładności) dla każdego rankingu ze wszystkich foldów z osobna. Następnie obliczona została średnia wartość z tak otrzymanych wyników. Rezultatem końcowym była pojedyncza liczba, będąca jednocześnie miarą jakości danego rozwiązania.

²⁸ por. rozdz. 4.6.13.

²⁹ Autor niniejszej pracy postanowił ograniczyć zakres obliczania średniej uśrednionej precyzji z wartości z rankingów od ich 10% do 90%. Decyzja taka została podjęta ze względu na inspiracje artykułem [22].

Tabela 5.9. Zestaw zbadanych binarnych perceptronów wielowarstwowych dla problemu ekstrakcji kolokacji dwuelementowych na korpusie *KIPI*.

nr	LNWU	WU	nr	LNWU	WU
1	5, 2	0.2	25	5, 3	0.2
2	6, 2	0.2	26	6, 3	0.2
3	7, 2	0.2	27	7, 3	0.2
4	8, 2	0.2	28	8, 3	0.2
5	9, 2	0.2	29	9, 3	0.2
6	10, 2	0.2	30	10, 3	0.2
7	11, 2	0.2	31	11, 3	0.2
8	12, 2	0.2	32	12, 3	0.2
9	13, 2	0.2	33	13, 3	0.2
10	14, 2	0.2	34	14, 3	0.2
11	15, 2	0.2	35	15, 3	0.2
12	16, 2	0.2	36	16, 3	0.2
13	5, 2	0.1	37	5, 3	0.1
14	6, 2	0.1	38	6, 3	0.1
15	7, 2	0.1	39	7, 3	0.1
16	8, 2	0.1	40	8, 3	0.1
17	9, 2	0.1	41	9, 3	0.1
18	10, 2	0.1	42	10, 3	0.1
19	11, 2	0.1	43	11, 3	0.1
20	12, 2	0.1	44	12, 3	0.1
21	13, 2	0.1	45	13, 3	0.1
22	14, 2	0.1	46	14, 3	0.1
23	15, 2	0.1	47	15, 3	0.1
24	16, 2	0.1	48	16, 3	0.1

Najlepsza funkcja oraz zestaw funkcji o porównywalnie dobrym wyniku został oznaczony w tabelach za pomocą czcionki pogrubionej. Podobnie dobre funkcje i klasyfikatory to te, które osiągnęły wynik na poziomie zbliżonym jakościowo³⁰ do najlepszej miary/klasyfikatora w danym badaniu (kolumnie).

Wyniki badań miar dwuelementowych

Cztery tabele 5.10, 5.11, 5.12 oraz 5.13 prezentują jakość wyników osiągniętych przez 72 funkcje w 30 różnych badaniach – 30 zestawów danych pozyskanych z korpusu *KIPI*. Ze względu na ilość wyników autor pracy postanowił zmniejszyć rozmiary tabel przedstawiających jakość wyników poprzez używanie liczb zamiast pełnych nazw badań i funkcji. Etykiety kolumn odpowiadają numerowi badania, a wiersze numerom funkcji. Zestaw funkcji i typów badań (sposobu przygotowania korpusu *KIPI*) został opisany we wcześniejszej części tego rozdziału w tabelach odpowiednio 5.8 oraz 5.7.

Na podstawie analizy danych ze wspomnianych czterech tabel zauważyć można, że najlepsze jakościowo wyniki zostały osiągnięte dla następujących miar asocjacyjnych: *W Specific Correlation*, *Specific Frequency Biased Mutual Dependency*, *Loglikelihood*, *W Order*, *W Term Frequency Order* oraz zestaw miar *Specific Exponential Correlation* i *W Specific Exponential Correlation* dla pewnych wartości ich jedynego parametru – wykładnika.

Analizując jakość wyników dla miar *Specific Exponential Correlation* i *W Specific Exponential Correlation* należy skupić się także na typie badania. Wartości w tabeli obrazują, że sposób

³⁰ Zbliżony jakościowo wynik to taki, który osiągnął jakość na poziomie przynajmniej równym pewnemu procentowi. Procent ten może się różnić dla poszczególnych badań, ale zawsze jest zapisany w pierwszej komórce tabeli przedstawiającej wyniki badania.

Tabela 5.10. Wyniki badań miar dwuelementowych dla korpusu *KIPI*, część 1.

95%	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
1	0,0184	0,0261	0,0370	0,0100	0,0136	0,0219	0,0522	0,0612	0,0906	0,2095	0,2117	0,3000	0,0523	0,0614	0,0910
2	0,0027	0,0038	0,0067	0,0024	0,0033	0,0053	0,0071	0,0085	0,0189	0,0372	0,0376	0,0792	0,0078	0,0094	0,0198
3	0,0014	0,0022	0,0244	0,0007	0,0011	0,0141	0,0024	0,0042	0,0324	0,0109	0,0110	0,0930	0,0024	0,0045	0,0362
4	0,0078	0,0171	0,0584	0,0032	0,0058	0,0300	0,0117	0,0313	0,0810	0,0836	0,0849	0,2490	0,0122	0,0359	0,0892
5	0,0078	0,0171	0,0584	0,0032	0,0058	0,0300	0,0117	0,0313	0,0810	0,0836	0,0849	0,2490	0,0122	0,0359	0,0892
6	0,0081	0,0231	0,0714	0,0034	0,0079	0,0392	0,0107	0,0368	0,0868	0,0979	0,0993	0,2698	0,0106	0,0413	0,0958
7	0,0030	0,0057	0,0471	0,0014	0,0023	0,0252	0,0047	0,0109	0,0576	0,0274	0,0277	0,1717	0,0045	0,0111	0,0598
8	0,0048	0,0103	0,0522	0,0020	0,0038	0,0278	0,0077	0,0191	0,0651	0,0486	0,0492	0,1966	0,0067	0,0195	0,0684
9	0,0015	0,0020	0,0215	0,0008	0,0010	0,0115	0,0029	0,0041	0,0331	0,0107	0,0108	0,0949	0,0030	0,0045	0,0359
10	0,0015	0,0020	0,0215	0,0008	0,0010	0,0115	0,0029	0,0041	0,0332	0,0107	0,0108	0,0949	0,0030	0,0045	0,0359
11	0,0264	0,0368	0,0646	0,0115	0,0164	0,0374	0,0500	0,0705	0,1116	0,2242	0,2278	0,3584	0,0486	0,0711	0,1140
12	0,0028	0,0053	0,0418	0,0013	0,0023	0,0231	0,0043	0,0094	0,0507	0,0238	0,0239	0,1483	0,0044	0,0107	0,0578
13	0,0344	0,0440	0,0698	0,0169	0,0211	0,0466	0,0621	0,0744	0,1155	0,2430	0,2463	0,3753	0,0610	0,0740	0,1186
14	0,0081	0,0231	0,0714	0,0034	0,0079	0,0392	0,0107	0,0368	0,0868	0,0979	0,0993	0,2698	0,0106	0,0413	0,0958
15	0,0223	0,0466	0,0815	0,0090	0,0193	0,0483	0,0336	0,0745	0,1172	0,2345	0,2377	0,3794	0,0310	0,0759	0,1219
16	0,0292	0,0376	0,0566	0,0160	0,0195	0,0400	0,0557	0,0656	0,1003	0,2172	0,2205	0,3286	0,0563	0,0665	0,1049
17	0,0079	0,0224	0,0711	0,0031	0,0072	0,0385	0,0106	0,0362	0,0864	0,0965	0,0978	0,2685	0,0103	0,0401	0,0950
18	0,0080	0,0227	0,0711	0,0033	0,0078	0,0382	0,0107	0,0367	0,0867	0,0977	0,0991	0,2692	0,0107	0,0417	0,0958
19	0,0079	0,0224	0,0711	0,0031	0,0071	0,0385	0,0106	0,0362	0,0864	0,0964	0,0977	0,2684	0,0103	0,0401	0,0950
20	0,0287	0,0384	0,0649	0,0097	0,0136	0,0300	0,0628	0,0751	0,1181	0,2509	0,2530	0,3869	0,0569	0,0678	0,1143
21	0,0238	0,0469	0,0808	0,0097	0,0198	0,0481	0,0367	0,0758	0,1184	0,2397	0,2430	0,3835	0,0338	0,0769	0,1228
22	0,0251	0,0470	0,0800	0,0104	0,0202	0,0479	0,0398	0,0767	0,1193	0,2438	0,2471	0,3866	0,0367	0,0777	0,1234
23	0,0263	0,0469	0,0790	0,0110	0,0205	0,0475	0,0428	0,0775	0,1199	0,2470	0,2503	0,3889	0,0395	0,0783	0,1238
24	0,0273	0,0467	0,0780	0,0115	0,0207	0,0470	0,0455	0,0780	0,1204	0,2494	0,2526	0,3906	0,0423	0,0787	0,1241
25	0,0281	0,0464	0,0770	0,0120	0,0208	0,0465	0,0479	0,0783	0,1207	0,2511	0,2544	0,3917	0,0448	0,0789	0,1242
26	0,0287	0,0460	0,0759	0,0124	0,0209	0,0459	0,0501	0,0786	0,1209	0,2524	0,2557	0,3922	0,0471	0,0791	0,1242
27	0,0292	0,0456	0,0748	0,0128	0,0209	0,0454	0,0519	0,0787	0,1209	0,2533	0,2566	0,3924	0,0491	0,0792	0,1241
28	0,0296	0,0452	0,0737	0,0131	0,0208	0,0448	0,0535	0,0788	0,1209	0,2540	0,2572	0,3923	0,0508	0,0792	0,1239
29	0,0298	0,0448	0,0727	0,0134	0,0208	0,0442	0,0549	0,0788	0,1208	0,2543	0,2576	0,3919	0,0524	0,0791	0,1237
30	0,0299	0,0444	0,0717	0,0136	0,0207	0,0436	0,0560	0,0787	0,1206	0,2545	0,2577	0,3913	0,0537	0,0790	0,1234
31	0,0300	0,0439	0,0707	0,0137	0,0206	0,0430	0,0569	0,0786	0,1204	0,2545	0,2578	0,3906	0,0548	0,0789	0,1231
32	0,0299	0,0435	0,0697	0,0138	0,0205	0,0424	0,0577	0,0785	0,1201	0,2544	0,2577	0,3897	0,0557	0,0788	0,1227
33	0,0299	0,0431	0,0688	0,0139	0,0204	0,0418	0,0584	0,0783	0,1198	0,2542	0,2575	0,3887	0,0565	0,0786	0,1223
34	0,0298	0,0427	0,0679	0,0140	0,0203	0,0413	0,0590	0,0782	0,1195	0,2540	0,2572	0,3877	0,0572	0,0784	0,1219
35	0,0296	0,0423	0,0670	0,0140	0,0202	0,0407	0,0594	0,0780	0,1191	0,2536	0,2568	0,3866	0,0578	0,0782	0,1215
36	0,0295	0,0419	0,0662	0,0140	0,0201	0,0402	0,0598	0,0778	0,1187	0,2533	0,2564	0,3854	0,0582	0,0780	0,1211

Tabela 5.11. Wyniki badań miar dwuelementowych dla korpusu *KIPI*, część 2.

95%	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30
1	0,2097	0,2097	0,3011	0,0273	0,0340	0,0625	0,1577	0,1585	0,2688	0,0273	0,0337	0,0628	0,1589	0,1588	0,2691
2	0,0396	0,0400	0,0804	0,0047	0,0062	0,0127	0,0383	0,0388	0,0850	0,0067	0,0085	0,0155	0,0423	0,0432	0,0870
3	0,0121	0,0123	0,1105	0,0014	0,0025	0,0223	0,0095	0,0095	0,0863	0,0013	0,0024	0,0232	0,0103	0,0104	0,1013
4	0,1057	0,1028	0,2917	0,0054	0,0139	0,0517	0,0524	0,0531	0,2080	0,0052	0,0141	0,0538	0,0660	0,0645	0,2417
5	0,1057	0,1028	0,2917	0,0054	0,0139	0,0517	0,0524	0,0531	0,2080	0,0052	0,0141	0,0538	0,0660	0,0645	0,2417
6	0,1202	0,1178	0,3175	0,0053	0,0182	0,0610	0,0653	0,0659	0,2356	0,0047	0,0171	0,0624	0,0762	0,0748	0,2670
7	0,0294	0,0297	0,1879	0,0025	0,0058	0,0403	0,0208	0,0209	0,1530	0,0022	0,0052	0,0379	0,0222	0,0222	0,1633
8	0,0520	0,0521	0,2186	0,0037	0,0095	0,0445	0,0341	0,0343	0,1725	0,0030	0,0084	0,0432	0,0362	0,0360	0,1876
9	0,0121	0,0124	0,1092	0,0015	0,0023	0,0203	0,0087	0,0088	0,0826	0,0015	0,0023	0,0210	0,0103	0,0104	0,0969
10	0,0121	0,0124	0,1092	0,0015	0,0023	0,0203	0,0087	0,0088	0,0826	0,0015	0,0023	0,0210	0,0103	0,0104	0,0969
11	0,2315	0,2331	0,3763	0,0232	0,0371	0,0791	0,1449	0,1464	0,3033	0,0211	0,0354	0,0784	0,1537	0,1536	0,3210
12	0,0285	0,0286	0,1813	0,0023	0,0053	0,0349	0,0192	0,0193	0,1352	0,0021	0,0051	0,0367	0,0219	0,0219	0,1598
13	0,2440	0,2461	0,3932	0,0331	0,0422	0,0875	0,1629	0,1633	0,3285	0,0286	0,0373	0,0858	0,1571	0,1569	0,3422
14	0,1202	0,1178	0,3175	0,0053	0,0182	0,0610	0,0653	0,0659	0,2356	0,0047	0,0171	0,0624	0,0762	0,0748	0,2670
15	0,2482	0,2489	0,4117	0,0154	0,0408	0,0871	0,1512	0,1523	0,3277	0,0129	0,0370	0,0855	0,1596	0,1587	0,3504
16	0,2193	0,2216	0,3458	0,0302	0,0374	0,0748	0,1502	0,1508	0,2908	0,0273	0,0342	0,0761	0,1457	0,1460	0,3071
17	0,1168	0,1142	0,3150	0,0052	0,0177	0,0605	0,0637	0,0640	0,2338	0,0044	0,0160	0,0613	0,0715	0,0699	0,2624
18	0,1214	0,1194	0,3179	0,0054	0,0186	0,0613	0,0666	0,0674	0,2371	0,0051	0,0190	0,0635	0,0840	0,0835	0,2731
19	0,1167	0,1142	0,3149	0,0052	0,0177	0,0605	0,0636	0,0640	0,2338	0,0044	0,0160	0,0613	0,0714	0,0698	0,2624
20	0,2371	0,2345	0,3895	0,0324	0,0413	0,0869	0,1711	0,1688	0,3354	0,0248	0,0307	0,0696	0,1304	0,1270	0,2848
21	0,2521	0,2532	0,4141	0,0169	0,0418	0,0883	0,1556	0,1566	0,3316	0,0141	0,0380	0,0866	0,1632	0,1625	0,3534
22	0,2550	0,2563	0,4157	0,0184	0,0426	0,0893	0,1591	0,1601	0,3347	0,0154	0,0388	0,0874	0,1661	0,1656	0,3557
23	0,2571	0,2586	0,4165	0,0199	0,0433	0,0900	0,1620	0,1631	0,3372	0,0167	0,0395	0,0881	0,1685	0,1681	0,3574
24	0,2586	0,2603	0,4168	0,0214	0,0438	0,0905	0,1644	0,1655	0,3390	0,0179	0,0400	0,0886	0,1704	0,1701	0,3585
25	0,2596	0,2614	0,4167	0,0228	0,0442	0,0909	0,1664	0,1674	0,3404	0,0192	0,0404	0,0889	0,1720	0,1717	0,3591
26	0,2603	0,2621	0,4162	0,0242	0,0444	0,0911	0,1680	0,1690	0,3413	0,0204	0,0407	0,0891	0,1732	0,1730	0,3593
27	0,2606	0,2625	0,4153	0,0255	0,0446	0,0913	0,1693	0,1703	0,3419	0,0216	0,0410	0,0892	0,1743	0,1741	0,3592
28	0,2607	0,2627	0,4142	0,0266	0,0448	0,0913	0,1703	0,1713	0,3421	0,0227	0,0412	0,0892	0,1751	0,1750	0,3588
29	0,2606	0,2626	0,4129	0,0276	0,0448	0,0912	0,1712	0,1722	0,3422	0,0238	0,0413	0,0892	0,1757	0,1756	0,3583
30	0,2604	0,2624	0,4115	0,0284	0,0449	0,0911	0,1719	0,1729	0,3420	0,0246	0,0414	0,0891	0,1762	0,1762	0,3575
31	0,2601	0,2621	0,4099	0,0291	0,0449	0,0909	0,1725	0,1735	0,3416	0,0254	0,0415	0,0889	0,1766	0,1766	0,3567
32	0,2597	0,2617	0,4083	0,0297	0,0448	0,0907	0,1729	0,1739	0,3411	0,0261	0,0415	0,0887	0,1769	0,1769	0,3557
33	0,2592	0,2612	0,4067	0,0302	0,0448	0,0904	0,1733	0,1743	0,3405	0,0267	0,0415	0,0885	0,1771	0,1772	0,3546
34	0,2587	0,2607	0,4050	0,0307	0,0447	0,0901	0,1736	0,1746	0,3399	0,0272	0,0415	0,0883	0,1773	0,1774	0,3535
35	0,2581	0,2601	0,4033	0,0310	0,0446	0,0898	0,1738	0,1748	0,3391	0,0277	0,0415	0,0880	0,1774	0,1775	0,3524
36	0,2575	0,2595	0,4016	0,0313	0,0445	0,0895	0,1740	0,1750	0,3383	0,0280	0,0415	0,0877	0,1775	0,1776	0,3512

Tabela 5.12. Wyniki badań miar dwuelementowych dla korpusu *KIPI*, część 3.

95%	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
37	0,0293	0,0415	0,0654	0,0140	0,0199	0,0397	0,0601	0,0776	0,1184	0,2529	0,2560	0,3842	0,0586	0,0778	0,1206
38	0,0292	0,0412	0,0646	0,0140	0,0198	0,0393	0,0604	0,0774	0,1180	0,2524	0,2556	0,3830	0,0590	0,0776	0,1202
39	0,0290	0,0408	0,0639	0,0140	0,0197	0,0388	0,0606	0,0772	0,1176	0,2520	0,2551	0,3818	0,0593	0,0774	0,1198
40	0,0288	0,0405	0,0632	0,0139	0,0196	0,0384	0,0607	0,0770	0,1173	0,2515	0,2546	0,3806	0,0595	0,0772	0,1193
41	0,0286	0,0402	0,0625	0,0139	0,0195	0,0379	0,0609	0,0768	0,1169	0,2510	0,2541	0,3794	0,0597	0,0769	0,1189
42	0,0284	0,0398	0,0619	0,0138	0,0194	0,0375	0,0610	0,0766	0,1165	0,2505	0,2536	0,3782	0,0598	0,0767	0,1185
43	0,0282	0,0395	0,0613	0,0138	0,0192	0,0371	0,0611	0,0764	0,1161	0,2500	0,2531	0,3770	0,0600	0,0765	0,1180
44	0,0281	0,0392	0,0607	0,0138	0,0191	0,0368	0,0611	0,0762	0,1157	0,2495	0,2526	0,3758	0,0601	0,0763	0,1176
45	0,0279	0,0390	0,0602	0,0137	0,0190	0,0364	0,0611	0,0760	0,1154	0,2490	0,2520	0,3747	0,0601	0,0761	0,1172
46	0,0277	0,0387	0,0596	0,0137	0,0189	0,0361	0,0612	0,0758	0,1150	0,2485	0,2515	0,3735	0,0602	0,0759	0,1168
47	0,0275	0,0384	0,0591	0,0136	0,0188	0,0357	0,0612	0,0756	0,1147	0,2480	0,2510	0,3724	0,0603	0,0757	0,1164
48	0,0274	0,0382	0,0586	0,0136	0,0187	0,0354	0,0612	0,0754	0,1143	0,2475	0,2505	0,3713	0,0603	0,0755	0,1161
49	0,0272	0,0379	0,0581	0,0135	0,0186	0,0351	0,0612	0,0752	0,1140	0,2471	0,2500	0,3702	0,0603	0,0753	0,1157
50	0,0270	0,0377	0,0577	0,0135	0,0186	0,0348	0,0611	0,0750	0,1136	0,2466	0,2495	0,3692	0,0603	0,0751	0,1153
51	0,0364	0,0455	0,0744	0,0161	0,0201	0,0484	0,0621	0,0747	0,1174	0,2432	0,2464	0,3814	0,0603	0,0738	0,1206
52	0,0369	0,0455	0,0783	0,0143	0,0181	0,0491	0,0617	0,0746	0,1191	0,2420	0,2451	0,3869	0,0584	0,0723	0,1216
53	0,0352	0,0436	0,0806	0,0116	0,0150	0,0480	0,0605	0,0737	0,1202	0,2384	0,2410	0,3904	0,0546	0,0688	0,1212
54	0,0312	0,0391	0,0804	0,0081	0,0110	0,0446	0,0581	0,0714	0,1204	0,2308	0,2326	0,3903	0,0483	0,0624	0,1182
55	0,0253	0,0330	0,0761	0,0053	0,0078	0,0394	0,0538	0,0671	0,1189	0,2162	0,2172	0,3849	0,0401	0,0544	0,1122
56	0,0199	0,0279	0,0702	0,0029	0,0047	0,0348	0,0475	0,0604	0,1152	0,1936	0,1940	0,3722	0,0308	0,0448	0,1037
57	0,0141	0,0219	0,0645	0,0017	0,0025	0,0294	0,0394	0,0516	0,1088	0,1639	0,1636	0,3510	0,0207	0,0335	0,0927
58	0,0081	0,0148	0,0570	0,0012	0,0018	0,0235	0,0297	0,0405	0,0992	0,1263	0,1253	0,3185	0,0119	0,0221	0,0791
59	0,0039	0,0079	0,0476	0,0010	0,0014	0,0179	0,0200	0,0293	0,0871	0,0874	0,0872	0,2761	0,0060	0,0118	0,0644
60	0,0023	0,0037	0,0377	0,0008	0,0011	0,0136	0,0119	0,0188	0,0735	0,0527	0,0524	0,2303	0,0038	0,0063	0,0507
61	0,0016	0,0025	0,0282	0,0007	0,0009	0,0107	0,0063	0,0102	0,0599	0,0256	0,0257	0,1857	0,0027	0,0044	0,0390
62	0,0013	0,0019	0,0210	0,0006	0,0008	0,0089	0,0041	0,0061	0,0477	0,0168	0,0169	0,1453	0,0022	0,0035	0,0301
63	0,0011	0,0016	0,0162	0,0005	0,0007	0,0076	0,0030	0,0045	0,0376	0,0127	0,0128	0,1125	0,0018	0,0029	0,0241
64	0,0009	0,0013	0,0132	0,0005	0,0007	0,0067	0,0024	0,0035	0,0298	0,0101	0,0102	0,0890	0,0016	0,0025	0,0201
65	0,0008	0,0012	0,0111	0,0005	0,0006	0,0060	0,0020	0,0029	0,0244	0,0084	0,0085	0,0731	0,0014	0,0022	0,0173
66	0,0008	0,0011	0,0096	0,0004	0,0006	0,0055	0,0017	0,0025	0,0205	0,0073	0,0074	0,0617	0,0013	0,0020	0,0154
67	0,0007	0,0010	0,0087	0,0004	0,0006	0,0051	0,0016	0,0023	0,0178	0,0065	0,0065	0,0532	0,0013	0,0019	0,0141
68	0,0007	0,0009	0,0079	0,0004	0,0006	0,0048	0,0014	0,0021	0,0157	0,0059	0,0060	0,0470	0,0012	0,0018	0,0131
69	0,0007	0,0009	0,0074	0,0004	0,0006	0,0046	0,0013	0,0019	0,0142	0,0056	0,0057	0,0425	0,0012	0,0018	0,0124
70	0,0006	0,0009	0,0070	0,0004	0,0006	0,0045	0,0013	0,0018	0,0131	0,0055	0,0055	0,0393	0,0012	0,0018	0,0119
71	0,0150	0,0191	0,0226	0,0280	0,0364	0,0430	0,0356	0,0422	0,0498	0,1569	0,1587	0,1873	0,0357	0,0423	0,0500
72	0,0182	0,0239	0,0310	0,0250	0,0327	0,0425	0,0418	0,0493	0,0647	0,1826	0,1843	0,2364	0,0418	0,0494	0,0649

Tabela 5.13. Wyniki badań miar dwuelementowych dla korpusu *KIPI*, część 4.

95%	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30
37	0,2569	0,2589	0,3999	0,0316	0,0444	0,0891	0,1741	0,1751	0,3375	0,0284	0,0414	0,0874	0,1775	0,1776	0,3500
38	0,2563	0,2582	0,3982	0,0318	0,0443	0,0888	0,1742	0,1752	0,3366	0,0287	0,0414	0,0871	0,1775	0,1776	0,3488
39	0,2557	0,2576	0,3965	0,0320	0,0442	0,0884	0,1743	0,1752	0,3357	0,0289	0,0413	0,0867	0,1775	0,1776	0,3476
40	0,2551	0,2569	0,3949	0,0321	0,0441	0,0880	0,1743	0,1753	0,3348	0,0291	0,0412	0,0864	0,1775	0,1775	0,3464
41	0,2544	0,2563	0,3933	0,0322	0,0440	0,0877	0,1743	0,1753	0,3339	0,0293	0,0412	0,0861	0,1774	0,1775	0,3451
42	0,2538	0,2556	0,3917	0,0323	0,0439	0,0873	0,1743	0,1753	0,3330	0,0295	0,0411	0,0857	0,1773	0,1774	0,3440
43	0,2532	0,2550	0,3902	0,0324	0,0437	0,0869	0,1743	0,1752	0,3321	0,0296	0,0410	0,0854	0,1772	0,1773	0,3428
44	0,2526	0,2543	0,3886	0,0324	0,0436	0,0866	0,1742	0,1752	0,3312	0,0297	0,0410	0,0851	0,1771	0,1772	0,3416
45	0,2519	0,2537	0,3871	0,0325	0,0435	0,0862	0,1742	0,1751	0,3303	0,0298	0,0409	0,0848	0,1770	0,1771	0,3405
46	0,2513	0,2531	0,3857	0,0325	0,0434	0,0859	0,1741	0,1750	0,3294	0,0299	0,0408	0,0845	0,1769	0,1770	0,3394
47	0,2508	0,2525	0,3842	0,0326	0,0433	0,0855	0,1740	0,1750	0,3286	0,0300	0,0407	0,0841	0,1768	0,1768	0,3383
48	0,2502	0,2518	0,3829	0,0326	0,0431	0,0852	0,1739	0,1749	0,3277	0,0301	0,0407	0,0838	0,1766	0,1767	0,3372
49	0,2496	0,2513	0,3815	0,0326	0,0430	0,0849	0,1738	0,1748	0,3269	0,0301	0,0406	0,0835	0,1765	0,1766	0,3362
50	0,2491	0,2507	0,3802	0,0326	0,0429	0,0845	0,1737	0,1747	0,3261	0,0302	0,0405	0,0832	0,1763	0,1764	0,3351
51	0,2437	0,2455	0,4011	0,0328	0,0419	0,0893	0,1600	0,1600	0,3325	0,0274	0,0363	0,0869	0,1526	0,1520	0,3464
52	0,2394	0,2405	0,4061	0,0319	0,0411	0,0906	0,1552	0,1549	0,3353	0,0252	0,0341	0,0869	0,1436	0,1427	0,3466
53	0,2279	0,2283	0,4060	0,0303	0,0396	0,0912	0,1484	0,1478	0,3358	0,0216	0,0302	0,0848	0,1272	0,1260	0,3396
54	0,2054	0,2060	0,3966	0,0280	0,0372	0,0907	0,1388	0,1378	0,3330	0,0169	0,0250	0,0804	0,1045	0,1043	0,3236
55	0,1752	0,1781	0,3775	0,0245	0,0333	0,0884	0,1246	0,1231	0,3245	0,0117	0,0191	0,0733	0,0791	0,0799	0,2982
56	0,1402	0,1448	0,3488	0,0198	0,0281	0,0840	0,1056	0,1034	0,3099	0,0067	0,0124	0,0644	0,0499	0,0514	0,2654
57	0,0990	0,1049	0,3104	0,0141	0,0212	0,0771	0,0807	0,0779	0,2872	0,0035	0,0066	0,0537	0,0254	0,0270	0,2254
58	0,0586	0,0652	0,2642	0,0085	0,0138	0,0677	0,0531	0,0506	0,2545	0,0023	0,0039	0,0427	0,0163	0,0170	0,1827
59	0,0262	0,0306	0,2129	0,0044	0,0076	0,0562	0,0287	0,0278	0,2140	0,0017	0,0029	0,0326	0,0122	0,0128	0,1408
60	0,0162	0,0177	0,1637	0,0028	0,0045	0,0451	0,0180	0,0178	0,1742	0,0014	0,0023	0,0246	0,0097	0,0101	0,1075
61	0,0120	0,0129	0,1220	0,0021	0,0033	0,0349	0,0137	0,0136	0,1367	0,0011	0,0019	0,0192	0,0080	0,0084	0,0852
62	0,0095	0,0102	0,0935	0,0017	0,0026	0,0268	0,0109	0,0109	0,1074	0,0010	0,0017	0,0156	0,0070	0,0073	0,0699
63	0,0079	0,0084	0,0748	0,0014	0,0022	0,0211	0,0089	0,0090	0,0860	0,0009	0,0015	0,0132	0,0063	0,0065	0,0596
64	0,0068	0,0072	0,0623	0,0012	0,0019	0,0172	0,0077	0,0077	0,0713	0,0008	0,0014	0,0115	0,0058	0,0060	0,0519
65	0,0061	0,0065	0,0535	0,0010	0,0017	0,0146	0,0068	0,0068	0,0610	0,0008	0,0013	0,0103	0,0056	0,0057	0,0465
66	0,0058	0,0060	0,0472	0,0010	0,0015	0,0126	0,0062	0,0062	0,0532	0,0008	0,0012	0,0094	0,0055	0,0056	0,0426
67	0,0056	0,0057	0,0431	0,0009	0,0014	0,0111	0,0058	0,0058	0,0472	0,0007	0,0012	0,0088	0,0054	0,0055	0,0401
68	0,0055	0,0056	0,0402	0,0008	0,0013	0,0100	0,0056	0,0056	0,0429	0,0007	0,0012	0,0083	0,0054	0,0054	0,0383
69	0,0054	0,0055	0,0383	0,0008	0,0013	0,0092	0,0055	0,0055	0,0398	0,0007	0,0012	0,0080	0,0053	0,0054	0,0371
70	0,0053	0,0054	0,0370	0,0008	0,0013	0,0087	0,0054	0,0054	0,0376	0,0007	0,0012	0,0077	0,0053	0,0054	0,0362
71	0,1571	0,1572	0,1879	0,0643	0,0792	0,0987	0,2668	0,2680	0,3298	0,0643	0,0786	0,0993	0,2688	0,2686	0,3302
72	0,1827	0,1828	0,2371	0,0572	0,0706	0,0962	0,2519	0,2531	0,3278	0,0572	0,0701	0,0967	0,2537	0,2536	0,3281

przygotowania danych ma wpływ na optymalny dobór wartości parametru dla obu tych funkcji z osobna.

Zauważyć można, że im dane są bardziej przefiltrowane, tym lepsze wyniki są osiągane dla mniejszych wartości wykładnika. Przykładowo dla miary *Specific Exponential Correlation* w zadaniu ekstrakcji kolokacji z grona kandydatów pozyskanego operatorami oknowymi, wartości parametru w okolicach liczby 3,0 są preferowane dla bardziej przefiltrowanych danych, a do ekstrakcji kolokacji z mniej przefiltrowanych danych lepsze wydają się być wartości bliższe 4,0. Dodatkowo dla zadań związanych z ekstrakcją wyrażeń wielowyrazowych preferowane dla obu funkcji są w większości raczej niskie wartości ich parametru – niskie jak na przyjęty przedział optymalizacji.

Na podstawie wyników można spróbować wysnuć wniosek, że w okolicach wartości optymalnej parametru funkcji *Specific Exponential Correlation* i *W Specific Exponential Correlation* dopuszczalny margines błędu podczas dostrajania wartości wykładnika jest dość duży. Innymi słowy, jeśli zostanie znaleziona wartość bliska optymalnej, osiągane przez funkcje wyniki też będą bliskie optimum. Nie występują duże skoki w jakości rozwiązania, co może uprościć dostrajanie tego parametru tej funkcji. Tym samym funkcje wydają się być odporne na niewielkie zmiany wartości parametrów w okolicach ich optimum. Przykładowo dla wartości parametru 1,05 i 1,1 dla badania ze składem oznaczonym numerem 2, różnica w wyniku jest minimalna lub wręcz niezauważalna, ale z drugiej strony zmiana z 1,5 na 1,45 zaowocowała poprawieniem wyniku ponad dwukrotnie. Na uwadze trzeba jednak mieć to, że w pierwszym przypadku dla obu wartości otrzymywane są stosunkowo dobre wyniki w porównaniu z innymi funkcjami, a w przypadku drugiej zmiany obie wartości parametru były znacząco bardziej oddalone od wartości optymalnej.

Dodatkowo w przypadku operatorów oknowych dodanie kandydatów nieciągłych pogarsza wyniki dla każdej z miar z wyjątkiem dwóch – *W Order* oraz *W Term Frequency Order*, dla których jakość wyników została poprawiona o około 37% dla wszystkich trzech przypadków filtrowania – braku filtrowania, filtru opartego o Morfeusza oraz filtru Morfeusza i częstości. Powodem takiego wzrostu może być to, że obie miary badają szlak kandydata kolokacji, a tym samym przy dodaniu kolejnych relacji i kandydatów nieciągłych funkcje te miały około dwa razy więcej informacji o kandydatach, niż przy braku kandydatów nieciągłych. Dodać także należy, że dzięki poszerzeniu grona kandydatów miary te wysunęły się na prowadzenie jeśli chodzi o jakość wyników dla zbioru bez filtracji i filtracji z użyciem Morfeusza. Natomiast w przypadku zbioru poddanego filtrowaniu zbiorem słów Morfeusza i częstości funkcje te przestały być tak skuteczne, jednak ich wyniki w dalszym ciągu były godne uwagi. Z kolei w przypadku operatorów relacyjnych sytuacja jest prawie taka sama, czyli zachodzi ogólne pogorszenie wyników z wyjątkiem uzyskanych miarami opartych o szlak – *W Order* oraz *W Term Frequency Order*. Istnieją jednak pewne różnice. Tym razem miary oparte o szlak wysunęły się na prowadzenie we wszystkich trzech przypadkach związanych z filtrowaniem danych, a nie tylko dwóch pierwszych. Dodatkowo w tym przypadku wzrost jakości rozwiązań generowanych przez miary oparte o szlak wyniósł około 81%, 88% oraz 98% dla odpowiednio trzech kolejnych sposobów filtracji – braku filtracji, Morfeusz, Morfeusz i częstość większa od pięciu.

Istotną obserwacją może być też to, że funkcje z rodziny *Specific Exponential Correlation* i *W Specific Exponential Correlation* zdają się mieć jedynie pojedyncze optima dla swojego parametru, a jeśli tak jest (wyniki wydają się to potwierdzać), to proces optymalizacji tego parametru – w dodatku jednego, powinien być zadaniem dość prostym. Niestety optymalna wartość parametru dla obu funkcji jest różna, a dodatkowo zmienna dla odmiennych zestawów danych. Mimo to wydaje się, że można wydzielić pewne zakresy wartości dla tych parametrów, w obrębie których można próbować optymalizować wartość wykładnika. Dla *W Specific Exponential*

Correlation zakres taki można spróbować ustalić w przedziale od 0,0+ do 1,3. Sytuacja jest trudniejsza dla *Specific Exponential Correlation*, ponieważ w większości przypadków zakres taki można byłoby ograniczyć do wartości od mniej niż 3,0 do 4,1, ale w kilku sytuacjach zakres ten należałoby rozszerzyć do nawet 6,0. Należy jednak nadmienić, że w sytuacji, w której *Specific Exponential Correlation* osiąga dobre wyniki dla parametru o wartości 6,0, nie znajduje się ona w czołówce najlepszych funkcji (ich 5%). Dodatkowo istotnym jest, że są to tylko propozycje zakresów wartości parametrów dla tych miar ustalone przez autora tej pracy na podstawie konkretnego zbioru danych, które jednak mogą być pomocne do wyznaczenia wartości początkowej optymalizowanego parametru.

Ciekawym jest także fakt, że przyjęta przez autora niniejszej pracy ziarnistość optymalizacji tych parametrów pozwala na dokładność optymalizacji umożliwiającą dostrojenie parametrów do wartości bliskiej optymalnej i dla której ich ewentualna zmiana o tę właśnie ziarnistość powoduje jedynie niewielkie zmiany jakości – na poziomie czwartej cyfry licząc od pierwszej cyfry niezerowej wyniku³¹. Jednak powodem tego może być też to, o czym autor niniejszej pracy napisał wcześniej – funkcje wydają się być odporne na niewielkie zmiany wartości parametrów w okolicach ich optimum dla danego zbioru danych.

Należy jednak mieć na uwadze, że wszystkie zamieszczone tutaj wnioski pochodzą z pewnego określonego zbioru danych, a tym samym co do części z nich nie ma pewności, czy powtórzą się w przypadku pracy z innym zbiorem tekstów.

Wyniki badań miar dwuelementowych na korpusie podzielonym na 10 fragmentów i poddanym dyspersji

Cztery tabele 5.14, 5.15, 5.16 oraz 5.17 prezentują jakość wyników osiągniętych przez 72 funkcje w 30 różnych badaniach (30 zestawów danych pozyskanych z korpusu *KIPI*). Różnica pomiędzy tym a poprzednim badaniem jest taka, że w tym przypadku korpus *KIPI* został podzielony na 10 części i poddany dyspersji funkcją *TF-IDF*. Indeksy miar i typów badań pozostały takie same, jak w poprzednim badaniu.

Najlepsze jakościowo wyniki zostały osiągnięte dla następujących miar asocjacyjnych: *Sorgenfrei*, *Specific Mutual Dependency*, *Specific Frequency Biased Mutual Dependency*, *W Specific Correlation*, *T-Score*, *Z-Score*, *Pearson's Chi²*, *Loglikelihood*, *W Order*, *W Term Frequency Order* oraz zestaw miar *Specific Exponential Correlation* i *W Specific Exponential Correlation* dla pewnych wartości ich jedyne parametru – wykładnika. Zestaw najlepszych funkcji wyznaczony na podstawie wyników niniejszego badania zawiera ich znaczną liczbę. Jednak część z nich okazała się pomocna jedynie przy ekstrakcji kolokacji z kandydatów wyznaczonych za pomocą operatorów oknowych.

Wykonanie podziału korpusu na 10 części i wykonanie dyspersji kandydatów na kolokacje za pomocą miary *TF-IDF* pogorszyło jakość wyników generowanych przez wszystkie funkcje. Efekt taki nie był spodziewany, a powodem zaistniałej sytuacji może być przykładowo to, że teksty źródłowe w korpusie *KIPI* nie zostały pogrupowane tematycznie. Brak grupowania może zaowocować rozrzuceniem zwrotów i sformułowań z danej dziedziny tematycznej na przestrzeni całego korpusu, a to mogłoby tłumaczyć problem pogorszenia się wyników. Strona internetowa *Korpusu IPI PAN* [29] nie zawierała informacji o zawartości tematycznej tekstów składowych korpusu (jedynie jego próbki) ani informacji o ich zgrupowaniu lub jego braku. Autor niniejszej pracy nie znalazł także takich informacji w publikacji traktującej o korpusie *KIPI*[25].

³¹ Przy zmianach wartości parametru zgodnie z przyjętą ziarnistością wyniki generowane przez miary praktycznie nie ulegały zmianom jeśli optymalizacja przebiegała w okolicy wartości parametru, dla którego osiągnęte przez funkcje rezultaty były najlepsze.

Tabela 5.14. Wyniki badań miar dwuelementowych dla korpusu *KIPI* podzielonego na 10 części, i poddanego dyspersji miarą TF-IDF, część 1.

95%	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
1	0,0072	0,0116	0,0196	0,0042	0,0062	0,0111	0,0176	0,0246	0,0397	0,1098	0,1093	0,1869	0,0176	0,0248	0,0393
2	0,0011	0,0015	0,0028	0,0012	0,0016	0,0027	0,0031	0,0042	0,0095	0,0206	0,0206	0,0479	0,0037	0,0050	0,0102
3	0,0015	0,0026	0,0279	0,0008	0,0013	0,0158	0,0027	0,0052	0,0378	0,0130	0,0132	0,0963	0,0025	0,0051	0,0400
4	0,0034	0,0054	0,0321	0,0015	0,0021	0,0157	0,0058	0,0118	0,0487	0,0301	0,0311	0,1496	0,0060	0,0130	0,0514
5	0,0034	0,0054	0,0321	0,0015	0,0021	0,0157	0,0058	0,0118	0,0487	0,0301	0,0311	0,1496	0,0060	0,0130	0,0514
6	0,0033	0,0074	0,0400	0,0014	0,0028	0,0206	0,0052	0,0142	0,0531	0,0366	0,0373	0,1641	0,0049	0,0147	0,0557
7	0,0022	0,0042	0,0363	0,0010	0,0018	0,0192	0,0037	0,0084	0,0467	0,0209	0,0212	0,1327	0,0034	0,0082	0,0484
8	0,0029	0,0056	0,0363	0,0012	0,0023	0,0189	0,0050	0,0115	0,0495	0,0290	0,0295	0,1492	0,0043	0,0114	0,0519
9	0,0015	0,0019	0,0207	0,0008	0,0010	0,0110	0,0030	0,0044	0,0337	0,0108	0,0110	0,0881	0,0030	0,0046	0,0359
10	0,0015	0,0019	0,0207	0,0008	0,0010	0,0110	0,0030	0,0044	0,0337	0,0108	0,0110	0,0881	0,0030	0,0046	0,0359
11	0,0067	0,0118	0,0335	0,0027	0,0043	0,0170	0,0118	0,0247	0,0545	0,0815	0,0830	0,2053	0,0116	0,0256	0,0549
12	0,0022	0,0040	0,0339	0,0010	0,0018	0,0182	0,0035	0,0079	0,0445	0,0196	0,0199	0,1210	0,0033	0,0080	0,0476
13	0,0108	0,0175	0,0337	0,0040	0,0067	0,0192	0,0196	0,0303	0,0529	0,1204	0,1197	0,2260	0,0178	0,0292	0,0535
14	0,0033	0,0074	0,0400	0,0014	0,0028	0,0206	0,0052	0,0142	0,0531	0,0366	0,0373	0,1642	0,0049	0,0147	0,0558
15	0,0052	0,0125	0,0407	0,0021	0,0044	0,0212	0,0080	0,0232	0,0578	0,0700	0,0711	0,2081	0,0075	0,0235	0,0586
16	0,0100	0,0153	0,0249	0,0050	0,0073	0,0154	0,0195	0,0268	0,0429	0,1127	0,1126	0,1955	0,0190	0,0268	0,0442
17	0,0033	0,0073	0,0400	0,0014	0,0027	0,0207	0,0052	0,0141	0,0531	0,0364	0,0370	0,1640	0,0049	0,0145	0,0557
18	0,0033	0,0073	0,0400	0,0014	0,0028	0,0206	0,0052	0,0141	0,0531	0,0364	0,0371	0,1640	0,0049	0,0146	0,0557
19	0,0033	0,0073	0,0400	0,0014	0,0027	0,0207	0,0052	0,0141	0,0531	0,0364	0,0370	0,1639	0,0049	0,0145	0,0557
20	0,0100	0,0171	0,0357	0,0033	0,0058	0,0191	0,0188	0,0307	0,0549	0,1202	0,1195	0,2311	0,0171	0,0297	0,0553
21	0,0054	0,0129	0,0405	0,0021	0,0045	0,0211	0,0084	0,0240	0,0579	0,0736	0,0747	0,2110	0,0078	0,0242	0,0586
22	0,0056	0,0134	0,0403	0,0022	0,0047	0,0210	0,0088	0,0247	0,0580	0,0771	0,0781	0,2135	0,0081	0,0249	0,0586
23	0,0058	0,0138	0,0400	0,0023	0,0049	0,0209	0,0091	0,0254	0,0580	0,0805	0,0815	0,2157	0,0085	0,0255	0,0585
24	0,0060	0,0141	0,0397	0,0024	0,0050	0,0208	0,0095	0,0260	0,0580	0,0838	0,0847	0,2177	0,0088	0,0260	0,0584
25	0,0062	0,0145	0,0395	0,0024	0,0052	0,0207	0,0099	0,0266	0,0579	0,0869	0,0878	0,2195	0,0092	0,0265	0,0582
26	0,0064	0,0148	0,0392	0,0025	0,0053	0,0206	0,0103	0,0271	0,0579	0,0898	0,0907	0,2210	0,0095	0,0270	0,0581
27	0,0066	0,0151	0,0389	0,0026	0,0054	0,0205	0,0107	0,0275	0,0578	0,0926	0,0934	0,2223	0,0099	0,0274	0,0579
28	0,0068	0,0153	0,0385	0,0027	0,0056	0,0204	0,0110	0,0279	0,0576	0,0952	0,0959	0,2234	0,0102	0,0277	0,0577
29	0,0070	0,0155	0,0382	0,0028	0,0057	0,0202	0,0114	0,0283	0,0575	0,0976	0,0982	0,2244	0,0106	0,0280	0,0575
30	0,0072	0,0157	0,0379	0,0028	0,0058	0,0201	0,0118	0,0286	0,0573	0,0998	0,1004	0,2252	0,0109	0,0283	0,0573
31	0,0074	0,0159	0,0376	0,0029	0,0059	0,0200	0,0121	0,0289	0,0571	0,1018	0,1024	0,2259	0,0113	0,0286	0,0570
32	0,0076	0,0161	0,0373	0,0030	0,0060	0,0198	0,0125	0,0291	0,0570	0,1037	0,1042	0,2265	0,0116	0,0288	0,0568
33	0,0077	0,0162	0,0370	0,0030	0,0061	0,0197	0,0128	0,0294	0,0568	0,1055	0,1059	0,2269	0,0119	0,0290	0,0566
34	0,0079	0,0163	0,0367	0,0031	0,0062	0,0195	0,0132	0,0295	0,0566	0,1071	0,1074	0,2273	0,0122	0,0291	0,0563
35	0,0080	0,0164	0,0363	0,0032	0,0063	0,0194	0,0135	0,0297	0,0564	0,1085	0,1089	0,2275	0,0125	0,0293	0,0561
36	0,0081	0,0165	0,0360	0,0032	0,0064	0,0193	0,0138	0,0299	0,0562	0,1098	0,1101	0,2277	0,0128	0,0294	0,0559

Tabela 5.15. Wyniki badań miar dwuelementowych dla korpusu *KIPI* podzielonego na 10 części, i poddanego dyspersji miarą TF-IDF, część 2.

95%	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30
1	0,1097	0,1114	0,1873	0,0091	0,0129	0,0239	0,0811	0,0810	0,1593	0,0091	0,0129	0,0238	0,0809	0,0812	0,1599
2	0,0223	0,0225	0,0488	0,0022	0,0031	0,0061	0,0244	0,0246	0,0563	0,0037	0,0049	0,0082	0,0280	0,0280	0,0587
3	0,0131	0,0135	0,1084	0,0015	0,0031	0,0264	0,0109	0,0110	0,0875	0,0013	0,0026	0,0255	0,0107	0,0109	0,0974
4	0,0360	0,0367	0,1702	0,0027	0,0052	0,0294	0,0192	0,0198	0,1192	0,0026	0,0052	0,0294	0,0235	0,0237	0,1384
5	0,0360	0,0367	0,1702	0,0027	0,0052	0,0294	0,0192	0,0198	0,1192	0,0026	0,0052	0,0294	0,0235	0,0237	0,1384
6	0,0403	0,0411	0,1853	0,0027	0,0070	0,0357	0,0250	0,0254	0,1386	0,0022	0,0060	0,0342	0,0259	0,0262	0,1526
7	0,0210	0,0216	0,1428	0,0020	0,0046	0,0325	0,0158	0,0160	0,1154	0,0016	0,0038	0,0300	0,0155	0,0158	0,1221
8	0,0299	0,0307	0,1623	0,0025	0,0058	0,0331	0,0204	0,0207	0,1256	0,0019	0,0049	0,0317	0,0204	0,0207	0,1358
9	0,0119	0,0122	0,0993	0,0015	0,0024	0,0211	0,0085	0,0087	0,0749	0,0015	0,0023	0,0212	0,0098	0,0099	0,0872
10	0,0119	0,0122	0,0993	0,0015	0,0024	0,0211	0,0085	0,0087	0,0749	0,0015	0,0023	0,0212	0,0098	0,0099	0,0872
11	0,0908	0,0927	0,2179	0,0050	0,0104	0,0336	0,0444	0,0456	0,1611	0,0047	0,0101	0,0327	0,0520	0,0524	0,1753
12	0,0207	0,0212	0,1389	0,0019	0,0044	0,0304	0,0153	0,0155	0,1073	0,0016	0,0037	0,0295	0,0154	0,0157	0,1203
13	0,1175	0,1196	0,2341	0,0090	0,0154	0,0361	0,0743	0,0734	0,1882	0,0066	0,0122	0,0347	0,0651	0,0650	0,1943
14	0,0403	0,0411	0,1854	0,0027	0,0070	0,0357	0,0250	0,0254	0,1385	0,0022	0,0060	0,0342	0,0259	0,0262	0,1526
15	0,0763	0,0775	0,2244	0,0038	0,0108	0,0390	0,0418	0,0423	0,1703	0,0032	0,0092	0,0365	0,0433	0,0435	0,1812
16	0,1126	0,1150	0,2029	0,0103	0,0146	0,0286	0,0769	0,0761	0,1665	0,0083	0,0124	0,0294	0,0690	0,0691	0,1750
17	0,0398	0,0405	0,1850	0,0027	0,0070	0,0357	0,0248	0,0251	0,1383	0,0022	0,0058	0,0342	0,0250	0,0253	0,1520
18	0,0401	0,0409	0,1851	0,0027	0,0070	0,0357	0,0249	0,0253	0,1385	0,0023	0,0063	0,0345	0,0269	0,0275	0,1536
19	0,0398	0,0405	0,1850	0,0027	0,0070	0,0357	0,0248	0,0251	0,1383	0,0022	0,0058	0,0342	0,0250	0,0253	0,1520
20	0,1184	0,1207	0,2395	0,0084	0,0156	0,0376	0,0753	0,0754	0,1923	0,0071	0,0128	0,0349	0,0657	0,0651	0,1962
21	0,0799	0,0812	0,2266	0,0040	0,0112	0,0391	0,0436	0,0442	0,1725	0,0033	0,0095	0,0365	0,0451	0,0453	0,1831
22	0,0833	0,0847	0,2285	0,0041	0,0115	0,0392	0,0454	0,0460	0,1746	0,0034	0,0098	0,0365	0,0469	0,0471	0,1848
23	0,0866	0,0880	0,2302	0,0043	0,0119	0,0392	0,0472	0,0478	0,1764	0,0035	0,0101	0,0365	0,0486	0,0489	0,1863
24	0,0896	0,0912	0,2316	0,0044	0,0122	0,0392	0,0489	0,0495	0,1781	0,0036	0,0103	0,0365	0,0503	0,0506	0,1876
25	0,0925	0,0941	0,2328	0,0046	0,0125	0,0391	0,0507	0,0512	0,1796	0,0038	0,0106	0,0364	0,0519	0,0523	0,1888
26	0,0951	0,0969	0,2338	0,0047	0,0128	0,0391	0,0523	0,0529	0,1809	0,0039	0,0108	0,0364	0,0535	0,0539	0,1898
27	0,0976	0,0995	0,2346	0,0049	0,0130	0,0390	0,0539	0,0545	0,1821	0,0040	0,0111	0,0363	0,0551	0,0554	0,1907
28	0,0999	0,1018	0,2353	0,0051	0,0133	0,0389	0,0555	0,0561	0,1831	0,0042	0,0113	0,0362	0,0565	0,0569	0,1914
29	0,1020	0,1040	0,2358	0,0052	0,0135	0,0387	0,0570	0,0575	0,1840	0,0043	0,0115	0,0360	0,0579	0,0583	0,1921
30	0,1039	0,1060	0,2362	0,0054	0,0137	0,0386	0,0585	0,0590	0,1848	0,0044	0,0117	0,0359	0,0593	0,0597	0,1926
31	0,1057	0,1078	0,2365	0,0055	0,0139	0,0385	0,0598	0,0603	0,1855	0,0045	0,0119	0,0358	0,0605	0,0609	0,1930
32	0,1073	0,1095	0,2366	0,0057	0,0141	0,0383	0,0612	0,0617	0,1861	0,0047	0,0120	0,0357	0,0617	0,0622	0,1934
33	0,1087	0,1110	0,2367	0,0058	0,0142	0,0381	0,0624	0,0629	0,1866	0,0048	0,0122	0,0355	0,0629	0,0633	0,1936
34	0,1100	0,1124	0,2367	0,0060	0,0144	0,0380	0,0636	0,0641	0,1870	0,0049	0,0123	0,0354	0,0640	0,0644	0,1939
35	0,1112	0,1136	0,2367	0,0061	0,0145	0,0378	0,0647	0,0652	0,1874	0,0051	0,0125	0,0352	0,0650	0,0655	0,1940
36	0,1123	0,1147	0,2366	0,0063	0,0146	0,0376	0,0658	0,0662	0,1877	0,0052	0,0126	0,0351	0,0659	0,0664	0,1941

Tabela 5.16. Wyniki badań miar dwuelementowych dla korpusu *KIPI* podzielonego na 10 części, i poddanego dyspersji miarą TF-IDF, część 3.

95%	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
37	0,0083	0,0166	0,0357	0,0033	0,0065	0,0191	0,0141	0,0300	0,0559	0,1110	0,1113	0,2278	0,0131	0,0295	0,0556
38	0,0084	0,0166	0,0355	0,0034	0,0066	0,0190	0,0144	0,0301	0,0557	0,1121	0,1123	0,2279	0,0134	0,0296	0,0554
39	0,0085	0,0167	0,0352	0,0034	0,0066	0,0189	0,0147	0,0302	0,0555	0,1131	0,1133	0,2279	0,0137	0,0297	0,0552
40	0,0086	0,0167	0,0349	0,0035	0,0067	0,0187	0,0150	0,0303	0,0553	0,1140	0,1142	0,2279	0,0139	0,0297	0,0549
41	0,0087	0,0167	0,0346	0,0035	0,0068	0,0186	0,0152	0,0303	0,0551	0,1149	0,1150	0,2278	0,0142	0,0298	0,0547
42	0,0087	0,0167	0,0344	0,0036	0,0068	0,0185	0,0155	0,0304	0,0549	0,1156	0,1157	0,2277	0,0144	0,0298	0,0545
43	0,0088	0,0167	0,0341	0,0036	0,0069	0,0184	0,0157	0,0304	0,0547	0,1163	0,1163	0,2276	0,0146	0,0299	0,0543
44	0,0089	0,0167	0,0338	0,0037	0,0069	0,0182	0,0159	0,0304	0,0545	0,1169	0,1169	0,2274	0,0149	0,0299	0,0540
45	0,0089	0,0167	0,0336	0,0037	0,0070	0,0181	0,0161	0,0305	0,0543	0,1175	0,1174	0,2272	0,0151	0,0299	0,0538
46	0,0090	0,0167	0,0334	0,0038	0,0070	0,0180	0,0163	0,0305	0,0541	0,1180	0,1179	0,2270	0,0153	0,0299	0,0536
47	0,0091	0,0167	0,0331	0,0038	0,0070	0,0179	0,0165	0,0305	0,0539	0,1184	0,1183	0,2267	0,0155	0,0299	0,0534
48	0,0091	0,0167	0,0329	0,0039	0,0071	0,0178	0,0167	0,0305	0,0537	0,1188	0,1187	0,2265	0,0156	0,0299	0,0532
49	0,0091	0,0167	0,0327	0,0039	0,0071	0,0177	0,0169	0,0305	0,0535	0,1192	0,1191	0,2262	0,0158	0,0299	0,0530
50	0,0092	0,0167	0,0325	0,0039	0,0071	0,0176	0,0171	0,0305	0,0533	0,1195	0,1194	0,2259	0,0160	0,0299	0,0528
51	0,0107	0,0174	0,0352	0,0036	0,0061	0,0200	0,0192	0,0302	0,0540	0,1187	0,1178	0,2282	0,0170	0,0287	0,0548
52	0,0103	0,0169	0,0369	0,0030	0,0052	0,0208	0,0186	0,0298	0,0552	0,1157	0,1146	0,2303	0,0158	0,0276	0,0562
53	0,0095	0,0158	0,0385	0,0024	0,0041	0,0214	0,0176	0,0291	0,0565	0,1110	0,1095	0,2320	0,0140	0,0258	0,0576
54	0,0081	0,0139	0,0400	0,0018	0,0031	0,0217	0,0161	0,0277	0,0577	0,1035	0,1016	0,2326	0,0118	0,0230	0,0586
55	0,0064	0,0115	0,0411	0,0014	0,0024	0,0216	0,0142	0,0255	0,0588	0,0927	0,0906	0,2317	0,0093	0,0193	0,0590
56	0,0048	0,0087	0,0415	0,0012	0,0019	0,0211	0,0120	0,0226	0,0595	0,0787	0,0764	0,2285	0,0069	0,0149	0,0585
57	0,0035	0,0062	0,0411	0,0009	0,0015	0,0200	0,0096	0,0188	0,0594	0,0619	0,0597	0,2219	0,0051	0,0106	0,0568
58	0,0026	0,0044	0,0396	0,0008	0,0013	0,0186	0,0073	0,0145	0,0586	0,0442	0,0425	0,2116	0,0038	0,0075	0,0538
59	0,0020	0,0033	0,0372	0,0007	0,0011	0,0170	0,0055	0,0106	0,0567	0,0300	0,0291	0,1974	0,0030	0,0056	0,0500
60	0,0016	0,0026	0,0341	0,0006	0,0010	0,0153	0,0042	0,0077	0,0538	0,0214	0,0211	0,1796	0,0024	0,0045	0,0454
61	0,0013	0,0021	0,0306	0,0006	0,0009	0,0138	0,0033	0,0059	0,0498	0,0163	0,0162	0,1591	0,0021	0,0037	0,0407
62	0,0012	0,0018	0,0270	0,0006	0,0008	0,0123	0,0028	0,0048	0,0454	0,0130	0,0130	0,1386	0,0018	0,0032	0,0365
63	0,0010	0,0016	0,0236	0,0005	0,0008	0,0111	0,0024	0,0040	0,0410	0,0108	0,0109	0,1195	0,0017	0,0029	0,0326
64	0,0010	0,0015	0,0205	0,0005	0,0008	0,0101	0,0021	0,0035	0,0368	0,0094	0,0095	0,1036	0,0016	0,0027	0,0294
65	0,0009	0,0014	0,0180	0,0005	0,0007	0,0093	0,0019	0,0031	0,0333	0,0084	0,0085	0,0909	0,0015	0,0025	0,0268
66	0,0009	0,0013	0,0160	0,0005	0,0007	0,0086	0,0018	0,0029	0,0301	0,0078	0,0079	0,0805	0,0015	0,0024	0,0247
67	0,0008	0,0013	0,0144	0,0005	0,0007	0,0080	0,0017	0,0027	0,0275	0,0074	0,0074	0,0725	0,0014	0,0023	0,0232
68	0,0008	0,0012	0,0132	0,0005	0,0007	0,0076	0,0016	0,0026	0,0255	0,0071	0,0071	0,0667	0,0014	0,0023	0,0218
69	0,0008	0,0012	0,0122	0,0005	0,0007	0,0072	0,0016	0,0025	0,0238	0,0068	0,0069	0,0622	0,0014	0,0022	0,0207
70	0,0008	0,0012	0,0114	0,0005	0,0007	0,0069	0,0015	0,0024	0,0226	0,0067	0,0067	0,0589	0,0013	0,0022	0,0197
71	0,0057	0,0083	0,0151	0,0058	0,0086	0,0139	0,0121	0,0165	0,0265	0,0773	0,0770	0,1315	0,0120	0,0167	0,0263
72	0,0069	0,0104	0,0177	0,0058	0,0087	0,0138	0,0148	0,0205	0,0316	0,0960	0,0956	0,1577	0,0147	0,0207	0,0314

Tabela 5.17. Wyniki badań miar dwuelementowych dla korpusu *KIPI* podzielonego na 10 części, i poddanego dyspersji miarą TF-IDF, część 4.

95%	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30
37	0,1133	0,1158	0,2364	0,0064	0,0147	0,0374	0,0668	0,0672	0,1879	0,0053	0,0127	0,0349	0,0668	0,0673	0,1942
38	0,1142	0,1167	0,2362	0,0065	0,0148	0,0373	0,0678	0,0681	0,1881	0,0054	0,0128	0,0348	0,0677	0,0682	0,1942
39	0,1150	0,1175	0,2359	0,0067	0,0149	0,0371	0,0687	0,0690	0,1882	0,0055	0,0129	0,0346	0,0685	0,0690	0,1941
40	0,1157	0,1182	0,2357	0,0068	0,0150	0,0369	0,0695	0,0699	0,1883	0,0056	0,0130	0,0345	0,0692	0,0698	0,1941
41	0,1164	0,1189	0,2354	0,0069	0,0151	0,0367	0,0703	0,0706	0,1884	0,0058	0,0131	0,0344	0,0699	0,0705	0,1940
42	0,1169	0,1195	0,2350	0,0070	0,0152	0,0365	0,0711	0,0714	0,1884	0,0059	0,0131	0,0342	0,0706	0,0712	0,1939
43	0,1175	0,1201	0,2347	0,0071	0,0152	0,0364	0,0718	0,0721	0,1884	0,0060	0,0132	0,0341	0,0712	0,0718	0,1937
44	0,1179	0,1205	0,2343	0,0072	0,0153	0,0362	0,0724	0,0727	0,1884	0,0061	0,0133	0,0339	0,0718	0,0724	0,1936
45	0,1184	0,1210	0,2339	0,0074	0,0153	0,0360	0,0731	0,0733	0,1883	0,0062	0,0133	0,0338	0,0723	0,0729	0,1934
46	0,1187	0,1214	0,2335	0,0075	0,0154	0,0358	0,0737	0,0739	0,1883	0,0063	0,0134	0,0336	0,0728	0,0735	0,1932
47	0,1191	0,1217	0,2331	0,0076	0,0154	0,0357	0,0742	0,0744	0,1882	0,0064	0,0135	0,0335	0,0733	0,0739	0,1930
48	0,1194	0,1220	0,2327	0,0077	0,0154	0,0355	0,0747	0,0749	0,1881	0,0065	0,0135	0,0334	0,0738	0,0744	0,1928
49	0,1197	0,1223	0,2323	0,0078	0,0154	0,0354	0,0752	0,0754	0,1880	0,0065	0,0135	0,0332	0,0742	0,0748	0,1926
50	0,1199	0,1226	0,2319	0,0078	0,0155	0,0352	0,0757	0,0758	0,1878	0,0066	0,0136	0,0331	0,0746	0,0752	0,1923
51	0,1141	0,1158	0,2371	0,0086	0,0150	0,0373	0,0710	0,0699	0,1895	0,0058	0,0113	0,0357	0,0591	0,0589	0,1953
52	0,1082	0,1094	0,2395	0,0079	0,0144	0,0385	0,0666	0,0653	0,1905	0,0049	0,0100	0,0366	0,0508	0,0505	0,1952
53	0,0984	0,0991	0,2407	0,0071	0,0134	0,0397	0,0606	0,0592	0,1908	0,0040	0,0083	0,0372	0,0406	0,0402	0,1930
54	0,0843	0,0847	0,2395	0,0061	0,0120	0,0407	0,0529	0,0513	0,1899	0,0031	0,0065	0,0372	0,0300	0,0299	0,1874
55	0,0665	0,0669	0,2348	0,0050	0,0102	0,0413	0,0436	0,0420	0,1870	0,0024	0,0049	0,0366	0,0216	0,0217	0,1785
56	0,0465	0,0472	0,2251	0,0040	0,0082	0,0414	0,0337	0,0324	0,1820	0,0019	0,0037	0,0352	0,0161	0,0163	0,1663
57	0,0300	0,0308	0,2106	0,0032	0,0063	0,0408	0,0252	0,0243	0,1741	0,0016	0,0030	0,0330	0,0126	0,0129	0,1509
58	0,0204	0,0211	0,1914	0,0025	0,0049	0,0393	0,0192	0,0187	0,1630	0,0013	0,0025	0,0305	0,0104	0,0106	0,1346
59	0,0152	0,0158	0,1691	0,0021	0,0039	0,0373	0,0151	0,0149	0,1501	0,0012	0,0021	0,0279	0,0088	0,0091	0,1185
60	0,0120	0,0125	0,1462	0,0017	0,0032	0,0345	0,0123	0,0122	0,1347	0,0010	0,0019	0,0253	0,0078	0,0081	0,1040
61	0,0099	0,0104	0,1247	0,0015	0,0027	0,0316	0,0104	0,0103	0,1198	0,0010	0,0017	0,0231	0,0072	0,0074	0,0918
62	0,0086	0,0090	0,1068	0,0013	0,0024	0,0287	0,0090	0,0090	0,1057	0,0009	0,0016	0,0209	0,0068	0,0070	0,0816
63	0,0078	0,0082	0,0922	0,0012	0,0021	0,0260	0,0081	0,0081	0,0934	0,0009	0,0016	0,0192	0,0065	0,0067	0,0740
64	0,0073	0,0076	0,0813	0,0011	0,0020	0,0237	0,0075	0,0075	0,0837	0,0009	0,0015	0,0178	0,0063	0,0065	0,0679
65	0,0069	0,0072	0,0731	0,0011	0,0019	0,0216	0,0071	0,0071	0,0754	0,0008	0,0015	0,0166	0,0062	0,0063	0,0633
66	0,0067	0,0069	0,0670	0,0010	0,0018	0,0198	0,0068	0,0069	0,0689	0,0008	0,0014	0,0157	0,0061	0,0062	0,0598
67	0,0065	0,0067	0,0626	0,0010	0,0017	0,0184	0,0066	0,0067	0,0639	0,0008	0,0014	0,0149	0,0060	0,0062	0,0573
68	0,0064	0,0065	0,0592	0,0010	0,0017	0,0173	0,0065	0,0065	0,0602	0,0008	0,0014	0,0143	0,0060	0,0061	0,0552
69	0,0063	0,0064	0,0565	0,0010	0,0016	0,0164	0,0064	0,0064	0,0574	0,0008	0,0014	0,0137	0,0059	0,0060	0,0535
70	0,0062	0,0063	0,0545	0,0009	0,0016	0,0156	0,0063	0,0063	0,0553	0,0008	0,0014	0,0132	0,0059	0,0060	0,0522
71	0,0773	0,0785	0,1317	0,0122	0,0175	0,0280	0,0995	0,0994	0,1602	0,0122	0,0175	0,0280	0,0992	0,0996	0,1608
72	0,0959	0,0974	0,1580	0,0120	0,0173	0,0279	0,1008	0,1007	0,1644	0,0120	0,0174	0,0278	0,1005	0,1009	0,1650

Istnieje też możliwość wystąpienia innego problemu – zbyt małej, wybranej arbitralnie ziarnistości podziału korpusu na części. Na potrzeby tego badania korpus *KIPI* został podzielony na 10 ciągłych części (każda z nich zawierała około 10% tekstu z korpusu). Źródła nie podają informacji o zawartości tematycznej artykułów ani o procentowej zawartości każdego działu tematycznego w pełnym korpusie *KIPI* [29][25]. Takie informacje dostępne są jedynie dla próbki korpusu i znajdują się one na stronie internetowej *Korpusu IPI PAN* [29].

Wyniki badań miar dwuelementowych na korpusie *KIPI* podzielonym na 20 fragmentów i poddanym dyspersji

Autor niniejszej pracy postanowił sprawdzić, jak zmieniają się wyniki po zwiększeniu ziarnistości podziału do 20, czyli po podziale na 20 części, z których każda będzie zawierać 5% tekstów całego korpusu. Procent ten został wybrany po zasugerowaniu się danymi dotyczącymi próbki z korpusu *KIPI* [29]. Zauważyć można, że najmniejszy dział tematyczny stanowi właśnie około 5% całego korpusu *KIPI*. Jednak zaznaczyć trzeba, że autor niniejszej pracy zdaje sobie sprawę, że próbka nie odzwierciedla statystyk całego korpusu – po prostu taka informacja wydaje się lepsza niż brak jakiegokolwiek informacji. Innymi słowy ze względu na brak istotnych informacji o składzie korpusu *KIPI* podział na 10 czy 20 części jest tak samo dobry jak na każdą inną ich liczbę.

Cztery tabele 5.18, 5.19, 5.20 oraz 5.21 prezentują jakość wyników osiągniętych przez 72 funkcje w 30 różnych badaniach (30 zestawów danych pozyskanych z korpusu *KIPI*). Różnica pomiędzy tym a poprzednim badaniem jest taka, że w tym przypadku korpus *KIPI* został podzielony na 20 części. Wykorzystana została natomiast ta sama miara dyspersji – TF-IDF. Indeksy miar i typów badań pozostały takie same, jak w poprzednich badaniach.

Dwukrotne zwiększenie ziarnistości spowodowało poprawę jakości generowanych rozwiązań w stosunku do wyników z poprzedniego badania w każdym przypadku. Wzrost jakości sięgnął nawet około 50% w stosunku do poprzedniego badania, ale taki przeskok nie spowodował nawet wyrównania wyników osiągniętych przy badaniu korpusu bez podziału i dyspersji. Wykonanie dyspersji tą metodą spowodowało osiągnięcie wyników na poziomie od około 30% do 60% jakości wyników badań przeprowadzonych na korpusie *KIPI* bez dyspersji.

Najlepsze jakościowo wyniki zostały osiągnięte dla następujących miar asocjacyjnych: *W Specific Correlation*, *Specific Frequency Biased Mutual Dependency*, *T-Score*, *Loglikelihood*, *W Order*, *W Term Frequency Order* oraz zestaw miar *Specific Exponential Correlation* i *W Specific Exponential Correlation* dla pewnych wartości ich parametru. Opisany zestaw funkcji uległ zmianie w stosunku do poprzedniego badania wpływu dyspersji na jakość wyników, ale w konkretny sposób, ponieważ nie pojawiła się żadna nowa funkcja w tym zestawie, a został on jedynie okrojony. Pierwszą obserwacją jest to, że być może dobre wyniki pewnych funkcji w poprzednim badaniu były spowodowane jedynie ogólnie wynikami niskiej jakości. Potwierdzeniem poprawności takiej obserwacji może być przykład miary *Sorgenfrei*, która okazała się być jedną z najlepszych w poprzednim badaniu (jej wynik w poprzednim badaniu jest zbliżony do wyniku w tym badaniu), natomiast wynik funkcji *Loglikelihood* jest zauważalnie lepszy. Innymi słowy pojawienie się miary *Sorgenfrei* w gronie najlepszych mogło być spowodowane ogólnym obniżeniem jakości wszystkich funkcji z wyjątkiem właśnie tej – było jej łatwiej osiągnąć wynik pozwalający na uplasowanie się w czołówce.

Niniejsze i poprzednie badanie pokazują, że taka metoda dyspersji nie spełnia oczekiwań w przypadku badanego korpusu *KIPI*. Nie można jednak jednoznacznie stwierdzić, że winna jest sama metoda. Powodem takiej niemożności są informacje zamieszczone przez autora niniejszej pracy przy omawianiu poprzedniego badania, dyspersji korpusu podzielonego na 10 części, a mianowicie brak informacji o grupowaniu tematycznym tekstów składowych korpusu *KIPI*.

Tabela 5.18. Wyniki badań miar dwuelementowych dla korpusu *KIPI* podzielonego na 20 części, i poddanego dyspersji miarą TF-IDF, część 1.

95%	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
1	0,0098	0,0158	0,0235	0,0056	0,0083	0,0133	0,0236	0,0323	0,0469	0,1409	0,1405	0,2139	0,0236	0,0328	0,0468
2	0,0014	0,0020	0,0035	0,0015	0,0020	0,0032	0,0037	0,0050	0,0114	0,0243	0,0244	0,0546	0,0046	0,0060	0,0124
3	0,0016	0,0026	0,0288	0,0008	0,0013	0,0161	0,0027	0,0052	0,0392	0,0131	0,0132	0,1036	0,0025	0,0051	0,0416
4	0,0039	0,0065	0,0341	0,0017	0,0025	0,0167	0,0067	0,0137	0,0515	0,0351	0,0361	0,1562	0,0068	0,0153	0,0549
5	0,0039	0,0065	0,0341	0,0017	0,0025	0,0167	0,0067	0,0137	0,0516	0,0351	0,0361	0,1562	0,0068	0,0153	0,0549
6	0,0038	0,0087	0,0425	0,0016	0,0033	0,0220	0,0058	0,0162	0,0563	0,0418	0,0426	0,1719	0,0056	0,0171	0,0593
7	0,0023	0,0045	0,0387	0,0011	0,0019	0,0203	0,0039	0,0090	0,0493	0,0225	0,0228	0,1415	0,0036	0,0088	0,0507
8	0,0032	0,0064	0,0385	0,0014	0,0025	0,0201	0,0054	0,0127	0,0520	0,0319	0,0324	0,1537	0,0047	0,0126	0,0544
9	0,0016	0,0020	0,0222	0,0008	0,0010	0,0116	0,0031	0,0045	0,0357	0,0112	0,0114	0,0957	0,0031	0,0047	0,0381
10	0,0016	0,0020	0,0222	0,0008	0,0010	0,0116	0,0031	0,0045	0,0357	0,0112	0,0114	0,0957	0,0031	0,0047	0,0381
11	0,0087	0,0162	0,0380	0,0035	0,0059	0,0192	0,0146	0,0320	0,0609	0,1049	0,1067	0,2209	0,0145	0,0334	0,0620
12	0,0023	0,0043	0,0352	0,0011	0,0019	0,0189	0,0038	0,0084	0,0466	0,0210	0,0213	0,1292	0,0036	0,0086	0,0498
13	0,0152	0,0243	0,0410	0,0056	0,0093	0,0230	0,0263	0,0397	0,0622	0,1564	0,1554	0,2575	0,0238	0,0382	0,0628
14	0,0038	0,0087	0,0425	0,0016	0,0033	0,0220	0,0058	0,0162	0,0563	0,0418	0,0426	0,1718	0,0056	0,0171	0,0593
15	0,0064	0,0162	0,0453	0,0025	0,0056	0,0236	0,0095	0,0287	0,0631	0,0858	0,0870	0,2193	0,0089	0,0294	0,0645
16	0,0142	0,0215	0,0311	0,0069	0,0100	0,0192	0,0262	0,0355	0,0513	0,1464	0,1463	0,2263	0,0255	0,0355	0,0531
17	0,0038	0,0086	0,0425	0,0016	0,0031	0,0220	0,0058	0,0161	0,0562	0,0415	0,0422	0,1715	0,0055	0,0167	0,0592
18	0,0038	0,0086	0,0425	0,0016	0,0032	0,0220	0,0058	0,0161	0,0562	0,0416	0,0423	0,1716	0,0055	0,0169	0,0593
19	0,0038	0,0086	0,0425	0,0016	0,0031	0,0220	0,0058	0,0161	0,0562	0,0415	0,0422	0,1715	0,0055	0,0167	0,0592
20	0,0133	0,0228	0,0425	0,0042	0,0072	0,0217	0,0250	0,0400	0,0641	0,1553	0,1543	0,2612	0,0224	0,0381	0,0644
21	0,0067	0,0169	0,0453	0,0026	0,0059	0,0236	0,0100	0,0298	0,0634	0,0908	0,0920	0,2229	0,0094	0,0305	0,0647
22	0,0070	0,0176	0,0453	0,0028	0,0061	0,0237	0,0105	0,0309	0,0637	0,0957	0,0969	0,2263	0,0098	0,0314	0,0649
23	0,0073	0,0182	0,0452	0,0029	0,0064	0,0237	0,0110	0,0319	0,0640	0,1005	0,1016	0,2294	0,0103	0,0324	0,0650
24	0,0076	0,0189	0,0451	0,0030	0,0066	0,0237	0,0115	0,0328	0,0642	0,1051	0,1062	0,2323	0,0107	0,0332	0,0651
25	0,0079	0,0194	0,0450	0,0031	0,0069	0,0236	0,0120	0,0337	0,0644	0,1095	0,1105	0,2350	0,0112	0,0340	0,0652
26	0,0083	0,0199	0,0448	0,0032	0,0071	0,0236	0,0126	0,0344	0,0645	0,1137	0,1147	0,2374	0,0117	0,0347	0,0652
27	0,0086	0,0204	0,0447	0,0034	0,0074	0,0236	0,0131	0,0351	0,0646	0,1176	0,1186	0,2396	0,0122	0,0353	0,0652
28	0,0089	0,0209	0,0445	0,0035	0,0076	0,0235	0,0137	0,0358	0,0646	0,1213	0,1222	0,2415	0,0127	0,0359	0,0652
29	0,0092	0,0212	0,0443	0,0036	0,0078	0,0234	0,0142	0,0364	0,0646	0,1248	0,1256	0,2433	0,0132	0,0364	0,0651
30	0,0095	0,0216	0,0441	0,0037	0,0080	0,0234	0,0147	0,0369	0,0646	0,1280	0,1288	0,2449	0,0137	0,0368	0,0650
31	0,0097	0,0219	0,0438	0,0038	0,0082	0,0233	0,0153	0,0374	0,0646	0,1310	0,1317	0,2464	0,0142	0,0372	0,0649
32	0,0100	0,0222	0,0436	0,0040	0,0084	0,0232	0,0158	0,0378	0,0646	0,1338	0,1344	0,2476	0,0147	0,0376	0,0648
33	0,0103	0,0224	0,0433	0,0041	0,0086	0,0231	0,0163	0,0381	0,0645	0,1363	0,1368	0,2488	0,0152	0,0379	0,0647
34	0,0105	0,0226	0,0431	0,0042	0,0087	0,0230	0,0168	0,0385	0,0644	0,1386	0,1391	0,2498	0,0157	0,0382	0,0646
35	0,0108	0,0228	0,0429	0,0043	0,0089	0,0229	0,0173	0,0387	0,0643	0,1407	0,1411	0,2506	0,0161	0,0384	0,0645
36	0,0110	0,0229	0,0426	0,0044	0,0090	0,0228	0,0178	0,0390	0,0642	0,1426	0,1430	0,2514	0,0166	0,0387	0,0643

Tabela 5.19. Wyniki badań miar dwuelementowych dla korpusu *KIPI* podzielonego na 20 części, i poddanego dyspersji miarą TF-IDF, część 2.

95%	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30
1	0,1429	0,1421	0,2136	0,0123	0,0173	0,0286	0,1048	0,1051	0,1846	0,0123	0,0172	0,0286	0,1055	0,1044	0,1839
2	0,0266	0,0266	0,0562	0,0025	0,0036	0,0073	0,0276	0,0280	0,0634	0,0043	0,0056	0,0099	0,0318	0,0317	0,0665
3	0,0134	0,0138	0,1163	0,0015	0,0031	0,0271	0,0111	0,0111	0,0943	0,0013	0,0027	0,0261	0,0110	0,0112	0,1044
4	0,0428	0,0426	0,1775	0,0031	0,0061	0,0311	0,0223	0,0231	0,1261	0,0029	0,0060	0,0311	0,0278	0,0277	0,1458
5	0,0428	0,0426	0,1775	0,0031	0,0061	0,0311	0,0223	0,0231	0,1261	0,0029	0,0060	0,0311	0,0278	0,0277	0,1458
6	0,0474	0,0472	0,1935	0,0030	0,0082	0,0378	0,0288	0,0292	0,1471	0,0025	0,0070	0,0362	0,0305	0,0304	0,1609
7	0,0229	0,0234	0,1511	0,0021	0,0049	0,0342	0,0170	0,0172	0,1240	0,0017	0,0040	0,0312	0,0169	0,0171	0,1296
8	0,0336	0,0339	0,1681	0,0027	0,0065	0,0348	0,0226	0,0229	0,1318	0,0021	0,0054	0,0331	0,0230	0,0231	0,1420
9	0,0125	0,0127	0,1074	0,0016	0,0025	0,0222	0,0089	0,0091	0,0817	0,0015	0,0024	0,0221	0,0102	0,0103	0,0942
10	0,0125	0,0127	0,1074	0,0016	0,0025	0,0222	0,0089	0,0091	0,0817	0,0015	0,0024	0,0221	0,0102	0,0103	0,0942
11	0,1194	0,1182	0,2359	0,0063	0,0140	0,0376	0,0590	0,0607	0,1755	0,0059	0,0134	0,0368	0,0702	0,0692	0,1915
12	0,0226	0,0230	0,1471	0,0021	0,0047	0,0316	0,0164	0,0166	0,1149	0,0017	0,0040	0,0306	0,0168	0,0170	0,1277
13	0,1545	0,1529	0,2646	0,0127	0,0211	0,0430	0,0993	0,0984	0,2176	0,0090	0,0162	0,0407	0,0873	0,0852	0,2208
14	0,0474	0,0472	0,1935	0,0030	0,0082	0,0378	0,0288	0,0292	0,1471	0,0025	0,0070	0,0362	0,0305	0,0304	0,1609
15	0,0964	0,0949	0,2376	0,0046	0,0138	0,0427	0,0522	0,0531	0,1828	0,0038	0,0116	0,0400	0,0555	0,0546	0,1938
16	0,1487	0,1479	0,2345	0,0143	0,0200	0,0349	0,1011	0,1007	0,1953	0,0113	0,0165	0,0355	0,0919	0,0902	0,2037
17	0,0466	0,0463	0,1930	0,0030	0,0080	0,0377	0,0284	0,0288	0,1468	0,0024	0,0066	0,0361	0,0291	0,0289	0,1601
18	0,0470	0,0469	0,1933	0,0030	0,0081	0,0378	0,0287	0,0292	0,1471	0,0026	0,0073	0,0365	0,0318	0,0320	0,1624
19	0,0465	0,0463	0,1930	0,0030	0,0080	0,0377	0,0284	0,0288	0,1468	0,0024	0,0066	0,0361	0,0291	0,0289	0,1601
20	0,1534	0,1513	0,2688	0,0116	0,0208	0,0441	0,1004	0,1005	0,2212	0,0091	0,0152	0,0402	0,0781	0,0749	0,2177
21	0,1015	0,1000	0,2406	0,0048	0,0143	0,0429	0,0550	0,0559	0,1857	0,0039	0,0121	0,0402	0,0583	0,0573	0,1964
22	0,1064	0,1048	0,2434	0,0050	0,0149	0,0432	0,0577	0,0586	0,1885	0,0041	0,0126	0,0404	0,0611	0,0600	0,1987
23	0,1111	0,1095	0,2459	0,0052	0,0154	0,0433	0,0604	0,0614	0,1910	0,0043	0,0130	0,0405	0,0638	0,0627	0,2009
24	0,1156	0,1140	0,2482	0,0054	0,0159	0,0435	0,0631	0,0641	0,1934	0,0045	0,0134	0,0406	0,0665	0,0653	0,2029
25	0,1198	0,1182	0,2503	0,0057	0,0164	0,0436	0,0657	0,0667	0,1956	0,0046	0,0138	0,0407	0,0690	0,0678	0,2048
26	0,1237	0,1221	0,2521	0,0059	0,0169	0,0437	0,0683	0,0693	0,1977	0,0048	0,0142	0,0408	0,0715	0,0703	0,2065
27	0,1273	0,1258	0,2538	0,0061	0,0173	0,0438	0,0708	0,0718	0,1995	0,0050	0,0146	0,0408	0,0739	0,0727	0,2080
28	0,1307	0,1292	0,2552	0,0064	0,0177	0,0438	0,0732	0,0742	0,2013	0,0052	0,0150	0,0408	0,0762	0,0749	0,2094
29	0,1338	0,1323	0,2565	0,0066	0,0181	0,0438	0,0755	0,0765	0,2028	0,0054	0,0153	0,0408	0,0784	0,0771	0,2106
30	0,1366	0,1352	0,2576	0,0069	0,0185	0,0438	0,0778	0,0787	0,2043	0,0056	0,0156	0,0408	0,0805	0,0792	0,2118
31	0,1392	0,1379	0,2586	0,0071	0,0188	0,0437	0,0799	0,0808	0,2056	0,0058	0,0159	0,0408	0,0824	0,0811	0,2128
32	0,1415	0,1403	0,2594	0,0073	0,0191	0,0437	0,0819	0,0828	0,2067	0,0060	0,0162	0,0407	0,0843	0,0830	0,2137
33	0,1437	0,1425	0,2601	0,0076	0,0194	0,0436	0,0838	0,0847	0,2078	0,0062	0,0164	0,0407	0,0860	0,0847	0,2145
34	0,1456	0,1444	0,2607	0,0078	0,0196	0,0436	0,0856	0,0865	0,2088	0,0064	0,0167	0,0406	0,0876	0,0863	0,2152
35	0,1473	0,1463	0,2612	0,0081	0,0198	0,0435	0,0873	0,0882	0,2096	0,0066	0,0169	0,0406	0,0892	0,0879	0,2158
36	0,1489	0,1479	0,2616	0,0083	0,0201	0,0434	0,0889	0,0897	0,2104	0,0068	0,0171	0,0405	0,0906	0,0893	0,2163

Tabela 5.20. Wyniki badań miar dwuelementowych dla korpusu *KIPI* podzielonego na 20 części, i poddanego dyspersji miarą TF-IDF, część 3.

95%	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
37	0,0112	0,0230	0,0423	0,0045	0,0092	0,0227	0,0183	0,0392	0,0641	0,1444	0,1447	0,2521	0,0170	0,0388	0,0642
38	0,0114	0,0231	0,0421	0,0046	0,0093	0,0226	0,0187	0,0394	0,0640	0,1460	0,1462	0,2527	0,0175	0,0390	0,0640
39	0,0116	0,0232	0,0418	0,0047	0,0094	0,0225	0,0192	0,0396	0,0639	0,1474	0,1476	0,2532	0,0179	0,0391	0,0638
40	0,0117	0,0233	0,0416	0,0048	0,0095	0,0224	0,0196	0,0397	0,0637	0,1487	0,1488	0,2536	0,0183	0,0393	0,0637
41	0,0119	0,0233	0,0413	0,0049	0,0096	0,0223	0,0200	0,0398	0,0636	0,1499	0,1500	0,2540	0,0187	0,0394	0,0635
42	0,0120	0,0234	0,0411	0,0050	0,0097	0,0222	0,0204	0,0399	0,0634	0,1509	0,1510	0,2543	0,0190	0,0394	0,0633
43	0,0122	0,0234	0,0408	0,0051	0,0098	0,0220	0,0207	0,0400	0,0633	0,1519	0,1519	0,2545	0,0194	0,0395	0,0632
44	0,0123	0,0234	0,0406	0,0052	0,0099	0,0219	0,0211	0,0401	0,0631	0,1528	0,1528	0,2547	0,0198	0,0396	0,0630
45	0,0124	0,0234	0,0404	0,0053	0,0099	0,0218	0,0214	0,0401	0,0630	0,1536	0,1535	0,2548	0,0201	0,0396	0,0628
46	0,0125	0,0234	0,0401	0,0053	0,0100	0,0217	0,0218	0,0401	0,0628	0,1543	0,1542	0,2549	0,0204	0,0397	0,0627
47	0,0126	0,0234	0,0399	0,0054	0,0100	0,0216	0,0221	0,0402	0,0627	0,1549	0,1548	0,2550	0,0207	0,0397	0,0625
48	0,0127	0,0234	0,0397	0,0055	0,0101	0,0215	0,0223	0,0402	0,0625	0,1555	0,1553	0,2550	0,0210	0,0397	0,0623
49	0,0128	0,0233	0,0394	0,0055	0,0101	0,0214	0,0226	0,0402	0,0624	0,1560	0,1558	0,2550	0,0213	0,0397	0,0621
50	0,0128	0,0233	0,0392	0,0056	0,0102	0,0213	0,0229	0,0402	0,0622	0,1565	0,1563	0,2549	0,0215	0,0397	0,0620
51	0,0149	0,0239	0,0424	0,0048	0,0081	0,0237	0,0256	0,0394	0,0632	0,1533	0,1520	0,2588	0,0224	0,0371	0,0639
52	0,0140	0,0228	0,0439	0,0038	0,0067	0,0242	0,0244	0,0385	0,0643	0,1482	0,1465	0,2596	0,0203	0,0351	0,0650
53	0,0123	0,0207	0,0452	0,0028	0,0050	0,0244	0,0227	0,0370	0,0652	0,1403	0,1381	0,2594	0,0176	0,0321	0,0658
54	0,0101	0,0176	0,0461	0,0021	0,0035	0,0242	0,0204	0,0346	0,0660	0,1285	0,1260	0,2575	0,0143	0,0278	0,0661
55	0,0076	0,0138	0,0464	0,0015	0,0025	0,0235	0,0176	0,0312	0,0665	0,1128	0,1100	0,2536	0,0108	0,0225	0,0655
56	0,0054	0,0100	0,0458	0,0012	0,0019	0,0224	0,0143	0,0268	0,0663	0,0931	0,0903	0,2464	0,0076	0,0165	0,0636
57	0,0036	0,0065	0,0442	0,0009	0,0015	0,0210	0,0109	0,0215	0,0651	0,0705	0,0677	0,2353	0,0053	0,0111	0,0606
58	0,0025	0,0043	0,0418	0,0008	0,0012	0,0193	0,0079	0,0158	0,0630	0,0477	0,0456	0,2202	0,0038	0,0074	0,0566
59	0,0019	0,0031	0,0388	0,0007	0,0010	0,0176	0,0056	0,0108	0,0600	0,0304	0,0294	0,2024	0,0029	0,0053	0,0517
60	0,0015	0,0024	0,0352	0,0006	0,0009	0,0161	0,0042	0,0075	0,0560	0,0208	0,0204	0,1814	0,0023	0,0042	0,0469
61	0,0012	0,0020	0,0316	0,0006	0,0008	0,0148	0,0032	0,0056	0,0514	0,0155	0,0154	0,1597	0,0020	0,0035	0,0424
62	0,0011	0,0017	0,0283	0,0005	0,0008	0,0136	0,0026	0,0044	0,0466	0,0122	0,0122	0,1397	0,0018	0,0030	0,0386
63	0,0010	0,0015	0,0255	0,0005	0,0007	0,0126	0,0022	0,0037	0,0424	0,0102	0,0102	0,1229	0,0016	0,0027	0,0352
64	0,0009	0,0013	0,0230	0,0005	0,0007	0,0118	0,0020	0,0032	0,0387	0,0088	0,0089	0,1092	0,0015	0,0025	0,0325
65	0,0009	0,0013	0,0210	0,0005	0,0007	0,0111	0,0018	0,0028	0,0356	0,0079	0,0079	0,0982	0,0014	0,0023	0,0304
66	0,0008	0,0012	0,0193	0,0005	0,0007	0,0105	0,0017	0,0026	0,0329	0,0073	0,0073	0,0893	0,0014	0,0022	0,0288
67	0,0008	0,0011	0,0180	0,0005	0,0007	0,0100	0,0016	0,0024	0,0307	0,0069	0,0069	0,0823	0,0013	0,0021	0,0275
68	0,0008	0,0011	0,0169	0,0005	0,0007	0,0096	0,0015	0,0023	0,0291	0,0066	0,0066	0,0774	0,0013	0,0021	0,0264
69	0,0008	0,0011	0,0160	0,0005	0,0007	0,0092	0,0015	0,0022	0,0278	0,0064	0,0064	0,0735	0,0013	0,0020	0,0255
70	0,0007	0,0011	0,0152	0,0005	0,0007	0,0089	0,0014	0,0022	0,0268	0,0063	0,0063	0,0707	0,0013	0,0020	0,0246
71	0,0061	0,0087	0,0150	0,0068	0,0100	0,0147	0,0129	0,0174	0,0267	0,0786	0,0784	0,1281	0,0129	0,0176	0,0267
72	0,0083	0,0123	0,0188	0,0071	0,0106	0,0154	0,0173	0,0234	0,0333	0,1075	0,1073	0,1624	0,0173	0,0237	0,0333

Tabela 5.21. Wyniki badań miar dwuelementowych dla korpusu *KIPI* podzielonego na 20 części, i poddanego dyspersji miarą TF-IDF, część 4.

95%	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30
37	0,1504	0,1494	0,2619	0,0085	0,0202	0,0433	0,0904	0,0912	0,2111	0,0070	0,0173	0,0404	0,0919	0,0907	0,2168
38	0,1516	0,1507	0,2621	0,0087	0,0204	0,0432	0,0918	0,0926	0,2118	0,0072	0,0174	0,0403	0,0932	0,0919	0,2172
39	0,1528	0,1519	0,2623	0,0090	0,0206	0,0430	0,0931	0,0939	0,2123	0,0074	0,0176	0,0402	0,0943	0,0931	0,2176
40	0,1538	0,1530	0,2624	0,0092	0,0207	0,0429	0,0944	0,0951	0,2128	0,0076	0,0178	0,0401	0,0954	0,0942	0,2179
41	0,1548	0,1540	0,2625	0,0094	0,0208	0,0428	0,0955	0,0962	0,2132	0,0078	0,0179	0,0400	0,0964	0,0952	0,2181
42	0,1556	0,1548	0,2625	0,0096	0,0209	0,0427	0,0966	0,0973	0,2136	0,0080	0,0180	0,0399	0,0973	0,0962	0,2183
43	0,1564	0,1556	0,2624	0,0098	0,0210	0,0425	0,0976	0,0982	0,2139	0,0081	0,0181	0,0398	0,0982	0,0970	0,2184
44	0,1570	0,1563	0,2624	0,0100	0,0211	0,0424	0,0985	0,0992	0,2142	0,0083	0,0182	0,0397	0,0990	0,0979	0,2186
45	0,1576	0,1569	0,2622	0,0102	0,0212	0,0423	0,0994	0,1000	0,2144	0,0085	0,0183	0,0396	0,0998	0,0986	0,2186
46	0,1582	0,1575	0,2621	0,0103	0,0213	0,0421	0,1002	0,1008	0,2146	0,0086	0,0184	0,0395	0,1005	0,0993	0,2187
47	0,1587	0,1580	0,2620	0,0105	0,0213	0,0420	0,1009	0,1015	0,2148	0,0088	0,0185	0,0394	0,1011	0,1000	0,2187
48	0,1591	0,1584	0,2618	0,0107	0,0214	0,0418	0,1016	0,1022	0,2149	0,0089	0,0185	0,0393	0,1017	0,1006	0,2187
49	0,1595	0,1588	0,2615	0,0108	0,0214	0,0417	0,1023	0,1028	0,2150	0,0091	0,0186	0,0392	0,1023	0,1012	0,2187
50	0,1598	0,1592	0,2613	0,0110	0,0214	0,0416	0,1029	0,1034	0,2150	0,0092	0,0187	0,0391	0,1028	0,1018	0,2186
51	0,1485	0,1464	0,2661	0,0119	0,0204	0,0440	0,0943	0,0931	0,2181	0,0078	0,0147	0,0415	0,0781	0,0759	0,2203
52	0,1386	0,1360	0,2665	0,0108	0,0192	0,0451	0,0875	0,0860	0,2178	0,0063	0,0126	0,0420	0,0656	0,0635	0,2179
53	0,1236	0,1206	0,2648	0,0095	0,0176	0,0460	0,0785	0,0768	0,2163	0,0048	0,0101	0,0420	0,0505	0,0487	0,2124
54	0,1029	0,1001	0,2598	0,0079	0,0154	0,0465	0,0671	0,0653	0,2131	0,0035	0,0074	0,0413	0,0350	0,0339	0,2028
55	0,0783	0,0762	0,2502	0,0062	0,0127	0,0465	0,0537	0,0518	0,2073	0,0026	0,0052	0,0398	0,0233	0,0230	0,1899
56	0,0521	0,0511	0,2353	0,0047	0,0096	0,0458	0,0395	0,0378	0,1985	0,0020	0,0038	0,0375	0,0166	0,0166	0,1742
57	0,0314	0,0315	0,2163	0,0035	0,0069	0,0442	0,0274	0,0264	0,1867	0,0016	0,0029	0,0346	0,0126	0,0128	0,1566
58	0,0202	0,0206	0,1940	0,0026	0,0050	0,0419	0,0198	0,0193	0,1726	0,0013	0,0024	0,0316	0,0102	0,0105	0,1390
59	0,0147	0,0151	0,1701	0,0021	0,0038	0,0389	0,0151	0,0149	0,1565	0,0011	0,0021	0,0287	0,0086	0,0088	0,1227
60	0,0114	0,0119	0,1478	0,0017	0,0031	0,0357	0,0120	0,0119	0,1396	0,0010	0,0018	0,0262	0,0076	0,0078	0,1093
61	0,0094	0,0098	0,1287	0,0014	0,0026	0,0324	0,0100	0,0100	0,1240	0,0009	0,0017	0,0240	0,0069	0,0072	0,0983
62	0,0081	0,0085	0,1133	0,0013	0,0022	0,0294	0,0087	0,0087	0,1102	0,0009	0,0016	0,0222	0,0065	0,0067	0,0894
63	0,0074	0,0077	0,1008	0,0012	0,0020	0,0270	0,0077	0,0078	0,0994	0,0009	0,0015	0,0208	0,0063	0,0065	0,0826
64	0,0069	0,0071	0,0913	0,0011	0,0018	0,0249	0,0071	0,0072	0,0906	0,0008	0,0014	0,0196	0,0061	0,0063	0,0773
65	0,0065	0,0068	0,0843	0,0010	0,0017	0,0231	0,0068	0,0068	0,0832	0,0008	0,0014	0,0187	0,0060	0,0061	0,0731
66	0,0063	0,0065	0,0790	0,0010	0,0017	0,0217	0,0065	0,0065	0,0773	0,0008	0,0014	0,0180	0,0059	0,0060	0,0701
67	0,0062	0,0063	0,0750	0,0009	0,0016	0,0206	0,0063	0,0064	0,0730	0,0008	0,0013	0,0174	0,0058	0,0060	0,0679
68	0,0060	0,0062	0,0721	0,0009	0,0016	0,0196	0,0062	0,0062	0,0696	0,0008	0,0013	0,0168	0,0058	0,0059	0,0662
69	0,0060	0,0061	0,0699	0,0009	0,0015	0,0189	0,0061	0,0061	0,0671	0,0008	0,0013	0,0164	0,0058	0,0059	0,0648
70	0,0059	0,0060	0,0681	0,0009	0,0015	0,0183	0,0061	0,0061	0,0653	0,0008	0,0013	0,0160	0,0057	0,0058	0,0636
71	0,0799	0,0794	0,1279	0,0157	0,0226	0,0319	0,1190	0,1194	0,1707	0,0157	0,0225	0,0320	0,1199	0,1186	0,1700
72	0,1091	0,1084	0,1622	0,0157	0,0226	0,0325	0,1218	0,1222	0,1799	0,0157	0,0225	0,0326	0,1227	0,1214	0,1792

Wyniki badań jakości wyników dla miar asocjacyjnych po podpróbkowaniu klasy negatywnej do 80%

Różnica pomiędzy tym, a poprzednimi badaniami jest taka, że w tym przypadku krotki z korpusu zostały poddane podpróbkowaniu klasy negatywnej. Proces ten został wykonany dla każdego z 6 zestawów danych opisanych w poprzedniej części pracy – *2R*, *2W*, *2RIH*, *2WIH*, *2RW* oraz *2RWIH*. Składy krotek zostały najpierw poddane ewentualnemu filtrowaniu, a dopiero później podpróbkowaniu w celu zapewnienia pożądanego stosunku liczby wyrażen wielowyrzowych do wszystkich kandydatów. Pożyczany stosunek wyrażen wielowyrzowych do wszystkich kandydatów został ustalony na poziomie 20%, a idea dobrania takiej ich liczby pochodzi z artykułu Pavla Peciny i Pavla Schlesingera [22]. Tak przygotowane zestawy krotek zostały wykorzystane w tej części badań.

Cztery tabele 5.22, 5.23, 5.24 oraz 5.25 prezentują jakość wyników osiągniętych przez 72 funkcje w 30 różnych badaniach (30 zestawów danych pozyskanych z korpusu *KIPI*). Indeksy miar i typów badań pozostały takie same, jak w poprzednich badaniach.

Zgodnie z oczekiwaniami jakość wyników wzrosła znacząco (kilkukrotnie), w niektórych przypadkach wzrost sięgał całego rzędu, a w przypadku funkcji *Expected Frequency* okazał się niespodziewanie duży – kilkudziesięciokrotny.

Zmianie uległ zestaw funkcji osiągających najlepsze wyniki i był następujący: *Frequency*, *Expected Frequency*, *Mutual Expectation*, *W Specific Correlation*, *Specific Frequency Biased Mutual Dependency*, *T-Score*, *Loglikelihood*, *W Order*, *W Term Frequency Order* oraz funkcje parametryczne – *Specific Exponential Correlation* i *W Specific Exponential Correlation*. Zauważyć można, że zestaw funkcji jest bardzo podobny do tego, z poprzednich badań, ale w stosunku do badania wcześniejszego grono najlepszych zostało rozszerzone o miary *Mutual Expectation* i *Specific Frequency Biased Mutual Dependency*.

Rezultat badań jakości wyników dla miar asocjacyjnych po podpróbkowaniu klasy negatywnej do 95%

Cztery tabele 5.26, 5.27, 5.28 oraz 5.29 prezentują jakość wyników osiągniętych przez 72 funkcje w 30 różnych badaniach (30 zestawów danych pozyskanych z korpusu *KIPI*). Indeksy miar i typów badań pozostały takie same, jak w poprzednich badaniach.

Różnica pomiędzy tym, a poprzednim badaniem jest taka, że w tym przypadku krotki z klasy negatywnej stanowią około 95% wszystkich kandydatów, a nie tylko 80%. Motywacją do tego badania były stosunkowo dobre wyniki przy podpróbkowaniu na poziomie 80% i chęć sprawdzenia jak zmieniają się wyniki przy kilkukrotnym ograniczeniu liczby jednostek wielowyrzowych wśród wszystkich kandydatów.

Zgodnie z oczekiwaniami jakość wyników spadła. Było to do przewidzenia, jeśli wziąć pod uwagę czterokrotne zmniejszenie liczby instancji klasy pozytywnej – wyrażen wielowyrzowych, i zwiększenie liczby instancji z klasy negatywnej w tym problemie binarnym. Zestaw funkcji osiągających najlepsze wyniki nie uległ zmianie w stosunku do badania poprzedniego – podpróbkowania klasy negatywnej na poziomie 80%.

Najlepszy z osiągniętych wyników w tym badaniu uplasował się na poziomie około 93% najlepszego z rezultatów osiągniętych w badaniu poprzednim. Jednak zaznaczyć trzeba, że w ogólności jakość wyników uległa dużym zmianom, w niektórych przypadkach nawet około dwupółkrotnie obniżając wynik; przykładowo z 0,8174 do 0,3148 czyli o około 61%.

Wnioskiem z tego i poprzedniego badania może być to, że nawet proste funkcje, takie jak zwykła częstość czy wartość oczekiwana częstości mogą osiągać bardzo dobre wyniki, jeśli zbiór danych jest klasowo zbalansowany. Dodatkowo, biorąc pod uwagę wyniki niniejszego badania, a

Tabela 5.22. Wyniki badań miar dwuelementowych dla korpusu *KIPI* poddanego podpróbko-
waniu klasy negatywnej do 80%, część 1.

95%	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
1	0,7085	0,7200	0,4872	0,6583	0,6700	0,4657	0,7588	0,7432	0,5387	0,9410	0,9218	0,8379	0,8312	0,8243	0,6595
2	0,8174	0,8035	0,4562	0,8428	0,8389	0,5147	0,7262	0,6764	0,3780	0,8473	0,8043	0,6263	0,8218	0,7971	0,5405
3	0,0625	0,0601	0,1541	0,0541	0,0547	0,1465	0,0613	0,0655	0,1383	0,2473	0,2040	0,3796	0,0907	0,0992	0,1980
4	0,1993	0,2128	0,3357	0,1624	0,1764	0,3092	0,1874	0,2258	0,2952	0,5560	0,5080	0,6511	0,2604	0,3145	0,3925
5	0,1995	0,2128	0,3358	0,1624	0,1764	0,3090	0,1873	0,2259	0,2957	0,5556	0,5080	0,6513	0,2606	0,3145	0,3923
6	0,1870	0,2079	0,3305	0,1468	0,1681	0,3018	0,1759	0,2201	0,2887	0,5393	0,4948	0,6437	0,2287	0,2893	0,3615
7	0,1207	0,1250	0,2409	0,0910	0,0975	0,2201	0,1218	0,1390	0,2186	0,3992	0,3494	0,5334	0,1326	0,1561	0,2392
8	0,1769	0,1808	0,2765	0,1313	0,1385	0,2491	0,1826	0,2005	0,2450	0,5175	0,4659	0,5793	0,1984	0,2273	0,2876
9	0,0887	0,0817	0,1919	0,0751	0,0722	0,1786	0,0836	0,0862	0,1679	0,3037	0,2521	0,4380	0,1188	0,1245	0,2331
10	0,0888	0,0816	0,1917	0,0751	0,0722	0,1785	0,0836	0,0863	0,1682	0,3037	0,2522	0,4380	0,1188	0,1245	0,2331
11	0,4833	0,4908	0,4496	0,3933	0,4058	0,4190	0,5416	0,5548	0,4587	0,8656	0,8364	0,8116	0,6242	0,6491	0,5675
12	0,0896	0,0902	0,2157	0,0750	0,0792	0,2022	0,0840	0,0950	0,1848	0,3174	0,2719	0,4749	0,1214	0,1412	0,2534
13	0,5738	0,5841	0,4586	0,4659	0,4732	0,4170	0,6570	0,6518	0,5091	0,9073	0,8825	0,8399	0,7150	0,7165	0,6123
14	0,1869	0,2080	0,3304	0,1468	0,1681	0,3018	0,1760	0,2203	0,2888	0,5394	0,4948	0,6438	0,2287	0,2894	0,3614
15	0,4143	0,4389	0,4297	0,3113	0,3409	0,3957	0,4449	0,4806	0,4195	0,8168	0,7858	0,7865	0,4942	0,5542	0,5005
16	0,6358	0,6454	0,4630	0,5293	0,5335	0,4154	0,7109	0,6988	0,5283	0,9226	0,8995	0,8382	0,7668	0,7613	0,6403
17	0,1843	0,2054	0,3268	0,1448	0,1654	0,2975	0,1739	0,2183	0,2862	0,5364	0,4927	0,6402	0,2274	0,2874	0,3601
18	0,1865	0,2073	0,3290	0,1462	0,1672	0,2999	0,1765	0,2201	0,2881	0,5390	0,4945	0,6428	0,2283	0,2887	0,3606
19	0,1838	0,2049	0,3263	0,1445	0,1650	0,2968	0,1738	0,2182	0,2860	0,5362	0,4922	0,6403	0,2274	0,2873	0,3601
20	0,5695	0,5833	0,4583	0,4768	0,4918	0,4247	0,6562	0,6539	0,5044	0,9107	0,8875	0,8405	0,7233	0,7293	0,6052
21	0,4307	0,4541	0,4348	0,3262	0,3550	0,4011	0,4645	0,4966	0,4276	0,8279	0,7976	0,7931	0,5163	0,5711	0,5102
22	0,4456	0,4677	0,4393	0,3402	0,3681	0,4060	0,4819	0,5108	0,4350	0,8373	0,8077	0,7987	0,5361	0,5861	0,5192
23	0,4590	0,4800	0,4433	0,3534	0,3803	0,4103	0,4975	0,5235	0,4417	0,8453	0,8163	0,8036	0,5541	0,5995	0,5274
24	0,4709	0,4911	0,4468	0,3655	0,3915	0,4142	0,5115	0,5348	0,4477	0,8521	0,8237	0,8079	0,5701	0,6115	0,5349
25	0,4818	0,5012	0,4500	0,3768	0,4019	0,4177	0,5241	0,5450	0,4532	0,8581	0,8300	0,8116	0,5844	0,6223	0,5418
26	0,4917	0,5104	0,4528	0,3872	0,4115	0,4208	0,5353	0,5542	0,4582	0,8633	0,8356	0,8149	0,5972	0,6320	0,5481
27	0,5007	0,5188	0,4552	0,3968	0,4205	0,4236	0,5454	0,5626	0,4628	0,8678	0,8405	0,8177	0,6087	0,6407	0,5539
28	0,5089	0,5266	0,4574	0,4058	0,4290	0,4261	0,5547	0,5702	0,4669	0,8719	0,8449	0,8202	0,6192	0,6487	0,5592
29	0,5165	0,5337	0,4594	0,4142	0,4369	0,4284	0,5631	0,5772	0,4708	0,8755	0,8488	0,8225	0,6285	0,6559	0,5640
30	0,5235	0,5404	0,4612	0,4221	0,4443	0,4305	0,5708	0,5836	0,4743	0,8787	0,8524	0,8244	0,6371	0,6626	0,5685
31	0,5300	0,5465	0,4628	0,4295	0,4513	0,4323	0,5779	0,5895	0,4775	0,8816	0,8555	0,8262	0,6449	0,6687	0,5727
32	0,5361	0,5523	0,4643	0,4365	0,4579	0,4340	0,5845	0,5949	0,4805	0,8843	0,8584	0,8278	0,6520	0,6744	0,5766
33	0,5417	0,5577	0,4656	0,4430	0,4641	0,4355	0,5905	0,6000	0,4832	0,8867	0,8611	0,8292	0,6586	0,6797	0,5801
34	0,5470	0,5628	0,4668	0,4492	0,4700	0,4369	0,5961	0,6048	0,4857	0,8890	0,8635	0,8304	0,6647	0,6846	0,5834
35	0,5519	0,5676	0,4679	0,4551	0,4756	0,4382	0,6013	0,6092	0,4881	0,8910	0,8658	0,8315	0,6704	0,6892	0,5865
36	0,5566	0,5721	0,4690	0,4606	0,4809	0,4394	0,6062	0,6134	0,4902	0,8929	0,8679	0,8325	0,6756	0,6935	0,5894

Tabela 5.23. Wyniki badań miar dwuelementowych dla korpusu *KIPI* poddanego podpróbko-
waniu klasy negatywnej do 80%, część 2.

95%	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30
1	0,9612	0,9510	0,8879	0,6980	0,6840	0,5425	0,9444	0,9221	0,8631	0,7779	0,7737	0,6615	0,9643	0,9516	0,9146
2	0,9005	0,8839	0,7540	0,7896	0,7388	0,4258	0,9055	0,8671	0,7376	0,8699	0,8451	0,5981	0,9434	0,9280	0,8446
3	0,3500	0,3001	0,5118	0,0528	0,0588	0,1320	0,3110	0,2559	0,4457	0,0781	0,0929	0,2049	0,4336	0,3771	0,6141
4	0,6917	0,6500	0,7743	0,1522	0,1887	0,2753	0,6039	0,5569	0,6947	0,2154	0,2747	0,3907	0,7466	0,7012	0,8279
5	0,6917	0,6499	0,7744	0,1522	0,1888	0,2751	0,6041	0,5568	0,6952	0,2153	0,2746	0,3907	0,7465	0,7012	0,8280
6	0,6566	0,6152	0,7488	0,1421	0,1854	0,2729	0,5867	0,5404	0,6894	0,1897	0,2578	0,3679	0,7157	0,6703	0,8085
7	0,4624	0,4123	0,5959	0,0951	0,1129	0,2085	0,4477	0,3901	0,5866	0,1119	0,1424	0,2555	0,5435	0,4884	0,6893
8	0,5829	0,5330	0,6645	0,1399	0,1602	0,2312	0,5525	0,4949	0,6289	0,1606	0,1989	0,2970	0,6455	0,5925	0,7441
9	0,4173	0,3622	0,5748	0,0702	0,0743	0,1549	0,3686	0,3083	0,5021	0,1013	0,1140	0,2330	0,5017	0,4424	0,6717
10	0,4174	0,3623	0,5748	0,0701	0,0743	0,1548	0,3688	0,3083	0,5022	0,1013	0,1140	0,2331	0,5017	0,4423	0,6717
11	0,9126	0,8934	0,8766	0,4295	0,4531	0,4476	0,8477	0,8110	0,8263	0,5112	0,5516	0,5653	0,9029	0,8785	0,8998
12	0,4381	0,3893	0,6097	0,0719	0,0849	0,1760	0,3830	0,3282	0,5392	0,1046	0,1320	0,2625	0,5247	0,4696	0,7017
13	0,9306	0,9117	0,8859	0,5376	0,5388	0,5036	0,8836	0,8486	0,8510	0,5884	0,5989	0,6046	0,9074	0,8817	0,9045
14	0,6565	0,6153	0,7489	0,1421	0,1853	0,2730	0,5868	0,5404	0,6893	0,1896	0,2578	0,3678	0,7157	0,6703	0,8085
15	0,8688	0,8442	0,8505	0,3369	0,3835	0,4073	0,7989	0,7592	0,8039	0,3882	0,4648	0,5032	0,8624	0,8331	0,8795
16	0,9423	0,9255	0,8859	0,6000	0,5914	0,5211	0,9068	0,8747	0,8551	0,6430	0,6423	0,6239	0,9219	0,8980	0,9050
17	0,6541	0,6124	0,7474	0,1409	0,1839	0,2705	0,5839	0,5376	0,6870	0,1882	0,2550	0,3657	0,7119	0,6657	0,8066
18	0,6555	0,6144	0,7481	0,1423	0,1856	0,2730	0,5868	0,5407	0,6889	0,1900	0,2594	0,3683	0,7179	0,6734	0,8088
19	0,6540	0,6124	0,7472	0,1408	0,1838	0,2704	0,5838	0,5374	0,6869	0,1882	0,2549	0,3656	0,7117	0,6655	0,8065
20	0,9367	0,9208	0,8863	0,5626	0,5678	0,5078	0,9006	0,8694	0,8537	0,6500	0,6694	0,6197	0,9362	0,9190	0,9110
21	0,8774	0,8537	0,8550	0,3542	0,3976	0,4162	0,8084	0,7693	0,8094	0,4066	0,4794	0,5129	0,8689	0,8406	0,8829
22	0,8846	0,8618	0,8590	0,3700	0,4103	0,4244	0,8167	0,7780	0,8142	0,4239	0,4927	0,5218	0,8747	0,8471	0,8859
23	0,8908	0,8687	0,8624	0,3843	0,4219	0,4320	0,8240	0,7858	0,8185	0,4402	0,5048	0,5300	0,8797	0,8529	0,8885
24	0,8961	0,8747	0,8655	0,3975	0,4324	0,4388	0,8304	0,7926	0,8223	0,4553	0,5158	0,5375	0,8842	0,8580	0,8908
25	0,9007	0,8799	0,8681	0,4094	0,4420	0,4450	0,8360	0,7987	0,8256	0,4690	0,5259	0,5444	0,8883	0,8626	0,8929
26	0,9047	0,8844	0,8705	0,4202	0,4508	0,4507	0,8411	0,8042	0,8286	0,4816	0,5351	0,5507	0,8919	0,8667	0,8947
27	0,9082	0,8883	0,8725	0,4302	0,4589	0,4558	0,8457	0,8092	0,8312	0,4930	0,5435	0,5565	0,8951	0,8705	0,8964
28	0,9113	0,8918	0,8743	0,4393	0,4664	0,4605	0,8498	0,8137	0,8336	0,5034	0,5513	0,5619	0,8981	0,8739	0,8978
29	0,9140	0,8950	0,8759	0,4477	0,4733	0,4648	0,8536	0,8179	0,8357	0,5130	0,5586	0,5668	0,9008	0,8770	0,8991
30	0,9165	0,8978	0,8772	0,4556	0,4798	0,4688	0,8571	0,8217	0,8376	0,5218	0,5653	0,5713	0,9033	0,8798	0,9003
31	0,9187	0,9003	0,8785	0,4628	0,4859	0,4725	0,8603	0,8253	0,8393	0,5300	0,5716	0,5754	0,9057	0,8825	0,9014
32	0,9207	0,9026	0,8796	0,4696	0,4915	0,4758	0,8633	0,8286	0,8409	0,5375	0,5775	0,5793	0,9078	0,8850	0,9023
33	0,9225	0,9047	0,8805	0,4760	0,4969	0,4789	0,8661	0,8317	0,8423	0,5446	0,5831	0,5828	0,9098	0,8873	0,9032
34	0,9242	0,9066	0,8814	0,4819	0,5020	0,4818	0,8687	0,8346	0,8436	0,5512	0,5883	0,5861	0,9117	0,8894	0,9040
35	0,9257	0,9084	0,8823	0,4875	0,5067	0,4844	0,8711	0,8373	0,8447	0,5575	0,5932	0,5892	0,9134	0,8914	0,9047
36	0,9271	0,9100	0,8830	0,4928	0,5113	0,4869	0,8734	0,8399	0,8458	0,5633	0,5979	0,5921	0,9151	0,8933	0,9053

Tabela 5.24. Wyniki badań miar dwuelementowych dla korpusu *KIPI* poddanego podpróbko-
waniu klasy negatywnej do 80%, część 3.

95%	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
37	0,5610	0,5764	0,4699	0,4659	0,4860	0,4404	0,6108	0,6173	0,4923	0,8947	0,8699	0,8334	0,6805	0,6975	0,5921
38	0,5652	0,5804	0,4707	0,4709	0,4908	0,4414	0,6151	0,6210	0,4941	0,8964	0,8717	0,8342	0,6851	0,7013	0,5946
39	0,5691	0,5843	0,4715	0,4757	0,4954	0,4424	0,6192	0,6245	0,4959	0,8979	0,8734	0,8350	0,6894	0,7048	0,5969
40	0,5729	0,5880	0,4722	0,4803	0,4998	0,4432	0,6231	0,6278	0,4975	0,8994	0,8750	0,8356	0,6934	0,7082	0,5991
41	0,5765	0,5914	0,4729	0,4847	0,5040	0,4440	0,6267	0,6310	0,4991	0,9008	0,8765	0,8362	0,6973	0,7114	0,6011
42	0,5799	0,5948	0,4735	0,4889	0,5080	0,4448	0,6302	0,6340	0,5005	0,9021	0,8780	0,8368	0,7009	0,7145	0,6031
43	0,5831	0,5979	0,4741	0,4929	0,5118	0,4455	0,6335	0,6368	0,5019	0,9033	0,8793	0,8373	0,7043	0,7174	0,6049
44	0,5862	0,6010	0,4746	0,4967	0,5155	0,4461	0,6366	0,6395	0,5031	0,9045	0,8806	0,8377	0,7076	0,7201	0,6066
45	0,5892	0,6038	0,4751	0,5004	0,5190	0,4467	0,6396	0,6421	0,5043	0,9056	0,8818	0,8381	0,7107	0,7227	0,6083
46	0,5920	0,6066	0,4756	0,5039	0,5224	0,4473	0,6425	0,6446	0,5055	0,9066	0,8830	0,8385	0,7137	0,7252	0,6098
47	0,5948	0,6093	0,4760	0,5073	0,5257	0,4479	0,6452	0,6469	0,5065	0,9076	0,8841	0,8388	0,7165	0,7276	0,6112
48	0,5974	0,6118	0,4765	0,5106	0,5288	0,4484	0,6479	0,6492	0,5075	0,9085	0,8851	0,8391	0,7192	0,7299	0,6126
49	0,5999	0,6143	0,4768	0,5137	0,5318	0,4489	0,6504	0,6514	0,5085	0,9094	0,8861	0,8394	0,7218	0,7321	0,6139
50	0,6022	0,6166	0,4772	0,5167	0,5346	0,4493	0,6528	0,6534	0,5094	0,9103	0,8871	0,8396	0,7242	0,7342	0,6152
51	0,5482	0,5574	0,4514	0,4344	0,4404	0,4071	0,6440	0,6394	0,5045	0,9012	0,8753	0,8383	0,6961	0,6980	0,6040
52	0,5140	0,5218	0,4415	0,3981	0,4023	0,3951	0,6285	0,6243	0,4985	0,8932	0,8659	0,8359	0,6720	0,6742	0,5934
53	0,4741	0,4803	0,4280	0,3608	0,3647	0,3805	0,6099	0,6062	0,4910	0,8831	0,8540	0,8324	0,6466	0,6493	0,5798
54	0,4509	0,4570	0,4134	0,3360	0,3402	0,3674	0,5878	0,5845	0,4815	0,8700	0,8391	0,8273	0,6210	0,6243	0,5644
55	0,4342	0,4396	0,4065	0,3163	0,3201	0,3621	0,5601	0,5575	0,4696	0,8520	0,8183	0,8200	0,5913	0,5951	0,5467
56	0,4165	0,4209	0,4029	0,2970	0,2999	0,3589	0,5272	0,5252	0,4543	0,8277	0,7909	0,8091	0,5557	0,5601	0,5255
57	0,3958	0,3989	0,3981	0,2762	0,2784	0,3534	0,4913	0,4897	0,4354	0,7996	0,7593	0,7929	0,5126	0,5174	0,4990
58	0,3714	0,3729	0,3898	0,2537	0,2546	0,3434	0,4531	0,4523	0,4132	0,7686	0,7250	0,7716	0,4637	0,4689	0,4673
59	0,3417	0,3420	0,3753	0,2280	0,2279	0,3271	0,4117	0,4112	0,3885	0,7307	0,6838	0,7453	0,4095	0,4157	0,4309
60	0,3076	0,3069	0,3548	0,1998	0,1990	0,3036	0,3670	0,3667	0,3597	0,6870	0,6361	0,7122	0,3534	0,3592	0,3905
61	0,2698	0,2679	0,3269	0,1706	0,1695	0,2765	0,3198	0,3201	0,3289	0,6349	0,5814	0,6734	0,2959	0,3008	0,3478
62	0,2294	0,2261	0,2954	0,1441	0,1426	0,2473	0,2719	0,2715	0,2964	0,5774	0,5198	0,6276	0,2431	0,2467	0,3059
63	0,1889	0,1841	0,2613	0,1238	0,1223	0,2175	0,2239	0,2233	0,2624	0,5114	0,4518	0,5763	0,1995	0,2023	0,2689
64	0,1527	0,1476	0,2262	0,1077	0,1064	0,1899	0,1819	0,1807	0,2302	0,4462	0,3865	0,5233	0,1677	0,1702	0,2362
65	0,1273	0,1225	0,1954	0,0948	0,0935	0,1681	0,1478	0,1456	0,2003	0,3918	0,3343	0,4723	0,1430	0,1452	0,2084
66	0,1093	0,1048	0,1702	0,0844	0,0829	0,1508	0,1226	0,1217	0,1741	0,3469	0,2933	0,4255	0,1229	0,1243	0,1841
67	0,0953	0,0905	0,1509	0,0753	0,0741	0,1368	0,1054	0,1040	0,1530	0,3102	0,2587	0,3861	0,1053	0,1073	0,1651
68	0,0830	0,0785	0,1346	0,0674	0,0661	0,1250	0,0907	0,0892	0,1348	0,2775	0,2299	0,3512	0,0906	0,0937	0,1521
69	0,0726	0,0681	0,1210	0,0609	0,0597	0,1152	0,0775	0,0767	0,1200	0,2527	0,2067	0,3198	0,0850	0,0883	0,1447
70	0,0598	0,0563	0,1097	0,0530	0,0526	0,1067	0,0602	0,0615	0,1075	0,2261	0,1831	0,2940	0,0808	0,0843	0,1402
71	0,4967	0,5063	0,2366	0,6084	0,6225	0,2683	0,6219	0,5999	0,3211	0,8824	0,8484	0,6506	0,7218	0,7094	0,4368
72	0,5830	0,5942	0,3001	0,5863	0,6005	0,2787	0,6808	0,6574	0,3799	0,9115	0,8843	0,7175	0,7740	0,7597	0,5025

Tabela 5.25. Wyniki badań miar dwuelementowych dla korpusu *KIPI* poddanego podpróbko-
waniu klasy negatywnej do 80%, część 4.

95% _c	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30
37	0,9284	0,9116	0,8836	0,4979	0,5156	0,4892	0,8756	0,8423	0,8468	0,5688	0,6024	0,5947	0,9166	0,8951	0,9060
38	0,9297	0,9130	0,8841	0,5027	0,5197	0,4913	0,8777	0,8447	0,8477	0,5740	0,6066	0,5972	0,9181	0,8968	0,9065
39	0,9308	0,9143	0,8847	0,5072	0,5236	0,4933	0,8796	0,8469	0,8485	0,5789	0,6107	0,5995	0,9195	0,8984	0,9070
40	0,9319	0,9156	0,8852	0,5116	0,5274	0,4952	0,8815	0,8490	0,8493	0,5836	0,6145	0,6017	0,9208	0,9000	0,9075
41	0,9329	0,9167	0,8856	0,5157	0,5309	0,4969	0,8832	0,8510	0,8500	0,5881	0,6182	0,6038	0,9221	0,9014	0,9079
42	0,9338	0,9178	0,8860	0,5197	0,5344	0,4985	0,8849	0,8529	0,8506	0,5924	0,6217	0,6057	0,9233	0,9028	0,9083
43	0,9347	0,9189	0,8863	0,5235	0,5377	0,5000	0,8865	0,8547	0,8512	0,5965	0,6251	0,6075	0,9244	0,9041	0,9086
44	0,9356	0,9199	0,8867	0,5272	0,5408	0,5015	0,8881	0,8564	0,8518	0,6004	0,6283	0,6092	0,9255	0,9054	0,9090
45	0,9364	0,9208	0,8870	0,5307	0,5438	0,5029	0,8895	0,8581	0,8523	0,6041	0,6314	0,6108	0,9265	0,9066	0,9093
46	0,9371	0,9217	0,8873	0,5341	0,5467	0,5041	0,8909	0,8597	0,8528	0,6078	0,6344	0,6123	0,9275	0,9077	0,9096
47	0,9378	0,9226	0,8875	0,5374	0,5495	0,5053	0,8923	0,8612	0,8533	0,6112	0,6373	0,6137	0,9284	0,9088	0,9099
48	0,9385	0,9234	0,8877	0,5405	0,5522	0,5065	0,8935	0,8626	0,8537	0,6146	0,6401	0,6151	0,9293	0,9099	0,9101
49	0,9392	0,9241	0,8880	0,5436	0,5548	0,5075	0,8948	0,8640	0,8541	0,6178	0,6427	0,6164	0,9302	0,9109	0,9104
50	0,9398	0,9249	0,8881	0,5465	0,5573	0,5086	0,8959	0,8654	0,8545	0,6209	0,6453	0,6176	0,9310	0,9119	0,9106
51	0,9227	0,9018	0,8836	0,5207	0,5225	0,4977	0,8742	0,8375	0,8483	0,5647	0,5757	0,5953	0,8958	0,8681	0,9014
52	0,9112	0,8877	0,8800	0,5013	0,5036	0,4903	0,8626	0,8238	0,8445	0,5380	0,5495	0,5839	0,8814	0,8514	0,8976
53	0,8979	0,8724	0,8742	0,4790	0,4821	0,4812	0,8484	0,8071	0,8397	0,5117	0,5243	0,5696	0,8670	0,8349	0,8920
54	0,8846	0,8569	0,8673	0,4540	0,4576	0,4700	0,8310	0,7872	0,8333	0,4861	0,4997	0,5543	0,8531	0,8190	0,8861
55	0,8684	0,8379	0,8585	0,4260	0,4297	0,4562	0,8096	0,7631	0,8245	0,4577	0,4715	0,5363	0,8371	0,8002	0,8786
56	0,8470	0,8136	0,8466	0,3957	0,3994	0,4396	0,7850	0,7351	0,8127	0,4242	0,4387	0,5139	0,8165	0,7767	0,8680
57	0,8182	0,7805	0,8299	0,3655	0,3693	0,4191	0,7598	0,7069	0,7968	0,3855	0,4010	0,4867	0,7899	0,7471	0,8539
58	0,7818	0,7397	0,8073	0,3330	0,3373	0,3955	0,7312	0,6752	0,7773	0,3425	0,3585	0,4541	0,7580	0,7114	0,8350
59	0,7373	0,6916	0,7773	0,2982	0,3027	0,3689	0,6972	0,6375	0,7545	0,2972	0,3138	0,4176	0,7197	0,6702	0,8106
60	0,6843	0,6340	0,7394	0,2615	0,2660	0,3396	0,6580	0,5953	0,7269	0,2521	0,2677	0,3777	0,6759	0,6231	0,7803
61	0,6239	0,5695	0,6944	0,2235	0,2274	0,3079	0,6129	0,5465	0,6937	0,2102	0,2235	0,3364	0,6280	0,5715	0,7443
62	0,5584	0,5024	0,6430	0,1863	0,1901	0,2745	0,5639	0,4949	0,6559	0,1752	0,1882	0,2957	0,5804	0,5217	0,7036
63	0,5002	0,4419	0,5924	0,1522	0,1549	0,2402	0,5122	0,4421	0,6113	0,1505	0,1622	0,2608	0,5402	0,4799	0,6645
64	0,4508	0,3937	0,5438	0,1276	0,1298	0,2086	0,4669	0,3979	0,5650	0,1312	0,1425	0,2315	0,5052	0,4444	0,6277
65	0,4090	0,3523	0,4989	0,1098	0,1120	0,1818	0,4276	0,3600	0,5221	0,1146	0,1252	0,2056	0,4734	0,4136	0,5916
66	0,3730	0,3171	0,4588	0,0957	0,0976	0,1601	0,3938	0,3287	0,4832	0,1005	0,1103	0,1844	0,4455	0,3874	0,5588
67	0,3460	0,2906	0,4268	0,0837	0,0858	0,1424	0,3648	0,3020	0,4496	0,0888	0,0986	0,1678	0,4252	0,3682	0,5313
68	0,3242	0,2707	0,4017	0,0733	0,0751	0,1268	0,3388	0,2785	0,4182	0,0793	0,0895	0,1558	0,4094	0,3531	0,5100
69	0,3156	0,2632	0,3864	0,0638	0,0659	0,1138	0,3182	0,2604	0,3901	0,0757	0,0860	0,1487	0,4035	0,3476	0,4959
70	0,3091	0,2583	0,3759	0,0524	0,0561	0,1019	0,2972	0,2412	0,3659	0,0729	0,0835	0,1443	0,3995	0,3428	0,4866
71	0,9215	0,9005	0,7425	0,7796	0,7644	0,4549	0,9649	0,9501	0,8153	0,8456	0,8411	0,5793	0,9783	0,9695	0,8813
72	0,9411	0,9242	0,7961	0,7471	0,7288	0,4528	0,9572	0,9394	0,8139	0,8207	0,8146	0,5778	0,9733	0,9627	0,8803

Tabela 5.26. Wyniki badań miar dwuelementowych dla korpusu *KIPI* poddanego podpróbko-
waniu klasy negatywnej do 95%, część 1.

95%	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
1	0,3540	0,3708	0,1683	0,3038	0,3154	0,1581	0,4210	0,4046	0,1995	0,7649	0,7165	0,5163	0,5299	0,5152	0,2929
2	0,3148	0,3084	0,0645	0,3698	0,3672	0,0824	0,2539	0,2134	0,0614	0,4959	0,4206	0,2062	0,3796	0,3399	0,1151
3	0,0214	0,0219	0,0700	0,0180	0,0192	0,0637	0,0202	0,0237	0,0585	0,0829	0,0686	0,1694	0,0310	0,0375	0,0898
4	0,0949	0,1151	0,1732	0,0687	0,0809	0,1473	0,0823	0,1228	0,1444	0,3365	0,3044	0,3999	0,1250	0,1831	0,2123
5	0,0949	0,1151	0,1733	0,0686	0,0810	0,1474	0,0823	0,1229	0,1443	0,3365	0,3042	0,3998	0,1251	0,1831	0,2123
6	0,0919	0,1225	0,1851	0,0641	0,0843	0,1587	0,0775	0,1262	0,1470	0,3372	0,3076	0,4099	0,1086	0,1769	0,2047
7	0,0458	0,0526	0,1260	0,0327	0,0379	0,1089	0,0428	0,0578	0,1008	0,1771	0,1517	0,2880	0,0526	0,0724	0,1273
8	0,0750	0,0854	0,1435	0,0500	0,0577	0,1216	0,0701	0,0921	0,1151	0,2668	0,2342	0,3265	0,0837	0,1145	0,1524
9	0,0292	0,0273	0,0771	0,0240	0,0232	0,0678	0,0271	0,0292	0,0657	0,1017	0,0833	0,1875	0,0415	0,0448	0,1004
10	0,0292	0,0273	0,0770	0,0240	0,0232	0,0678	0,0271	0,0292	0,0657	0,1017	0,0833	0,1876	0,0415	0,0448	0,1004
11	0,2723	0,2800	0,2139	0,2002	0,2110	0,1937	0,2988	0,3171	0,2105	0,6614	0,6191	0,5451	0,3769	0,4053	0,2940
12	0,0362	0,0401	0,1110	0,0285	0,0324	0,0975	0,0320	0,0417	0,0875	0,1339	0,1148	0,2499	0,0489	0,0660	0,1311
13	0,3070	0,3176	0,2074	0,2276	0,2342	0,1918	0,3660	0,3621	0,2202	0,7149	0,6700	0,5649	0,4439	0,4422	0,3059
14	0,0919	0,1225	0,1852	0,0641	0,0843	0,1588	0,0774	0,1262	0,1471	0,3371	0,3076	0,4099	0,1086	0,1768	0,2047
15	0,2349	0,2697	0,2286	0,1566	0,1897	0,2047	0,2323	0,2838	0,2060	0,6158	0,5776	0,5453	0,2729	0,3525	0,2758
16	0,3179	0,3298	0,1810	0,2382	0,2426	0,1667	0,3911	0,3780	0,2050	0,7315	0,6828	0,5299	0,4765	0,4645	0,2957
17	0,0906	0,1204	0,1838	0,0627	0,0819	0,1566	0,0766	0,1251	0,1462	0,3350	0,3054	0,4082	0,1075	0,1746	0,2037
18	0,0912	0,1213	0,1844	0,0634	0,0832	0,1580	0,0774	0,1259	0,1468	0,3362	0,3069	0,4094	0,1084	0,1766	0,2043
19	0,0903	0,1201	0,1836	0,0625	0,0816	0,1563	0,0767	0,1250	0,1462	0,3349	0,3053	0,4082	0,1075	0,1745	0,2036
20	0,3073	0,3215	0,2171	0,2356	0,2497	0,2053	0,3677	0,3680	0,2243	0,7243	0,6810	0,5749	0,4533	0,4589	0,3101
21	0,2457	0,2777	0,2291	0,1656	0,1976	0,2061	0,2460	0,2927	0,2090	0,6282	0,5897	0,5509	0,2898	0,3630	0,2800
22	0,2552	0,2846	0,2293	0,1741	0,2047	0,2071	0,2585	0,3005	0,2115	0,6388	0,6001	0,5555	0,3057	0,3725	0,2837
23	0,2634	0,2907	0,2292	0,1820	0,2112	0,2078	0,2696	0,3074	0,2136	0,6479	0,6090	0,5594	0,3202	0,3809	0,2870
24	0,2706	0,2960	0,2288	0,1894	0,2170	0,2081	0,2794	0,3136	0,2154	0,6558	0,6167	0,5626	0,3334	0,3885	0,2899
25	0,2768	0,3007	0,2283	0,1960	0,2222	0,2082	0,2882	0,3190	0,2169	0,6627	0,6234	0,5651	0,3453	0,3953	0,2924
26	0,2823	0,3049	0,2276	0,2020	0,2270	0,2081	0,2961	0,3239	0,2181	0,6689	0,6294	0,5671	0,3559	0,4014	0,2946
27	0,2871	0,3087	0,2267	0,2074	0,2313	0,2078	0,3031	0,3283	0,2191	0,6743	0,6346	0,5687	0,3655	0,4070	0,2965
28	0,2913	0,3121	0,2258	0,2123	0,2353	0,2074	0,3094	0,3323	0,2200	0,6792	0,6393	0,5699	0,3742	0,4121	0,2982
29	0,2951	0,3151	0,2249	0,2167	0,2389	0,2068	0,3151	0,3360	0,2207	0,6836	0,6436	0,5709	0,3819	0,4167	0,2997
30	0,2985	0,3179	0,2239	0,2208	0,2422	0,2062	0,3202	0,3393	0,2212	0,6876	0,6474	0,5715	0,3889	0,4210	0,3010
31	0,3015	0,3204	0,2228	0,2245	0,2453	0,2056	0,3249	0,3423	0,2217	0,6912	0,6509	0,5720	0,3953	0,4250	0,3021
32	0,3043	0,3228	0,2218	0,2279	0,2481	0,2048	0,3292	0,3451	0,2220	0,6945	0,6541	0,5723	0,4012	0,4286	0,3031
33	0,3068	0,3249	0,2208	0,2310	0,2507	0,2041	0,3332	0,3477	0,2223	0,6976	0,6571	0,5724	0,4065	0,4320	0,3039
34	0,3091	0,3269	0,2198	0,2339	0,2532	0,2033	0,3368	0,3501	0,2225	0,7004	0,6598	0,5724	0,4114	0,4351	0,3047
35	0,3112	0,3287	0,2187	0,2366	0,2555	0,2026	0,3401	0,3523	0,2226	0,7031	0,6623	0,5723	0,4159	0,4381	0,3053
36	0,3131	0,3304	0,2177	0,2391	0,2576	0,2018	0,3432	0,3544	0,2227	0,7055	0,6646	0,5721	0,4202	0,4409	0,3059

Tabela 5.27. Wyniki badań miar dwuelementowych dla korpusu *KIPI* poddanego podpróbko-
waniu klasy negatywnej do 95%, część 2.

95%	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30
1	0,8385	0,8006	0,6404	0,3636	0,3498	0,2063	0,7750	0,7224	0,5873	0,4598	0,4527	0,3037	0,8458	0,8037	0,7114
2	0,6381	0,5671	0,3218	0,3201	0,2765	0,0740	0,6306	0,5486	0,3162	0,4627	0,4248	0,1453	0,7453	0,6867	0,4573
3	0,1350	0,1116	0,2656	0,0170	0,0207	0,0549	0,1066	0,0848	0,2082	0,0256	0,0331	0,0881	0,1780	0,1458	0,3417
4	0,4865	0,4370	0,5526	0,0609	0,0892	0,1293	0,3531	0,3068	0,4378	0,0918	0,1376	0,1973	0,5199	0,4602	0,6122
5	0,4866	0,4370	0,5526	0,0609	0,0892	0,1293	0,3532	0,3069	0,4378	0,0918	0,1376	0,1972	0,5199	0,4602	0,6121
6	0,4690	0,4241	0,5483	0,0576	0,0940	0,1369	0,3529	0,3098	0,4522	0,0807	0,1370	0,1967	0,5049	0,4478	0,6088
7	0,2355	0,2014	0,3743	0,0323	0,0443	0,0957	0,1991	0,1645	0,3337	0,0414	0,0601	0,1259	0,2871	0,2427	0,4507
8	0,3436	0,3007	0,4339	0,0501	0,0673	0,1065	0,2812	0,2381	0,3708	0,0616	0,0897	0,1468	0,3892	0,3351	0,5076
9	0,1637	0,1342	0,2918	0,0219	0,0240	0,0584	0,1279	0,1008	0,2263	0,0332	0,0382	0,0935	0,2112	0,1727	0,3697
10	0,1637	0,1342	0,2918	0,0219	0,0240	0,0584	0,1279	0,1008	0,2263	0,0332	0,0382	0,0935	0,2112	0,1727	0,3697
11	0,7539	0,7150	0,6717	0,2200	0,2422	0,2085	0,6209	0,5687	0,5829	0,2786	0,3182	0,2943	0,7283	0,6785	0,7165
12	0,2185	0,1862	0,3754	0,0261	0,0351	0,0811	0,1628	0,1349	0,2949	0,0393	0,0562	0,1264	0,2732	0,2304	0,4545
13	0,7769	0,7356	0,6807	0,2825	0,2822	0,2270	0,6663	0,6115	0,6098	0,3332	0,3408	0,3128	0,7263	0,6736	0,7249
14	0,4689	0,4241	0,5483	0,0576	0,0940	0,1369	0,3530	0,3099	0,4522	0,0807	0,1370	0,1967	0,5049	0,4478	0,6088
15	0,7089	0,6699	0,6659	0,1603	0,2120	0,2037	0,5720	0,5227	0,5810	0,1911	0,2721	0,2751	0,6825	0,6312	0,7088
16	0,7912	0,7480	0,6527	0,3070	0,2976	0,2115	0,6965	0,6389	0,5870	0,3595	0,3565	0,3011	0,7442	0,6901	0,7053
17	0,4648	0,4194	0,5461	0,0570	0,0928	0,1357	0,3497	0,3066	0,4500	0,0795	0,1342	0,1948	0,4973	0,4396	0,6050
18	0,4684	0,4239	0,5477	0,0577	0,0944	0,1372	0,3533	0,3106	0,4523	0,0815	0,1396	0,1984	0,5108	0,4553	0,6119
19	0,4646	0,4192	0,5459	0,0570	0,0927	0,1357	0,3496	0,3064	0,4499	0,0794	0,1341	0,1947	0,4970	0,4393	0,6049
20	0,7960	0,7596	0,6898	0,3017	0,3083	0,2377	0,6985	0,6495	0,6250	0,3851	0,4067	0,3334	0,7909	0,7494	0,7437
21	0,7190	0,6805	0,6707	0,1720	0,2202	0,2076	0,5830	0,5337	0,5869	0,2037	0,2815	0,2803	0,6910	0,6403	0,7133
22	0,7278	0,6896	0,6747	0,1829	0,2275	0,2111	0,5929	0,5435	0,5920	0,2159	0,2901	0,2849	0,6987	0,6484	0,7172
23	0,7353	0,6975	0,6780	0,1928	0,2341	0,2141	0,6016	0,5523	0,5962	0,2278	0,2979	0,2890	0,7055	0,6557	0,7206
24	0,7419	0,7044	0,6806	0,2019	0,2400	0,2166	0,6094	0,5601	0,5999	0,2390	0,3049	0,2927	0,7118	0,6622	0,7234
25	0,7477	0,7103	0,6827	0,2101	0,2453	0,2189	0,6164	0,5671	0,6030	0,2498	0,3114	0,2960	0,7174	0,6682	0,7258
26	0,7529	0,7157	0,6845	0,2176	0,2502	0,2208	0,6228	0,5735	0,6056	0,2597	0,3173	0,2989	0,7226	0,6737	0,7279
27	0,7575	0,7204	0,6859	0,2243	0,2546	0,2224	0,6287	0,5793	0,6077	0,2687	0,3227	0,3015	0,7273	0,6787	0,7296
28	0,7617	0,7247	0,6870	0,2304	0,2586	0,2237	0,6341	0,5847	0,6096	0,2769	0,3277	0,3037	0,7317	0,6833	0,7311
29	0,7654	0,7285	0,6877	0,2360	0,2623	0,2249	0,6391	0,5897	0,6111	0,2844	0,3323	0,3058	0,7358	0,6876	0,7323
30	0,7688	0,7320	0,6884	0,2411	0,2658	0,2259	0,6438	0,5943	0,6124	0,2913	0,3366	0,3076	0,7396	0,6916	0,7333
31	0,7720	0,7352	0,6888	0,2458	0,2689	0,2267	0,6481	0,5986	0,6134	0,2976	0,3406	0,3091	0,7432	0,6954	0,7342
32	0,7748	0,7381	0,6890	0,2501	0,2719	0,2274	0,6522	0,6027	0,6143	0,3034	0,3443	0,3105	0,7465	0,6989	0,7349
33	0,7775	0,7409	0,6892	0,2542	0,2747	0,2280	0,6560	0,6065	0,6150	0,3088	0,3478	0,3117	0,7497	0,7022	0,7355
34	0,7799	0,7434	0,6892	0,2579	0,2772	0,2284	0,6596	0,6101	0,6156	0,3138	0,3511	0,3128	0,7527	0,7054	0,7360
35	0,7822	0,7457	0,6892	0,2614	0,2797	0,2288	0,6630	0,6135	0,6160	0,3184	0,3542	0,3138	0,7555	0,7083	0,7364
36	0,7843	0,7479	0,6891	0,2647	0,2819	0,2291	0,6663	0,6167	0,6164	0,3228	0,3571	0,3146	0,7582	0,7111	0,7368

Tabela 5.28. Wyniki badań miar dwuelementowych dla korpusu *KIPI* poddanego podpróbko-
waniu klasy negatywnej do 95%, część 3.

95%	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
37	0,3148	0,3320	0,2168	0,2414	0,2596	0,2010	0,3460	0,3563	0,2227	0,7078	0,6668	0,5719	0,4241	0,4434	0,3064
38	0,3165	0,3335	0,2158	0,2436	0,2615	0,2002	0,3487	0,3581	0,2227	0,7099	0,6688	0,5716	0,4277	0,4459	0,3068
39	0,3180	0,3349	0,2149	0,2456	0,2633	0,1994	0,3512	0,3598	0,2227	0,7119	0,6707	0,5712	0,4311	0,4481	0,3071
40	0,3194	0,3362	0,2140	0,2476	0,2649	0,1987	0,3535	0,3614	0,2226	0,7138	0,6725	0,5708	0,4343	0,4503	0,3074
41	0,3207	0,3375	0,2131	0,2494	0,2665	0,1979	0,3557	0,3629	0,2225	0,7156	0,6742	0,5703	0,4373	0,4523	0,3077
42	0,3220	0,3386	0,2122	0,2511	0,2680	0,1972	0,3578	0,3643	0,2224	0,7173	0,6758	0,5699	0,4401	0,4543	0,3079
43	0,3231	0,3397	0,2114	0,2527	0,2694	0,1965	0,3598	0,3656	0,2223	0,7189	0,6772	0,5694	0,4428	0,4561	0,3081
44	0,3242	0,3407	0,2106	0,2542	0,2707	0,1958	0,3616	0,3669	0,2221	0,7204	0,6787	0,5689	0,4453	0,4578	0,3082
45	0,3253	0,3417	0,2098	0,2556	0,2719	0,1951	0,3634	0,3681	0,2220	0,7218	0,6800	0,5683	0,4477	0,4595	0,3083
46	0,3262	0,3426	0,2090	0,2570	0,2731	0,1944	0,3651	0,3692	0,2218	0,7232	0,6813	0,5678	0,4499	0,4610	0,3084
47	0,3271	0,3435	0,2083	0,2583	0,2743	0,1938	0,3666	0,3703	0,2217	0,7244	0,6824	0,5673	0,4521	0,4625	0,3085
48	0,3280	0,3443	0,2076	0,2595	0,2753	0,1932	0,3682	0,3713	0,2215	0,7257	0,6836	0,5667	0,4541	0,4639	0,3085
49	0,3288	0,3451	0,2069	0,2607	0,2764	0,1926	0,3696	0,3723	0,2213	0,7268	0,6846	0,5662	0,4561	0,4653	0,3086
50	0,3296	0,3459	0,2062	0,2618	0,2773	0,1920	0,3709	0,3732	0,2211	0,7279	0,6857	0,5657	0,4579	0,4666	0,3086
51	0,2950	0,3040	0,2108	0,2121	0,2176	0,1945	0,3574	0,3543	0,2208	0,7044	0,6592	0,5669	0,4292	0,4284	0,3047
52	0,2787	0,2856	0,2138	0,1946	0,1988	0,1967	0,3468	0,3448	0,2209	0,6911	0,6461	0,5681	0,4110	0,4107	0,3019
53	0,2572	0,2612	0,2151	0,1752	0,1777	0,1967	0,3340	0,3331	0,2204	0,6742	0,6291	0,5679	0,3884	0,3883	0,2968
54	0,2364	0,2401	0,2130	0,1584	0,1609	0,1921	0,3191	0,3192	0,2186	0,6540	0,6082	0,5652	0,3643	0,3664	0,2888
55	0,2258	0,2293	0,2071	0,1483	0,1507	0,1838	0,3007	0,3019	0,2152	0,6275	0,5818	0,5585	0,3391	0,3420	0,2781
56	0,2180	0,2205	0,2044	0,1390	0,1408	0,1782	0,2782	0,2802	0,2092	0,5926	0,5470	0,5461	0,3094	0,3124	0,2643
57	0,2075	0,2088	0,2011	0,1271	0,1281	0,1709	0,2519	0,2540	0,1996	0,5492	0,5030	0,5248	0,2745	0,2780	0,2465
58	0,1918	0,1922	0,1930	0,1113	0,1116	0,1594	0,2246	0,2270	0,1863	0,5036	0,4570	0,4933	0,2349	0,2391	0,2237
59	0,1705	0,1702	0,1793	0,0927	0,0918	0,1437	0,1953	0,1976	0,1696	0,4521	0,4060	0,4532	0,1933	0,1982	0,1973
60	0,1446	0,1442	0,1609	0,0725	0,0717	0,1247	0,1648	0,1671	0,1516	0,3969	0,3499	0,4093	0,1509	0,1560	0,1689
61	0,1164	0,1152	0,1390	0,0542	0,0533	0,1043	0,1339	0,1358	0,1317	0,3366	0,2914	0,3577	0,1124	0,1169	0,1405
62	0,0872	0,0860	0,1153	0,0421	0,0418	0,0852	0,1029	0,1047	0,1109	0,2741	0,2308	0,3040	0,0807	0,0840	0,1150
63	0,0612	0,0584	0,0925	0,0346	0,0343	0,0694	0,0746	0,0757	0,0908	0,2115	0,1723	0,2515	0,0606	0,0625	0,0945
64	0,0441	0,0422	0,0738	0,0290	0,0290	0,0579	0,0532	0,0534	0,0742	0,1626	0,1308	0,2079	0,0483	0,0501	0,0791
65	0,0350	0,0340	0,0600	0,0248	0,0248	0,0501	0,0402	0,0404	0,0613	0,1328	0,1057	0,1732	0,0394	0,0414	0,0667
66	0,0289	0,0281	0,0506	0,0216	0,0217	0,0445	0,0321	0,0327	0,0513	0,1110	0,0881	0,1470	0,0329	0,0348	0,0579
67	0,0244	0,0237	0,0438	0,0190	0,0191	0,0397	0,0266	0,0272	0,0435	0,0939	0,0744	0,1265	0,0282	0,0299	0,0517
68	0,0210	0,0202	0,0385	0,0170	0,0170	0,0363	0,0223	0,0231	0,0381	0,0808	0,0641	0,1114	0,0245	0,0264	0,0473
69	0,0183	0,0174	0,0347	0,0154	0,0155	0,0335	0,0191	0,0198	0,0338	0,0713	0,0563	0,0997	0,0230	0,0249	0,0444
70	0,0155	0,0149	0,0318	0,0139	0,0141	0,0314	0,0157	0,0166	0,0307	0,0629	0,0499	0,0912	0,0220	0,0239	0,0425
71	0,1766	0,1841	0,0659	0,2489	0,2583	0,0793	0,2672	0,2528	0,0999	0,6136	0,5520	0,3038	0,3646	0,3483	0,1489
72	0,2291	0,2402	0,0883	0,2321	0,2408	0,0825	0,3127	0,2952	0,1234	0,6794	0,6198	0,3665	0,4199	0,4003	0,1829

Tabela 5.29. Wyniki badań miar dwuelementowych dla korpusu *KIPI* poddanego podpróbko-
waniu klasy negatywnej do 95%, część 4.

95%	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30
37	0,7863	0,7499	0,6889	0,2677	0,2841	0,2293	0,6693	0,6197	0,6167	0,3269	0,3599	0,3154	0,7607	0,7138	0,7370
38	0,7882	0,7518	0,6886	0,2706	0,2861	0,2295	0,6723	0,6226	0,6169	0,3307	0,3625	0,3160	0,7631	0,7163	0,7372
39	0,7900	0,7535	0,6883	0,2733	0,2880	0,2296	0,6750	0,6254	0,6170	0,3344	0,3650	0,3166	0,7654	0,7187	0,7373
40	0,7916	0,7552	0,6880	0,2758	0,2898	0,2297	0,6777	0,6280	0,6171	0,3378	0,3673	0,3171	0,7676	0,7210	0,7374
41	0,7932	0,7568	0,6876	0,2782	0,2915	0,2298	0,6802	0,6305	0,6171	0,3410	0,3695	0,3175	0,7697	0,7232	0,7374
42	0,7946	0,7583	0,6873	0,2805	0,2931	0,2298	0,6827	0,6329	0,6171	0,3441	0,3717	0,3179	0,7716	0,7253	0,7375
43	0,7960	0,7597	0,6869	0,2827	0,2947	0,2297	0,6850	0,6352	0,6171	0,3469	0,3737	0,3183	0,7735	0,7273	0,7374
44	0,7974	0,7610	0,6864	0,2848	0,2962	0,2297	0,6872	0,6374	0,6170	0,3497	0,3756	0,3186	0,7754	0,7292	0,7374
45	0,7986	0,7623	0,6860	0,2868	0,2976	0,2296	0,6893	0,6394	0,6170	0,3524	0,3775	0,3188	0,7771	0,7310	0,7373
46	0,7998	0,7635	0,6856	0,2887	0,2989	0,2295	0,6913	0,6414	0,6168	0,3549	0,3793	0,3190	0,7788	0,7328	0,7372
47	0,8009	0,7646	0,6851	0,2904	0,3002	0,2294	0,6933	0,6434	0,6167	0,3573	0,3810	0,3192	0,7804	0,7345	0,7371
48	0,8020	0,7657	0,6847	0,2922	0,3014	0,2293	0,6951	0,6452	0,6166	0,3596	0,3826	0,3193	0,7819	0,7361	0,7370
49	0,8031	0,7667	0,6842	0,2938	0,3025	0,2292	0,6969	0,6470	0,6164	0,3618	0,3841	0,3195	0,7833	0,7376	0,7369
50	0,8041	0,7677	0,6838	0,2954	0,3036	0,2291	0,6986	0,6487	0,6162	0,3640	0,3856	0,3196	0,7848	0,7391	0,7367
51	0,7624	0,7202	0,6812	0,2721	0,2726	0,2270	0,6497	0,5948	0,6090	0,3168	0,3254	0,3101	0,7053	0,6522	0,7222
52	0,7433	0,6994	0,6795	0,2601	0,2614	0,2262	0,6305	0,5751	0,6069	0,2989	0,3081	0,3061	0,6824	0,6284	0,7179
53	0,7166	0,6711	0,6745	0,2464	0,2483	0,2245	0,6075	0,5516	0,6032	0,2779	0,2879	0,3001	0,6541	0,5996	0,7115
54	0,6891	0,6437	0,6638	0,2312	0,2337	0,2215	0,5817	0,5254	0,5971	0,2577	0,2686	0,2900	0,6278	0,5728	0,6991
55	0,6602	0,6132	0,6481	0,2140	0,2173	0,2165	0,5525	0,4969	0,5878	0,2359	0,2473	0,2767	0,5997	0,5435	0,6819
56	0,6236	0,5744	0,6250	0,1945	0,1980	0,2086	0,5173	0,4619	0,5728	0,2101	0,2220	0,2603	0,5648	0,5074	0,6600
57	0,5778	0,5262	0,5951	0,1733	0,1766	0,1967	0,4784	0,4231	0,5496	0,1813	0,1927	0,2388	0,5231	0,4638	0,6290
58	0,5208	0,4684	0,5545	0,1513	0,1547	0,1805	0,4397	0,3833	0,5171	0,1493	0,1601	0,2134	0,4712	0,4123	0,5892
59	0,4572	0,4047	0,5037	0,1281	0,1308	0,1620	0,3959	0,3390	0,4787	0,1171	0,1278	0,1853	0,4150	0,3576	0,5414
60	0,3859	0,3348	0,4447	0,1039	0,1061	0,1424	0,3486	0,2907	0,4355	0,0873	0,0966	0,1559	0,3554	0,2988	0,4846
61	0,3124	0,2643	0,3813	0,0798	0,0816	0,1214	0,2971	0,2415	0,3866	0,0652	0,0716	0,1272	0,2993	0,2465	0,4249
62	0,2449	0,2016	0,3198	0,0583	0,0598	0,1003	0,2455	0,1931	0,3353	0,0514	0,0567	0,1039	0,2543	0,2084	0,3699
63	0,1984	0,1617	0,2677	0,0436	0,0447	0,0810	0,2042	0,1590	0,2850	0,0425	0,0472	0,0866	0,2210	0,1799	0,3226
64	0,1667	0,1354	0,2282	0,0350	0,0362	0,0662	0,1740	0,1343	0,2427	0,0358	0,0402	0,0740	0,1956	0,1578	0,2859
65	0,1412	0,1139	0,1959	0,0292	0,0305	0,0554	0,1507	0,1158	0,2097	0,0304	0,0346	0,0642	0,1742	0,1401	0,2545
66	0,1222	0,0985	0,1715	0,0248	0,0260	0,0474	0,1314	0,1008	0,1846	0,0263	0,0301	0,0568	0,1584	0,1271	0,2312
67	0,1093	0,0876	0,1546	0,0213	0,0226	0,0411	0,1168	0,0892	0,1633	0,0233	0,0271	0,0515	0,1478	0,1182	0,2139
68	0,1005	0,0805	0,1426	0,0183	0,0196	0,0362	0,1046	0,0798	0,1462	0,0210	0,0248	0,0477	0,1410	0,1126	0,2014
69	0,0966	0,0775	0,1349	0,0160	0,0175	0,0327	0,0960	0,0733	0,1333	0,0203	0,0239	0,0452	0,1381	0,1103	0,1931
70	0,0946	0,0755	0,1296	0,0139	0,0155	0,0299	0,0889	0,0681	0,1240	0,0198	0,0234	0,0436	0,1364	0,1088	0,1876
71	0,7156	0,6623	0,4065	0,4408	0,4221	0,1694	0,8427	0,7991	0,5197	0,5471	0,5358	0,2432	0,8995	0,8653	0,6434
72	0,7730	0,7249	0,4789	0,3927	0,3739	0,1679	0,8163	0,7679	0,5195	0,4991	0,4867	0,2414	0,8805	0,8413	0,6430

także badania poprzedniego i pierwszego można stwierdzić, że w tym problemie zbalansowanie klas wydaje się mieć znaczący wpływ na jakość generowanych rozwiązań .

Wyniki badań jakości rozwiązań generowanych przez sieci neuronowe

Tabele 5.30 oraz 5.31 prezentują jakość wyników osiągniętych przez 48 sieci neuronowych w 30 różnych badaniach (30 zestawów danych pozyskanych z korpusu *KIPI*). Indeksy typów badań pozostały takie same, jak w poprzednich badaniach, a indeksy zbadanych sieci neuronowych są identyczne z przedstawionymi w tabeli we wcześniejszej części tego rozdziału pracy.

Tabela 5.32 prezentuje stosunek wyniku najlepszej z sieci neuronowych do wyniku najlepszej z funkcji asocjacyjnych. Oznaczenie m określa najlepszą z miar dla danego badania, s najlepszą z sieci, a s/m stosunek wyniku najlepszej z sieci do najlepszej z miar asocjacyjnych.

Porównując wyniki sieci z funkcjami asocjacyjnymi zauważyć można, że sieci okazały się dawać lepsze jakościowo wyniki jedynie w części przypadków – badań, a szczególnie w badaniu numer jeden, gdzie przewaga najlepszej z sieci nad najlepszą miarą sięgnęła prawie 23%. Sumarycznie jednak perceptrony wielowarstwowe osiągają raczej gorsze wyniki niż funkcje, a powodem takiego stanu rzeczy może być duże niedoreprezentowanie klasy pozytywnej. Ważne jednak jest, że najlepszy z wyników osiągniętych przez sieci jest lepszy niż najlepszy wynik najlepszej z miar asocjacyjnych – obrazuje to rezultat badania osiemnastego. Ta różnica jest co prawda minimalna i sięga niecałych 0,2%, niemniej sieci okazały się być najskuteczniejsze.

Wyniki badań dla sieci neuronowych po podpróbkowaniu klasy negatywnej do 95%

Tabele 5.33 oraz 5.34 prezentują jakość wyników osiągniętych przez 48 sieci neuronowych w 30 różnych badaniach (30 zestawów danych pozyskanych z korpusu *KIPI*). Różnica pomiędzy tym, a poprzednim badaniem jest taka, że zbiory danych zostały poddane podpróbkowaniu klasy negatywnej do około 95% całego zbioru. Indeksy typów badań pozostały takie same, jak w poprzednich badaniach, a indeksy zbadanych sieci neuronowych są identyczne z przedstawionymi w tabeli we wcześniejszej części tego rozdziału pracy.

Poniższa tabela 5.35 prezentuje stosunek wyniku najlepszej z sieci neuronowych do wyniku najlepszej z funkcji asocjacyjnych. Oznaczenie m określa najlepszą z miar dla danego badania, s najlepszą z sieci, a s/m stosunek wyniku najlepszej z sieci do najlepszej z miar asocjacyjnych. Pogrubioną czcionką zostały oznaczone te wyniki badań, w których najlepsza sieć neuronowa osiągnęła lepszą jakość rozwiązania niż najlepsza z miar asocjacyjnych.

Zbalansowanie klas spowodowało znaczny wzrost jakości wyników generowanych zarówno przez sieci neuronowe, jak i przez miary asocjacyjne. Analizując wyniki zauważyć jednak można, że wzrost jakości wyników sieci jest znacznie większy niż wzrost wyników miar, a dodatkowo w większości badań perceptrony wielowarstwowe okazały się nawet prawie czterokrotnie lepsze (3,8433) niż miary asocjacyjne. Ponadto wyniki najlepszej z sieci uplasowały się na poziomie większym o ponad 7% niż wynik najlepszej z miar asocjacyjnych. Perceptron wielowarstwowy zdołał osiągnąć wynik na poziomie ponad 0,966 i mimo, że okazał się być lepszy tylko o 7%, trzeba mieć na uwadze poziom tego wyniku jak i jakość najlepszej z miar, która osiągnęła prawie 0,899. Innymi słowy w takiej skali polepszenie wyniku o ponad 7% może być znaczące³² dla pewnych systemów. Na uwagę zasługuje też wynik sieci w badaniu numer trzy, gdzie najlepsza z nich osiągnęła wynik prawie czterokrotnie lepszy niż miary. Badanie to było przeprowadzone na zbiorze danych bez użycia filtru relacji opartego o części mowy, a mimo to perceptron osiągnął wynik na poziomie 0,8813, co stanowi prawie 0,98% wyniku osiągniętego przez najlepszą z miar asocjacyjnych w dowolnym z badań, a zaznaczyć trzeba, że maksymalna możliwa do osiągnięcia kompletność na zbiorze numer trzy jest większa niż na jakimkolwiek innym zbiorze filtrowanym za pomocą operatorów *WCCL*. Dodatkowo brak zastosowania jakichkolwiek filtrów pozwolił zachować maksymalną możliwą do osiągnięcia kompletność przy

³² Zwiększenie jakości wyniku z prawie 0,9 do niemal 0,97 jest duże, ponieważ maksymalna możliwa do osiągnięcia jakość rozwiązania jest równa 1.

Tabela 5.30. Wyniki badań sieci neuronowych rankingujących kolokacje dwuelementowe z korpusu *KIPI*, część 1.

99%	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
1	0,0408	0,0329	0,0804	0,0186	0,0162	0,0453	0,0623	0,0653	0,1243	0,2594	0,2180	0,3823	0,0633	0,0500	0,1170
2	0,0413	0,0344	0,0795	0,0186	0,0186	0,0452	0,0616	0,0693	0,1282	0,2616	0,2200	0,3863	0,0623	0,0571	0,1195
3	0,0400	0,0349	0,0753	0,0182	0,0169	0,0454	0,0629	0,0637	0,1297	0,2596	0,2263	0,3923	0,0643	0,0557	0,1259
4	0,0388	0,0323	0,0761	0,0180	0,0202	0,0462	0,0628	0,0690	0,1285	0,2638	0,2146	0,3975	0,0570	0,0628	0,1225
5	0,0431	0,0342	0,0740	0,0183	0,0170	0,0456	0,0629	0,0707	0,1317	0,2429	0,2285	0,3941	0,0623	0,0624	0,1281
6	0,0402	0,0330	0,0781	0,0182	0,0213	0,0449	0,0625	0,0713	0,1312	0,2569	0,2436	0,3945	0,0650	0,0663	0,1327
7	0,0415	0,0356	0,0777	0,0179	0,0201	0,0450	0,0623	0,0742	0,1326	0,2570	0,2434	0,4011	0,0614	0,0652	0,1317
8	0,0423	0,0352	0,0839	0,0179	0,0216	0,0450	0,0633	0,0762	0,1322	0,2555	0,2287	0,3941	0,0661	0,0665	0,1340
9	0,0436	0,0354	0,0843	0,0179	0,0218	0,0449	0,0615	0,0707	0,1330	0,2588	0,2280	0,3927	0,0675	0,0641	0,1358
10	0,0445	0,0349	0,0894	0,0178	0,0222	0,0449	0,0606	0,0740	0,1335	0,2588	0,2359	0,3953	0,0671	0,0646	0,1284
11	0,0448	0,0336	0,0854	0,0180	0,0188	0,0462	0,0627	0,0713	0,1370	0,2495	0,2283	0,3970	0,0688	0,0687	0,1346
12	0,0425	0,0338	0,0881	0,0177	0,0212	0,0455	0,0613	0,0711	0,1363	0,2420	0,2281	0,3957	0,0719	0,0675	0,1338
13	0,0394	0,0283	0,0776	0,0187	0,0125	0,0429	0,0635	0,0615	0,1268	0,2652	0,2119	0,4043	0,0635	0,0523	0,1228
14	0,0416	0,0310	0,0791	0,0186	0,0178	0,0454	0,0636	0,0688	0,1275	0,2645	0,2189	0,3906	0,0649	0,0569	0,1230
15	0,0399	0,0276	0,0817	0,0186	0,0176	0,0459	0,0642	0,0657	0,1318	0,2651	0,2164	0,3971	0,0656	0,0573	0,1167
16	0,0415	0,0282	0,0776	0,0188	0,0118	0,0457	0,0643	0,0695	0,1323	0,2635	0,2056	0,3934	0,0622	0,0576	0,1140
17	0,0422	0,0334	0,0799	0,0188	0,0190	0,0445	0,0629	0,0635	0,1303	0,2652	0,2252	0,3974	0,0664	0,0575	0,1239
18	0,0420	0,0334	0,0784	0,0182	0,0187	0,0466	0,0633	0,0658	0,1328	0,2588	0,2316	0,3893	0,0657	0,0572	0,1294
19	0,0428	0,0352	0,0790	0,0178	0,0170	0,0433	0,0639	0,0696	0,1386	0,2633	0,2413	0,3949	0,0658	0,0615	0,1264
20	0,0426	0,0310	0,0816	0,0183	0,0105	0,0457	0,0635	0,0728	0,1338	0,2579	0,2305	0,4007	0,0662	0,0649	0,1346
21	0,0436	0,0302	0,0791	0,0182	0,0181	0,0457	0,0648	0,0702	0,1378	0,2655	0,2398	0,3981	0,0651	0,0575	0,1335
22	0,0429	0,0306	0,0852	0,0179	0,0216	0,0446	0,0639	0,0664	0,1364	0,2627	0,2105	0,3946	0,0692	0,0580	0,1319
23	0,0435	0,0386	0,0794	0,0182	0,0180	0,0450	0,0624	0,0748	0,1336	0,2652	0,2192	0,3981	0,0625	0,0655	0,1339
24	0,0423	0,0355	0,0859	0,0180	0,0172	0,0463	0,0637	0,0723	0,1350	0,2651	0,2309	0,3952	0,0704	0,0608	0,1354
25	0,0397	0,0310	0,0724	0,0188	0,0162	0,0453	0,0616	0,0636	0,1288	0,2572	0,2180	0,3922	0,0638	0,0538	0,1256
26	0,0409	0,0312	0,0751	0,0188	0,0161	0,0453	0,0618	0,0673	0,1242	0,2600	0,2221	0,3902	0,0627	0,0569	0,1221
27	0,0422	0,0340	0,0772	0,0186	0,0190	0,0445	0,0616	0,0676	0,1279	0,2621	0,2197	0,3962	0,0522	0,0589	0,1226
28	0,0415	0,0361	0,0754	0,0180	0,0201	0,0456	0,0600	0,0725	0,1306	0,2618	0,2273	0,3997	0,0630	0,0639	0,1327
29	0,0424	0,0352	0,0758	0,0180	0,0207	0,0457	0,0612	0,0749	0,1317	0,2613	0,2353	0,4003	0,0597	0,0655	0,1331
30	0,0415	0,0359	0,0798	0,0179	0,0196	0,0444	0,0626	0,0756	0,1315	0,2510	0,2316	0,4005	0,0619	0,0672	0,1311
31	0,0444	0,0354	0,0822	0,0181	0,0201	0,0483	0,0622	0,0729	0,1337	0,2501	0,2360	0,3943	0,0668	0,0685	0,1279
32	0,0411	0,0358	0,0832	0,0183	0,0228	0,0447	0,0607	0,0712	0,1326	0,2499	0,2444	0,3990	0,0651	0,0650	0,1331
33	0,0449	0,0359	0,0816	0,0176	0,0211	0,0449	0,0623	0,0687	0,1319	0,2510	0,2246	0,3990	0,0685	0,0692	0,1330
34	0,0426	0,0354	0,0860	0,0178	0,0209	0,0463	0,0619	0,0669	0,1348	0,2550	0,2328	0,4029	0,0682	0,0712	0,1345
35	0,0450	0,0365	0,0828	0,0180	0,0227	0,0469	0,0568	0,0682	0,1343	0,2497	0,2372	0,4049	0,0675	0,0654	0,1345
36	0,0445	0,0352	0,0937	0,0181	0,0224	0,0480	0,0595	0,0727	0,1343	0,2542	0,2300	0,4018	0,0685	0,0650	0,1344
37	0,0412	0,0300	0,0782	0,0188	0,0168	0,0453	0,0630	0,0648	0,1321	0,2622	0,2176	0,3954	0,0641	0,0551	0,1193
38	0,0403	0,0331	0,0806	0,0188	0,0172	0,0450	0,0608	0,0657	0,1301	0,2604	0,2281	0,3901	0,0650	0,0573	0,1232
39	0,0408	0,0279	0,0800	0,0184	0,0166	0,0458	0,0627	0,0707	0,1310	0,2661	0,1982	0,3938	0,0646	0,0595	0,1215
40	0,0411	0,0347	0,0771	0,0186	0,0180	0,0458	0,0615	0,0664	0,1324	0,2610	0,2251	0,3961	0,0667	0,0589	0,1232
41	0,0427	0,0321	0,0759	0,0183	0,0182	0,0439	0,0643	0,0732	0,1329	0,2658	0,2191	0,4005	0,0646	0,0601	0,1293
42	0,0421	0,0304	0,0820	0,0185	0,0192	0,0442	0,0620	0,0735	0,1316	0,2597	0,2358	0,3959	0,0667	0,0613	0,1194
43	0,0441	0,0337	0,0811	0,0179	0,0209	0,0467	0,0643	0,0746	0,1370	0,2533	0,2395	0,4002	0,0629	0,0616	0,1323
44	0,0432	0,0313	0,0874	0,0181	0,0170	0,0472	0,0639	0,0743	0,1347	0,2642	0,2346	0,3990	0,0673	0,0666	0,1351
45	0,0453	0,0341	0,0800	0,0183	0,0177	0,0457	0,0599	0,0739	0,1369	0,2677	0,2246	0,3983	0,0667	0,0582	0,1367
46	0,0442	0,0317	0,0815	0,0182	0,0185	0,0441	0,0646	0,0711	0,1336	0,2700	0,2353	0,3921	0,0686	0,0647	0,1353
47	0,0450	0,0325	0,0926	0,0181	0,0220	0,0456	0,0607	0,0733	0,1387	0,2618	0,2451	0,4010	0,0698	0,0646	0,1352
48	0,0438	0,0362	0,0854	0,0183	0,0199	0,0466	0,0628	0,0737	0,1363	0,2618	0,2334	0,3994	0,0677	0,0654	0,1355

Tabela 5.31. Wyniki badań sieci neuronowych rankingujących kolokacje dwuelementowe z korpusu *KIPI*, część 2.

99%	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30
1	0,2657	0,1751	0,3701	0,0345	0,0345	0,0843	0,1699	0,1526	0,3379	0,0322	0,0322	0,0803	0,1810	0,1379	0,3380
2	0,2481	0,1958	0,3657	0,0350	0,0387	0,0749	0,1769	0,1450	0,3343	0,0326	0,0344	0,0797	0,1794	0,1464	0,3301
3	0,2497	0,1964	0,3585	0,0354	0,0382	0,0829	0,1816	0,1566	0,3260	0,0327	0,0326	0,0796	0,1832	0,1588	0,3394
4	0,2512	0,2152	0,3871	0,0348	0,0400	0,0852	0,1715	0,1667	0,3277	0,0327	0,0385	0,0800	0,1736	0,1597	0,3364
5	0,2384	0,2163	0,3835	0,0350	0,0413	0,0858	0,1801	0,1605	0,3238	0,0330	0,0355	0,0787	0,1819	0,1497	0,3324
6	0,2447	0,2120	0,4082	0,0358	0,0412	0,0886	0,1778	0,1614	0,3227	0,0298	0,0388	0,0807	0,1811	0,1550	0,3156
7	0,2539	0,2113	0,4079	0,0348	0,0420	0,0834	0,1767	0,1663	0,3377	0,0325	0,0363	0,0778	0,1779	0,1540	0,3516
8	0,2617	0,2321	0,4059	0,0349	0,0419	0,0849	0,1795	0,1648	0,3300	0,0324	0,0399	0,0823	0,1771	0,1663	0,3379
9	0,2579	0,2326	0,4138	0,0356	0,0413	0,0847	0,1768	0,1683	0,3372	0,0298	0,0394	0,0797	0,1829	0,1734	0,3530
10	0,2629	0,2130	0,4126	0,0353	0,0433	0,0854	0,1735	0,1703	0,3317	0,0319	0,0409	0,0848	0,1734	0,1764	0,3494
11	0,2652	0,2030	0,4105	0,0351	0,0418	0,0874	0,1729	0,1671	0,3289	0,0322	0,0406	0,0862	0,1771	0,1704	0,3403
12	0,2708	0,1814	0,4126	0,0361	0,0428	0,0859	0,1742	0,1688	0,3304	0,0309	0,0428	0,0884	0,1649	0,1805	0,3506
13	0,2693	0,1852	0,3832	0,0357	0,0360	0,0861	0,1850	0,1346	0,3312	0,0327	0,0274	0,0709	0,1842	0,1058	0,3286
14	0,2691	0,1805	0,3914	0,0356	0,0361	0,0815	0,1819	0,1436	0,3439	0,0328	0,0334	0,0805	0,1825	0,1232	0,3350
15	0,2712	0,2034	0,3848	0,0348	0,0392	0,0883	0,1861	0,1319	0,3345	0,0333	0,0306	0,0758	0,1863	0,1174	0,3331
16	0,2760	0,1943	0,3964	0,0346	0,0365	0,0820	0,1803	0,1267	0,3402	0,0333	0,0326	0,0846	0,1876	0,1572	0,3416
17	0,2666	0,1964	0,3701	0,0361	0,0362	0,0872	0,1822	0,1255	0,3404	0,0336	0,0342	0,0791	0,1869	0,1340	0,3495
18	0,2649	0,1907	0,3862	0,0354	0,0360	0,0886	0,1690	0,1417	0,3336	0,0336	0,0368	0,0835	0,1866	0,1441	0,3487
19	0,2618	0,2031	0,3977	0,0313	0,0376	0,0903	0,1829	0,1490	0,3340	0,0332	0,0304	0,0844	0,1795	0,1296	0,3443
20	0,2631	0,1801	0,4048	0,0351	0,0397	0,0900	0,1790	0,1422	0,3373	0,0312	0,0350	0,0810	0,1855	0,1487	0,3449
21	0,2603	0,2075	0,4065	0,0348	0,0408	0,0905	0,1807	0,1387	0,3444	0,0327	0,0355	0,0840	0,1814	0,1375	0,3386
22	0,2737	0,1912	0,4112	0,0356	0,0368	0,0903	0,1760	0,1605	0,3405	0,0335	0,0341	0,0832	0,1772	0,1406	0,3429
23	0,2693	0,2012	0,4175	0,0341	0,0402	0,0915	0,1671	0,1611	0,3454	0,0321	0,0303	0,0821	0,1819	0,1504	0,3417
24	0,2736	0,2109	0,4164	0,0323	0,0416	0,0877	0,1784	0,1552	0,3374	0,0320	0,0353	0,0866	0,1794	0,1271	0,3473
25	0,2645	0,1858	0,3812	0,0341	0,0368	0,0894	0,1770	0,1437	0,3377	0,0324	0,0337	0,0791	0,1811	0,1361	0,3427
26	0,2565	0,2004	0,3620	0,0348	0,0381	0,0826	0,1816	0,1495	0,3386	0,0321	0,0349	0,0822	0,1831	0,1513	0,3498
27	0,2292	0,1960	0,3597	0,0346	0,0390	0,0798	0,1782	0,1528	0,3345	0,0325	0,0375	0,0819	0,1834	0,1508	0,3311
28	0,2384	0,2158	0,3966	0,0336	0,0393	0,0825	0,1771	0,1567	0,3328	0,0329	0,0363	0,0817	0,1777	0,1572	0,3433
29	0,2444	0,2029	0,3968	0,0346	0,0410	0,0840	0,1783	0,1595	0,3260	0,0330	0,0363	0,0816	0,1835	0,1551	0,3470
30	0,2600	0,2150	0,4088	0,0343	0,0401	0,0825	0,1790	0,1657	0,3348	0,0316	0,0389	0,0827	0,1840	0,1593	0,3492
31	0,2623	0,2245	0,4083	0,0343	0,0428	0,0838	0,1803	0,1711	0,3341	0,0321	0,0411	0,0817	0,1820	0,1774	0,3506
32	0,2583	0,2223	0,4163	0,0349	0,0425	0,0850	0,1791	0,1711	0,3317	0,0315	0,0418	0,0844	0,1677	0,1782	0,3519
33	0,2658	0,2285	0,4094	0,0356	0,0429	0,0842	0,1773	0,1685	0,3297	0,0302	0,0416	0,0810	0,1711	0,1827	0,3521
34	0,2697	0,2244	0,4085	0,0351	0,0423	0,0853	0,1738	0,1708	0,3375	0,0324	0,0419	0,0870	0,1730	0,1821	0,3528
35	0,2698	0,2156	0,4113	0,0338	0,0424	0,0864	0,1679	0,1674	0,3387	0,0330	0,0426	0,0887	0,1771	0,1795	0,3549
36	0,2700	0,2141	0,4087	0,0323	0,0414	0,0853	0,1752	0,1681	0,3328	0,0318	0,0432	0,0887	0,1756	0,1712	0,3562
37	0,2687	0,1861	0,4054	0,0330	0,0380	0,0903	0,1757	0,1396	0,3416	0,0321	0,0241	0,0814	0,1835	0,1380	0,3444
38	0,2709	0,1942	0,3877	0,0350	0,0335	0,0863	0,1847	0,1485	0,3437	0,0330	0,0281	0,0815	0,1855	0,1320	0,3438
39	0,2739	0,2021	0,3959	0,0347	0,0331	0,0915	0,1803	0,1363	0,3428	0,0333	0,0297	0,0824	0,1866	0,1262	0,3436
40	0,2750	0,1853	0,4063	0,0348	0,0386	0,0887	0,1810	0,1613	0,3363	0,0333	0,0295	0,0819	0,1855	0,1398	0,3405
41	0,2713	0,1902	0,4116	0,0337	0,0389	0,0888	0,1782	0,1441	0,3351	0,0333	0,0358	0,0821	0,1762	0,1484	0,3453
42	0,2669	0,1942	0,3738	0,0337	0,0348	0,0913	0,1806	0,1492	0,3432	0,0334	0,0361	0,0836	0,1876	0,1388	0,3464
43	0,2710	0,2036	0,4155	0,0347	0,0410	0,0876	0,1780	0,1600	0,3375	0,0329	0,0292	0,0860	0,1820	0,1510	0,3488
44	0,2661	0,1780	0,3972	0,0362	0,0384	0,0906	0,1833	0,1502	0,3390	0,0338	0,0336	0,0849	0,1751	0,1492	0,3368
45	0,2671	0,1824	0,4107	0,0363	0,0384	0,0900	0,1730	0,1614	0,3416	0,0330	0,0370	0,0844	0,1820	0,1747	0,3448
46	0,2684	0,2067	0,4115	0,0348	0,0406	0,0905	0,1694	0,1666	0,3398	0,0320	0,0371	0,0842	0,1818	0,1645	0,3475
47	0,2622	0,2019	0,4176	0,0342	0,0410	0,0913	0,1695	0,1571	0,3366	0,0312	0,0362	0,0864	0,1707	0,1432	0,3529
48	0,2702	0,1890	0,4198	0,0327	0,0440	0,0920	0,1735	0,1564	0,3382	0,0331	0,0378	0,0859	0,1841	0,1798	0,3495

Tabela 5.32. Porównanie wyników miar asocjacyjnych i sieci neuronowych dla korpusu *KIPI*.

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
m	0,0369	0,0470	0,0815	0,0280	0,0364	0,0491	0,0628	0,0788	0,1209	0,2545	0,2578	0,3924	0,0610	0,0792	0,1242
s	0,0453	0,0386	0,0937	0,0188	0,0228	0,0483	0,0648	0,0762	0,1387	0,2700	0,2451	0,4049	0,0719	0,0712	0,1367
s/m	1,2281	0,8216	1,1500	0,6732	0,6264	0,9836	1,0322	0,9674	1,1469	1,0608	0,9507	1,0319	1,1793	0,8993	1,1007
	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30
m	0,2607	0,2627	0,4168	0,0643	0,0792	0,0987	0,2668	0,2680	0,3422	0,0643	0,0786	0,0993	0,2688	0,2686	0,3593
s	0,2760	0,2326	0,4176	0,0363	0,0433	0,0915	0,1861	0,1711	0,3454	0,0338	0,0432	0,0887	0,1876	0,1827	0,3562
s/m	1,0587	0,8855	1,0018	0,5649	0,5469	0,9270	0,6976	0,6384	1,0093	0,5253	0,5501	0,8932	0,6980	0,6802	0,9913

jednoczesnym uplasowaniu się wyniku najlepszej z sieci neuronowych na poziomie 0,61. Ciekawym może być fakt, że w drugiej piętnastce części badań sieci osiągały zawsze lepsze wyniki na zbiorach poddanych maksymalnej filtracji (częstość, Morfeusz, relacje); w zbiorach poddanych częściowej filtracji (Morfeusz, relacje) sieci okazały się lepsze już tylko w trzech z pięciu przypadków, a w przypadku wykorzystania już tylko filtrów *WCCL* miary przodowały w każdym z pięciu badań. Wnioskiem z tej obserwacji może być to, że miary są bardziej odporne na gorszą jakość danych.

Zauważyć można, że sieci neuronowe o mniejszej wartości parameteru odpowiedzialnego za szybkość uczenia osiągały lepsze wyniki – więcej rezultatów w okolicy najlepszych z wyników i o lepszej jakości. Jeśli chodzi o liczbę neuronów w warstwach ukrytych, różnice w osiąganych wynikach nie zmieniają się zbytnio przy zwiększaniu rozmiarów warstw, a znacznie bardziej istotne jest przygotowanie danych. Najlepsze wyniki sieci osiągały w badaniach numer 12 i 30, czyli w przypadkach ekstrakcji tylko relacji częstych i po wykonaniu filtracji z wykorzystaniem Morfeusza i częstości. Dodatkowo zauważyć można, że w tych przypadkach, a także w badaniu numer 24, sieci zwracały wyniki o podobnej jakości mimo różnic w parametrach tych perceptronów wielowarstwowych.

Podsumowując analizę niniejszego badania zauważyć należy, że zbalansowanie klas ma ogromny wpływ na jakość wyników generowanych przez perceptrony wielowarstwowe. Dodatkowo potrafią one radzić sobie w tego typu zadaniach kilkukrotnie lepiej niż pojedyncze miary asocjacyjne. Zaznaczyć trzeba jednak, że niniejszy zbiór danych został utworzony sztucznie, a tym samym nie oddaje dokładnie realiów problematyki omawianej w niniejszej pracy, jednak mimo to klasyfikatory mogą okazać się bardzo dobrym narzędziem w procesie ekstrakcji wyrażań wielowyrazowych.

Rezultaty badań dla sieci neuronowych po podpróbkowaniu klasy negatywnej do 95% i dodaniu częstości jako cechy

Tabele 5.36 oraz 5.37 prezentują jakość wyników osiągniętych przez 48 sieci neuronowych w 30 różnych badaniach (30 zestawów danych pozyskanych z korpusu *KIPI*). Różnica pomiędzy tym, a poprzednim badaniem jest taka, że dodana do zbioru cech została częstość kandydata w korpusie. Indeksy typów badań pozostały takie same jak w poprzednich badaniach, a indeksy zbadanych sieci neuronowych są identyczne z przedstawionymi w tabeli we wcześniejszej części tego rozdziału pracy.

Tabela 5.38 prezentuje stosunki wyników najlepszej z sieci w tym badaniu z wynikami najlepszej sieci z poprzedniego badania, dla każdego z badań z osobna. Wyłuszczonej czcionką zostały zapisane te stosunki, które są większe od 1, czyli oznaczone zostały takie wyniki, w których sieć, której zestaw cech został wzbogacony o częstość okazała się lepsza od sieci korzy-

Tabela 5.33. Wyniki badań sieci neuronowych rankingujących kolokacje dwuelementowe z korpusu *KIPI* po podpróbkowaniu klasy negatywnej do 95%, część 1.

99%	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
1	0,5875	0,7068	0,8654	0,3774	0,4268	0,5884	0,4044	0,4547	0,7952	0,7628	0,7661	0,9242	0,5776	0,5897	0,8289
2	0,5695	0,7136	0,7812	0,3825	0,4297	0,5909	0,4100	0,4580	0,7548	0,7640	0,7700	0,9332	0,5953	0,6394	0,7470
3	0,5822	0,7109	0,8122	0,3818	0,4462	0,5859	0,4077	0,4604	0,7568	0,7635	0,7737	0,9165	0,5935	0,6443	0,7552
4	0,5877	0,7316	0,7649	0,3884	0,4653	0,5911	0,4108	0,4619	0,7753	0,7652	0,7779	0,9252	0,5923	0,6578	0,7777
5	0,6090	0,7193	0,8683	0,3797	0,4639	0,5882	0,4123	0,4589	0,7657	0,7652	0,7795	0,9346	0,5968	0,6797	0,7760
6	0,5888	0,7241	0,8044	0,3854	0,4605	0,5901	0,4118	0,4637	0,7497	0,7665	0,7772	0,9333	0,5976	0,6626	0,7462
7	0,5792	0,7320	0,7083	0,3755	0,4527	0,5907	0,4139	0,4626	0,7258	0,7676	0,7741	0,9306	0,5908	0,6617	0,7252
8	0,5781	0,7261	0,8091	0,3858	0,4614	0,5860	0,4135	0,4654	0,7461	0,7649	0,7784	0,9322	0,5980	0,6624	0,7390
9	0,5555	0,7361	0,7075	0,3806	0,4506	0,5802	0,4160	0,4648	0,7021	0,7650	0,7775	0,9365	0,5885	0,6802	0,7303
10	0,5814	0,7287	0,7622	0,3800	0,4494	0,5812	0,4122	0,4662	0,7402	0,7673	0,7779	0,9397	0,5926	0,6621	0,7115
11	0,5732	0,7267	0,7621	0,3823	0,4603	0,5789	0,4162	0,4639	0,7485	0,7681	0,7798	0,9359	0,6090	0,6666	0,7540
12	0,5679	0,7303	0,7256	0,3892	0,4495	0,5807	0,4136	0,4640	0,7137	0,7660	0,7795	0,9396	0,5873	0,6853	0,6779
13	0,5970	0,7176	0,8682	0,3902	0,4706	0,5921	0,4105	0,4590	0,7868	0,7711	0,7724	0,9353	0,5994	0,6743	0,8542
14	0,5839	0,7137	0,8735	0,3893	0,4718	0,5932	0,4159	0,4620	0,7945	0,7683	0,7766	0,9384	0,5961	0,6738	0,8875
15	0,5860	0,7239	0,8741	0,3882	0,4725	0,5888	0,4153	0,4656	0,7966	0,7725	0,7771	0,9299	0,5867	0,6687	0,8902
16	0,5924	0,7140	0,8727	0,3922	0,4738	0,5906	0,4176	0,4674	0,8001	0,7717	0,7760	0,9337	0,5803	0,6941	0,8874
17	0,5963	0,7110	0,8778	0,3858	0,4719	0,5863	0,4177	0,4696	0,7988	0,7705	0,7786	0,9341	0,5744	0,6982	0,8747
18	0,5719	0,7179	0,8678	0,3876	0,4741	0,5949	0,4189	0,4706	0,8002	0,7712	0,7821	0,9298	0,5835	0,6976	0,8707
19	0,5980	0,7221	0,8751	0,3870	0,4628	0,5892	0,4214	0,4691	0,8034	0,7687	0,7806	0,9356	0,5824	0,6953	0,8957
20	0,5721	0,7307	0,8744	0,3837	0,4664	0,5949	0,4190	0,4671	0,7926	0,7716	0,7830	0,9381	0,5886	0,6962	0,8783
21	0,5851	0,7007	0,8649	0,3905	0,4716	0,5884	0,4160	0,4693	0,8032	0,7718	0,7819	0,9396	0,5769	0,6998	0,8631
22	0,5717	0,7262	0,8644	0,3865	0,4700	0,5932	0,4201	0,4692	0,8001	0,7727	0,7842	0,9330	0,5909	0,6966	0,8703
23	0,5776	0,7176	0,8716	0,3870	0,4662	0,5963	0,4171	0,4747	0,8029	0,7735	0,7844	0,9369	0,5905	0,6967	0,8347
24	0,5796	0,7181	0,8705	0,3903	0,4662	0,5952	0,4178	0,4760	0,8029	0,7734	0,7813	0,9386	0,5810	0,6984	0,8371
25	0,5785	0,7102	0,8662	0,3895	0,4339	0,5828	0,4039	0,4549	0,7944	0,7621	0,7720	0,9298	0,5947	0,5867	0,8488
26	0,6120	0,7192	0,8592	0,3748	0,4260	0,5831	0,4086	0,4603	0,7721	0,7635	0,7739	0,9346	0,5907	0,6161	0,8047
27	0,6084	0,7188	0,8720	0,3884	0,4181	0,5856	0,4095	0,4614	0,7681	0,7626	0,7752	0,9305	0,5893	0,6763	0,7735
28	0,5835	0,7163	0,7853	0,3921	0,4502	0,5862	0,4123	0,4618	0,8016	0,7654	0,7775	0,9336	0,6058	0,6638	0,8266
29	0,5997	0,7229	0,8391	0,3853	0,4614	0,5883	0,4145	0,4623	0,7666	0,7654	0,7771	0,9339	0,6029	0,6693	0,8097
30	0,5975	0,7297	0,8518	0,3813	0,4679	0,5897	0,4143	0,4620	0,7908	0,7650	0,7775	0,9392	0,5972	0,6728	0,8506
31	0,5864	0,7093	0,8533	0,3845	0,4603	0,5845	0,4134	0,4637	0,7894	0,7665	0,7795	0,9376	0,5906	0,6903	0,8239
32	0,5727	0,7235	0,8161	0,3807	0,4677	0,5815	0,4106	0,4622	0,7786	0,7668	0,7787	0,9361	0,5973	0,6703	0,7862
33	0,5756	0,7289	0,8609	0,3860	0,4501	0,5904	0,4138	0,4607	0,7952	0,7642	0,7782	0,9382	0,5912	0,6878	0,7632
34	0,5754	0,7257	0,8655	0,3846	0,4442	0,5821	0,4146	0,4652	0,7620	0,7676	0,7789	0,9367	0,5913	0,6848	0,8211
35	0,5712	0,7218	0,8353	0,3878	0,4447	0,5809	0,4118	0,4658	0,7867	0,7648	0,7842	0,9340	0,5884	0,6700	0,8292
36	0,5743	0,7221	0,8363	0,3847	0,4494	0,5786	0,4129	0,4634	0,7940	0,7678	0,7803	0,9362	0,5844	0,6812	0,8152
37	0,6031	0,7153	0,8715	0,3964	0,4690	0,5929	0,4095	0,4631	0,7884	0,7662	0,7742	0,9363	0,5930	0,6509	0,8834
38	0,5588	0,7294	0,8753	0,3916	0,4668	0,5922	0,4176	0,4656	0,7992	0,7670	0,7768	0,9313	0,5784	0,6825	0,8872
39	0,6059	0,7167	0,8692	0,3870	0,4731	0,5953	0,4150	0,4656	0,7965	0,7698	0,7782	0,9337	0,5890	0,6930	0,8816
40	0,6000	0,7128	0,8750	0,3841	0,4751	0,5939	0,4176	0,4674	0,7985	0,7688	0,7807	0,9344	0,5889	0,6917	0,8815
41	0,5852	0,7327	0,8700	0,3901	0,4741	0,5913	0,4181	0,4664	0,8019	0,7700	0,7788	0,9366	0,5997	0,6972	0,8852
42	0,5900	0,7210	0,8706	0,3854	0,4769	0,5906	0,4201	0,4691	0,7944	0,7724	0,7817	0,9340	0,5744	0,6979	0,8934
43	0,5660	0,7310	0,8720	0,3925	0,4704	0,5940	0,4185	0,4689	0,8024	0,7730	0,7816	0,9360	0,5851	0,6977	0,8492
44	0,5703	0,7210	0,8813	0,3889	0,4719	0,5926	0,4221	0,4683	0,8011	0,7743	0,7838	0,9376	0,5764	0,6949	0,8930
45	0,5694	0,7252	0,8744	0,3931	0,4670	0,5909	0,4239	0,4707	0,7994	0,7730	0,7837	0,9396	0,5625	0,6919	0,8962
46	0,5675	0,7212	0,8752	0,3892	0,4664	0,5930	0,4182	0,4723	0,8018	0,7741	0,7819	0,9376	0,5812	0,7024	0,8858
47	0,5619	0,7252	0,8784	0,3865	0,4666	0,5902	0,4243	0,4721	0,7995	0,7754	0,7862	0,9335	0,5909	0,6999	0,8915
48	0,5650	0,7238	0,8663	0,3902	0,4648	0,5918	0,4204	0,4728	0,8076	0,7698	0,7821	0,9380	0,5935	0,6928	0,8853

Tabela 5.34. Wyniki badań sieci neuronowych rankingujących kolokacje dwuelementowe z korpusu *KIPI* po podpróbkowaniu klasy negatywnej do 95%, część 2.

99%	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30
1	0,7678	0,8372	0,7597	0,3857	0,4083	0,6070	0,7703	0,7595	0,8903	0,4435	0,5400	0,7269	0,7947	0,8121	0,9130
2	0,7544	0,8300	0,8258	0,3838	0,4281	0,6069	0,7707	0,7644	0,8904	0,4865	0,5373	0,7217	0,7768	0,8123	0,9137
3	0,7377	0,8245	0,8407	0,3876	0,4424	0,6067	0,7650	0,7435	0,8911	0,4842	0,5206	0,7264	0,7863	0,8146	0,9152
4	0,7402	0,8112	0,8295	0,3994	0,4520	0,6086	0,7666	0,7718	0,8909	0,4745	0,5400	0,7283	0,7870	0,8165	0,9135
5	0,7455	0,7947	0,8176	0,3974	0,4593	0,6033	0,7689	0,7647	0,8894	0,5031	0,5403	0,7226	0,8073	0,8075	0,9141
6	0,7544	0,8002	0,8279	0,3932	0,4564	0,6041	0,7653	0,7633	0,8892	0,5051	0,5607	0,7230	0,7921	0,8202	0,9136
7	0,7538	0,7859	0,8310	0,3930	0,4607	0,6031	0,7699	0,7694	0,8916	0,4993	0,5539	0,7238	0,8018	0,8162	0,9136
8	0,7363	0,7835	0,8227	0,3965	0,4637	0,6043	0,7695	0,7681	0,8887	0,5085	0,5608	0,7214	0,8015	0,8212	0,9113
9	0,7485	0,7936	0,7983	0,3944	0,4604	0,6036	0,7705	0,7749	0,8891	0,5130	0,5610	0,7260	0,8073	0,8223	0,9137
10	0,7538	0,7835	0,8093	0,4148	0,4628	0,6054	0,7689	0,7704	0,8902	0,5101	0,5620	0,7281	0,8211	0,8194	0,9149
11	0,7496	0,7832	0,8358	0,4077	0,4656	0,6034	0,7698	0,7731	0,8912	0,5209	0,5526	0,7196	0,8154	0,8177	0,9132
12	0,7558	0,7729	0,8488	0,4085	0,4677	0,6023	0,7714	0,7725	0,8892	0,5030	0,5648	0,7261	0,8249	0,8205	0,9121
13	0,7584	0,8005	0,9533	0,3970	0,4536	0,6157	0,7755	0,7739	0,8875	0,5101	0,5153	0,7245	0,8128	0,8221	0,9148
14	0,7346	0,8055	0,8589	0,4074	0,4618	0,6116	0,7760	0,7816	0,8910	0,5015	0,5537	0,7281	0,8063	0,8224	0,9140
15	0,7487	0,7826	0,9616	0,3881	0,4670	0,6105	0,7755	0,7806	0,8903	0,5140	0,5618	0,7335	0,8067	0,8160	0,9136
16	0,7347	0,7888	0,8527	0,4058	0,4659	0,6112	0,7735	0,7814	0,8902	0,5182	0,5497	0,7191	0,8085	0,8150	0,9139
17	0,7418	0,7822	0,9618	0,4010	0,4686	0,6080	0,7740	0,7805	0,8880	0,5199	0,5716	0,7279	0,8181	0,8219	0,9128
18	0,7561	0,7888	0,9660	0,4175	0,4702	0,6088	0,7734	0,7808	0,8900	0,5325	0,5750	0,7180	0,8167	0,8200	0,9099
19	0,7518	0,7907	0,9614	0,4131	0,4670	0,6103	0,7734	0,7806	0,8868	0,5292	0,5746	0,7201	0,8227	0,8283	0,9124
20	0,7429	0,7868	0,9570	0,4199	0,4686	0,6081	0,7730	0,7800	0,8878	0,5254	0,5764	0,7206	0,8190	0,8196	0,9125
21	0,7497	0,7843	0,8760	0,4201	0,4703	0,6082	0,7735	0,7805	0,8896	0,5213	0,5813	0,7232	0,8274	0,8275	0,9143
22	0,7497	0,7808	0,9664	0,4157	0,4676	0,6087	0,7733	0,7802	0,8863	0,5334	0,5826	0,7267	0,8276	0,8199	0,9152
23	0,7465	0,7824	0,8910	0,4201	0,4699	0,6094	0,7734	0,7797	0,8862	0,5242	0,5896	0,7204	0,8301	0,8269	0,9139
24	0,7566	0,7834	0,9097	0,4200	0,4706	0,6070	0,7728	0,7802	0,8817	0,5222	0,5812	0,7230	0,8343	0,8271	0,9122
25	0,7730	0,8394	0,8598	0,3897	0,4080	0,6105	0,7606	0,7635	0,8901	0,4810	0,5415	0,7204	0,7695	0,8105	0,9139
26	0,7679	0,8402	0,8692	0,3950	0,4211	0,6097	0,7672	0,7663	0,8911	0,4926	0,5356	0,7256	0,7826	0,8050	0,9142
27	0,7591	0,8239	0,8731	0,3932	0,4415	0,6076	0,7697	0,7716	0,8891	0,4843	0,5191	0,7197	0,8001	0,8150	0,9140
28	0,7371	0,8126	0,7116	0,3917	0,4405	0,6059	0,7686	0,7677	0,8903	0,4904	0,5332	0,7260	0,7744	0,8080	0,9148
29	0,7597	0,8122	0,7163	0,3928	0,4450	0,6063	0,7693	0,7665	0,8909	0,4951	0,5450	0,7225	0,7869	0,8086	0,9147
30	0,7554	0,8128	0,7813	0,3900	0,4564	0,6077	0,7685	0,7639	0,8908	0,5042	0,5354	0,7232	0,7819	0,8147	0,9133
31	0,7606	0,7864	0,8159	0,3973	0,4593	0,6025	0,7641	0,7683	0,8897	0,5058	0,5570	0,7239	0,7966	0,8088	0,9139
32	0,7562	0,7909	0,7548	0,3940	0,4619	0,6055	0,7649	0,7682	0,8896	0,5163	0,5355	0,7228	0,7955	0,8193	0,9124
33	0,7481	0,7806	0,7798	0,4035	0,4645	0,6056	0,7694	0,7687	0,8909	0,5089	0,5601	0,7219	0,8195	0,8247	0,9141
34	0,7497	0,7752	0,7480	0,4104	0,4640	0,6010	0,7697	0,7703	0,8904	0,5111	0,5746	0,7239	0,8291	0,8206	0,9126
35	0,7556	0,7769	0,8018	0,4150	0,4633	0,6048	0,7695	0,7668	0,8898	0,5008	0,5615	0,7256	0,8243	0,8238	0,9135
36	0,7417	0,7838	0,8025	0,4091	0,4669	0,6046	0,7693	0,7722	0,8904	0,5037	0,5718	0,7230	0,8196	0,8205	0,9136
37	0,7433	0,7987	0,9546	0,3928	0,4534	0,6103	0,7747	0,7810	0,8897	0,5180	0,5622	0,7209	0,8189	0,8095	0,9122
38	0,7417	0,7928	0,9473	0,3989	0,4634	0,6145	0,7761	0,7772	0,8881	0,5199	0,5305	0,7260	0,7994	0,8129	0,9113
39	0,7437	0,7952	0,9595	0,4057	0,4659	0,6133	0,7742	0,7816	0,8880	0,5236	0,5482	0,7228	0,8057	0,8099	0,9128
40	0,7437	0,7953	0,9537	0,4006	0,4683	0,6130	0,7746	0,7805	0,8890	0,5242	0,5518	0,7238	0,8056	0,8178	0,9127
41	0,7495	0,7832	0,9091	0,3991	0,4691	0,6074	0,7728	0,7784	0,8886	0,5232	0,5777	0,7243	0,8150	0,8242	0,9133
42	0,7483	0,7844	0,9588	0,4194	0,4693	0,6100	0,7727	0,7789	0,8815	0,5199	0,5785	0,7178	0,8200	0,8281	0,9109
43	0,7511	0,7847	0,9589	0,4175	0,4700	0,6086	0,7734	0,7798	0,8857	0,5219	0,5756	0,7213	0,8190	0,8269	0,9128
44	0,7432	0,7848	0,9304	0,4068	0,4691	0,6106	0,7730	0,7799	0,8904	0,5337	0,5832	0,7207	0,8098	0,8250	0,9124
45	0,7478	0,7843	0,9568	0,4218	0,4693	0,6051	0,7728	0,7780	0,8881	0,5321	0,5765	0,7305	0,8217	0,8257	0,9104
46	0,7517	0,7839	0,9592	0,4210	0,4701	0,6076	0,7732	0,7797	0,8875	0,5348	0,5782	0,7176	0,8188	0,8290	0,9127
47	0,7402	0,7820	0,9263	0,4203	0,4707	0,6097	0,7735	0,7808	0,8841	0,5216	0,5904	0,7235	0,8291	0,8267	0,9123
48	0,7565	0,7785	0,9598	0,4210	0,4700	0,6056	0,7730	0,7803	0,8870	0,5232	0,5887	0,7286	0,8346	0,8250	0,9147

Tabela 5.35. Porównanie wyników miar asocjacyjnych i sieci neuronowych dla korpusu *KIPI*.

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
m	0,3540	0,3708	0,2293	0,3698	0,3672	0,2082	0,4210	0,4046	0,2243	0,7649	0,7165	0,5749	0,5299	0,5152	0,3101
s	0,6120	0,7361	0,8813	0,3964	0,4769	0,5963	0,4243	0,4760	0,8076	0,7754	0,7862	0,9397	0,6090	0,7024	0,8962
s/m	1,7288	1,9854	3,8433	1,0722	1,2988	2,8640	1,0078	1,1767	3,6009	1,0137	1,0972	1,6343	1,1494	1,3635	2,8899
	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30
m	0,8385	0,8006	0,6898	0,4408	0,4221	0,2377	0,8427	0,7991	0,6250	0,5471	0,5358	0,3334	0,8995	0,8653	0,7437
s	0,7730	0,8402	0,9664	0,4218	0,4707	0,6157	0,7761	0,7816	0,8916	0,5348	0,5904	0,7335	0,8346	0,8290	0,9152
s/m	0,9219	1,0495	1,4009	0,9571	1,1150	2,5907	0,9210	0,9781	1,4265	0,9775	1,1019	2,2001	0,9279	0,9581	1,2306

stającej z zestawu cech bez częstości krotki. Litera f oznacza zestaw cech łącznie z częstością, $!f$ zestaw cech bez częstości, a s stosunek $f/!f$.

Tabela 5.36. Wyniki badań sieci neuronowych rankingujących kolokacje dwuelementowe z korpusu *KIPI* po podpróbkowaniu klasy negatywnej do 95% i dodaniu częstości jako cechy, część 1.

99%	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
1	0,5738	0,6681	0,6352	0,3677	0,4708	0,5677	0,4034	0,4506	0,7703	0,7575	0,7665	0,9314	0,6056	0,4971	0,7102
2	0,5817	0,7266	0,6811	0,3612	0,4673	0,5712	0,4085	0,4515	0,7616	0,7581	0,7663	0,9299	0,5852	0,5172	0,6052
3	0,6164	0,7321	0,6442	0,3717	0,4613	0,5710	0,4112	0,4624	0,7821	0,7558	0,7680	0,9051	0,6082	0,5622	0,6046
4	0,6027	0,7236	0,5242	0,3692	0,4551	0,5684	0,4134	0,4536	0,7020	0,7565	0,7670	0,8946	0,5965	0,5989	0,6032
5	0,6136	0,6815	0,5730	0,3706	0,4678	0,5705	0,4151	0,4570	0,6918	0,7582	0,7704	0,9010	0,5961	0,6075	0,5761
6	0,5854	0,7267	0,6103	0,3646	0,4616	0,5684	0,4141	0,4603	0,7531	0,7563	0,7703	0,9126	0,6069	0,6272	0,6073
7	0,6303	0,6769	0,4440	0,3616	0,4457	0,5694	0,4172	0,4635	0,6407	0,7584	0,7706	0,8627	0,5957	0,6349	0,5951
8	0,6149	0,7169	0,4089	0,3769	0,4511	0,5729	0,4176	0,4642	0,7005	0,7596	0,7720	0,8926	0,5827	0,6033	0,5548
9	0,6263	0,7190	0,5102	0,3637	0,4580	0,5730	0,4171	0,4598	0,7068	0,7568	0,7720	0,8589	0,5679	0,6468	0,6123
10	0,5938	0,7212	0,4474	0,3617	0,4481	0,5759	0,4206	0,4631	0,6523	0,7552	0,7730	0,8926	0,5980	0,6243	0,5509
11	0,6606	0,7246	0,4329	0,3589	0,4458	0,5666	0,4186	0,4629	0,6501	0,7540	0,7723	0,9226	0,5931	0,6458	0,6446
12	0,6214	0,6697	0,4088	0,3653	0,4472	0,5679	0,4200	0,4716	0,6965	0,7568	0,7731	0,9248	0,5687	0,6173	0,5985
13	0,6650	0,6932	0,8623	0,3694	0,4677	0,5866	0,4113	0,4595	0,8038	0,7623	0,7708	0,9468	0,6161	0,5405	0,8115
14	0,6107	0,7354	0,8628	0,3809	0,4562	0,5812	0,4143	0,4669	0,7955	0,7614	0,7728	0,9480	0,6259	0,6487	0,7317
15	0,6410	0,7344	0,8628	0,3710	0,4564	0,5819	0,4166	0,4670	0,8086	0,7622	0,7710	0,9468	0,6061	0,6532	0,7710
16	0,6516	0,7326	0,8698	0,3668	0,4501	0,5847	0,4189	0,4674	0,8013	0,7620	0,7750	0,9493	0,6014	0,6364	0,8608
17	0,6330	0,7206	0,8760	0,3742	0,4642	0,5810	0,4199	0,4682	0,8127	0,7611	0,7759	0,9437	0,5928	0,6536	0,7786
18	0,6291	0,7245	0,8647	0,3782	0,4586	0,5816	0,4222	0,4664	0,7976	0,7619	0,7768	0,9464	0,5938	0,6506	0,7772
19	0,6439	0,7221	0,8428	0,3765	0,4654	0,5806	0,4238	0,4683	0,8120	0,7631	0,7749	0,9444	0,6086	0,6630	0,7313
20	0,6436	0,7140	0,8645	0,3831	0,4604	0,5730	0,4245	0,4706	0,7860	0,7659	0,7748	0,9446	0,5844	0,6449	0,7645
21	0,6525	0,7216	0,8676	0,3811	0,4681	0,5755	0,4256	0,4717	0,8143	0,7637	0,7743	0,9491	0,6065	0,6734	0,7692
22	0,6545	0,7071	0,8775	0,3841	0,4525	0,5809	0,4281	0,4799	0,8088	0,7630	0,7755	0,9387	0,6184	0,6423	0,7903
23	0,6460	0,7258	0,8800	0,3787	0,4613	0,5806	0,4262	0,4772	0,8152	0,7652	0,7793	0,9451	0,5833	0,6603	0,5916
24	0,6406	0,7183	0,8106	0,3808	0,4661	0,5794	0,4261	0,4764	0,8001	0,7600	0,7770	0,9467	0,6056	0,6781	0,7599
25	0,6325	0,7135	0,8249	0,3705	0,4715	0,5613	0,3925	0,4584	0,8012	0,7570	0,7676	0,9382	0,6359	0,5194	0,7795
26	0,5857	0,7211	0,7407	0,3688	0,4678	0,5750	0,4073	0,4603	0,7851	0,7578	0,7672	0,9092	0,5614	0,5424	0,6842
27	0,6654	0,7319	0,8000	0,3681	0,4546	0,5706	0,4097	0,4607	0,7594	0,7552	0,7678	0,9378	0,5727	0,5892	0,7593
28	0,6178	0,7135	0,7471	0,3561	0,4736	0,5647	0,4133	0,4598	0,7593	0,7569	0,7671	0,9348	0,5796	0,6005	0,5788
29	0,6387	0,7206	0,6801	0,3727	0,4554	0,5770	0,4125	0,4633	0,7611	0,7575	0,7687	0,9352	0,5842	0,5884	0,6017
30	0,6598	0,7064	0,7401	0,3619	0,4530	0,5732	0,4156	0,4642	0,6994	0,7573	0,7675	0,9355	0,5798	0,6229	0,6455
31	0,6378	0,7108	0,6340	0,3579	0,4581	0,5722	0,4174	0,4602	0,7895	0,7554	0,7708	0,8995	0,5632	0,6715	0,6170
32	0,6550	0,6588	0,5740	0,3547	0,4512	0,5729	0,4194	0,4672	0,7495	0,7591	0,7691	0,9065	0,5460	0,6555	0,6212
33	0,6465	0,6931	0,4666	0,3680	0,4586	0,5661	0,4182	0,4694	0,7630	0,7586	0,7701	0,9021	0,5953	0,6597	0,5463
34	0,6277	0,7254	0,5801	0,3744	0,4514	0,5715	0,4202	0,4649	0,7351	0,7592	0,7733	0,8981	0,5531	0,6480	0,5874
35	0,6457	0,7217	0,5799	0,3685	0,4512	0,5671	0,4206	0,4661	0,7326	0,7602	0,7737	0,9310	0,5899	0,6666	0,6447
36	0,6330	0,7187	0,5033	0,3647	0,4498	0,5679	0,4210	0,4649	0,7312	0,7600	0,7721	0,9283	0,6101	0,6471	0,6472
37	0,6426	0,7337	0,8678	0,3651	0,4682	0,5910	0,4109	0,4625	0,8078	0,7629	0,7721	0,9485	0,6005	0,6001	0,8719
38	0,6414	0,7257	0,8704	0,3691	0,4645	0,5811	0,4123	0,4652	0,8099	0,7617	0,7727	0,9460	0,5849	0,6209	0,8464
39	0,6462	0,7381	0,8731	0,3735	0,4515	0,5926	0,4175	0,4677	0,8116	0,7621	0,7736	0,9442	0,5830	0,6360	0,8716
40	0,6472	0,7263	0,8811	0,3768	0,4617	0,5919	0,4180	0,4718	0,8125	0,7618	0,7727	0,9507	0,5901	0,6629	0,8237
41	0,6538	0,7226	0,8715	0,3851	0,4660	0,5856	0,4209	0,4712	0,8168	0,7620	0,7735	0,9491	0,5975	0,6448	0,8330
42	0,6396	0,7321	0,8704	0,3767	0,4590	0,5824	0,4203	0,4724	0,8138	0,7618	0,7739	0,9489	0,5871	0,6669	0,7884
43	0,6382	0,7277	0,8671	0,3725	0,4529	0,5811	0,4250	0,4736	0,8007	0,7600	0,7749	0,9480	0,5740	0,6772	0,8450
44	0,6400	0,7304	0,8792	0,3754	0,4628	0,5736	0,4244	0,4704	0,8149	0,7610	0,7750	0,9460	0,5924	0,6678	0,8366
45	0,6366	0,7136	0,8724	0,3820	0,4551	0,5732	0,4282	0,4737	0,8098	0,7624	0,7760	0,9460	0,5963	0,6776	0,7812
46	0,6414	0,7232	0,8655	0,3734	0,4575	0,5859	0,4290	0,4701	0,8108	0,7646	0,7769	0,9450	0,5852	0,6743	0,6737
47	0,6496	0,7064	0,8711	0,3787	0,4541	0,5746	0,4294	0,4763	0,8110	0,7655	0,7789	0,9473	0,5900	0,6622	0,7838
48	0,6484	0,7187	0,8690	0,3800	0,4607	0,5793	0,4298	0,4770	0,7942	0,7626	0,7759	0,9431	0,5829	0,6665	0,6937

Tabela 5.37. Wyniki badań sieci neuronowych rankingujących kolokacje dwuelementowe z korpusu *KIPI* po podpróbkowaniu klasy negatywnej do 95% i dodaniu częstości jako cechy, część 2.

99%	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30
1	0,7611	0,8476	0,9012	0,3985	0,4454	0,6143	0,7700	0,7833	0,8928	0,5047	0,5349	0,7207	0,8282	0,8218	0,9136
2	0,7281	0,8416	0,9103	0,4026	0,4472	0,6141	0,7638	0,7836	0,8934	0,5022	0,5617	0,7269	0,8259	0,8246	0,9135
3	0,7629	0,8421	0,8764	0,4092	0,4588	0,6144	0,7708	0,7835	0,8939	0,5090	0,5629	0,7207	0,8257	0,8177	0,9127
4	0,7716	0,8294	0,9516	0,4101	0,4654	0,6157	0,7685	0,7836	0,8946	0,4959	0,5562	0,7228	0,8306	0,8136	0,9114
5	0,7748	0,8076	0,9365	0,4150	0,4667	0,6119	0,7679	0,7841	0,8945	0,5131	0,5693	0,7208	0,8388	0,8185	0,9116
6	0,7733	0,7877	0,9339	0,4155	0,4679	0,6152	0,7665	0,7841	0,8949	0,5127	0,5765	0,7220	0,8343	0,8163	0,9116
7	0,7669	0,8032	0,9186	0,4178	0,4690	0,6118	0,7694	0,7825	0,8928	0,5009	0,5617	0,7264	0,8397	0,8206	0,9086
8	0,7971	0,7948	0,8978	0,4181	0,4685	0,6135	0,7718	0,7829	0,8942	0,4975	0,5831	0,7255	0,8388	0,8229	0,9077
9	0,7866	0,7996	0,9290	0,4191	0,4693	0,6139	0,7704	0,7840	0,8950	0,5020	0,5842	0,7236	0,8361	0,8212	0,9078
10	0,7802	0,7954	0,8879	0,4205	0,4713	0,6155	0,7688	0,7833	0,8956	0,5011	0,5755	0,7256	0,8431	0,8186	0,9121
11	0,7602	0,7860	0,8977	0,4201	0,4715	0,6128	0,7739	0,7787	0,8941	0,5057	0,5838	0,7243	0,8437	0,8181	0,9074
12	0,7819	0,8183	0,9222	0,4213	0,4716	0,6111	0,7753	0,7836	0,8937	0,5032	0,5878	0,7222	0,8398	0,8168	0,9055
13	0,7902	0,8407	0,9506	0,4079	0,4634	0,6191	0,7733	0,7867	0,8931	0,5195	0,5720	0,7333	0,8275	0,8295	0,9128
14	0,7817	0,8349	0,9659	0,4146	0,4678	0,6189	0,7769	0,7857	0,8928	0,5206	0,5632	0,7375	0,8321	0,8208	0,9129
15	0,7845	0,7989	0,9646	0,4168	0,4703	0,6213	0,7788	0,7847	0,8931	0,5235	0,5698	0,7371	0,8335	0,8102	0,9151
16	0,7839	0,7950	0,9620	0,4184	0,4709	0,6200	0,7772	0,7845	0,8886	0,5177	0,5777	0,7264	0,8392	0,8097	0,9132
17	0,7744	0,7954	0,9617	0,4202	0,4722	0,6211	0,7769	0,7845	0,8937	0,5247	0,5799	0,7332	0,8356	0,8252	0,9100
18	0,7900	0,8019	0,9593	0,4231	0,4720	0,6185	0,7753	0,7848	0,8945	0,5187	0,5880	0,7326	0,8362	0,8234	0,9105
19	0,7648	0,7677	0,9636	0,4227	0,4732	0,6254	0,7764	0,7838	0,8931	0,5166	0,5800	0,7327	0,8365	0,8162	0,9104
20	0,7683	0,7894	0,9605	0,4235	0,4742	0,6250	0,7758	0,7836	0,8918	0,5233	0,5784	0,7304	0,8431	0,8310	0,9108
21	0,7897	0,7946	0,9657	0,4244	0,4744	0,6170	0,7755	0,7829	0,8924	0,5180	0,5924	0,7286	0,8396	0,8318	0,9128
22	0,7835	0,7859	0,9585	0,4246	0,4743	0,6191	0,7765	0,7844	0,8905	0,5186	0,5946	0,7237	0,8327	0,8261	0,9119
23	0,7718	0,7878	0,9609	0,4226	0,4741	0,6205	0,7764	0,7839	0,8920	0,5153	0,5912	0,7297	0,8439	0,8282	0,9125
24	0,7708	0,7736	0,9629	0,4246	0,4747	0,6186	0,7773	0,7840	0,8902	0,5157	0,5848	0,7325	0,8428	0,8233	0,9123
25	0,7629	0,8367	0,9297	0,3957	0,4517	0,6142	0,7660	0,7819	0,8931	0,4787	0,5454	0,7238	0,8252	0,8212	0,9132
26	0,7765	0,8259	0,9556	0,4069	0,4514	0,6144	0,7724	0,7833	0,8929	0,5002	0,5462	0,7232	0,8258	0,8200	0,9117
27	0,7384	0,7784	0,9467	0,4085	0,4549	0,6154	0,7686	0,7826	0,8933	0,5071	0,5599	0,7238	0,8308	0,8234	0,9111
28	0,7455	0,7843	0,9179	0,4112	0,4657	0,6132	0,7712	0,7838	0,8940	0,5032	0,5502	0,7248	0,8287	0,8185	0,9100
29	0,7623	0,7703	0,9441	0,4099	0,4647	0,6155	0,7730	0,7826	0,8938	0,4985	0,5475	0,7296	0,8188	0,8151	0,9132
30	0,7872	0,7468	0,9202	0,4162	0,4658	0,6159	0,7739	0,7829	0,8946	0,5142	0,5616	0,7257	0,8333	0,8184	0,9114
31	0,7673	0,7609	0,9059	0,4182	0,4689	0,6133	0,7718	0,7832	0,8949	0,4939	0,5832	0,7248	0,8334	0,8198	0,9117
32	0,7587	0,7457	0,9476	0,4193	0,4700	0,6126	0,7734	0,7834	0,8931	0,5101	0,5639	0,7298	0,8449	0,8200	0,9111
33	0,7913	0,7662	0,9081	0,4201	0,4681	0,6141	0,7736	0,7839	0,8929	0,5004	0,5794	0,7225	0,8329	0,8213	0,9102
34	0,7501	0,7488	0,9042	0,4201	0,4713	0,6146	0,7715	0,7834	0,8940	0,4915	0,5788	0,7251	0,8372	0,8269	0,9093
35	0,7311	0,7755	0,9020	0,4215	0,4687	0,6132	0,7708	0,7827	0,8924	0,4951	0,5825	0,7322	0,8419	0,8276	0,9092
36	0,7825	0,7792	0,9007	0,4212	0,4681	0,6110	0,7736	0,7833	0,8921	0,5132	0,5871	0,7220	0,8449	0,8289	0,9095
37	0,7745	0,8258	0,9404	0,4110	0,4644	0,6190	0,7767	0,7856	0,8930	0,5141	0,5714	0,7349	0,8300	0,8261	0,9116
38	0,7906	0,7613	0,9641	0,4151	0,4680	0,6160	0,7775	0,7848	0,8928	0,5094	0,5800	0,7339	0,8237	0,8309	0,9126
39	0,7575	0,7899	0,9637	0,4169	0,4714	0,6158	0,7770	0,7834	0,8939	0,5315	0,5752	0,7339	0,8292	0,8043	0,9105
40	0,7781	0,7825	0,9655	0,4190	0,4709	0,6222	0,7768	0,7834	0,8918	0,5319	0,5857	0,7278	0,8334	0,8226	0,9118
41	0,7982	0,7928	0,9592	0,4202	0,4719	0,6172	0,7770	0,7848	0,8908	0,5246	0,5898	0,7370	0,8350	0,8167	0,9111
42	0,7675	0,7884	0,9635	0,4218	0,4721	0,6196	0,7759	0,7837	0,8942	0,5219	0,5778	0,7226	0,8364	0,8236	0,9125
43	0,7886	0,7738	0,9590	0,4232	0,4740	0,6232	0,7764	0,7837	0,8917	0,5147	0,5861	0,7300	0,8342	0,8232	0,9130
44	0,7761	0,7761	0,9312	0,4232	0,4732	0,6181	0,7767	0,7845	0,8869	0,5244	0,5856	0,7310	0,8332	0,8285	0,9094
45	0,7946	0,7744	0,9640	0,4242	0,4734	0,6184	0,7766	0,7815	0,8944	0,5204	0,5912	0,7289	0,8436	0,8191	0,9113
46	0,7705	0,7739	0,9245	0,4239	0,4746	0,6208	0,7764	0,7844	0,8924	0,5131	0,5929	0,7251	0,8456	0,8340	0,9090
47	0,7682	0,7805	0,9553	0,4240	0,4748	0,6208	0,7769	0,7842	0,8914	0,5123	0,5891	0,7278	0,8428	0,8319	0,9104
48	0,7902	0,7708	0,9636	0,4249	0,4751	0,6202	0,7760	0,7829	0,8907	0,5126	0,5873	0,7325	0,8447	0,8264	0,9098

Tabela 5.38. Porównanie wyników miar asocjacyjnych i sieci neuronowych dla korpusu *KIPI*.

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
f	0,6654	0,7381	0,8811	0,3851	0,4736	0,5926	0,4298	0,4799	0,8168	0,7659	0,7793	0,9507	0,6359	0,6781	0,8719
lf	0,6120	0,7361	0,8813	0,3964	0,4769	0,5963	0,4243	0,4760	0,8076	0,7754	0,7862	0,9397	0,6090	0,7024	0,8962
s	1,0872	1,0026	0,9997	0,9715	0,9931	0,9939	1,0128	1,0081	1,0114	0,9878	0,9912	1,0118	1,0442	0,9653	0,9729
	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30
f	0,7982	0,8476	0,9659	0,4249	0,4751	0,6254	0,7788	0,7867	0,8956	0,5319	0,5946	0,7375	0,8456	0,8340	0,9151
lf	0,7730	0,8402	0,9664	0,4218	0,4707	0,6157	0,7761	0,7816	0,8916	0,5348	0,5904	0,7335	0,8346	0,8290	0,9152
s	1,0325	1,0088	0,9995	1,0072	1,0093	1,0158	1,0035	1,0065	1,0045	0,9946	1,0072	1,0054	1,0132	1,0060	1,0000

Zauważyć można, że dodanie do zestawu cech częstości kandydata wpłynęło na wyniki pozytywnie tylko w części przypadków, ale w ich większej liczbie – w 19 z 30 badań. Dodatkowo w dużej liczbie badań różnice w wyniku są na poziomie mniejszym od 0,01, co równie dobrze można uznać za przypadek ze względu na mniej lub bardziej korzystne losowanie danych w procesie walidacji krzyżowej. Jednak w niektórych badaniach różnica ta sięga nawet około 0,035, co wydaje się być bardziej znaczącym wynikiem. Po dodaniu częstości do zestawu cech najlepszy z wyników został jednak nieznacznie pogorszony – może być to kwestia przypadku. Podsumowanie tego badania może być takie, że zmiana zestawu cech w niewielki sposób zmieniła wyniki działania sieci, zaś wpłynęła na nie korzystnie tylko w części badań.

5.5. MIARY WIELOELEMENTOWE, KORPUS KIPI

Podobnie jak w przypadku miar dwuelementowych, także i tutaj należało przygotować zbiory danych do badań. Zostały one przygotowane i zbadane w taki sam sposób, jak w przypadku miar dwuelementowych, ale z użyciem innych relacji – 3-elementowych. Wyjątkiem jest także liczba podkorpusów danych, które zostały utworzone, zaledwie cztery. Powodem takiego działania była niewystarczająca ilość RAM³³. Zmianie uległ także sposób oceny relacji częstych – w tym przypadku próg nie był ustalony równo na 1% (z pewnymi wyjątkami, jak w przypadku badań miar dwuelementowych). Zamiast tego relacje częste były wyznaczane poprzez porównanie procentowej zawartości jednostek wielowyrazowych wśród wszystkich kandydatów z danej relacji z procentem kolokacji wśród wszystkich kandydatów ze wszystkich relacji. Dodatkowo z grona częstych odrzucone zostały relacje oknowe.

5.5.1. Przygotowanie i zbadanie podkorpusów KIPI

Niniejszy rozdział prezentuje wyniki sprawdzenia utworzonych podkorpusów pod kątem udziału procentowego jednostek wielowyrazowych i wyznaczenia zbiorów relacji częstych. Badania zostały wykonane tak samo, jak w przypadku podkorpusów utworzonych do badań metod ekstrakcji kolokacji dwuelementowych.

Podzbiór 3W

Tabela 5.39 prezentuje wyniki przebadania miar na podkorpusie zawierającym wszystkich kandydatów utworzonych z wykorzystaniem relacji oknowych.

Obserwacją z niniejszego badania jest to, że wyrażeń wielowyrazowych 3-elementowych jest około 250-krotnie mniej niż w analogicznym zbiorze w badaniach nad kolokacjami dwuelementowymi, co stanowi o poziomie trudności niniejszego problemu.

³³ Przechowywanie i przetwarzanie wszystkich możliwych kandydatów trójelementowych, ciągłych i nieciągłych, oknowych oraz relacyjnych, a także metadanych o nich wymaga posiadania dużej ilości pamięci operacyjnej.

Tabela 5.39. Statystyki dotyczące podzbioru danych 3W pozyskanego z korpusu *KIPI*.

relacje	liczba krotek	liczba JW	procent JW	częsta?
Window3P0	78426220	2044	0,0026	nie
Window3P1	78426220	80	0,0001	nie
Suma	156852440	2124	0,00135	

Podzbiór 3R

Tabela 5.40. Statystyki dotyczące podzbioru danych 3R pozyskanego z korpusu *KIPI*.

relacje	liczba krotek	liczba JW	procent JW	częsta?
AdjAdjSubst	541277	9	0,0017	nie
AdjPrepSubst	716945	120	0,0167	<i>TAK</i>
AdjSubstAdj	967750	83	0,0086	<i>TAK</i>
AdjSubstSubst	1260577	67	0,0053	nie
SubstAdjAdj	312186	24	0,0077	nie
SubstAdjSubst	1526866	83	0,0054	nie
SubstAdvAdj	113720	4	0,0035	nie
SubstConjSubst	601678	22	0,0037	nie
SubstPrepSubst	1604498	204	0,0127	<i>TAK</i>
SubstSubstAdj	941736	84	0,0089	<i>TAK</i>
SubstSubstSubst	1192601	100	0,0084	<i>TAK</i>
Suma wszystkich	9779834	800	0,0082	
Suma częstych	5423530	591	0,0109	

Podzbiór 3RW

Podzbiór 3RW powstał poprzez połączenie 3R oraz 3W, czyli analogicznie do sposobu powstania podzbioru 2RW.

Podzbiór 3RIH

Podobnie jak w przypadku kolokacji dwuelementowych, także i tutaj dodanie relacji nieciągłych zmniejsza znacznie stężenie wyrażen wielowyrazowych wśród wszystkich kandydatów. Można spróbować wysunąć wniosek, że kolokacje 3-elementowe występują przeważnie w sposób ciągły, jednak liczba kolokacji nieciągłych nie może zostać pominięta, ponieważ stanowi znaczny procent wszystkich wyrażen wielowyrazowych.

5.5.2. Zbiór testowy

Wykorzystany w tych badaniach zbiór testowy został pozyskany ze *Słownosieci*, jednak okazał się być zbiorem bardzo małym i nie pochodzącym ze zbioru, na którym badania były prowadzone. Fakt ten rodził dwa następujące problemy: bardzo niski stosunek klasy pozytywnej do negatywnej oraz brak poprawnego oznakowania instancji na szeroką skalę³⁴. Pierwszy problem wynika z faktu, że liczba kandydatów na jednostki trójelementowe jest znacznie większa od liczby poprawnych jednostek wielowyrazowych wskazanych przez zbiór testowy. Drugi problem polegał

³⁴ Zbiór danych nie był w pełni oznaczony jak na przykład w artykule Pavla Peciny i Pavla Schlesingera.

Tabela 5.41. Statystyki dotyczące podzbioru danych 3R1H pozyskanego z korpusu *KIPI*.

relacje	liczba krotek	liczba JW	procent JW	częsta?
AdjAdjSubst	541277	9	0,0017	nie
AdjAdjSubstH1P0	245555	2	0,0008	nie
AdjAdjSubstH1P1	1151945	5	0,0004	nie
AdjPrepSubst	716945	120	0,0167	<i>TAK</i>
AdjPrepSubstH1P0	647731	32	0,0049	<i>TAK</i>
AdjPrepSubstH1P1	827820	46	0,0056	<i>TAK</i>
AdjSubstAdj	967750	83	0,0086	<i>TAK</i>
AdjSubstAdjH1P0	1127086	3	0,0003	nie
AdjSubstAdjH1P1	859167	18	0,0021	nie
AdjSubstSubst	1260577	67	0,0053	<i>TAK</i>
AdjSubstSubstH1P0	2113142	8	0,0004	nie
AdjSubstSubstH1P1	1062241	14	0,0013	nie
SubstAdjAdj	312186	24	0,0077	<i>TAK</i>
SubstAdjAdjH1P0	984252	10	0,001	nie
SubstAdjAdjH1P1	256799	1	0,0004	nie
SubstAdjSubst	1526866	83	0,0054	<i>TAK</i>
SubstAdjSubstH1P0	1684299	10	0,0006	nie
SubstAdjSubstH1P1	2143032	30	0,0014	nie
SubstAdvAdj	113720	4	0,0035	nie
SubstAdvAdjH1P0	70397	0	0	nie
SubstAdvAdjH1P1	231161	2	0,0009	nie
SubstConjSubst	601678	22	0,0037	<i>TAK</i>
SubstConjSubstH1P0	528323	11	0,0021	nie
SubstConjSubstH1P1	575422	8	0,0014	nie
SubstPrepSubst	1604498	204	0,0127	<i>TAK</i>
SubstPrepSubstH1P0	1274522	58	0,0046	<i>TAK</i>
SubstPrepSubstH1P1	1679465	74	0,0044	<i>TAK</i>
SubstSubstAdj	941736	84	0,0089	<i>TAK</i>
SubstSubstAdjH1P0	977246	8	0,0008	nie
SubstSubstAdjH1P1	1631955	39	0,0024	nie
SubstSubstSubst	1192601	100	0,0084	<i>TAK</i>
SubstSubstSubstH1P0	2227830	10	0,0004	nie
SubstSubstSubstH1P1	2267238	17	0,0007	nie
Suma ciągłych	9779834	800	0,0082	
Suma nieciągłych	24566628	406	0,0017	
Suma wszystkich	34346462	1206	0,0035	
Suma ciągłych częstych	5423530	591	0,0109	
Suma nieciągłych częstych	8130845	406	0,0050	
Suma wszystkich częstych	13554375	997	0,0074	

na tym, że wszyscy kandydaci, którzy nie znaleźli się w zbiorze testowym byli uznawani za negatywnych, a tak być nie powinno – to także jest problem małego zbioru testowego.

Miara oceny i sposób porównywania kandydatów ze zbiorem testowym pozostały takie same jak w przypadku badań ekstrakcji kolokacji dwuelementowych.

5.5.3. Szczegółowy opis przebiegu tej części badań

Tabela 5.42 przedstawia zestaw różnych wariantów badań przeprowadzonych dla funkcji 3-elementowych na korpusie *KIPI*. Zestaw ten jest mniejszy ze względu na złożoność pamięciową problemu.

Tabela 5.42. Zestaw przeprowadzonych badań dla funkcji 3-elementowych na korpusie *KIPI*.

nr	źródło danych statystycznych	źródło kandydatów	filtry
1	okno ciągłe	okno ciągłe	morfeusz, częstość > 5
2	relacje ciągłe	relacje ciągłe	
3	relacje ciągłe	relacje ciągłe	morfeusz
4	relacje ciągłe	relacje ciągłe	morfeusz, częstość > 5
5	relacje ciągłe	częste relacje ciągłe	
6	relacje ciągłe	częste relacje ciągłe	morfeusz
7	relacje ciągłe	częste relacje ciągłe	morfeusz, częstość > 5
8	relacje ciągłe i nieciągłe	relacje ciągłe i nieciągłe	
9	relacje ciągłe i nieciągłe	relacje ciągłe i nieciągłe	morfeusz
10	relacje ciągłe i nieciągłe	relacje ciągłe i nieciągłe	morfeusz, częstość > 5
11	relacje ciągłe i nieciągłe	częste relacje ciągłe i nieciągłe	
12	relacje ciągłe i nieciągłe	częste relacje ciągłe i nieciągłe	morfeusz
13	relacje ciągłe i nieciągłe	częste relacje ciągłe i nieciągłe	morfeusz, częstość > 5

Zestaw zbadanych funkcji asocjacyjnych jest taki sam, jak dla badań nad miarami ekstrakcji wyrażen dwuelementowych, a tym samym tabela 5.8 przedstawia jednocześnie zestaw zbadanych funkcji 3-elementowych na korpusie *KIPI*. Dodatkowo zbadane zostały także funkcje zamieszczone w tabeli 5.43 – nie były one zbadane dla kolokacji dwuelementowych, ponieważ wyniki byłyby takie same jak dla ich funkcji wewnętrznych. Sama funkcja wewnętrzna została ustalona na etapie badań miar ekstrahujących wyrażenia dwuelementowe i została nią miara *Specific Exponential Correlation* dla wartości parametru wykładnika równej 4,2.

Tabela 5.43. Zestaw zbadanych funkcji dwuelementowych na korpusie *KIPI*.

nr	nazwa
73	Fair Dispersion Point Normalization
74	Average Bigram
75	Smoothed Bigram
76	Minimal Bigram

Zestaw zbadanych klasyfikatorów etykietujących krotki 3-elementowe na korpusie *KIPI* oraz wykorzystany zestaw cech pozostał taki sam, jak w przypadku badań nad wyrażeniami wieloelementowymi. Motywacją do pozostawienia takich cech były głównie informacje o korelacji miar pozyskane z artykułu Mariusza Paradowskiego [19], ponieważ w przypadku doboru cechy ze względu na wynik pojawił się problem dominacji miary *Specific Exponential Correlation* nad innymi.

5.5.4. Wyniki

Podczas przedstawiania jakości osiągniętych wyników przez miary trójelementowe dla korpusu *KIPI* używane będą odpowiednie numery badań zamiast ich pełnych nazw w celu identyfikacji rodzaju badania – analogicznie jak miało to miejsce w przypadku kolokacji dwuelementowych. Analogicznie stosowane będą identyfikatory miar zamiast ich pełnych nazw. Wyniki badań zostały przygotowane i przedstawione w analogiczny sposób do badań nad kolokacjami

dwuelementowymi. Wyniki oznaczone czcionką pogrubioną także symbolizują to co w badaniu poprzednim – dana funkcja jest najlepszą lub zbliżoną do niej jakościowo.

Zakres uśrednianego rankingu pozostał taki sam, jak w badaniach nad ekstrakcją wyrażeń dwuelementowych – od 10% do 20%.

Wyniki badań miar trójelementowych

Dwie tabele 5.44 oraz 5.45 prezentują jakość wyników osiągniętych przez 72 funkcje w 13 różnych badaniach. Etykiety kolumn odpowiadają numerowi badania, a wiersze numerom funkcji – tak samo jak w przypadku badań nad wyrażeniami dwuelementowymi. Informacje o typach badań (sposobie przygotowania korpusu *KIPI*) zostały zamieszczone we wcześniejszej części tego rozdziału w tabeli 5.42.

Tabela 5.44. Wyniki badań miar trójelementowych dla korpusu *KIPI*, część 1.

99%	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
1	0,0019	0,0080	0,0155	0,0078	0,0076	0,0144	0,0089	0,0024	0,0070	0,0027	0,0047	0,0113	0,0049
2	0,0001	0,0001	0,0004	0,0001	0,0001	0,0004	0,0001	0,0000	0,0002	0,0000	0,0000	0,0002	0,0000
3	0,0023	0,0003	0,0065	0,0003	0,0004	0,0059	0,0004	0,0001	0,0027	0,0001	0,0003	0,0077	0,0003
4	0,0062	0,0060	0,0234	0,0063	0,0060	0,0184	0,0080	0,0011	0,0089	0,0013	0,0051	0,0233	0,0058
5	0,0062	0,0060	0,0234	0,0062	0,0060	0,0183	0,0080	0,0011	0,0089	0,0013	0,0051	0,0238	0,0058
6	0,0026	0,0003	0,0075	0,0003	0,0004	0,0070	0,0004	0,0001	0,0032	0,0001	0,0004	0,0092	0,0004
7	0,0033	0,0005	0,0129	0,0005	0,0006	0,0122	0,0007	0,0001	0,0049	0,0001	0,0003	0,0136	0,0003
8	0,0035	0,0006	0,0135	0,0006	0,0008	0,0125	0,0009	0,0001	0,0050	0,0001	0,0005	0,0141	0,0005
9	0,0014	0,0003	0,0069	0,0003	0,0004	0,0053	0,0004	0,0001	0,0023	0,0001	0,0003	0,0068	0,0003
10	0,0014	0,0003	0,0070	0,0003	0,0004	0,0054	0,0004	0,0001	0,0023	0,0001	0,0003	0,0068	0,0003
11	0,0057	0,0145	0,0306	0,0139	0,0126	0,0256	0,0148	0,0036	0,0139	0,0042	0,0095	0,0275	0,0101
12	0,0034	0,0006	0,0094	0,0006	0,0007	0,0083	0,0008	0,0002	0,0039	0,0002	0,0006	0,0111	0,0006
13	0,0038	0,0120	0,0233	0,0118	0,0115	0,0214	0,0131	0,0038	0,0116	0,0042	0,0083	0,0202	0,0087
14	0,0057	0,0016	0,0151	0,0016	0,0019	0,0131	0,0022	0,0004	0,0062	0,0004	0,0018	0,0174	0,0019
15	0,0093	0,0071	0,0273	0,0075	0,0073	0,0229	0,0096	0,0014	0,0114	0,0016	0,0069	0,0292	0,0079
16	0,0021	0,0082	0,0158	0,0080	0,0079	0,0147	0,0092	0,0026	0,0074	0,0028	0,0052	0,0122	0,0054
17	0,0057	0,0016	0,0151	0,0016	0,0019	0,0131	0,0022	0,0004	0,0062	0,0004	0,0018	0,0174	0,0019
18	0,0055	0,0016	0,0151	0,0016	0,0018	0,0131	0,0022	0,0004	0,0062	0,0004	0,0017	0,0173	0,0018
19	0,0055	0,0016	0,0151	0,0016	0,0018	0,0131	0,0022	0,0004	0,0062	0,0004	0,0017	0,0174	0,0018
20	0,0002	0,0002	0,0013	0,0002	0,0002	0,0013	0,0002	0,0001	0,0006	0,0001	0,0001	0,0007	0,0001
21	0,0096	0,0084	0,0292	0,0088	0,0085	0,0247	0,0109	0,0016	0,0121	0,0019	0,0078	0,0309	0,0089
22	0,0099	0,0098	0,0310	0,0103	0,0097	0,0259	0,0124	0,0019	0,0129	0,0022	0,0088	0,0323	0,0099
23	0,0101	0,0113	0,0329	0,0117	0,0109	0,0277	0,0137	0,0021	0,0137	0,0025	0,0096	0,0337	0,0110
24	0,0103	0,0126	0,0341	0,0131	0,0120	0,0287	0,0149	0,0024	0,0145	0,0029	0,0105	0,0350	0,0119
25	0,0104	0,0140	0,0351	0,0144	0,0130	0,0294	0,0160	0,0027	0,0152	0,0033	0,0113	0,0359	0,0127
26	0,0105	0,0152	0,0359	0,0155	0,0139	0,0301	0,0169	0,0030	0,0159	0,0036	0,0119	0,0368	0,0133
27	0,0105	0,0163	0,0366	0,0164	0,0147	0,0305	0,0177	0,0033	0,0164	0,0040	0,0125	0,0376	0,0139
28	0,0105	0,0171	0,0372	0,0171	0,0153	0,0309	0,0182	0,0036	0,0169	0,0043	0,0129	0,0380	0,0142
29	0,0104	0,0177	0,0377	0,0177	0,0158	0,0313	0,0187	0,0039	0,0173	0,0046	0,0133	0,0380	0,0145
30	0,0103	0,0183	0,0381	0,0181	0,0162	0,0317	0,0191	0,0041	0,0176	0,0049	0,0135	0,0382	0,0147
31	0,0102	0,0187	0,0384	0,0184	0,0165	0,0320	0,0194	0,0043	0,0178	0,0051	0,0137	0,0383	0,0148
32	0,0100	0,0190	0,0386	0,0186	0,0168	0,0322	0,0196	0,0045	0,0181	0,0053	0,0138	0,0381	0,0149
33	0,0099	0,0192	0,0385	0,0188	0,0170	0,0322	0,0197	0,0047	0,0183	0,0054	0,0138	0,0379	0,0149
34	0,0097	0,0193	0,0384	0,0188	0,0170	0,0322	0,0197	0,0048	0,0184	0,0056	0,0138	0,0378	0,0148
35	0,0095	0,0193	0,0382	0,0188	0,0171	0,0321	0,0197	0,0049	0,0185	0,0057	0,0138	0,0375	0,0148
36	0,0093	0,0193	0,0380	0,0188	0,0170	0,0321	0,0196	0,0050	0,0185	0,0057	0,0137	0,0373	0,0147

Tabela 5.46 zawiera natomiast wyniki dla czterech funkcji, których badanie ma sens jedynie dla wyrażeń przynajmniej trójelementowych.

Tabela 5.45. Wyniki badań miar trójelementowych dla korpusu *KIPI*, część 2.

99%	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
37	0,0092	0,0193	0,0378	0,0187	0,0170	0,0319	0,0195	0,0050	0,0185	0,0058	0,0137	0,0369	0,0146
38	0,0090	0,0192	0,0375	0,0186	0,0170	0,0317	0,0195	0,0051	0,0185	0,0058	0,0135	0,0365	0,0144
39	0,0088	0,0191	0,0371	0,0185	0,0169	0,0314	0,0194	0,0051	0,0184	0,0058	0,0134	0,0360	0,0143
40	0,0086	0,0190	0,0368	0,0183	0,0168	0,0313	0,0192	0,0051	0,0183	0,0058	0,0133	0,0355	0,0141
41	0,0084	0,0188	0,0364	0,0182	0,0167	0,0311	0,0191	0,0051	0,0182	0,0058	0,0132	0,0351	0,0140
42	0,0082	0,0186	0,0360	0,0181	0,0166	0,0309	0,0189	0,0051	0,0181	0,0058	0,0130	0,0347	0,0138
43	0,0080	0,0185	0,0356	0,0179	0,0164	0,0307	0,0188	0,0051	0,0179	0,0058	0,0129	0,0342	0,0137
44	0,0079	0,0183	0,0353	0,0177	0,0163	0,0304	0,0186	0,0051	0,0178	0,0058	0,0128	0,0338	0,0135
45	0,0077	0,0182	0,0349	0,0176	0,0162	0,0301	0,0185	0,0051	0,0177	0,0058	0,0126	0,0333	0,0133
46	0,0075	0,0180	0,0345	0,0174	0,0161	0,0299	0,0183	0,0051	0,0175	0,0057	0,0125	0,0329	0,0132
47	0,0074	0,0178	0,0341	0,0172	0,0159	0,0297	0,0182	0,0050	0,0174	0,0057	0,0124	0,0324	0,0130
48	0,0072	0,0176	0,0338	0,0171	0,0158	0,0294	0,0180	0,0050	0,0172	0,0057	0,0122	0,0320	0,0129
49	0,0071	0,0175	0,0334	0,0169	0,0157	0,0292	0,0179	0,0050	0,0170	0,0056	0,0121	0,0316	0,0127
50	0,0069	0,0173	0,0331	0,0168	0,0156	0,0289	0,0177	0,0050	0,0169	0,0056	0,0119	0,0312	0,0126
51	0,0040	0,0123	0,0237	0,0120	0,0117	0,0217	0,0133	0,0039	0,0119	0,0043	0,0085	0,0207	0,0090
52	0,0042	0,0125	0,0241	0,0122	0,0119	0,0221	0,0136	0,0040	0,0122	0,0044	0,0088	0,0213	0,0092
53	0,0044	0,0128	0,0246	0,0125	0,0122	0,0225	0,0139	0,0040	0,0125	0,0045	0,0091	0,0219	0,0095
54	0,0046	0,0131	0,0251	0,0128	0,0124	0,0230	0,0142	0,0041	0,0128	0,0046	0,0094	0,0226	0,0098
55	0,0049	0,0134	0,0256	0,0132	0,0127	0,0235	0,0145	0,0042	0,0131	0,0047	0,0097	0,0233	0,0101
56	0,0051	0,0137	0,0262	0,0135	0,0130	0,0239	0,0148	0,0043	0,0135	0,0048	0,0100	0,0241	0,0105
57	0,0054	0,0141	0,0268	0,0138	0,0133	0,0245	0,0152	0,0043	0,0139	0,0049	0,0103	0,0249	0,0108
58	0,0057	0,0145	0,0274	0,0142	0,0136	0,0251	0,0155	0,0044	0,0143	0,0049	0,0106	0,0257	0,0111
59	0,0060	0,0149	0,0282	0,0146	0,0139	0,0257	0,0159	0,0045	0,0147	0,0050	0,0108	0,0267	0,0114
60	0,0064	0,0152	0,0289	0,0149	0,0142	0,0263	0,0162	0,0045	0,0152	0,0051	0,0110	0,0276	0,0117
61	0,0067	0,0155	0,0297	0,0152	0,0143	0,0269	0,0164	0,0045	0,0156	0,0051	0,0112	0,0286	0,0119
62	0,0070	0,0159	0,0304	0,0155	0,0145	0,0278	0,0166	0,0045	0,0160	0,0051	0,0115	0,0296	0,0121
63	0,0073	0,0162	0,0313	0,0158	0,0147	0,0285	0,0168	0,0045	0,0163	0,0051	0,0115	0,0305	0,0121
64	0,0075	0,0165	0,0322	0,0161	0,0148	0,0291	0,0170	0,0043	0,0165	0,0050	0,0114	0,0311	0,0121
65	0,0077	0,0167	0,0331	0,0163	0,0148	0,0297	0,0169	0,0042	0,0166	0,0048	0,0112	0,0318	0,0120
66	0,0077	0,0166	0,0336	0,0162	0,0144	0,0299	0,0166	0,0038	0,0164	0,0044	0,0105	0,0320	0,0112
67	0,0076	0,0164	0,0340	0,0159	0,0137	0,0297	0,0159	0,0034	0,0160	0,0039	0,0097	0,0315	0,0104
68	0,0074	0,0160	0,0340	0,0155	0,0129	0,0291	0,0148	0,0030	0,0155	0,0035	0,0089	0,0309	0,0096
69	0,0069	0,0147	0,0334	0,0142	0,0114	0,0280	0,0131	0,0024	0,0148	0,0029	0,0077	0,0298	0,0084
70	0,0065	0,0135	0,0324	0,0132	0,0100	0,0267	0,0118	0,0020	0,0137	0,0024	0,0070	0,0283	0,0076
71	0,0020	0,0044	0,0075	0,0044	0,0040	0,0063	0,0044	0,0021	0,0027	0,0022	0,0052	0,0107	0,0053
72	0,0020	0,0045	0,0076	0,0045	0,0040	0,0065	0,0045	0,0021	0,0028	0,0023	0,0053	0,0110	0,0054

Tabela 5.46. Wyniki badań miar trójelementowych dla korpusu *KIPI*, część 3.

95%	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
73	0,0071	0,0160	0,0295	0,0158	0,0201	0,0317	0,0179	0,0056	0,0175	0,0067	0,0114	0,0290	0,0138
74	0,0004	0,0006	0,0032	0,0006	0,0007	0,0031	0,0006	0,0002	0,0012	0,0003	0,0002	0,0012	0,0002
75	0,0032	0,0122	0,0227	0,0119	0,0159	0,0246	0,0139	0,0038	0,0120	0,0045	0,0090	0,0227	0,0110
76	0,0005	0,0009	0,0056	0,0009	0,0011	0,0052	0,0009	0,0003	0,0018	0,0003	0,0003	0,0018	0,0003

Wyniki jasno obrazują, że najlepszą miarą (przynajmniej dla przeprowadzonych i opisanych tutaj badań) spośród grona wszystkich kandydatów jest *Specific Exponential Correlation* z dokładnością do jej parametru – wykładnika. Najlepszy globalnie wynik został osiągnięty dla badania numer trzy i wartości wykładnika równej 4,2, natomiast dla parametru w okolicach wartości 4,6 funkcja wydaje się być najlepsza w ogólności – dostarcza dobrych jakościowo wyników dla wszystkich rodzajów przeprowadzonych badań. Trzeba jednak mieć na uwadze, że część wyników osiągniętych przez miarę *Fair Dispersion Point Normalization* okazała się lepsza niż najlepsze z wyników poprzednich 72 miar, ale jednak najlepszy wynik globalnie został osiągnięty przez *SEC*. Ciekawą obserwacją jest, że *FDPN* okazała się być najlepszą z czterech miar heurystycznych tutaj zastosowanych – w każdym z badań. Interesujące może być to, że najlepszy z wyników został osiągnięty w badaniu, które nie stosuje najmocniejszych filtrów, a jego zestaw relacji nie został ograniczony tylko do relacji częstych. Taka anomalia może jednak być spowodowana specyfiką niniejszego zbioru danych, a raczej małym zbiorem testowym wyrażen wielowyrazowych długości trzech elementów. Innym wnioskiem może być gorszy sposób doboru relacji częstych niż w przypadku kolokacji dwuelementowych ze względu na niskie jakościowo wyniki podzbiorów wykorzystujących ten zestaw relacji.

Wyniki badań jakości rozwiązań generowanych przez sieci neuronowe

Tabela 5.47 prezentuje jakość wyników osiągniętych przez perceptron wielowarstwowy w 48 wariantach w 13 różnych badaniach. Etykiety kolumn odpowiadają numerom badania a wiersze numerom wariantów sieci neuronowych. Typy badań i ich indeksy są takie same, jak w badaniu poprzednim.

Tabela 5.48 prezentuje wyniki porównawcze badań miar asocjacyjnych i sieci neuronowych. Pierwszy wiersz to wyniki najlepszej z miar dla każdego z badań, drugi najlepszej z sieci, a trzeci to stosunek wyniku najlepszej z sieci do wyniku najlepszej z miar.

Wyniki pokazują, że jedynie w jednym z badań sieć osiągnęła lepszy wynik niż miary. Powodem tego może być bardzo duże nie zrównoważenie klas oraz niedopracowany i mały zbiór testowy, a także zwiększony poziom trudności problemu.

5.6. PODEJŚCIE MIAR MIESZANYCH

Podjęcie miar mieszanych polegało na wykorzystaniu kombinacji liniowej rankingów wygenerowanych przez pewien zestaw poszczególnych funkcji asocjacyjnych.

5.6.1. Optymalizacja wag dla rankingów w modelu kombinacji liniowej

Narzędziem wykorzystanym w optymalizacji był opisany we wcześniejszej części pracy algorytm ewolucyjny³⁵. Jako zbiór uczący wybrano korpus *KIPI*, a testowym był cały zbiór *KGR7*. Oba wykorzystane zbiory danych były przygotowane do tego zadania w inny sposób niż opisano w części pracy traktującej o wykorzystanych zbiorach danych – nie były one tagowane od nowa, a jedynie zastosowana była konwersja tagsetów z *KIPI* do *NKJP*. Zauważyć jednak należy, że zarówno zbiór testowy jak i uczący były przygotowane w taki sam sposób.

Proces optymalizacji wag był wykonany dwuetapowo. Pierwszym krokiem było dostrojenie parametrów algorytmu genetycznego, a drugim optymalizacja wag dla rankingów. Parametry, które autor pracy optymalizował, to: szansa krzyżowania, rozmiar turnieju – dotyczy operatora selekcji, szansa na mutację genotypu osobnika. Zbadane zostały wartości parametrów przedstawione w tabeli 5.49.

³⁵ por. rozdz. 4.6.10.

Tabela 5.47. Wyniki badań ekstrakcji kolokacji trójelementowych za pomocą sieci neuronowych dla korpusu *KIPI*.

95%	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
1	0,0054	0,0073	0,0124	0,0067	0,0058	0,0295	0,0064	0,0032	0,0069	0,0004	0,0005	0,0203	0,0077
2	0,0029	0,0063	0,0245	0,0019	0,0009	0,0253	0,0111	0,0003	0,0083	0,0005	0,0005	0,0274	0,0007
3	0,0033	0,0022	0,0196	0,0071	0,0073	0,0094	0,0034	0,0005	0,0102	0,0031	0,0002	0,0267	0,0028
4	0,0035	0,0060	0,0212	0,0045	0,0003	0,0151	0,0118	0,0011	0,0122	0,0029	0,0037	0,0232	0,0018
5	0,0037	0,0032	0,0184	0,0034	0,0096	0,0181	0,0029	0,0029	0,0070	0,0003	0,0045	0,0147	0,0035
6	0,0028	0,0093	0,0197	0,0018	0,0076	0,0225	0,0064	0,0008	0,0091	0,0031	0,0033	0,0224	0,0058
7	0,0037	0,0028	0,0077	0,0095	0,0084	0,0279	0,0029	0,0027	0,0103	0,0019	0,0036	0,0260	0,0065
8	0,0062	0,0086	0,0236	0,0097	0,0056	0,0195	0,0089	0,0013	0,0068	0,0002	0,0055	0,0170	0,0041
9	0,0024	0,0032	0,0248	0,0062	0,0073	0,0164	0,0111	0,0022	0,0060	0,0025	0,0052	0,0208	0,0050
10	0,0059	0,0028	0,0246	0,0075	0,0081	0,0175	0,0089	0,0021	0,0098	0,0031	0,0062	0,0139	0,0037
11	0,0040	0,0088	0,0227	0,0082	0,0078	0,0182	0,0065	0,0013	0,0117	0,0024	0,0058	0,0206	0,0036
12	0,0038	0,0063	0,0286	0,0054	0,0075	0,0228	0,0130	0,0012	0,0078	0,0024	0,0065	0,0154	0,0063
13	0,0038	0,0010	0,0240	0,0035	0,0080	0,0233	0,0078	0,0004	0,0040	0,0005	0,0045	0,0225	0,0041
14	0,0040	0,0047	0,0093	0,0076	0,0027	0,0052	0,0026	0,0003	0,0078	0,0016	0,0062	0,0071	0,0024
15	0,0051	0,0040	0,0262	0,0084	0,0020	0,0123	0,0094	0,0011	0,0059	0,0015	0,0030	0,0192	0,0034
16	0,0011	0,0014	0,0143	0,0034	0,0004	0,0184	0,0053	0,0014	0,0050	0,0030	0,0055	0,0178	0,0002
17	0,0022	0,0047	0,0173	0,0124	0,0041	0,0259	0,0018	0,0005	0,0060	0,0004	0,0059	0,0223	0,0030
18	0,0028	0,0057	0,0143	0,0080	0,0087	0,0195	0,0090	0,0003	0,0057	0,0032	0,0044	0,0163	0,0029
19	0,0032	0,0017	0,0185	0,0043	0,0107	0,0298	0,0007	0,0004	0,0084	0,0011	0,0036	0,0161	0,0012
20	0,0014	0,0076	0,0216	0,0032	0,0025	0,0266	0,0090	0,0016	0,0104	0,0007	0,0040	0,0081	0,0009
21	0,0021	0,0018	0,0238	0,0115	0,0079	0,0060	0,0047	0,0002	0,0029	0,0013	0,0046	0,0110	0,0075
22	0,0033	0,0095	0,0252	0,0065	0,0075	0,0148	0,0052	0,0006	0,0102	0,0024	0,0055	0,0144	0,0048
23	0,0034	0,0114	0,0213	0,0060	0,0022	0,0115	0,0030	0,0003	0,0087	0,0009	0,0052	0,0107	0,0031
24	0,0033	0,0081	0,0167	0,0064	0,0083	0,0165	0,0052	0,0012	0,0076	0,0016	0,0030	0,0119	0,0036
25	0,0026	0,0105	0,0216	0,0075	0,0062	0,0243	0,0020	0,0023	0,0088	0,0035	0,0050	0,0228	0,0053
26	0,0041	0,0092	0,0182	0,0025	0,0062	0,0166	0,0090	0,0018	0,0078	0,0020	0,0030	0,0271	0,0053
27	0,0030	0,0103	0,0228	0,0048	0,0100	0,0325	0,0012	0,0011	0,0046	0,0021	0,0060	0,0036	0,0063
28	0,0037	0,0064	0,0199	0,0072	0,0097	0,0274	0,0062	0,0012	0,0116	0,0034	0,0063	0,0212	0,0059
29	0,0035	0,0032	0,0217	0,0048	0,0098	0,0211	0,0057	0,0019	0,0082	0,0029	0,0046	0,0267	0,0021
30	0,0037	0,0098	0,0167	0,0080	0,0089	0,0217	0,0126	0,0008	0,0108	0,0034	0,0063	0,0167	0,0046
31	0,0028	0,0108	0,0173	0,0076	0,0089	0,0337	0,0061	0,0024	0,0119	0,0023	0,0019	0,0132	0,0050
32	0,0046	0,0104	0,0139	0,0066	0,0096	0,0309	0,0072	0,0015	0,0084	0,0022	0,0058	0,0234	0,0041
33	0,0030	0,0090	0,0132	0,0064	0,0080	0,0236	0,0109	0,0011	0,0084	0,0028	0,0052	0,0205	0,0050
34	0,0051	0,0070	0,0249	0,0089	0,0084	0,0218	0,0083	0,0012	0,0077	0,0035	0,0049	0,0214	0,0046
35	0,0053	0,0097	0,0269	0,0075	0,0117	0,0191	0,0095	0,0012	0,0090	0,0023	0,0038	0,0161	0,0038
36	0,0021	0,0077	0,0250	0,0029	0,0114	0,0146	0,0093	0,0014	0,0101	0,0018	0,0025	0,0246	0,0021
37	0,0028	0,0028	0,0182	0,0032	0,0089	0,0218	0,0006	0,0012	0,0104	0,0037	0,0060	0,0095	0,0048
38	0,0023	0,0007	0,0145	0,0092	0,0017	0,0171	0,0024	0,0005	0,0090	0,0030	0,0045	0,0309	0,0046
39	0,0048	0,0054	0,0228	0,0047	0,0102	0,0219	0,0102	0,0001	0,0070	0,0034	0,0052	0,0179	0,0038
40	0,0051	0,0060	0,0218	0,0065	0,0060	0,0089	0,0068	0,0031	0,0097	0,0025	0,0023	0,0137	0,0047
41	0,0039	0,0094	0,0206	0,0034	0,0080	0,0225	0,0027	0,0020	0,0057	0,0034	0,0039	0,0103	0,0029
42	0,0023	0,0079	0,0244	0,0083	0,0105	0,0317	0,0088	0,0008	0,0061	0,0025	0,0061	0,0144	0,0038
43	0,0026	0,0067	0,0232	0,0077	0,0080	0,0228	0,0142	0,0006	0,0092	0,0021	0,0049	0,0044	0,0033
44	0,0033	0,0071	0,0116	0,0071	0,0049	0,0108	0,0109	0,0009	0,0105	0,0028	0,0033	0,0189	0,0021
45	0,0039	0,0060	0,0244	0,0024	0,0120	0,0131	0,0073	0,0009	0,0112	0,0035	0,0030	0,0163	0,0030
46	0,0021	0,0049	0,0245	0,0013	0,0077	0,0123	0,0056	0,0016	0,0071	0,0033	0,0019	0,0175	0,0032
47	0,0039	0,0080	0,0159	0,0046	0,0089	0,0247	0,0095	0,0029	0,0139	0,0020	0,0043	0,0167	0,0021
48	0,0028	0,0092	0,0124	0,0062	0,0082	0,0158	0,0062	0,0026	0,0045	0,0032	0,0059	0,0145	0,0043

Tabela 5.48. Wyniki badań ekstrakcji kolokacji trójelementowych za pomocą sieci neuronowych dla korpusu *KIPI*.

95%	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
m	0,0105	0,0193	0,0386	0,0188	0,0171	0,0322	0,0197	0,0051	0,0185	0,0058	0,0138	0,0383	0,0149
s	0,0062	0,0114	0,0286	0,0124	0,0120	0,0337	0,0142	0,0032	0,0139	0,0037	0,0065	0,0309	0,0077
s/m	0,5905	0,5907	0,7409	0,6596	0,7018	1,0466	0,7208	0,6275	0,7514	0,6379	0,4710	0,8068	0,5168

Tabela 5.49. Sprawdzone wartości parametrów algorytmu genetycznego.

parametr	wartości
rozmiar turnieju	[2:5], skok co 1
szansa krzyżowania	[0.4:0.8], skok co 0.05
szansa mutacji	[0.03:0.11], skok co 0.01

Optymalizacja parametrów algorytmu została wykonana na korpusie uczącym przy progu odcięcia na poziomie dziesięciotysięcznej pozycji rankingu. Każda wartość parametru była dostrajana przez 50 iteracji dla rozmiaru populacji równego 25. Konkretny parametr był dostrajany przy utrzymaniu stałych wartości innych parametrów przez cały proces jego optymalizacji. Ręczna ocena wyników polegała na sprawdzeniu, dla których parametrów wzrost jakości rozwiązań jest najszybszy, ale przy jednoczesnym stosunkowo powolnym zbieganiu się najlepszego, średniego i najgorszego z rozwiązań. Ostatecznie wybrany został zestaw parametrów zaprezentowany poniżej:

$$\text{rozmiar turnieju} = 5, \text{szansa krzyżowania} = 0.75, \text{szansa mutacji} = 0.05$$

Po ustaleniu parametrów dla algorytmu ewolucyjnego wykonany został drugi krok – optymalizacja wag dla rankingów. Polegała ona na wybraniu zestawu miar, które dawały dobre wyniki w ekstrakcji miar dwuelementowych, a następnie wykorzystaniu ich w procesie tworzenia rankingów do kombinacji liniowej. Dobrane zostały następujące miar:

1. *Loglikelihood*,
2. *Mutual Expectation*,
3. *Specific Frequency Biased Mutual Dependency*,
4. *Jaccard*,
5. *W Specific Correlation*,
6. *W Specific Exponential Correlation* z parameterami 1.35, 1.375 oraz 1.4 stosowanymi zamiennie.

Algorytm genetyczny dostrajał wagi przeszukując przestrzeń rozwiązań, wybierając jakiś zestaw wag i sprawdzając rozwiązanie. Zastosowany agregator to *maksymalna suma*, a funkcje normalizujące to *Borda score* oraz *Zipf's Borda score*. Użyta miara oceny to *Average precision on hit* przy długości rankingu równej 10000. Liczba osobników w populacji to 25, a liczba iteracji była równa przynajmniej 100.

Podjętych zostało wiele prób optymalizacji wag dla dwóch zakresów możliwych wag dla każdego z rankingów – od 0 do 1 oraz od -1 do 1, dwóch różnych sposobów punktowania rankingów oraz dla zmiennej wartości parametru funkcji *W Specific Exponential Correlation*.

5.6.2. Wyniki i obserwacje po zastosowaniu optymalizacji

Badania wykazały bardzo słaby wynik dla zbioru testowego, w uczącym wynik był poprawiony o około 8%, ale w przypadku testowego uplasował się na pozycji około 20-25% gorszym niż najlepsze funkcje. Powodem takiego wyniku jest najprawdopodobniej zły jakościowo oraz nie do końca przemyślany sposób przeprowadzenia procesu optymalizacji parameterów i testów po wykonaniu optymalizacji. Istotnym mógł być też źle dobrany sposób sprawdzania jakości wyniku po krokach optymalizacji algorytmem genetycznym – funkcja oceny.

6. PODSUMOWANIE I WNIOSKI

6.1. WKŁAD WŁASNY AUTORA

Sekcja opisuje wkład własny autora w trakcie tworzenia niniejszej pracy.

6.1.1. Miary asocjacyjne

Autor niniejszej pracy zaproponował kilka nowych miar asocjacyjnych, głównie *W Order* i *W Term Frequency Order*, które osiągały najlepsze wyniki w części badań, a dodatkowo różniły się ideą obliczeń, ponieważ bazowały na badaniu częstości szyków – ich stosunków. Te dwie funkcje zostały wymienione jako pierwsze i głównie dlatego, że są one pomysłem autora niniejszej pracy, który nie spotkał się z tego typu funkcją w literaturze.

Funkcja autora niniejszej pracy *W Specific Exponential Correlation* jest połączeniem miar *Specific Exponential Correlation* oraz *W Specific Correlation*. Zmiana w funkcji jest niewielka, ale osiągnięte przez nią wyniki są relatywnie dobre, w części przypadków najlepsze.

Część z zaproponowanych funkcji wydaje się być banalna, jak na przykład *Expected Frequency* oraz *Inversed Expected Frequency*, więc nazwanie tego oryginalnym pomysłem autora mogłoby być nadużyciem. Jednak mimo swojej prostoty pierwsza z tych funkcji potrafiła osiągać dobre wyniki, razem z częstością, w niektórych badaniach. Funkcje zostały zapisane jako autorskie, ale ich prostota jest na tyle duża, że autor nie traktuje ich jako swojego własnego osiągnięcia.

Innym przykładem funkcji zaimplementowanych ze względu na pomysł autora jest *Specific Exponential Correlation*, która została wymyślona na bazie obserwacji podobieństwa miar *PMI*, *Mutual Dependency* oraz *Frequency biased Mutual Dependency* i jednocześnie, czego autor dowiedział się po dalszym zapoznawaniu się z literaturą, jest inaczej zapisaną wersją funkcji *FbSCP* autorstwa Aleksandra Buczyńskiego [2] – a tym samym nie jest tworem nowym. Dobre wyniki były także osiągnięte przez pomysł autora niniejszej pracy na rozszerzenie funkcji *PMI* o element związany z mnożeniem wyniku przez częstość, ale funkcja ta nie różni się wiele od już istniejących, a podobne można znaleźć w literaturze [12].

Pozostaje jeszcze funkcja *WPearson's Chi²* będąca modyfikacją *Pearson's Chi²*. Obie funkcje generują w zasadzie takie same jakościowo wyniki, więc autor pracy nie poświęcił wiele czasu swojej propozycji miary i nie uznaje jej za osiągnięcie godne wyszczególnienia. Same motywacje do zastosowania funkcji mogą być interesujące, ale modyfikacja wprowadzona przez autora niniejszej pracy nie zapewniła zwiększenia jakości generowanych wyników.

Istotnym wkładem własnym może być wiele propozycji generalizacji istniejących już oraz nowych miar asocjacyjnych. Autor czerpał inspiracje z własnych pomysłów, obserwacji, skojarzeń, a także z literatury, w tym głównie z pracy Sasa Petrovica, Jana Snajdera i Bojana Dalbelo Basica [23] oraz pracy Tima Van de Cruysa [32]. Ze względu na fakt, że autor mocno posiłkował się literaturą nie twierdzi on, że jest pierwszym lub jedynym pomysłodawcą takich rozwiązań.

6.1.2. Narzędzie *MWeXtractor*

Między innymi na potrzeby realizacji tematu niniejszej pracy autor utworzył zestaw programów i bibliotekę programistyczną przystosowane do ekstrakcji wyrażen wielowyrazowych o różnych długościach z dużych korpusów tekstowych.

6.1.3. Zakres badań

Autor pracy przeprowadził badania na dużym zbiorze tekstów języka polskiego – ponad 250 milionów słów. Zbadane zostały miary asocjacyjne, ich łączenie, a także klasyfikator w postaci perceptronu wielowarstwowego. Dodatkowo ekstrahowane były nie tylko wyrażenia dwuelementowe, ale także trójelementowe; możliwe jest również prowadzenie badań na krotkach dłuższych.

6.2. WNIOSKI I OBSERWACJE

Problem ekstrakcji kolokacji jest złożony i trudny do rozwiązania, a powodów tego faktu jest przynajmniej kilka.

Istnieje niewiele dostępnych zbiorów kolokacji, które są oznaczone choćby dwoma etykietami – wyrażenie wielowyrazowe lub nie wyrażenie. Powodować to może trudności we właściwej ocenie wyników lub wiązać się może z dużymi kosztami czasowymi lub materialnymi przy próbie ręcznej oceny kandydatów na kolokacje z dużych korpusów tekstowych przez lingwistów w celu pozyskania dobrze opisanych zbiorów. Innym podejściem może być ograniczenie zbiorów danych i ich ręczna ocena przez lingwistów w celu zmniejszenia wymaganych zasobów, ale taki zbiór odbiegać może mocno od rzeczywistych zbiorów danych, a tym samym badania na nim mogą być teoretyczne i bez możliwości wykorzystania opracowanych rozwiązań praktycznie.

Drugim problemem może być stosunkowo mały zasób literatury traktującej o ekstrakcji wyrażen wielowyrazowych, chociaż ta tematyka jest poruszana. Dodatkowo literatury zajmującej się językiem polskim jest jeszcze mniej, ponieważ nie było prowadzonych jeszcze na szerszą skalę badań na dużych korpusach w języku polskim. Efektem małej popularności badań jest między innymi mała dostępność źródeł, z których można pozyskać wzorce strukturalne tworzące często poprawne wyrażenia wielowyrazowe.

Sama definicja wyrażenia wielowyrazowego była tworzona wielokrotnie i na wiele sposobów, a tym samym już na początku rozpoczynania badań należało zastanowić się nad tym, którą z nich wybrać lub czy byłoby lepiej opracować własną. Dobór definicji może być kluczowy dla jakości osiągniętych wyników.

Kolejny problem często wiąże się z automatycznym przetwarzaniem języka naturalnego, dość nową, obszerną i nie do końca ściśłą dziedziną nauki, co potęguje trudność zadania. Dodatkowo należy pamiętać, że język jest językowi nierówny, jeśli pod uwagę bierze się jego trudność. Przykładowo język angielski jest uważany za stosunkowo prosty w porównaniu z językami słowiańskimi posiadającymi bogatą fleksję. Pisząc o tym autor miał także na myśli to, że ekstrakcja kolokacji jest procesem złożonym, w którym każda z warstw może wносить pewien błąd propagowany do dalszych warstw. Przykładowo błędy tagera mogą propagować się na etap ekstrakcji kandydatów, który z kolei może mieć różną jakość ze względu na zastosowane wzorce strukturalne.

Przygotowanie danych nie sprowadza się tylko do wybrania korpusu i wyznaczenia wyrażen wielowyrazowych na potrzeby weryfikacji wyników czy nauki klasyfikatorów. Ważnym krokiem jest dobór typów strukturalnych, co jest problemem samym w sobie – rozbudowanym, czasochłonnym i wymagającym posiadania wiedzy dziedzinowej. Także dobór innych filtrów może mocno wpływać na wyniki i być zadaniem nietrywialnym.

Liczba możliwych do przeprowadzenia badań jest ogromna. Do wyboru są miary asocjacyjne, klasyfikatory i inne rankery, filtry, typy strukturalne, funkcje dyspersji, dobór tekstów, sposób budowy danych statystycznych i decyzja o tym, z jakiego grona kandydatów ekstrahować wyrażenia wielowyrazowe; nawet sam dobór sposobu oceny wyników czy funkcji oceniającej może być problematyczny.

Wnioskiem z badań jest to, że różne sposoby budowy informacji statystycznych (np. z wykorzystaniem relacji nieciągłych lub ze wzbogaceniem danych kandydatami pozyskanymi za pomocą relacji oknowych) może mieć duży wpływ na wyniki, podobnie jak filtrowanie. Zauważyć można jednak, że zależnie od badanego zbioru danych różne funkcje osiągają wyniki różnej jakości i różne z nich bywają najlepsze dla konkretnych wariantów przygotowania zbioru danych. Jednak na podstawie przeprowadzonych badań metod ekstrakcji wyrażen dwuelementowych można określić zestaw miar asocjacyjnych, które często osiągają bardzo dobre lub najlepsze wyniki w wielu wariantach badań. Zostały one zamieszczone w tabeli 6.1 wraz z komentarzem. Warto zaznaczyć, że dwie funkcje – *Frequency* oraz *Expected Frequency* – mimo swojej prostoty osiągały w pewnych przypadkach zadziwiająco dobre wyniki.

W kontekście sieci neuronowych sytuacja jest trudniejsza, ponieważ dla pełnych zbiorów danych – niepoddanych podpróbkowaniu, różne sieci osiągają najlepsze wyniki dla różnych badań, a przez co autorowi niniejszej pracy nie udało się ustalić złotego rozwiązania. Możliwe, że sieci są dość odporne na parametry i zmianę liczby neuronów w warstwach ukrytych przy badaniu jakości dostarczanych przez nie rozwiązań ze zbiorów danych. Wykonanie podpróbkowania pozwoliło zaobserwować, że mniejsze wartości parametru odpowiadającego za szybkość uczenia się sieci neuronowej sprawiają, że osiągnęte przez ten klasyfikator wyniki są lepsze. Jednak liczba neuronów w warstwach ukrytych zdaje się nie wpływać na nie tak mocno, jak szybkość uczenia.

Biorąc pod uwagę wyniki miar trójelementowych zaobserwować można, że miara *Specific Exponential Correlation* jest najlepszą, a dobrą wartością parametru jest liczba w okolicy 4,5. Jeśli takie obserwacje i wnioski mogłyby zostać wysunięte dla innych zbiorów danych, można byłoby spróbować zaryzykować stwierdzenie, że niniejsza miara z parametrem w okolicy wartości 4,4 (biorąc pod uwagę także wyniki ekstrakcji krotek dwuelementowych) jest funkcją osiągającą dobre wyniki przy jednoczesnej dość dużej uniwersalności w odniesieniu do różnie przygotowanych zestawów danych. Obiecujące wyniki potrafią także generować miary heurystyczne, a można to zaobserwować dzięki результатам dostarczonym przez miarę *Fair Dispersion Point Normalization*. Wyniki sieci neuronowych nie różniły się w swojej charakterystyce od wyników sieci ekstrahujących kolokacje dwuelementowe – nie można ustalić najlepszej z nich.

Część sieci jest bardzo wrażliwa na zrównoważenie klas co można zaobserwować porównując wyniki badań zbiorów przed i po podpróbkowaniu klasy negatywnej.

Dla zadania ekstrakcji wyrażen dwuelementowych zbadanych zostało 30 sposobów przygotowania zbioru danych do ekstrakcji kolokacji. Na podstawie wyników można wskazać kilka z nich jako te, na podstawie których osiągnęte rezultaty są zazwyczaj w czołówce. Tabela 6.2 prezentuje zestaw tych sposobów przygotowania danych. Kolejność wierszy w tabeli nie jest przypadkowa, ponieważ pierwszy z wierszy opisuje sposób przygotowania zestawu danych, dzięki któremu udało się osiągnąć najlepsze wyniki. Każdy kolejny rezultat był gorszy od poprzedniego, ale dalej utrzymywał się na relatywnie wysokim poziomie.

Na podstawie zaprezentowanego zestawienia zauważyć można, że filtrowanie odegrało kluczową rolę w poprawie osiąganych wyników, każdy z 4 najlepszych sposobów przygotowania danych bazował na filtrowaniu typów strukturalnych, słowniku Morfeusza oraz częstości. Nie jest to zaskakujące, bowiem im bardziej ograniczony zbiór, tym łatwiej generować dobre wyniki, oczywiście jeśli filtrowanie jest wykonane w odpowiedni sposób. Drugą obserwacją może

Tabela 6.1. Zestaw najlepszych funkcji wybranych na podstawie badań, z komentarzami.

funkcja	komentarz
<i>W Specific Correlation</i>	funkcja generowała jedne z najlepszych wyników w każdym zestawie badań dla dużej liczby wariantów w nich zawartych; funkcja była jedną z najlepszych dla od 7 do 14 z 30 wariantów badań w każdym z zestawie badań; trzeba mieć na uwadze, że jest to szczególna wersja funkcji <i>W Specific Exponential Correlation</i> , a tym samym można byłoby ją odrzucić z grona tutaj zaproponowanych funkcji najlepszych i zmniejszyć niniejsze grono;
<i>Specific Frequency Biased Mutual Dependency</i>	analogicznie do funkcji <i>W Specific Correlation</i> ; była jedną z najlepszych dla od 2 do 11 wariantów w zależności od zestawu badań; trzeba mieć na uwadze, że jest to szczególna wersja funkcji <i>Specific Exponential Correlation</i> , a tym samym można byłoby ją odrzucić z grona tutaj zaproponowanych funkcji najlepszych;
<i>Loglikelihood</i>	analogicznie do funkcji <i>W Specific Correlation</i> i <i>Specific Frequency Biased Mutual Dependency</i> ; jedna z najlepszych dla od 7 do 14 wariantów badań;
<i>W Order</i>	funkcja sprawdzała się dobrze w pewnych przypadkach, zwłaszcza w badaniach od numeru szesnastego; była jedną z najlepszych lub najlepszą w od 8 do 13 wariantów badań we wszystkich zestawach badań;
<i>W Term Frequency Order</i>	funkcja osiągała raczej gorsze wyniki niż wersja 71, ale dalej dobre i jedne z najlepszych w od 3 do 11 wariantów badań w różnych zestawach;
<i>Specific Exponential Correlation</i>	niniejsza funkcja potrafiła osiągać dobre wyniki w zasadzie w każdym badaniu, ale zdaje się jednocześnie być bardzo wrażliwa na parametr; mimo to dobrą wartością parametru zazwyczaj jest 4,2, czasem 4,6, jednak w ogólności wartości w okolicy liczby 4,4;
<i>W Specific Exponential Correlation</i>	miara osiąga jedne z najlepszych wyników w pewnych badaniach, warto jednak byłoby przeprowadzić więcej badań, dla niższych wartości parametru w celu jego optymalizacji; dobrymi wartościami tego parametru okazały się liczby w okolicy 1,0;

Tabela 6.2. Zestaw sposobów przygotowania danych, na podstawie których udało się wygenerować najlepsze wyniki, część 1.

nr	źródło danych statystycznych	źródło kandydatów	filtry
18	relacje i okno, ciągłe	częste relacje ciągłe	morfeusz, częstość > 5
12	relacje ciągłe	częste relacje ciągłe	morfeusz, częstość > 5
30	relacje i okno, ciągłe i nieciągłe	częste relacje ciągłe i nieciągłe	morfeusz, częstość > 5
24	relacje ciągłe i nieciągłe	częste relacje ciągłe i nieciągłe	morfeusz, częstość > 5

być to, że dodanie kandydatów pozyskanych za pomocą relacji oknowych do zestawu danych statystycznych, na podstawie których obliczane są miary asocjacyjne, może zwiększyć jakość osiąganych wyników. Za potwierdzenie tego wniosku można uznać obserwację, że wiersz drugi

i czwarty w tabeli 6.2 opisują sposób przygotowania zbiorów danych taki sam jak odpowiednio wiersz pierwszy i trzeci, ale z odrzuceniem kandydatów pozyskanych za pomocą relacji oknowych w procesie budowy źródła danych statystycznych. Dodatkowo widać, że dodanie relacji nieciągłych spowodowało spadek jakości rozwiązań, ale nadal utrzymując go na wysokim poziomie, a dzięki dodaniu do rozważanego grona i do danych statystycznych także kandydatów nieciągłych kompletność rozwiązania nie stała się mniejsza. Istotną obserwacją jest to, że w praktycznie wszystkich zestawach badań pierwsze trzy sposoby przygotowania danych umożliwiały miarom osiągnięcie najlepszych wyników spośród wszystkich 30 sposobów – szczególnie dotyczy to sposobu oznaczonego numerem 18. Wyjątkiem była sytuacja z podpróbkowaniem klasy negatywnej w przypadku miar asocjacyjnych, tam zbiór był inny, ale w przypadku sieci neuronowych i ekstrakcji wyrażeń trójelementowych zestaw jest taki sam, a nawet rozszerzony jeszcze o dwa inne zbiory zamieszczone w następnym zestawieniu 6.3 – sposoby przygotowania oznaczone numerami 15 oraz 3.

Tabela 6.3 prezentuje zestawów danych, dzięki którym także można było osiągnąć dobre wyniki, ale w środowisku sztucznym – po wykonaniu podpróbkowania klasy negatywnej do 95%. Niniejsze zestawienie nie ma jednak tej cechy co poprzednie – wiersz bliższy początkowi tabeli niekoniecznie jest sposobem przygotowania danych, na którym osiągnięto lepsze wyniki niż na jego następnikach w tabeli. W ogólności jednak wyniki pozyskane na tych zestawach danych były dobre, a niekiedy najlepsze jak np. w przypadku sposobu szesnastego dla badań ekstrakcji wyrażeń dwuelementowych po wykonaniu podpróbkowań klasy negatywnej do 80% i 95%.

Tabela 6.3. Zestaw sposobów przygotowania danych, na podstawie których udało się wygenerować najlepsze wyniki, część 2.

nr	źródło danych statystycznych	źródło kandydatów	filtry
16	relacje i okno, ciągłe	częste relacje ciągłe	
17	relacje i okno, ciągłe	częste relacje ciągłe	morfeusz
15	relacje i okno, ciągłe	relacje ciągłe	morfeusz, częstość > 5
10	relacje ciągłe	częste relacje ciągłe	
11	relacje ciągłe	częste relacje ciągłe	morfeusz
3	okno ciągłe	okno ciągłe	morfeusz, częstość > 5

6.3. PERSPEKTYWY ROZWOJU PRAC I BADAŃ

Wśród proponowanych kontynuacji i planów rozwoju prac i wymienić można sprawdzenie jakości wyników generowanych przez inne klasyfikatory. Zwiększenie rozmiaru zbioru testowego o nowe zestawy wyrażeń wielowyrazowych ze *Słowsieci* także wydaje się być dobrą propozycją. Skupienie się na kolokacjach dłuższych niż dwuelementowe, ponowne przeprowadzenie lepszej optymalizacji parametrów dla kombinacji liniowej miar i zaimplementowanie kolejnych metod agregacji rankingów, a także zbadanie większego zakresu parametrów perceptronów wielowarstwowych, oraz sprawdzenie jakości wyników generowanych przez sieci neuronowe trzeciej generacji. Kontynuacja badań mogłaby opierać się na obserwacjach wyciągniętych z badań opisanych w niniejszej pracy i skupić na konkretnych miarach i sposobach przygotowania danych.

SPIS RYSUNKÓW

3.1.	Słowo <i>strong</i> w odniesieniu do słowa <i>opposition</i>	11
3.2.	Słowo <i>strong</i> w odniesieniu do słowa <i>support</i>	12
3.3.	Słowo <i>strong</i> w odniesieniu do słowa <i>for</i>	13
4.1.	Przykładowy schemat procesu badania jakości rankerów	28
4.2.	Przykładowy schemat procesu wydobywania wyrażień wielowyrazowych	31

SPIS TABEL

3.1.	Przykład wykorzystania okna przesuwne	10
3.2.	Wyniki ekstrakcji kolokacji dla metody wariancji i odległości słów	13
3.3.	Wyniki badań dwóch generalizacji funkcji <i>Mutual Information</i> .	20
4.1.	Parametry programu <i>Miner</i>	29
4.2.	Parametry programu <i>FeatureMaker</i>	32
4.3.	Parametry programu <i>Digger</i>	32
4.4.	Parametry dodatkowe programu <i>Digger</i>	33
4.5.	Format składowania krotek w pliku tekstowym	34
4.6.	Przykładowe indeksy dla 4-hipermacierzy krotek	36
4.7.	Tablica wielodzielna dla krotki trójelementowej	38
4.8.	Tablica wielodzielna dla krotki trójelementowej	39
5.1.	Podkorpusey i statystyki korpusu <i>KGR7</i>	58
5.2.	Planowany przebieg badań	60
5.3.	Statystyki podzbioru danych <i>KIPI 2W</i>	61
5.4.	Statystyki podzbioru danych <i>KIPI 2R</i>	62
5.5.	Statystyki podzbioru danych <i>KIPI 2W1H</i>	63
5.6.	Statystyki podzbioru danych <i>KIPI 2R1H</i>	64
5.7.	Zestaw przeprowadzonych badań dla funkcji dwuelementowych na korpusie <i>KIPI</i>	67
5.8.	Zestaw zbadanych funkcji dwuelementowych na korpusie <i>KIPI</i>	68
5.9.	Zestaw zbadanych binarnych perceptronów wielowarstwowych dla problemu ekstrakcji kolokacji dwuelementowych na korpusie <i>KIPI</i>	69
5.10.	Wyniki badań miar dwuelementowych dla korpusu <i>KIPI</i> , część 1	70
5.11.	Wyniki badań miar dwuelementowych dla korpusu <i>KIPI</i> , część 2	71
5.12.	Wyniki badań miar dwuelementowych dla korpusu <i>KIPI</i> , część 3	72
5.13.	Wyniki badań miar dwuelementowych dla korpusu <i>KIPI</i> , część 4	73
5.14.	Wyniki badań miar dwuelementowych dla korpusu <i>KIPI</i> podzielonego na 10 części, i poddanego dyspersji miarą TF-IDF, część 1	76
5.15.	Wyniki badań miar dwuelementowych dla korpusu <i>KIPI</i> podzielonego na 10 części, i poddanego dyspersji miarą TF-IDF, część 2	77
5.16.	Wyniki badań miar dwuelementowych dla korpusu <i>KIPI</i> podzielonego na 10 części, i poddanego dyspersji miarą TF-IDF, część 3	78
5.17.	Wyniki badań miar dwuelementowych dla korpusu <i>KIPI</i> podzielonego na 10 części, i poddanego dyspersji miarą TF-IDF, część 4	79
5.18.	Wyniki badań miar dwuelementowych dla korpusu <i>KIPI</i> podzielonego na 20 części, i poddanego dyspersji miarą TF-IDF, część 1	81
5.19.	Wyniki badań miar dwuelementowych dla korpusu <i>KIPI</i> podzielonego na 20 części, i poddanego dyspersji miarą TF-IDF, część 2	82
5.20.	Wyniki badań miar dwuelementowych dla korpusu <i>KIPI</i> podzielonego na 20 części, i poddanego dyspersji miarą TF-IDF, część 3	83
5.21.	Wyniki badań miar dwuelementowych dla korpusu <i>KIPI</i> podzielonego na 20 części, i poddanego dyspersji miarą TF-IDF, część 4	84

5.22. Wyniki badań miar dwuelementowych dla korpusu <i>KIPI</i> poddanego podpróbkowaniu klasy negatywnej do 80%, część 1	86
5.23. Wyniki badań miar dwuelementowych dla korpusu <i>KIPI</i> poddanego podpróbkowaniu klasy negatywnej do 80%, część 2	87
5.24. Wyniki badań miar dwuelementowych dla korpusu <i>KIPI</i> poddanego podpróbkowaniu klasy negatywnej do 80%, część 3	88
5.25. Wyniki badań miar dwuelementowych dla korpusu <i>KIPI</i> poddanego podpróbkowaniu klasy negatywnej do 80%, część 4	89
5.26. Wyniki badań miar dwuelementowych dla korpusu <i>KIPI</i> poddanego podpróbkowaniu klasy negatywnej do 95%, część 1	90
5.27. Wyniki badań miar dwuelementowych dla korpusu <i>KIPI</i> poddanego podpróbkowaniu klasy negatywnej do 95%, część 2	91
5.28. Wyniki badań miar dwuelementowych dla korpusu <i>KIPI</i> poddanego podpróbkowaniu klasy negatywnej do 95%, część 3	92
5.29. Wyniki badań miar dwuelementowych dla korpusu <i>KIPI</i> poddanego podpróbkowaniu klasy negatywnej do 95%, część 4	93
5.30. Wyniki badań sieci neuronowych rankingujących kolokacje dwuelementowe z korpusu <i>KIPI</i> , część 1	96
5.31. Wyniki badań sieci neuronowych rankingujących kolokacje dwuelementowe z korpusu <i>KIPI</i> , część 2	97
5.32. Porównanie wyników miar asocjacyjnych i sieci neuronowych dla korpusu <i>KIPI</i>	98
5.33. Wyniki badań sieci neuronowych rankingujących kolokacje dwuelementowe z korpusu <i>KIPI</i> po podpróbkowaniu klasy negatywnej do 95%, część 1	99
5.34. Wyniki badań sieci neuronowych rankingujących kolokacje dwuelementowe z korpusu <i>KIPI</i> po podpróbkowaniu klasy negatywnej do 95%, część 2	100
5.35. Porównanie wyników miar asocjacyjnych i sieci neuronowych dla korpusu <i>KIPI</i>	101
5.36. Wyniki badań sieci neuronowych rankingujących kolokacje dwuelementowe z korpusu <i>KIPI</i> po podpróbkowaniu klasy negatywnej do 95% i dodaniu częstości jako cechy, część 1	102
5.37. Wyniki badań sieci neuronowych rankingujących kolokacje dwuelementowe z korpusu <i>KIPI</i> po podpróbkowaniu klasy negatywnej do 95% i dodaniu częstości jako cechy, część 2	103
5.38. Porównanie wyników miar asocjacyjnych i sieci neuronowych dla korpusu <i>KIPI</i>	104
5.39. Statystyki podzbioru danych <i>KIPI</i> 3W	105
5.40. Statystyki podzbioru danych <i>KIPI</i> 3R	105
5.41. Statystyki podzbioru danych <i>KIPI</i> 3R1H	106
5.42. Zestaw przeprowadzonych badań dla funkcji 3-elementowych na korpusie <i>KIPI</i>	107
5.43. Zestaw zbadanych funkcji dwuelementowych na korpusie <i>KIPI</i>	107
5.44. Wyniki badań miar trójelementowych dla korpusu <i>KIPI</i> , część 1	108
5.45. Wyniki badań miar trójelementowych dla korpusu <i>KIPI</i> , część 2	109
5.46. Wyniki badań miar trójelementowych dla korpusu <i>KIPI</i> , część 3	109
5.47. Wyniki badań ekstrakcji kolokacji trójelementowych za pomocą sieci neuronowych dla korpusu <i>KIPI</i>	111
5.48. Wyniki badań ekstrakcji kolokacji trójelementowych za pomocą sieci neuronowych dla korpusu <i>KIPI</i>	112
5.49. Sprawdzone wartości parametrów algorytmu genetycznego	112
6.1. Zestaw najlepszych funkcji wybranych na podstawie badań, z komentarzami	117
6.2. Zestaw sposobów przygotowania danych, na podstawie których udało się wygenerować najlepsze wyniki, część 1	117
6.3. Zestaw sposobów przygotowania danych, na podstawie których udało się wygenerować najlepsze wyniki, część 2	118

BIBLIOGRAFIA

- [1] Broda B., Piasecki M., *Parallel, Massive Processing in SuperMatrix – a General Tool for Distributional Semantic Analysis of Corpora*, International Journal of Data Mining, Modelling and Management, 2011, p. 373-379.
- [2] Buczyński A., *Pozyskiwanie z Internetu tekstów do badań lingwistycznych*, praca magisterska napisana na Wydziale Matematyki, Informatyki i Mechaniki Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa, 2004.
- [3] CCL format - Corpus2 - nlp.pwr.wroc.pl: http://nlp.pwr.wroc.pl/redmine/projects/corpus2/wiki/CCL_format, dostępna 3.02.2015 r.
- [4] Da Silva J. F., Lopes G. P., *A Local Maxima method and a Fair Dispersion Normalization for extracting multi-word units from corpora*, [in:] *Proceedings of the sixth meeting on mathematics of language (MOL6)*, Orlando, 1999, p. 369-381.
- [5] Dias G., Lopes J. G. P., Guillore S., *Mutual Expectation: A Measure for Multiword Lexical Unit Extraction*, [in:] *Proceedings of VEXTAL '99*, Venezia, 1999, p. 133-138.
- [6] Dillon W. R., *Analyzing large multiway contingency tables: a simple method for selecting variables*, Journal of Marketing, Fall 1979, p. 99-102.
- [7] Dinu A., Dinu L. P., Sorodoc I. T., *Aggregation methods for efficient collocation detection*, [in:] *Proceedings of the Ninth International Conference on Language Resources and Evaluation (LREC '14)*, Reykjavik, 2014, p. 4041-4045.
- [8] Evert S., *The Statistics of Word Cooccurrences Word Pairs and Collocation Extraction*, PhD dissertation, University of Stuttgart, 2004.
- [9] Firth J. R., *A synopsis of linguistic theory 1930-55*, [in:] *Studies in linguistic analysis*, Oxford 1957, p. 1-32.
- [10] Formaty wejściowe i wyjściowe - Corpus2 - nlp.pwr.wroc.pl: http://nlp.pwr.wroc.pl/redmine/projects/corpus2/wiki/Formaty_wej%C5%9Bciowe_i_wyj%C5%9Bciowe#IOB-CHA, dostępna 3.02.2015 r.
- [11] Gries S. Th., *Dispersions and adjusted frequencies in corpora*, International Journal of Corpus Linguistics 13:4, John Benjamins Publishing Company, 2008, p. 403-437.
- [12] Hoang H. H., Kim S. N., Kan M.-Y., *A Re-examination of Lexical Association Measures*, [in:] *Proceedings of the 2009 Workshop on Multiword Expressions, ACL-IJCNLP 2009*, Suntec, Singapore, 2009, p. 31-39.
- [13] Kłyk Ł., *Metody sztucznej inteligencji w zwiększaniu skuteczności klasyfikatora*, praca magisterska napisana na Wydziale Informatyki i Zarządzania Politechniki Wrocławskiej, Wrocław 2013.
- [14] Korpus Rzeczpospolitej: <http://www.cs.put.poznan.pl/dweiss/research/rzeczpospolita/>, dostępna 3.02.2015 r.
- [15] Lim L.-H., *Tensors and hypermatrices*, [in:] L. Hogben (Ed.), *Handbook of Linear Algebra. Second Edition*, Boca Raton, 2013, p. 15.1-15.30.
- [16] Manning Ch. D., Schütze H., *Foundations of Statistical Natural Language Processing*, The MIT Press, London, 2000.
- [17] Materiał wykładowy z zajęć prof. Jarretta Barbera, dostępny na dzień 24.01.2015 pod adresem: <http://old.stat.duke.edu/courses/Spring02/sta102/chap16.pdf>.
- [18] Morphological analyser Morfeusz SGJP: <http://sgjp.pl/morfeusz/>, dostępna 3.02.2015 r.
- [19] Paradowski M., *Opracowanie formalnej analizy zależności pomiędzy współczynnikami służącymi do wykrywania wyrażen wielowyrazowych oraz na tej podstawie opracowanie współczynnika uogólniającego*, Instytut Informatyki, Politechnika Wrocławska, 2014 (artykuł niepublikowany).

- [20] Pecina P., *Lexical association measures and collocation extraction*, Language resources and evaluation, Vol. 44, 2010, p. 137 – 158.
- [21] Pecina P., *Reference Data for Czech Collocation Extraction*, [in:] *Proceedings of the LREC Workshop Towards a Shared Task for MWEs (MWE 2008)*, Marrakech, 2008, p. 11-14.
- [22] Pecina P., Schlesinger P., *Combining Association Measures for Collocation Extraction*, [in:] *Proceedings of the COLING/ACL 2006 Main Conference Poster Sessions*, Sydney, 2006, p. 651 – 658.
- [23] Petrović S., Šnajder J., Bašić B. D., *Extending lexical association measures for collocation extraction*, Computer Speech and Language, Vol. 24, Issue 2, April 2010, p. 383-394.
- [24] Przegląd - Corpus2 - nlp.pwr.wroc.pl: <http://nlp.pwr.wroc.pl/redmine/projects/corpus2/wiki> , dostępna 3.02.2015 r.
- [25] Przepiórkowski A., *Korpus IPI PAN. Wersja wstępna/The IPI PAN Corpus: Preliminary version*, Warszawa, IPI/PAN, 2004.
- [26] Radziszewski A., *A tiered CRF tagger for Polish*, [in:] *Intelligent Tools for Building a Scientific Information Platform: Advanced Architectures and Solutions*, Springer, 2013, p. 215-230.
- [27] Radziszewski A., Wardyński A., Śniatowski T., *WCCL: A Morpho-syntactic Feature Toolkit*, [in:] *Proceedings of the Balto-Slavonic Natural Language Processing Workshop*, Springer, 2011.
- [28] Słowosieć – witryna internetowa: <http://plwordnet.pwr.wroc.pl/wordnet> , dostępna 28.01.2015 r.
- [29] Strona internetowa autorów korpusu KIPI: www.korpus.pl , dostępna 29.11.2014 r.
- [30] Smadja F., *Retrieving Collocations from Text: Xtract*, Computational Linguistics – Special issue on using large corpora: I, Vol. 19, Issue 1, March 1993, p. 143-177.
- [31] Thanopoulos A., Fakotakis N., Kokkinakis G., *Comparative Evaluation of Collocation Extraction Metrics*, [in:] *Proceedings of the Third International Conference on Language Resources and Evaluation (LREC-2002)*, Las Palmas, 2002, p. 620-625.
- [32] Van de Cruys T., *Two Multivariate Generalizations of Pointwise Mutual Information*, [in:] *Proceedings of the Workshop on Distributional Semantics and Compositionality*, Portland, 2011, p. 16-20.
- [33] Wiki - WCCL - nlp.pwr.wroc.pl: <http://nlp.pwr.wroc.pl/redmine/projects/joskipi/wiki> , dostępna 3.02.2015 r.
- [34] Wiki - WCRFT - nlp.pwr.wroc.pl: <http://nlp.pwr.wroc.pl/redmine/projects/wcrft/wiki> , dostępna 3.02.2015 r.